تارىم

6

1989

ئۇلۇغ ئۇيغۇر ئالىمى مەھمۇد قەشقەرىنىڭ قەبرىگاھى

سۈرەتنى ئۆركەش جاپپار تارتقان.

تارىم

(ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال)

6

1989

39-يىل نەشرى

بۇ سانىدا

مۇھەممەت باقىراش

تۆت قۇلاق

...ئېرى ئۇنىڭ چاقچىقىنى ۋە زارلىقىشىغا ئورۇق، ئەتىسىز، لاتىمدەك سولاشقان مەينەت سۆگىكچىنى پات-پات كارتىلدىتىپ تاتىلاپ يېتىپ، تۈگىمەس بارماق سانىشلىرى، ئاندىن قورتتەك تولغۇلۇپ دېيىشىپ ئۇيقۇغا كېتىش بىلەن جاۋاب بېرەتتى. گويا ئۇنىڭ ئۆيلىنىشى خوتۇن ئۈچۈن ئەمەس، ئەكسىچە ئاشۇ ئىسكىلىكىنىڭ مۇجبىدارى بولۇۋېلىش ئۈچۈندى.

* * *

نۇرگۈل يۇنۇس

يۈرىكىمنى بەزلەيمەن

توختا... دەم ئال! ئۆزۈمنى بىزاق
ئارامىگە ئاتاي يۈرىكىم.
يېتىملىكنى ئالماس ئادەملەر،
تەبىئەتكە ساتاي يۈرىكىم.

* * *

مەتىمىن شىپە

ئاخىرقى ئۈتۈنۈش

تەسەللى — ئۈمىدسىزلەر، چۈشكۈنلەر ئۈچۈن شىپالىق دورا. گەرچە ئۇ مۇشكۈلنى يوق قىلالمىسىمۇ، كۆڭۈلنى خاتىرجەملىككە ئىگە قىلىدۇ، كىشىنىڭ ھاياتقا بولغان مۇھەببىتىنى كۈچەيتىدۇ.

بوستاندا

«تارىم مۇكاپاتى» غا قوبۇل قىلىنغان ئەسەرلەر

ئارسلان	رەڭگارەڭ شېئىرلار	10
ئابلەت ئابدۇللا	ئانا شەھىرىم (شېئىر)	16
مۇھەممەت باغراش	تۆت قولاق (ھېكايە)	20
ئەبەيدۇللا ئىبراھىم	كۆلەيمۇ يا يىغلايمۇ (ھېكايە)	34
باتۇر روزى	خائىن (شېئىر)	47
ئابلەجان ھېيت	تىلسىز ناخشا (شېئىر)	50
قاھار جېلىل	تەقدىرنى كىشىلەر يارىتىدۇ (پوۋېست)	56
ياسىن ئەمەت	ئۈمىدتىن تۇغۇلغان سەۋدالىق (نەسىر)	79
ئەسئەت ئابدۇقادىر	يۈتكەن ئۈپۈقلار (نەسىر)	83
مەمتىمىن شىپە	ئاخىرقى ئۆتۈنۈش (پوۋېست)	95
ھىمىت مەقسۇت	ئۇقتۇرۇش قەغىزى (ھېكايە)	138
روزى سايىت	پولات ھەقىدە (شېئىر)	143

شېئىرلار

تۆمۈر داۋامەت	ئۇنتۇمايدۇ خەلقىمىز سىزنى	4
ئابلىكىم خېۋىر	دېڭىزلارنى غېرىچلاپ كۆرسەم	4
رەخىم قاسىم	ئالەم ۋە ئادەم	7
داۋۇتجان سەئىدىن	پەردازسىز سۈرەتلەر	52
روزى نىياز	سۆيگۈ تامچىلىرى	87
تۇراپ دايىم	سەھرا لىرىكىلىرى	88
نۇرگۈل يۇنۇس	چۈشلىرىمگە بېرىڭلار تەبىر	89
مۇختار خېلىل	كۆنلەر	90
يۇسۇپ ھۈسەيىن	يۇلتۇزلۇق ئاسمانغا قاراپ سۈرگەن خىياللار	91
تۇردى ئەخمەت	سۆيگۈ	93
گەنۋەر داۋۇت	قىسقا شېئىرلار	93
ئەركىن مۇھەممەت	ناخشاڭغا چىرمىشىپ كەتكەن ھېسلىرىم	93

باللار ئەدەبىياتى

تۇرسۇنمەھەممەت پەخرىدىن ...... شېئىرلار 142
مەتىمىن بارى .... ئاي ئامراقكەن بالىغا (شېئىر) 145

مۇھاكىمە ۋە تەقرىز

ياسىن خۇدابەردى .... تەھرىرلىك خىزمىتى توغرىسىدا بىر - ئىككى
.... ئېغىز سۆز 147

بىزنىڭ ئەدىبلىرىمىز

ئەتراپلىق يېتىلگەن يازغۇچى 154

ئەدەبىي ھايات ۋە ئۇچۇرلار

ئەھمەد زىيائى ئەدەبىي ئىجادىيىتىنىڭ 65 يىللىقى تەبرىكلەندى 158

* * *

رەسىملەرنى مەھەممەت ئايۇپ سىزغان، ھۆسنىخەتلەرنى ئابدۇراخمان ئابلىز، مەھەممەت ئايۇپ يازغان.

* * *

باش مۇھەررىر: ئابلىمىت سادىق.

تەھرىر ھەيئەت ئەزالىرى (ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە): ئابدۇشۈكۈر تۇردى، ئابلىمىت سادىق، ئابلىز نازىرى، ئەخەت تۇردى، ئەلقەم ئەختەم، غوپۇرجان بۇرھانوپ، قاھار جېلىل، قەييۇم تۇردى، مۇھەممەت شاۋۇدۇن، ئىمىن تۇرسۇن، ياسىن خۇدابەردى.

* تۆمۈر داۋامەت

ئۇنتۇمايدۇ خەلقىمىز سىزنى

ـــ يولداش خۇ ياۋباڭغا مەرسىيە

مەن سىزنى كۆرگەن،
بىز تونۇش ئىدۇق.
مەن سىزنى چۈشەنگەن،
بىز يولداش ئىدۇق،
يۇقىرىدا، تۆۋەندە بولساقمۇ گەرچە،
بىز يېقىن دوستلاردىن بولۇپ ئۆتۈشكەن.
سىزنىڭ ئىشخانىڭىز،
خۇەيرېنتاڭ زالى
ۋە خەلق سارىيىدا،
ھەتتا قازاقنىڭ —
كىگىز ئۆيلىرىدە بىز بىللە بولغان.
كۆز ئالدىمدىن كەتمەيدۇ زادى،
ئاشۇ چاغلار بىز سۆھبەتلەر قۇرغان.
تونۇش ئۈنىڭىزنىڭ قۇلاق تۈۋىمدە
جاراڭلاپلا تۇرغىنى تۇرغان.
تەبەسسۇملۇك نۇرانە چىراي،
سۆيۈندۈرگەن مېنى ھەم تالاي.
سىزنىڭ روھىڭىز
خىسلەتلەرگە باي.
غەيرىتىڭىزگە قايىل بولغانمەن،
ئادەملەرگە قويغان مېھرىڭىزگە
قايىل بولغانمەن.
سىز يېشىل قارىغاي،
سىز يېشىل شەمشاد،
بەرق ئۇرۇپ ياشناۋاتقان.
سىز كىچىك بىر گىياھ،
تۇزدىماس بىر گۈل،
جىلۋە قىلغان، پورەكلەر ئاچقان.
سىز نامىسىز قەھرىمان،
سىز داڭلىق ئەرباب.

* *

ئابلىكىم خېۋىر

دېڭىزلارنى غىرىچلاپ كۆرسەم

كەڭلىك توغرىسىدا خىياللار سۈرسەم،
ئاسماننى، دېڭىزنى مىسالى، دەيمەن.
باغرىنى يېرىمۇ — بىر غىرىچلاپ كۆرسەم،
كەڭلىكنى بىلمەكنىڭ ئامالى دەيمەن.

ئاسماننى غىرىچلاپ ئاخىر ھارىمەن،
چەكلىك ئاڭغا سىغماي قالار چەكسىز سان.
ھاۋادا غىرىچتەك لەيلەپ قالىمەن،
كۆڭلۈمنى قايتۇرار بىپايان ئاسمان.

دېڭىز ساھىلىغا كۆچەر خىيالىم،
دېڭىزنى غىرىچلاپ ئۈزۈپ كېتىمەن.
ئاراللار، كۆرپەزلەر تۈگەر غىرىچتا،
رەقەمنى قەلبىمگە يېزىپ كېتىمەن.

بەزەن لەھەڭلەردىن داجىپ ئۆتكۈچە،
ئەندىكىپ ئەقلىمدىن داجىپ قالىمەن.

سىز ئاددىي،
سىز ئۇلۇغ ۋە ئالىيجاناب.
خەلقىمىزنىڭ پەرزەنتى سىز،
خەلقىمىزگە داھى ـ پاسىبان.
سىز ھەققانىي، سىز ئادىل ـ خالىس،
پاك ـ بىغۇبار، سەممىي ھامان.
كەمتەر ئىدىڭىز، ئادەملەر بىلەن
كېتەتتىڭىز چىقىشىپ ئاسان،
ئوچۇق ـ يورۇق، تۈپتۈز ھەرقاچان؛
ئالىي رەھبەر ئىدىڭىز ھەمدە
ئاددىي پۇقرا ئىشچان، تىرىشچان.
پېشقەدەملەرگە ئىدىڭىز غەمخور،
ياشلارغا تەلەپچان، ئامراق، مېھرىبان.
مۇشكىلاتلار قورقاتتى سىزدىن،
يات ئىدى سىزگە ھېرىش ۋە چارچاش.
تونۇردەك قىزىق تومۇز كۈنلىرى
ئايلىنىپ تەگرىتاغنى، كېزىپ باياۋان،
بىرلىكتە بېيىشقا قاتۇرۇشۇپ باش،
ھەرمىللەت خەلقىگە بولغان سىزسىرداش.

بۈگۈن كۈنىمىز
تېخىمۇ گۈزەل.
تېخىمۇ باياشاد ئۆتۈۋاتقاندا،
ئارىمىزدىن كېتىپ قالدىڭىز،
قانداق ياش تۆكمىسۇن كۆڭۈل كۆزىمىز.
يولداش خۇ ياۋباڭ
سىزنىڭ تۆھپىڭىز
يېزىلىدۇ تارىخ بېتىگە.
سىزنىڭ يارقىن ئوبرازىڭىز
سىڭىپ كەتتى،
ئەلنىڭ قەلبىگە.
تەبەسسۇملۇك خۇش سۇباتىڭىز
ئىلھام بېرەر ھەربىر كىشىگە.
كۆپتۇر ئەلگە بەرگەنلىرىڭىز،
ئۇنتۇمايدۇ سىزنى خەلقىمىز.
كەتمىدىڭىز سىز
ئاڭلاۋاتىمەن مەن ئولتۇرۇپ،
مەركىزدىي پارتىيە مەكتەپ زالىدا،
سىز بەرگەن دەرسنى گويا.
مانا بىز بىلەن سۆھبەتلەر قۇرۇپ
چاقچاقلىشىپ كۈلۈشمەكتە سىز.
ئالتايدىكى قېيىنزارلىقتا
گويا بىللە
قولتۇقلىشىپ يۈرۈشمەكتە سىز.

1989 ـ يىل 22 ـ ئاپرېل ئۈرۈمچى.

غايەت زور رەقەمنى ئۇنتۇيدۇ كۆڭۈل،
باشتىن غېرىچلاشقا يەنە قايتىمەن.

يولۇمدا ئۇندۇرۇپ لەھەڭ ـ كىتلارنى،
كەڭلىكنىڭ يوشۇرساڭ، سەندە ئىختىيار.
باغرىڭغا يېنىشلاپ غېرىچلار سىلىش،
شۇ يوسۇن ئەقلىمنى خورىتار تەكرار.

باشقا بىر كەڭلىككە كۆچتى نىگاھىم،
تەكتىگدە يۈرۈپتۇ تالاي جانىۋار.
تەكتىگدە جان، تېپىپ ئۆسەر ئىكەن تاش،
ئۆسەركەن جان، تېپىپ يۇمران گىياھلار،
كىت ـ لەھەڭ، ئىنسانلار باغرىڭدا ئۇۋچى،
بىر جان ئوۋلانغاندا. مىڭى كۆز ئاچار.
پۈتكۈل دېڭىز تىنىق، نۇرلۇق بىر ئالەم،
ھايات قۇياشتىن نۇر ئىچىپ ياتار.

قاچانكى، چەكسىز ئاسمان قارايسا بىردىن،
چېلەكلەپ تۆكۈلەر قۇچىقىدىن سۇ.
ئىنسان ئايغىدىن ئەخلەت ـ چاۋانى،
چاڭلارنى دېڭىزغا ئاققۇزىدۇ ئۇ.

بولغانغان سۇلارمۇ سەلگە قوشۇلۇپ،
دېڭىزلار باغرىغا قاراپ چاپىدۇ.

دېڭىز يەلە تىنىق، يەنىلا نۇرلۇق،
باغرىدا بىر دېڭىز جاننى باقىدۇ.

بىزلەر يەر شارىدا ياشاۋاتىمىز.
ئاسماننى (هاۋانى)، دېڭىزلارنى يەپ.
ئىنساننى، جاندارنى، زەررە دۇنيانى
يېقىپمۇ كەڭلىكلەر كەتمىدى تۈگەپ.

بىراق، دېڭىزلارنىڭ يېگىنى نېمە؟
ئۇنداق ياكى مۇنداق بولغىنىش، ئاخىر.
بىزگە پاك - پاكىز دۇنيانى بېرىپ،
توپان بالاسىنى يالماشقا قادىر.

كەڭلىك توغرىسىدا خىياللار سۈرۈپ،
ئاخىرى دېڭىزغا قەددىمىنى ئەگدىم.
ئۇنىڭ كەڭلىكىنى غېرىچلاپ يۈرمەي،
كەڭرى كۆكسىنىلا ئۇلۇغلاپ كەلدىم.

تۇنجى قەدەھ

ئەمدى سۇلغان ئىدىڭ تۇنجى قەدەھنى،
ئەمدى باسقان ئىدىم ئۇنى لېۋىمگە.
ئەمدى كەپتۇ ئۇزاق كۈتكەن پەيتىمۇ، دەپ،
ئەمدى مەدەت تاپقان ئىدىم كېيىمگە.

ئېچىپ قالدى كىمدۇ بەرى ئىشىكنى،
ئۇنتۇدىمۇ كىرگۈچىلىك چېكىشنى؟
چەكمەي كىرسە ھەقلىقمىكىن ئاشۇنداق،
ھەيكەل بولدۇم بىلمەي نېمە دېيىشنى.

ئۇمۇ بەلكى ئىچەر تۇنجى قەدەھنى،
كىم بىلىدۇ دېمەكچىدۇر كۆپ گەپنى؟!
كىم بىلىدۇ ئۇمۇ كۈتكەن زارىقىپ،
ئەمدى تاپتى بولغاي بۇنداق بىر پەيتنى؟!

ئۇنىڭغىمۇ قەدەھ ئۇزات تولدۇرۇپ،
ئۈن - تىنسىزلا كۆتۈرەيلى ئىچەيمىز.
ئىچكىنىمىز ئوخشاش شاراب ۋە لېكىن،
ئوخشاشمىسۇن ئىستەك تولغان كۆڭلىمىز.

تۇنجى قەدەھ... تەمى قالدى ئاغزىمدا،
شۇندىن كېيىن ئىچكەنلىرىم سۇ بولدى.
شۇندىن بۇيان ئۇيقۇ قاچتى كۆزۈمدىن،
لەززەت بىلەن يېگەن تاماق شۇ بولدى.

كەچۈر، دېسەم كەتتىڭ قايرىلىپ...

ۋەدىمىزنى بۇزغۇم يوق ئىدى،
سۆيۈلدۈردى كۆڭلۈمنى بىراۋ.
تومۇز تەپتى سەزدىم ئۈنىڭدىن،
باسقىنىدا تېنىمنى قىرووۋ.

شۇنداق ئۆتتى مەندىن سەۋەنلىك،
مودا چاپان بىلدىم سۆيگىنى.
ئەسلىمۇ كەم مەندە چېچەنلىك،
سايە تاپتى كۆڭلۈم كۆيگىنى.

كەچۈر دېسەم كەتتىڭ قايرىلىپ،
يۈرىكىم يوق سەندىن ئايرىلىپ.
كىم ياش تۆكەر، كىم كۈلەر يۈرسەك،
ئۈستىمىزدىن چۆچەك تارقىلىپ؟

چوققىلارنى ئۇلۇغلايمەن ناخشامدا

سېنىمۇ بىر چوققىدا كۆرۈپ قالدىم،
بۈركۈتلەر ئەگىپ ئۇچتى يان - يېنىڭدىن.
قارايمەن شۇ چوققىغا كۆزۈم يەتمەي،
سۆيۈنۈپ، ئىلھاملىنىپ جان - تېنىمدىن.

بۈركۈتلەر پەسكە شۇڭغىغار ھارغان ئوقتەك،
ۋىژىلداپ ئۇچۇپ ئۆتتى نەق تۆپەمدىن.
بۈركۈتلەر ئۇچۇپ ھارغان شۇ چوققىنى
ئۇلۇغلاپ ناخشا ئېيتتىم خوپ تۆۋەندىن.

قارىسام بۆكۈم يەرگە چۈشتى باشتىن،
قارىسام بىشىم قايدى يەر چۆكىلەپ.
قارىسام قانات يوقكەن سىنىڭدە دوست،
قان بوپتۇ تاپانلىرىڭ كۆپ ئۆمىلەپ.

قۇياشتىن تاج كىيىپسەن، بارچە يۇلتۇز—
مەيدەڭدە تۇرار قاتار بولۇپ ئوردىن.
ھەقلىقكى قۇرداشلىرىڭ ئارىسىدا،
شاھانە ئورۇن ئالساڭ ئەمدى تۆردىن.

سەن چولپان، زۆھرە، زۇھەل بوپ قالسەن،
ماختايمىز سىنى قۇتۇپ يۇلتۇزى، دەپ.
تارتىلار بەس - بەس بىلەن سۈرەتلىرىڭ،
ئۇلتۇرماس ئايرىپ كىچە، كۈندۈزى، دەپ.

چوققىدا سەن يالغۇزمۇ بىلگىنىم يوق،
بىلمەن ئاز ئەمەستى ياماشقانلار.
چۆرەڭگە قاراپ باقسن، بار بولمىسۇن،
چۈشەلمەي مۇز ھەيكەل بوپ تىككاتقانلار؟!

كۆپ بولسا مۇز ھەيكەللەر ئەندىشەم شۇ:
بارمۇ سەن پۈت سالغۇدەك بىرەر ئاراش؟
بولمىسا، ئۆزگە يەنە ئۆرلەۋەرگىن،
ئۆرلىگەن كەڭ ئاسماننى ئىتەر باغاش.

ئوت بولسا يۈرىكىڭدە ئۆرلە، ئۆرلە،
ئوت ئۆچسە شۇ چوققىدىن يىنىپ چۈشكىن!
مۇز ھەيكەل بولۇپ يولنى ئىتىپ ئالماي،
ساقىنغان يۇلتۇز بولۇپ يەرگە كۆچكىن!

چۈنكى بىز يەر ئۈستىدە تاي - تاي بولۇپ،
مىڭىشنى ئۆگەنگەنمىز چوققىلارغا.
يەر بولۇپ چوققىلارنى كۆتۈرۈشمۇ،
شەرەپقۇ، بىز — ئەڭ تۆۋەن نۇقتىلارغا.

سەن يۈكسەك بىر چوققىلارغا چىققىنىڭدا،
تەبرىكىم ساڭا كاراڭ ئىشتىلمىگەي.
يول تۇسۇش گۇناھىدىن ئۆتمىگەي ئەل،
يول ياساپ كۆرمىگەنلەر چۈشەنمىگەي.

ئۈچ تامچە قان

«تاك» قىلىپ چەككىنىڭدە تەبىئەتنى،
يېرىلدى بىچارىنىڭ پېشانىسى.
سەن كۈلدۈڭ، يىتىلىپتۇ نەپەس گۈمپاڭ،
ئىھتىمال، بۇ باتۇرلۇق نىشانىسى.

ئاققاندا ماڭلىيىدىن ئۈچ تامچە قان،
تەبىئەت كۈلۈپ قويدى سەن كۈلگەندەك.
چۈنكى قان سەندىن ئاقتى — كۆل سۇنغاندا!
كۆل سۈيى يوپۇرماقتىن تۆككۈلگەندەك.

رەخىم قاسىم

ئالەم ۋە ئادەم

1

ئالەم — سىرلىق ھىكمەت، ئۆمرىدۇر باقى،
ئادەم — ئاقار يۇلتۇز بۇندىن كۆچكۈچى،
ئالەم — ھەم مىھرى، ھەم قەھرى بار ساقى،
ئادەم — ھەم شەربەت، ھەم زەھەر ئىچكۈچى.

ئالەم — ساراي - ئۆتەڭ، ئادەملەر كارۋان
بىرى كىرىپ كەلسە، چىققىدۇ بىرى.
بۇندا قالالىغان كىم مەڭگۈگە ئامان،
ياش دەپ ئايىغانمۇ، دىگەنمۇ قىرى؟!

ئالدى جاي ئۆت كۈنلۈك مۇشۇ ئۆتەڭدىن،
ئالەمگە كۆز ئاچقان يىڭى بىر ئادەم.
سوئال سورىغاندەك ئۆتكەن - كەچكەندىن،
ئۇنىمۇ سورىغا تارتتى بۇ ئالەم.

«شەربەتكە تۇرامسەن ياكى زەھەرگە؟
ئالدىڭدا ئىككىسى، بىردىنى تاللا.
ئۆزۈڭغان چېغىڭدا تاڭلا مەھشەرگە،
مانا بۇ سوئالنى يەنە بىر يادلا!»

ئويلىدى بۇ ئادەم: «ئىچمەككە شەربەت،
شۇڭا لايىق بەدەل تۆلىمەك قەرز.
ئەقىدە - ئارزۇغا يېتىشتە پەقەت،
بۇ قەرز ئۆتەشكە تېگىشلىك پەرھىز.

شەربەتنىڭ بەدىلى — بەك ئېغىر بەدەل،
ئۆزىنى ئۆزگىگە ئاتىماقلىق شەرت.
ئۆز ھالاۋىتىدىن ۋاز كېچىپ تۆكەل،
ئۆزگە بەختى ئۈچۈن ياشىماقلىق شەرت!

ئېيتىماققا ئاسان بۇ، ئۆگەتسە بىر رەت
شاتۇتى چېغىدا تەكرارلار تولۇق.
ئەمەلدە كۆرسەتمەك بەس مۇشەققەت،
تېرەكتۇر ئىرادە، مەردلىك، غەيۇرلۇق.

ۋە لېكىن، ئادىمى ئادەملەر ئۈچۈن،
بۇ سۆز تەندە ئاققان قانىنىڭ ئۆزىدۇر.
بېرەر ھاياتىغا مەنە ۋە مەزمۇن،
بۇ سۆز جىسمىدىكى جانىنىڭ ئۆزىدۇر.

چۈنكى، ئۇلار كۆكسى ئاسمانىدىنمۇ كەڭ،
سىغار كېزى كەلسە بۇ چەكسىز دۇنيا.
مېھرى ھارارىتى قۇياش بىلەن تەڭ،
بەختىنى ھەر دىلغا چاچار نۇر - زىيا.

ئۇلار باسقان ئىزدىن ئۈنىدۇ گۈللەر،
ئەلگە پاك سۆيگۈسى بېغىشلار شادلىق.
ئەجرىدىن گۈلىستان بولىدۇ چۆللەر،
كۆنسېرى گۈزەللىك تاپار ھاياتلىق.

ياخشىلىق ئۇرۇقى تېرىلغان ھەر يەر،
ئۇلار كىمنىڭ قېنى تۆكۈلگەن دىيار.

خەلققە كۆيىدۇ ئۇلار شۇ قەدەر،
ئۇلار خەلقى ئۈچۈن پەخىر - ئىپتىخار...»

ئويلىدى شۇلارنى بۇ يېڭى ئادەم،
تاللىدى ھاياتتا بۇ ئېغىر يولنى.
ئىزىدىن يانمىغان شىر بولۇپ ھەردەم،
ئۆتكۈزدى مەردانە نەچچە ئۇزۇن يىللىنى.

كەلسىمۇ مۈشكۈللەر باشتىن ئاشقۇچە،
ياخشىلىق پېشىدىن مەھكەم تۇتتى ئۇ.
ئۆزگىلەر گۈلگەندە كۈلدى قانغۇچە،
ئۆزگىلەر ياش تۆكسە بىللە تۆكتى ئۇ.

ئۆمرىدە بارىنى ئاتاپ خەلققە،
بۇ يولدا چەكتى كۆپ جاپا - رىيازەت.
ئەنە شۇ تارتقان دەرد - ئەجرى ھەققىگە،
ئالەم رازى بولۇپ ئۇزاتتى شەربەت.

بۇ شەربەت — ياخشىلىق ئەجرى مېۋىسى،
بار بۇندا خۇشاللىق، بەخت، شان - شۆھرەت.
بۇندا يامانلىقنىڭ يوق نېسىۋىسى،
بۇندا يوق پۇشايمان، يىغا - زار، ھەسرەت.

ئالەم ئېھتىرامدا تۇتقان شەربەتنى
بۇ ئادەم قولىغا ئالدى، شادلاندى،
بەجا كەلتۈرگەچكە ئەھدىنى، شەرتنى،
يېڭى سەپىرىگە مەمنۇن ئاتلاندى.

قارىغىن، ئۇ مانا ئۆلۈم ئالدىدا
ئۆمرىدىن خۇش بولۇپ تاتلىق كۈلمەكتە.
ئالەمنىڭ سۆزلىرى ھامان يادىدا،
ئۇ شەربەت ئىچمەكتە، شەربەت ئىچمەكتە...

«شەربەتكە تۇرامسەن ياكى زەھەرگە؟
ئالدىڭدا ئىككىسى، بىردىنى تاللا.

ئۆزىغان چېغىڭدا تاڭلا مەھشەرگە،
مانا بۇ سوئالنى يەنە بىر يادلا!»

ئالەمگە كۆز ئاچتى باشقا بىر ئادەم،
ئالدىغا ئوخشاش شۇ سوئال قويۇلدى،
ۋە لېكىن، سوئالنى سورىغان ئالەم
ئۇنىڭغا بەئەينى دۆتتەك تۇيۇلدى.

ئويلىدى بۇ ئادەم «شەربەت زەھەرگە
ۋە زەھەر شەربەتكە ئالماشسا يوللۇق،
شەربەت دەپ يول قويسۇن كىم چوڭ زەرەرگە،
نە ھاجەت ئۆزگىگە ئەيلىمەك قۇللۇق؟!

ئۆزۈڭنى بىلگىن ـ دە، ئۆزگىنى قويغىن،
قەنتىڭنى چېقىۋال چىشىڭ باردا.
پەيت كەلسە ئۆزگىنى يۇتلىغىن، يۇلغىن،
سۇر دەۋران يەلكەڭدە بېشىڭ باردا...»

ئۇ مەمنۇن ئۆزىنىڭ بۇ يەكۈنىدىن،
ۋە شۇنداق ياشىماق بولدى ئاقىۋەت.
ئالەمگە كۆز ئاچقان ئاشۇ كۈنىدىن
باشلاندى ئۆمرىدە باشقا بىر ھالەت.

ئۇ ئاتاق چىقىرىش كويىغا چۈشتى،
قىزارتتى ئاقىللار داڭقى كۆزىنى.
كىم تالانت؟ قىرقىشقا، پېيىغا چۈشتى.
دېدى: «ھىجىر ئەتىۋار، چاقساڭ كوزىنى»

ئۇ مەنسەپ كويىدا قاتىردى ھەريان،
يۇقىرىغا ئىگىلدى، خارلاپ تۆۋەننى.
دېدى :«ھوقۇق بولسا ئىلكىڭدە دەۋران،
ئات كۆنەر ئەمرىڭگە تۇتساڭ يۈگەننى».

مال ـ دۇنيا خۇمارى ئالدى ھوشىنى،
دېدى:«ھەممىگە قادىر ئاقچا ـ پۇل...

ئىندەككە كەلتۈرەر ئامەت قۇشىنى،
پۇل بولسا جەننەتكە كىرگىلى بار يول...»

ئۇ تالاي غەرەزنىڭ كويىغا چۈشتى،
تاشلىدى ئىنساپنى، ئارنى، ۋىجداننى.
قىلچىلىك نەپ كۆرسە ئېتىلدى ـ ئۇچتى،
ئايرىيمۇ تۇرمىدى ھالال ، ھارامنى.

ئۆرلىدى ئۆزگىنىڭ دەسسەپ بېشىدىن،
بولدى كۆزلىگىنى سۇلايمان تەختى.
كۆكلىدى ئۆزگىنىڭ قانىنى يېشىدىن،
بولدى قۇربانلىقى ئۆزگىنىڭ بەختى.

ئۇ كۈلدى قاقاقلاپ يىغلىغاندا ئەل،
ئەل كۈلسە قۇترىدى قەلبىدە ھەسەت.
ھەتتا بارچە جاننى ئالغۇچى ئەجەل،
ئۇنىڭ قاپتىلىغا كەلمىدى پەقەت.

يامانلىق بولسىلا قىلدى، قويمىدى،
نەپسى ئېشەك قىلىپ مىندى ئەقلىنى.
بولغانچە بولغۇسى كەلدى، تويمىدى،
جاپادا قاقشاتتى ۋاپا ئەھلىنى.

قەدىمى يەتكەن يەر كۆتۈردى پەرياد،
تاپىنى چوغ بولۇپ ئۆرتەۋاتقاندەك.
زۇلمى ـ ئازابىدىن ھەر زات دېدى: داد!
يەلەك چاقى تەتۈر چۆگىلەۋاتقاندەك.

بىر ئۆمۈر يامانلىق قىلىپ خەلقىغە،
يەتكۈزدى بۇ ئادەم كۆپ زەخمەت زەرەر.
ئەنە شۇ رەزىللىك، شۇملۇق ھەققىگە
ئالەم دەرغەزەپتە ئۇزاتتى زەھەر.

بۇ زەھەر بۇ ئادەم ئۆمۈر يەكۈنى،
بۇندا بار بەدنىيەت، سۈيىقەست، گاپەت.

ئىمە تەرگەن بولسا ئالدى ئۇ شۇنى،
ئالغىنى: ئۆچ ــ نەپرەت، قاغىش ۋە لەنەت!

ئالەم قەھرى بىلەن تۇتقان زەھەرنى
بۇ ئادەم زورمۇ زور ئالدى، زارلاندى.
كۆرۈپ ئالدىدىكى خەۋپۇ خەتەرنى،
ئۆلۈم سەپىرىگە قاقشاپ ئاتلاندى.

قارىغىن، بۇ ئادەم تالاشماقتا جان،
كۆزلىرى چەكچىيىپ، رەڭگى ئۆچمەكتە.
ئالەمنىڭ سۆزلىرى كۆڭلىدە ئايان،
ئۇ زەھەر ئىچمەكتە، زەھەر ئىچمەكتە...

* *

ئالەم ــ سىرلىق ھېكمەت، ئۆمرىدۇر باقى،
ئادەم ــ ئاقار يۇلتۇز بۇندىن كۆچكۈچى،
ئالەم ــ ھەم مېھرى، ھەم قەھرى بار ساقى،
ئادەم ــ ھەم شەربەت، ھەم زەھەر ئىچكۈچى.

ئارسلان

رەڭگارەڭ شېئىرلار

كۆزلىرىڭدە مىڭ جاھان

يۈرەككە تاشلىندىڭ ئوتنى قاچاندا يار بولۇپ پەيدا؟
نە ئوتتۇر، ئوتكى بىر چاقماق، نە چاقماق، چاقماقچى غەۋغا.
جېنىمنى باغلىۋالدى قاپقارا ساچىڭ بولۇپ ھالقا،
نە ھالقا، ھالقائى ئىشكەل، نە ئىشكەل، ئىشكەلى سەۋدا.
ئۆزىدە كۆرسىتەر مىڭلاپ جاھاننى كۆزلىرىڭ ئويناق،
نە ئويناق، ئويناقى جىلۋە، نە جىلۋە، جىلۋەئى زىبا.
زىناقىڭ سېھرى، مەڭزىڭنىڭ جۇلاسى مەست ئېتەر جاننى،
نە مەستت، مىڭ مەستكى ئەس ـ ھوشسىز، نە ھوشسىز ئاشىقى شەيدا.
بېرەر سۆزلەپ چۈشۈمدە سىرلىرىڭنى ئاي ۋە يۇلتۇزلار،
نە سىر، سىركى دىلىڭ مەشۇق، نە مەشۇق، مەشۇقى بەرنا.
سىياقىڭ بار كۆزۈمدە ھەم چۈشۈمدە جان بىلەن غەمداش،
نە غەمداش، غەمدىشى ھەمراھ، نە ھەمراھ، ھەمراھى تەنھا.
مۇھەببەت دەردلىرىدىن جان شىكايەت قىلغىلى قورقار،
نە دەرد، ئۇ دەردكى بىر راھەت، نە راھەت، راھەتى دۇنيا.
ئارسلان، سەن بىلەن بىللە يۈرەرمىش يار، بىلەمسەن ـ يوق؟
نە بىللە، بىللەئى تەقدىر، نە تەقدىر، تەقدىرى تەرسا.

كۆزۈڭ تارتتى سۈرەتكە

ساڭا باقتىم، كۆزۈڭ تارتتى مېنى سۈرەتكە ئەي جانان،
پەلەككە باقتىمڭ ئاي تارتتى سېنى سۈرەتكە ھەم شۇ ئان.
ئۆيۈڭگە سۈرىتىڭنى كۆتۈرۈپ ئاي كىردى، سەن كۈلدۈڭ،
چۈشۈمگە سۈرىتىمنى كۆتۈرۈپ كىردىڭ، ياشاردى جان.

خۇشاللىق

مەن كۈلدۈم كۆرسىتىپ ھەسەن - ھۈسەننى،
كۈيلىدىم كۆرۈنگەن چاغدا بوستاننى.
سىر تۇتتۇم شۇ يەردە كۈتۈشۈگىنى يار،
چىققاندا كونكىمىز تاشلاپ ياۋاننى.

چىققاندا كونكىمىز تاشلاپ ياۋاننى،
كۈيلىدىم كۆرۈنگەن چاغدا بوستاننى.
سىر تۇتتۇم شۇ يەردە كۈتۈشۈگىنى يار،
مەن كۈلدۈم كۆرسىتىپ ھەسەن - ھۈسەننى.

ئىككى بۆشۈك ئارىسى

بىر بۆشۈككە چىقار ئادەم تۇغۇلسا،
چىقار يەنە بىر بۆشۈككە چىقسا جان.
ئىككى بۆشۈك ئارىسىدا پەقەتلا،
بار قىسقا ۋە تۇمانلىق چۈش بىر مەيدان.

ئالماس تاج

مەن شاھمەن ئالماس تاجىم بار،
تاجىمدا ھېكمەت بولغاچ يار،
خىلمۇ خىل ھالەت يۈز ئاچار:

تاجىمدا ئەكس ئېتەر كۆك،
يۇلتۇزلار ئۆچەر ۋە يانار،
ئاي كۈيۈك، زەر قۇياش بۆيۈك.

تاجىمدا زېمىن جىلۋىسى،
دەريالار دولقۇنلاپ ئاقار،
تاغلارنىڭ يېمىرىلمەس سېپى.

تاجىمدا دالىلار قازلىق،
يالتىراپ بولاقلار، باغلار،
ئورمانلار بوغا - مارالىق.

تاجىمدا پەرىلەر ئەكسى،
كۆرسىتەر پەرىشتە رۇخسار،
مارار جىن - شەيتانلار ئەسكى.

تاجىمدا ئادەملەر ئايان،
تەلمۈرۈپ مىليون كۆز باقار،
ھەسەت، ئۆچ، ھەۋەس نامايان.

تاجىمدا قىلىچ شولىسى،
جەڭگاھقا ئۆلۈم ئوت ياقار،
ياڭرايدۇ ھايات نالىسى.

تاجىمدا ھۆكۈم بەلگىسى،
كەڭ دۇنيا سوغۇق نۇر چاچار،
كۆرۈنەر ئۆتمۈش، كەلگۈسى.

تاج مېنىڭ، قۇدرەت مېنىڭكى،
بايلىق، پۇل، غورۇر، ئىپتىخار،
ھەتتا چۈش، شۆھرەت مېنىڭكى.

ئادەممۇ، ئالەممۇ مېنىڭ،
ئۇلۇغمەن ئىگىسى داڭدار،
مەن بارلىق، زامان، ماكانىمىڭ.

تاجىمدا كۆرۈندى قەددىم،
يېگانە، زەئىپ ۋە پاكار،
ئاھ ئۇردۇم قورقۇتقاچ ئەسلىم.

ئويغىنىپ كەتتىم پەرىيادتا...
چۈشۈمدە تاج قالدى زىنھار،
نېمىلەر قالماس ھاياتتا؟...

ئىككى دۇنيا لېۋىدىكى مۇھەببەت

بىللە ئۆستۇق لېكىن تەقدىر ئايرىدى،
مەن بېشىم سەن ئايىغىدا دەرپانىڭ

چېگرا بۇندا كېسىپ ئۆتەر ئېقىننى،
دەر پەردىسى بولۇپ ئىككى دۇنيانىڭ.
يىراقتىكى تۇغقانلارغا تەلپۈنۈپ،
سەن «خوش!» دېدىڭ بۇ دىياردىن ئايرىلىپ.
كۆز ياشلىرىڭ شەبنەم بولۇپ چېچىلدى،
ھەسرەت بىلەن باقىشىڭدا قايرىلىپ.
ئايرىلمىدى يۈرەك تۇيغۇل قول - ئاسان،
جۇدالىشتۇق شۇنداق تىترەپ، تەمتىرەپ.
بۇ خوشلىشىش پەيتى چەكسىز ئۇزارسۇن،
ئازابلىشى توختىمىسۇن دەپ تىلەپ.
لېكىن ئاخىر سۆيۈشۈشلەر توختىدى،
لەۋلىرىمدە قالدى لېۋىڭ ئىسسىقى.
لەۋلىرىڭدە كەتتى لېۋىم ئىسسىقى،
تۇگىگەندەك بولدى ھايات قىزىقى.
مەن يۇرتۇمغا تارتىشىمنۇ كەتمىدىم،
كۆردۈممىكىن ياردىن يەرنى ئەۋزەلرەك.
ئىنسانلارغا ئورتاق يۇرتقۇ يەر شارى،
سېنىڭ، مېنىڭ دەپ تالاشماق نە كېرەك؟
ئىجىل - ئىناق بولار قاچان ئىنسانلار،
چەك - چېگرىلار، چەكلىمىلەر يوقىلىپ؟
بىزگە ۋىسال بارمىدۇ؟
يا قالارمۇ
جۇدالىققا شامالدىن كۆي توقۇلۇپ؟ ...

جۇدالاشقان جاي تۇرۇپتۇ ئۆز پېتى،
يەنىلا نۇر ياغار كۆكتىن، قۇياشتىن.
چېگرا بەردى ئۆز كۆكسىدىن كىچىك يول،
كەلگەن چاغدا سەن ئاياغدىن، مەن باشتىن.
ئەپسۇس ... يىللار ئەپكەتكەنتى ياشلىقنى،
دەسسەپ تالاي ھېسنى، چۈشنى، خىيالنى.
يوقىتىپتۇ كۆتۈش، ئازاب، قايغۇلار،
گۈزەللىكلەر جىلۋىسى، ئاي جامالنى.
قوشۇلدى لەۋ، ھىجران دەردى قوشۇلدى،
سۆيگۈنىگمۇ يا بۇ دەردنىڭ ئامىتى؟!
كەچمىش دەردنى ئەسكە سېلىپ قىيىندى،

بۇ سۆيۈشۈش بەرمەي سۆيگۈ راھىتى.
بىللە ئۆستۇق، تەقدىر تىرىك ئايرىدى،
مەن بېشى، سەن ئايىغىدا دەريانىڭ.
قايتماس ئېقىن بىلەن كەتكەن ياش سۆيگۈ
قۇربانىمۇ سىرلىق ئىككى دۇنيانىڭ؟!

نازلىرىڭدا ...

يەپ قويغۇدەك تويماي ساڭا قارىسام
كۆزلىرىمگە جامالىڭنى سىڭدۈرۈپ،
ھەيران قالدىڭ، ئاچچىقلىدىڭ بەلكى سەن
قاشلىرىڭنى ئۈچاردىك كۆز تېندۈرۈپ.

ئەيىبلىمە، جانان، ئاخشام چۈشۈمگە
يەنە كىردىڭ پەرىلەردەك كۆرۈنۈپ.
يورۇتتى چۈش دۇنيارىمنى كۆزلىرىڭ،
ئورمانلىقتىن كۆتۈرۈلگەن كۈن بولۇپ.

ئويغىنىپ ھېچ تۇتالمىدىم چۈشۈمنى،
تاشلاپ كەتتى بەخت شۇنداق كۆيدۈرۈپ.
كەلدىم سېنى ئۆڭۈمدا بىر كۆرگىلى،
كۆز نۇرۇمغا چىرايىڭنى سۆيدۈرۈپ.

ئويماق ئېغىز، خۇمار كۆز زەپ قىيىندى،
چۈشۈمدىكىمۇ ھوزۇر بەرگەن كۈلدۈرۈپ.
نازلىرىڭدا جېنىمنى بىر مەست قىلغىن،
مەيلى تاشلا ئاندىن مېنى ئۆلتۈرۈپ.

سېھىرلىك ئۆتەك

كىشىلىك ھايات يورۇق بىر ئۆتەك،
ئىچىدە ئويۇن، سېھىر رەڭمۇرەڭ،
ئەتراپى چەكسىز قاراڭغۇلۇق كەڭ،

ئادەملەر كېلىپ، كېتىشىپ ئۇزار،
شاھمۇ، گادايمۇ بۇ جەھەتتە تەڭ،
مەنزىلنى بىلگەن ئادەم قايدا بار؟!

هاياتلىق بىر نۇر، بىر ئىس، بىر چاقماق،
ئۇندا ئۇزۇلمەس نەپ، شان ئۇچۇن جەڭ،
نۇر، ئىس، چاقماقنىڭ پۈتمەكى چاتاق.

مەۋجۇتلۇق يۈكسەك بىر ئىشىمكىن تاڭ؟
ئەمەسمۇ بىز جەم بولۇپ يوقلۇقتا،
ئاخىر يوقلۇقتا چېچىلغان توزان؟!

چۈشۈمدە سەن، چۈشۈڭدە مەن

روھىنىڭ كۆچىگە ئىشەنگىنىم بار،
ئويلايمەن سېنى زېھنىمنى يىغىپ،
چۈشۈڭگە كىرسەم چۈشۈڭنى، نىگار،
تىللاپ يۈرگەنسەن يۈرىكىڭ ئېغىپ.
ئۇخلىساملا مەن چۈشەيمەن سېنى،
ئويغاندىم مانا يېرىم كېچىدە.
ئۆزۈڭ كەلمىگەن بىلەن كۆرۈندى
ھۆسنىڭ كۆزۈمگە كۆز ياش ئىچىدە.
چۈشۈمگە شۇنداق ھەمراھ بولمىقىڭ
كۆيگەن جېنىمغا بېرەر سەل ئارام.
چۈشۈمنىڭ توپ - توپ ئەسلىمىلىرى
شادلىق ۋە دەردتىن ئۈزىتىدۇ جام.
سەن چۈشلىرىمنىڭ ئەركىسى دىلدار،
كۆزۈمدە سەن بار، كۆزۈڭدە مەن بار.
چۈشلەردە شۇنداق تېپىشىۋەرسەك،
يۈرىكىڭ بىر كۈن ئېرىپمۇ قالار.
يەنە سۆيگۈنىڭ خىيالىتىدە
باسماقتا ئۇگدەك ھارغىنلىق يېتىپ.
كەل تۇمان يېپىپ ئەقلىمگە ئويقۇ،
چۈش دۇنياسىغا سىرلىق تۇس قېتىپ.
باردۇر شۇ يەردە ۋىسال، ھاياجان،
شېرىن سۆيۈشۈش، تولغىنىشلار ھەم.
قانۇنلار يوققۇ چۈشكە ھازىرچە،
ئۇ يەردە مەن شاھ، سەن خانىش ھەردەم.
ئۇ يەردە ئەستىن چىقىدۇ ھىجران،
بۇ دۇنيانىڭ غەم - قايغۇ، تەشۋىشى،
غايىپ بولغۇسى تارتىنىش، ئۇيات،
تەقدىرنىڭ سىرى، ئاشىق كەچمىشى،
باشلىسۇن ئويقۇ چۈش مەنزىلىگە،
كۆڭلۈمگە يوروق چاچسۇن ئاي يۈزۈڭ،
يوقالمىسۇن چۈش، مەڭگۈ تاڭ ئاتماي
مەست قىلىپ جانىنى ئالسىمۇ كۆزۈڭ.

گىرىمسەن

ئاجايىپ نەرسە ئۇ، كۆرسىتەر،
خىيالىي دۇنيادىن كارامەت.
«ئېزىتقۇ»دەر ئۇنى ئادەملەر،
ئازدۇ يەنىلا ھەر نۆۋەت.

ئازدۇ يەنىلا ھەر نۆۋەت،
«چۆللەردە ھوش كېرەك» دەپ تۇرۇپ،
كۆرسەتسە ئۇ سۈرەت رەڭمۇرەڭ،
ئىنتىلەر، جان ئۈزەر ئاھ ئۇرۇپ.

ئىنتىلەر، جان ئۈزەر ئاھ ئۇرۇپ،
كۆرگەندە بارخانلار ماڭغاننى.
دولقۇنلۇق سۈزۈك كۆل ئۈستىدە
سۇدىنلا بىنا جاي ئالغاننى.

سۇدىنلا بىنا جاي ئالغاننى،
تاغ ئورمان ئۈستىدە تۇرغاننى،
كۆل تاغنىڭ ئۈچىغا قونغاننى،
كۆل سۈيى ئاي - كۈننى يۇيغاننى.

كۆل سۈيى ئاي - كۈننى يۇيغاننى،
ۋادىدا دەريالار ئاققاننى،
قۇياشنى كۆتۈرۈپ مۈڭگۈزدە
بۇغىلار قىيادىن باققاننى.

بۇغىلار قىيادىن باققانىنى،
كۆرگەندە چاڭقاق جان بوستانىنى،
بىردىنلا قۇيۇنلار قوم چېچىپ،
ئۆلايدۇ يەر بىلەن ئاسمانىنى.

ئۆلايدۇ يەر بىلەن ئاسمانىنى،
نە پايدا قۇيۇندىن جاھانغا؟!
قوم كۆچەر بولۇپ بىر قىيامەت،
بويسۇنار بارچىسى بورانغا.

بويسۇنار بارچىسى بورانغا،
بىنانى باسار قوم، ئاقار قوم.
قوم كىرەر ئازغۇنىنىڭ ئاغزىغا،
خىيالىي دۇنيامۇ بولار گۇم.

خازان قەسىدىسى

تىللادەك پارقىراپ، پەرقىراپ
چۈشىسەن، ئەي خازان، شىلدىرلاپ.
ئېيتتىڭمۇ ھاياتقا ئەلۋىدا،
قايغۇلۇق ئاھاڭدا شىۋىرلاپ؟
يا كۈيلەپ ماڭدىڭمۇ ئۆلۈمنى،
ھاياتنىڭ ئايرىلماس دوستى دەپ؟
يېتەكلەر ئۇ يېڭى ھاياتنى
تەڭداشسىز قۇدرەتتە يول تۈزلەپ.
تىلەمسەن تىلەكلەر دۇنياغا،
كەچكى نۇر ئىچىدە شىلدىرلاپ؟
زېمىننىڭ قەلبىنىڭ سىرىنى
بارامسەن تىڭشاشقا مىڭ يىللاپ؟
سەندە بار بۇلاقتەك شىۋىرلاش،
مومايدەك كۈيسۈنۈش، پىچىرلاش،
بوۋاينىڭ دۇئالار ئوقۇشى،
جان ساكرات پەيتتىكى تىپىرلاش.
ھۆسنىڭدە ئاچچىق بىر تەبەسسۇم،
دولقۇنى شەكىلسىز تارقىلار.
ئېيتمىغىن قۇياشقا ئەلۋىدا،
سەن بىلەن يەرگە تەڭ باش قويار.

مۇزلىغان دەريا

چۈشۈمدە تارىم دەرياسى ئۇيۇغاندەك
مۇزلىدى قېتىپ كۆمۈشتىن قۇيۇلغاندەك.
ئاندىن كۆتۈرۈلدى ئۇزۇن زۇلپىقار بولۇپ،
چاچراتتى
يۇلتۇزلارنى ئۇچى تاڭغا سوقۇلۇپ.
تەگكەندە خانتەڭرىگە چىقتى ئوت چاقناپ،
لاۋۇلدىدى ئۇپۇقتا تاڭ يالقۇنلىنىپ.
پەرقىرىدى قۇيۇنغا ئوخشاپ شۇ مۇز دەريا،
تۇتاشتۇردى يەر-كۆكنى ئاق تۈۋرۈك بولۇپ.
ئاقارغاندا ھايات ۋە تەبىئەت گويا،
شۇ مۇز دەريا ئالدىمغا كەلدى تۇرۇلۇپ.
باشلىدىم تالانت ئۆچمەنلىرى قېشىغا
كەتسۇن دەپ
ھەسەتخور، ئادالەتسىزلەر گۇمۇرۇلۇپ.

قار ـ مۇز پۈركەلدى، مۇزدا قاپلاندى ئەتراپ
جىمى يەر، مەۋجۇداتلىق ئۆلدى توڭلاپ.
مۇزلاشقا باشلىدىم مەنمۇ ئاخىرى،
مۇز دەۋردگە قايتتىمۇ يە يەر شارى؟
قايتقان بولسا كەلمىگىنى نېمىسى،
توپان ـ بالا سۇ، نوھنىڭ كېمىسى؟
ۋەھىمە، ئازابقا تۇرالماي چىداپ،
ياماشتىم گەۋدىسگە مۇز دەريانىڭ،
ھەۋدىسى ئۆلسىمۇ كۆڭلۈمدە بۇ دۇنيانىڭ،
ئۆرلىدىم تىرمىشىپ پەلەككە تەنھا،
ھەممىلا يەرمۇ كەتمىگەن ئوخشايدۇ مۇزلاپ.
يىراقتا چۈمۈلىدەك يۈرەر ئادەم مىتىلداپ.
لېكىن تارقىمىدى ۋادەردىغا،
زېردىكىش، غېرىبلىق ھېسسىي ئالدىراپ.
تىتىلغان بۇلۇتلار ئېتەكلىرى ئارا
كۆرۈندى ئاسمان، قۇياش جىلۋىسى يالتىراپ.
ئۈششۈگەن بىر قات تېرەم سويۇلۇپ چۈشتى
جىمى نەرسىنىڭكى بىلەن بىللە شۇندا،
يىرتىلىپ، سىيرىلىپ، قالتىراپ:
تىك پىرقىراشتىن توختىدى مۇز دەريا.
يىقىلدى يەرگە ئېگىز مۇناردەك غۇلاپ.
ئېرىدى، ئاقتى يىراقلارغا دولقۇنلاپ.
مۇز ئايلاندى سۇغا، جىلۋە چېچەككە،
يېپەك ئېقىمىغا ئايلاندى بۇ دەريا،
مەن يىپەك تارتتىم ئۇنىڭدىن ئاۋايلاپ،
باساي دەپ خىلمۇخىل كەشتە،
يېڭى رەڭ تاللاپ.

قارا كېچە

قۇچىقىڭ ھاڭمۇ يا مۇشكى دۇنياسى،
ئەي كېچە، تىلسىمگە تولغان بىر تۇتاش.
قارا رەڭ بەرگەنمۇ سۈر ۋە نازاكەت،
دولقۇننىڭ قىزلارنىڭ چېچىغا ئوخشاش.
سۆيىمەن كۈندۈزنى سۆيگەندەك سېنى،
سۆيگەندەك گۈللەرنى تىكەنلەر ئارا.

ئۇيغۇرلار قارىنى دەيدۇ ئۇلۇغلۇق،
چېچىڭمۇ، تېنىڭمۇ، قېنىڭمۇ، قارا.
تەلمۈرسەم ئوخشايسەن يارنىڭ كۆزىگە،
شۇ كۆزمۇ قاراڭغۇ سىرلىق بىر جاھان،
يار چېچى دەپ سېنى ھىدلاپ كېتىمەن،
قوزغىتار ئىپارىڭ، ئەترەڭ ھايا جان.
كەڭ قوينۇڭ ئاشىققا بېغىشلار ۋىسال
ۋە بېرەر ھىجرانغا سانسىز گۈڭگا يول.

بار بەخت لەززىتى نەپەسلىرىڭدە
ۋە ئەجەل كۆز يېشى، قاتقان قان- ئۆيۈل،
ئۈيقۇلۇق قارىسام ئۇگدەيسەن ھامان،
چۈشۈڭدە نېمىنى چۈشەيسەن كېچە ؟
خىيالچان قارىسام چەكسىز سوزۇلغان،
خىيالىي دۇنياغا ئوخشايسەن كېچە.
تۇرىسەن سۈكۈتتە قارا يېپىنىپ ،
تۇتتۇڭمۇ يە ئۆلگەن يىللارغا ماتەم؟
ئەسلىمە دۇنياسىمۇ سەن قارا رەڭلىك
قارا چۈش، يۇمۇرلار ئۆيۈنلىرى جەم ؟
بېشىڭغا بولۇپتۇ ئەبەدىيلىك تاج،
بەلگىلى بولمايدۇ سېنى، سىرلىقسەن.
يۇلتۇزنى قۇچاقلاپ چەكسىزلىكتە كەڭ،
ئېگىزدە سەن ئاينى دوملىتىسەن.
پەسلىتىپ قىسىسەن تار جىلغىلاردا،
پاتقاقتا پاتۇرۇپ سۇدا يۇيىسەن.
چۆرۈپلا ئاتىسەن چوققىغا بەزەن،
دەرەخلەر ئۇچىغا ئېسىپ قويىسەن.
تاڭ بىلەن سەن ئاشىق - مەشۇقمۇ، كېچە
ئويناپسەن تۈگىمەس مۆكۈ- مۆكۈلەڭ.
يە ھەسەت قىلامدۇ يۇلتۇزلار بىلەن
لىق تولغان كۆكسۈڭگە چىدىيالماي تاڭ؟
دۇنيادا نېمە بار ھەسەتتىن خالى؟
چىرايىڭ ھەسەتتىن قارايغان بەلكىم.
جىمى جان ئاز- تولا قىلىدۇ ھەسەت،
ۋە لېكىن ئىنگرارغا كەلمەيدۇ ھېچكىم.
سەن ھەسەت قىلىسەن سايە سالىسەن،
سۇس شەپەق نۇرىغا كۆكتە پارلىغان.
كۆمۈش ئاي، يۇلتۇزنىڭ شولىلىرىغا،
بۇلاقتا دەريادا ئۇسسۇل ئوينىغان.
ياخشىلىق دوستلۇڭ-يۇ لېكىن سەزدۇر مەي،
يامانلىق ئۈستىگە چاپان ياپىسەن.
كۈندۈزمۇ بۇزۇقچا يول يورۇتقاندەك،
قوينىڭدىن ئوغرىغا پاناھ تاپىسەن.
ئىنسانغا، جاندارغا ئۇيقۇ ۋە ئارام
بېرىسەن قانىتىڭ ئاستىدا ھامان.
باغرىڭدا ئۇلارنى يوشۇرمىساڭ گەر
ئالاتتى بىرىدىن بىرى بوغۇپ جان.
قىرىلىپ تۈگەيتتى بۇ چاغقا ئۇلار،
قىيامەت كۆرەتتى بەلكى بۇ جاھان.
يوشۇرغىن چېكى يوق سىرلىقلىقىڭدا
يەنە بىر- بىرىنى كۆرسەتمەي ئامان.
ئەي كېچە، ئەجدادىڭ قىقىنۇسىمىدى؟
تاڭ ئۆتتا كۆيدۈرسە تىرىلەركەنسەن.
كۈندۈزنى ئۆپۈۋقا بېسىپ بوغۇزلاپ،
قان كېچىپ قارىيىپ كېلەر ئىكەنسەن.

ئابلەت ئابدۇللا

شېئىرلار

ئانا شەھىرىم

سەن يەتمەيسەن،
ئىستامبولنىڭ بىر كوچىسىغا،
نيۇ- يوركنىڭ بىر دوقمۇشىغا،
سەن يەتمەيسەن،
بېيجىڭنىڭ بىر باغچىسىغا،
موسكۋانىڭ بىر يادپېشىغا !...
سېنىڭ زامانىۋى قىشلاقلاردىن بار
نېمە پەرقىڭ
ئەي، ئانا شەھىرىم!
لېكىن،

شۇنداقتىمۇ ،
تېگىشمەيمەن سېنى نېۋ - يوركقا،
ئۆزگىلەرنىڭ «جەننەت» يۇرتىغا...
كۆكۈم خىلۋەت مەھەللىرىڭدە،
چاڭ توزان، لاي كوچىلىرىڭدا،
يامغۇر ئۆتكەن ئۆيلەرنىڭ تامچىلىرىدا،
ئاقىدۇ قەلبىم،
ئەي ئانا شەھىرىم،
ئانا شەھىرىم!...

يۈز يىلدىن كېيىنكى كىتابخانغا

بۇ دەريا
ئاقاتتى شەھەر سىرتىدا ،
ئۇ يېقىنى ئاتايتتى «چاپچال» دەپ .
سەن ئولتۇرغان ،
بۇ ئېلېكترونلۇق ئۆي ئورنىدا ،
بار ئىدى بىر بوۋاينىڭ ئۆيى ،
قالغان چۆلدەرەپ ...
تاملىرى قار- يامغۇردا كەتكەن ئېزىلىپ،
بوۋاي
ساناتورىيىگە كەتكەن
پاناھلىق ئىزدەپ...

ئاۋغۇست ئاخشىمى

سەن نەگە مۆكۈندۈڭ گۈزەل دىلبىرىم،
بۇ ئاۋغۇست ئاخشىمىنىڭ كۆكلۈلۈك
چېغى.
سۈزۈلگەن كۆل يۈزىدە دولقۇن بىتتىنىم
دالادىن ئېسەر مېۋە، گۈللەر پۇرىقى.
كۈندۈزى ئاخشىدۇر،
تۈن شېئىرىيەت،
ئافرودىت ① كېزىدۇ دالالار ئارا.

ئىپمىدۇ كۈتمىدۇ سىرلىق تەبىئەت،
كۈتكەندەك مەن سېنى ئىنتىزار تەنھا.

ياشاش ئىستىكىدە، يانار مەۋجۇدات،
تۈندىمۇ ئېتىزدا مايسا تارتماي بوي.
گاھ غەيرىي ئاۋازلار،
جىمجىت - سۈكۈنات،
كۆڭۈلگە كېلەر ئەجەب شېرىن خىيال ئوي.
نەدىسەن؟
كۆلدىكى ئاي شولىسىنى،
تاماشا قىپ بۇندا تۇرامسەن يالغۇز.
كىمدۇر ئېيتار مۇڭلۇق دىل ناخشىسىنى،
تىڭشايدۇ خىيالدا كۆكتە ئاي - يۇلتۇز ...
مۇھەببەت،
ئوي - خىيال ئەجەب ھەممىـەپەس،
خىيالدىن خالىي دۇنيا بارمىدۇ زادى.
مەجنۇنتال پىچىرلىما يارغا بۇ نەپەس،
بار بەلكى كۆڭۈلدە سۆيگۈ ئازابى....
ياپيېشىل قوناقلارنىڭ شىلدىرلىشىدىن،
قورقمىغىن، ئۇيەردە شامال ئەركىلەر.
كۆڭلۈڭ مەيۈسمۇ يا پەسىل ئۆزگىرىشىدىن،
كۈز كەلدى،
ئۆمۈرگىمۇ شۇنداق كۈز كېلەر.
نە ئامال!
كەل ئاۋغۇست ئاخشىمى بىزگە،
سۆيگۈ ناخشىسىنى كۈيلەپ بېرىدۇ.
بۆدىنە سەمرىپتۇ بېدىلىكلەردە،
ئېتىزدا بەرىكەتلىك ھايات كۈلىدۇ.
قارىغىن ئاۋۇ كىم؟
قىزىل ياغلىقى،
زەڭگەر زىغىرلىقنى ياقىلاپ ئۆتتى.
ناخشىمۇ توختىدى،
بۇ ئەجەب - ئەجەب،
ئۇ قىزمۇ ئۇ يەردە كىمنىدۇ كۈتتى...

① ئافرودىت — يۇنان ئەپسانىلىرىدىكى مۇھەببەت ۋە گۈزەللىك ئىلاھى.

تورغاي سايرايدۇ...

بىر تورغاي،
دالا تورغىيى
قەپەس ئىچىدە،
شۇنچە خۇشناۋا، شۇنچە چىرايلىق،
سايرايدۇ،
سايرايدۇ ئاي ـ هاي ....
زەنگەر ئاسماندا،
ئاي دالادا سايرىغاندەك،
ئۇنتۇپ پۈتۈن دۇنيانى
سايرايدۇ تىنماي.
ئىسىدە يوق قەپەس
ئىسىدە يوق گۈزەل تەبىئەت،
ئۇلارنى ئەستىن چىقارغى پۈتۈن.
ئۇنىڭ ئالدىدا،
كىچىككىنە بىر ئەينەك،
ئىسى ـ يادى شۇنىڭدا پەقەت
تورغاي سايرايدۇ،
ئەينەكمۇ سايرايدۇ،
سايرايدۇ،
سايرايدۇ!...

قارىدۆك قەبرىستانلىقىدىن غۇلجا

شەھەرىگە نەزەر

ئاستىمدا ئەرۋاهلار،
ئۈستۈمدە بۇلۇت.
تۆۋەندە—
ئالدىمدا گۈزەل بىر شەهەر.
قەبرىگاه سۈكۈتتە،
شەهەردە شاۋقۇن،
شىۋاقلار پىچىرلايدۇ، شاماللار ئىسەر...
...ئەرۋاهلار سۆزىمۇ بۇ،
بۇ دۇنياغا يات.

بۇ يەردە،
ئاجايىپ سىرلىق بىر ئالەم.
شەهەردە بۇ دۇنيانىڭ سىرىنى يەشمەكتە
بىراق،
تەقدىرنى بىلمەس هېچ ئادەم،
سىرلىق ئەجەل،
سىرلىق ئالەم ...

كەلسە جۈپ قەلب سۆيگۈنى

جۈپتى بىلەن كېلەر بىر گۈزەل،
كۆرۈشتۇق بىز، ئىككەن كونا تونۇشۇم.
ئۈستىبېشى شۇنچە ئىسىل ياقۇت-زەر
تارتىنىپراق ئۇنىدىن ئەهۋال سورىدىم:

—مەن خۇشالمەن، دوستۇم ياخشى تۇرۇپسىز،
ئون يىل بۇرۇن كۆرگىنىمدەك گۈزەل ياش.
— رەهمەت، شۇنداق هېس قىلىسىز ـ
ئەلۋەتتە، —
دېدى،— بىراق ئۈستۈم پۈتۈن، —
قەلبىم ئاچ!...
كەتتى دوستۇم جۈپتى بىلەن، ئارقىدىن،
قاراپ قالدىم ئويلاپ سىرلىق گېپىنى
تېنى هۇزۇر تاپماس ئىككەن لىباستىن،
كەلمىسە جۈپ ئاڭا قەلب سۆيگۈنى....

شائىر قەلبى

ئارزۇلىغان بىر گۈزەل مېنى،
ئارزۇلىمىدى شائىركەن بۇ دەپ.
يوشۇرمايمەن شائىرلىقىمنى،
مۇهەببەت يا كەلگەندە غەزەپ.

چۈشەنمەستىن شائىرلىقىمنى،
هېس قىلغانسەن كىمگە ئوخشىتىپ.

نەزەرىڭدە شائىر دېگەنلەر،
يۈرەمدىكەن دائىم ئۇشقىنىپ.

تۇن ئىسبىدە — شېرىن ئۇيقۇدا،
ياتقىنىڭدا كىمىندۇ ئويلاپ؛
شائىر يېنىپ ئەل - يۇرت ئىشقىدا،
جان قىينايدۇ مىسرا قوچاقلاپ!

سەن سۆيمىسەڭ مەيلى، مۇھەببەت —
ئىشقىڭ ئۆزگە بولسۇن تىل تۇمار.
شائىر سۆيگەن مىليونلار كەبى،
ئىشقىڭ ھامان كۆڭۈلدە تەكرار!...
سۆزلىمەڭلار، ئولاشماڭلارچۇ....
— خۇشال ئىدىڭ
غەمسىز، شاد ئىدىڭ،
كۆز تەگكەندەك دەرد كەلدى قاچان؟!
كۈلۈپ چىققانىدىڭ كوچىغا،
قايتىپ كىردىڭ ئەجەب خىيالچان.
ئېيتقىن، دوستۇم چاقماق چۈشتىمۇ،
قوزغالدىمۇ يا كونا يارىڭ!؟...
— سۆزلىمەڭلار، ئولاشماڭلارچۇ،
خىيالىمغا سالماڭلار پىشاڭ.
خىيالىمغا قويۇڭلار مېنى،
ئارامىمغا قويۇڭلار مېنى،
خۇشياقمايدۇ ماڭا ھېچ پاراڭ...
ئۆتۈپ كەتتى ئۇ،
ئۆتۈپ كەتتى ئۇ،
ھازىر كوچىدا.
ماڭا قاراپ كۆز قۇيرۇقىدا
كېتىپ قالدى ئاستا ۋە تەمكىن.
تەلمۈردۈم مەن،
تەلمۈردۈم ئۇزاق،
كۆز ئوڭۇمدا ئۇنىڭ سۈرىتى،
ئۆزى يوقتۇر يېنىمدا لېكىن...

ئاھ، گۈلجامال، گۈلجامال!
تۇنجى سۆيگەن يارىم ئۇ مېنىڭ،
ئۇ — ئەمدى ئانا...
ئىناق ئائىلىدە خۇشال، بەختىيار.
مەن ئەمدى ئۇنى سۆيەلمەيمەن،
مۈڭدىشالمايمەن،
سەيلە ئېتىپ خۇشال كۈلەلمەيمەن،
يوق ئەمدى ماڭا ئامال!...
پەقەت كۈيلەيمەن،
ياشلىقتىكى تۇنجى مۇھەببىتىمنى،
ئازابىمنى، دەردىمنى،
سۈرۈپ لەززەت ئارىلاش خىيال...
بىلمىدىم مەن ئۇنىڭ قەدرىنى،
بىلمىگەندەك كېيىنەك بىر گۈل قەدرىنى.
ياشلىق - بەڭباشلىقىدىن.
ھەي ئەمدى،
ئولاشماڭلارچۇ بىر پەس،
سۈرۈۋالاي تۇنجى سۆيگۈ خىيالىنى،
مەن ئەمدى كىمگە قويىمەن سوئال!؟
ئاھ، ياشلىققا بىر پەس قايتىۋالاي مەن،
ئۇنىڭ بىلەن مۈڭدىشىۋالاي،
سۆزلىشىۋالاي...
ياتاق،
ئاقئۆستەڭ بويى،
كۆك چىمەن...
— بۇ يەردە ئولتۇرغىن گۈلجان،
باھاردە ھۆسنىڭگە مەن قانداق قاناي...
ھەي،
چاقماق چۈشسە مۇنچە قىينالماس ئىدىم،
تۆكۈلۈپ بولدى ئەمدى ئۆرۈكۈم،
تىلىم - تىلىم بولدى ئەمدى يۈرىكىم،
مەن نەقىلاي، نەقىلاي!...
مەن ئەمدى كىمگە قويىمەن سوئال،
مەن ئەمدى كىمگە قويىمەن سوئال!؟...

تۆت قۇلاق

مۇھەممەت باغراش

(ھېكايە)

ئۇنى ئاخىر ئەرگە بېرىشتى. ئۇمۇ قارشىلىق قىلمىدى. بىھۇدە قارشىلىقنىڭ پايدىسىز ئىكەنلىكىنى سەزگەنىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە كىمگىلا بولمىسۇن بىرسىگە تېگىشى كېرەكتە.

ھازىرغىچە ھېچكىم ئۇنىڭغا ئاشىق بولمىغانىدى. كىملەردۇر ناگان-ناگاندا ئېتىز-ئېرىق بويلىرىدا، قۇدۇق بېشىدا چۈشەكەپ قالغاندەك ئۇنىڭغا كۆز قىسىپ، قاش ئوينىتىپ قالاتتى-يۇ، بۇنداق جەزبىسى يوق كۆز قىسىشلار ئۇنىڭ يۈرىكىگە تەسىر قىلىپ، ئۇ قارشى تەرەپكە جاۋاب قايتۇرۇپ بولغۇچە ھېلىقى كۆز قىسقانلار ئالتىنچى ئاينىڭ پاقىسىدەك جىمىپ كېتەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئادەتلەنمىگەن، زوردىن-زورغا قىلغان تەبەسسۇملىرى بوشقا كېتەتتى. دېمىسىمۇ ئۇنداق ئاشىقلىق ئىشەنگىلى بولمايدىغان، بار-يوقىنىڭ تايىنى يوق ئاشىقلىق ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ، بۇنداق خۇپىيانە ئاشىقچىلىققا بېرىلىشتىن قورقاتتى — ئاللادىن، ئاتا-ئانىسىدىن، ئەل-مەھەللىدىن قورقاتتى. شۇڭا ئۇنىڭ ھېلىقى كۆز قىسىشلارغا، قاش ئوينىتىشلارغا بىر خىل دەككە-دۈككىچىلىك، بىسەرەمجانلىق، ۋەھىمە ۋە ئىشەنچسىزلىك ئىچىدە گالۋاڭلارچە ئىپادىلىگەن جىلمىيىشى ھېلىقى ئاشىقلارنى كۆيدۈرۈشنىڭ ئورنىغا، ئۇنىڭدىن تېخىمۇ يىراقلاشتۇرۇۋېتەتتى. خۇددى ئىتنىڭ ھىجايغىنىدەك راستىنلا ئۇلارنى قورقىتىۋېتەتتى، ئىت كۈلەلمەيدۇ. ئىت ھىجايسا كىشىلەر «چىشلەيدىغان ئوخشايدۇ» دەپ دەررۇ ئۆزىنى چەتكە ئېلىشىدۇ. ئۇنىڭ جىلمىيىشى دەل ئاشۇنداق ئىتنىڭ ھىجىيىشىغا ئوخشاپراق كېتەتتى. ئۇ ئىت ئىدى. كۈلۈشنى بىلمەيدىغان ئىت ئىدى. بۇنى ئۆزى چۈشىنەتتى...

ئۇنىڭ ھويلىسىدىكى گۈللۈكنىڭ ئىچىدە، ھويلىنىڭ قارشىسىدىكى ئېرىق بويلىرىدا ئۈچ قۇلاق غوچچىدە ئۈنۈپ چىق-

قالىدى. بىر كۆلى ئۇ ئىچى پۇشۇپ ئۈچ قولاقلارنى تاماشا قىلغۇسى كېلىپ قالدى. ئۆيدىكىلەرنىڭ «كۇشۇر-كۇسۇر»، «پىچىر-پىچىر»لىرىدىن بىرەر لەرسىنى سېزىپ قالدىمىكىن؟ بولمىسا ئۇ زادىلا بۇ ئۈچ قولاقلارغا نەزەرىنى سېلىپ باققان ئەمەسىدى. بۆگۈن نىمىشقىدۇر تەلپىنى سىناپ باقماقنى نىيەت قىلدى. چۈنكى كىشىلەر «توي قىلمىغان قىزغا ئۈچ قولاقلار ئىچىدىن تۆت قولاق ئۇچراپ قالسا ئۇ قىز چوقۇم نىكاھتا بەختلىك بولىدۇ، ئۇنداق قىزنىڭ ئەردىن تەلىيى چىقىدۇ...» دېيىشەتتى. ئۈچ قولاق رېسىدە قىزنىڭ كەلگۈسى تەقدىرىدىن بېشارەت بېرەلەيتتى. قېنى ئۇنىڭ تەقدىرى نېمە بولاركىن؟

خۇداغا شۈكرى، ئۇ ھە دېمەيلا تۆت قولاقتىن توققۇز تال — ھويلا ئىچىدىن بەش تال، ئېرىق بويىدىن تۆت تال تېپىۋالدى. خۇشاللىقتا يېشى كۆككە يەتتى. شۇئىسمۇ كەچقۇرۇن ئۇنىڭغا «سېنى مەكۇنا خوتۇنلۇققا ئالماقچى!» دەپ ئۇختۇرۇشقىنىدا، مەكۇنانىڭ كىملىكىنى سورۇشتۇرمەيلا ماقۇل بولىدى.

مەكۇنا — ئەدىن كەلگەنلىكى نائېنىق كەلگۈندى ئىدى. بىرەر يىلدىن بېرى ئۇنىڭ-بۇنىڭ ئىشىنى قىلىپ تۇر-تۇلمە بولۇپ جان بېقىپ يۈرەتتى. ئۇنىڭ تەلەتى تولىمۇ سۆرۈن ئىدى. بويى پاكار، قورۇپ قالغان جىرىنىدەك نىمجان، يۈز-كۆزىدە تۈكنىڭ ئەدىۋايى يوق، تۇرقى سۆلەتسىز، جۇگىسىنىڭ يىرتىقىدەك كىچىككىنە كۆزلىرى ئەينەك قوملاقتەك گۈنسىز پارقىراپ تۇرىدىغان، دۇرداي كالپۇك، چىشلىرى ئۇدول كەلگەن نەرسىنى قاشاشقا تەييار ھالەتتە ھىڭگىيىپ تۇرىدىغان بىر سایاق ئىدى. لېكىن ئۇنىڭ ئىككى ئارتۇقچىلىقى — ئېشەكتەك ئىشچانلىقى ۋە سۆزمەنلىكى ھەممە كىشىنى تاڭ قالدۇراتتى؛ ئىش دېسە، مولغۇي ئىدى. قائىدە-قانۇن، ئېرەم-نىزامدىن سۆزلىگەنلى تۇرسا، ئەمدىلا بۇردا ناننى ئېرىشكەن ئادەم قولتدىكى ناننى، ئەزرائىل خەقتىن ئالغان ئىسسىق جاننى ئۇنىڭغا قانداق بېرىپ قويغىنىنى بىلمەي قالاتتى. چالا-بۇلا ساۋادىمۇ بار ئىدى. شۇ ۋەجىدىن ئۇ بۇ يۇرتقا ناھايىتى ئوڭايلا قىستىلىپ، جايلىشىۋالدى ۋە بۇ يەردىن خوتۇن ئېلىش ئىستىكىنى بىلدۈردى. رىزىق پېشانىسى بويىچە بۇ ئۆيگە سۆز بەردى. ھەپتە ئۆتمەي نامراتلارنىڭ ھەشىمىتىنى قىلىپ تويمۇ ئۆتكۈزۈلدى. شۇنداق قىلىپ مەكۇنا ئۆي-ئوچاقلىق بولدى. ئۇ، ئاشۇ مەكۇنانىڭ خوتۇنى بولۇپ قالدى.

مەلۇم بولدىكى، مەكۇنانىڭ ئەسلى ئۇنى خوتۇن قىلغۇسى يوق ئىكەن، توي ئاخشىمىمۇ ئۇنىڭغا قارىماي قويدى. توي كېچىسى مەكۇنا قوپال بولسىمۇ بۇ دۇرۇس سويمىدەك ياش ۋە تولغان خوتۇنىنى قۇچاقلاپ ھۇزۇر ئېلىشنىڭ ئورنىغا، خوتۇنىغا ئارقىسىنى چاپلاپ يېتىپ ئورۇق ۋە رەزگى بارماقلىرىنى پۆكۈپ نېمىلەرنىدۇ ساناپ چىقتى ۋە تاڭ يورۇماستىنلا يوتقاندىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى.

كۈنلەر ئاشۇنداق باشلاندى. مەكۇنا ئىشتىن باشقىنى زادىلا ئويلىمايتتى. تورغاي چۇچۇلىماستا ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆينىڭ ئارقىسىغا چىقاتتى-دە، ئاللا قانداق قوزۇقلارنى قېقىپ، قوشام قوشۇپ ئېرىق ئېچىپ، چىت-چىتلاپ تۈن تېنەگ-

گىچە قىمىرلاپ يۈرەتتى. ئۇ توي قىلىپ
ئەتىسىلا قېيىن ئاتىسىغا قاراشلىق باغ-
ۋاران، يەر-ئوتلاق، ئېتىز-ئېرىقنىڭ پۈتۈن
ئىشلىرىنى ئۆز قولىغا ئالدى. ئۇنىڭ ئىگى-
لىكنى باشقۇرۇشى تەرتىپلىك ۋە پۇختا
ئىدى. ئۇنىڭ نەزەرى ھەممىگە ئۈلگۈرەت-
تتى. تالماس قول، ھارماس ئاياغ ئىدى.
ئۇزاق ئۆتمەي ئېكىن يەر، ئاختاما يەر،
تىڭ يەر... نىڭ ھەتتىۋاسى رەتلىنىپ، ئې-
رىق-سۆگكۈچلەر قېزىلدى. تاناپتەك قىر-
تىرگەنلەر تارتىلدى. ئويمان-دۆڭلەر
تۈزلەندى. ئىلگىرى قويىنىڭ قۇي-
رۇقىدەك سېمىز يەرلەر نېمىشقىدۇر قېرى
قىزدەك تاشلىنىپ قاپتىكەن، ئاشۇنچىلىك قى-
لىش ھېچكىمنىڭ خىيالىغا كەلمەپتىكەن،
ئەسكى كىگىزنىڭ پارچىسىدەك ئۇ دۆڭدە
بىر پارچە، بۇ ئويدا بىر پارچە بولۇپ
بوزۇرۇپ قاپتىكەن، ئەمدى قارىساڭ باغ-
ئارام، رەندە سالغان تاختىدەك تۈپتۈز
ۋە تەكشى كەتكەن ئېكىنزار.... بۇ، مە-
ھەللىدىكىلەرنى ھەيرەتتە قالدۇردى. ئۇ-
لار «توۋا!» دېيىشىپ ياقىسىنى چىشلەش-
تى. ئۇنىڭغا قىزلىرىنى بېرىۋالمىغىنى ئۈ-
چۈن ئۆككۈنۈپ-ئۆكۈنۈپ قېلىشتى. مەكو-
نانىڭ قېيىن ئاتىسى ئىلگىرى سوخىرۇن
بولۇپ روناق تاپمىغان، ئەمدىلىكتە مە-
كونانىڭ ھىممىتى بىلەن بىردىنلا جارىپ
كەتكەن ئىگىلىككە قاراپ پادىشاھنىڭ قې-
يىن ئاتىسىدەك كېرىلىپ كەتتى. قىزىنى
بېرىپ ئۇنى كۈيئوغۇل قىلىۋالغىنى ئۈچۈن-
مەغرۇرلاندى. مەكونا شەرەپلىك كۈيئوغۇل-
بولۇپ چىقتى. ئۇ گويا بىر ئىش ھايۋىنى
ئىدىكى، ئاكۈچ بىلەن ئەقىلدىن قىسىنچىلى-
قى يوق ھايۋان ئىدى، يەنە كېلىپ ئەڭ ياخ-
شى يېرى، مەكونا ئۈچىسىغا كىيىمى، قار-
نىغا تاماق تاللىمايتتى. ئۇدۇل كەلگەن
نەرسىنى يەۋېرەتتى. ئۇنىڭ ئۈچۈن نېمە-
لا بولمىسۇن پەقەت قورساققا دال بول-
سىلا بولاتتى. بۇنداق تاماق تاللىماي ئىش-
لەشنىلا بىلىدىغان، ئىشلىگەندىمۇ ئون ئەر-
نىڭ كۈچىنى يەيدىغان ئىگىلىكنى ئۇكچە،
بىر ئۆزى پەرقىرىتىۋېتىدىغان ئادەمنى ئاڭ-
لاپمۇ باقمىغانىدى. مانا، ئاشۇنداق بەر-
باھاسىز كىشى ئۇنىڭ كۈيئوغلى، بەت،
جىنۋەك بولسا نېمە بوپتۇ؟ پەقەت سىۋقا
بىلەن ساپاننى يەپ قويمىسىلا مەيلى...
لېكىن جۇۋاننىڭ ھالى تەس ئىدى.
ئۇنىڭ تازا بوغۇزلىنىدىغان ئەڭ ئىشتىھا-
لىق ۋاقتى ئىدى. بوغۇز ئەمەس، ھەلەپكىمۇ
ئېرىشەلمەيدى...

جۇۋان كەچ كىرىشىنى تاقەتسىزلىك،
تەشنالىق ئىچىدە تۆت كۆزى بىلەن كۈ-
تەتتى. لېكىن ئۇنىڭ ئېرى ئۇنىڭ چاق-
قىشى ۋە زارلىقىشىغا ئورۇق، ئەتسىز، لا-
تىدەك سولاشقان مەينەت سۆڭگىچىنى پات-
پات كارتىلدىتىپ تاقىلاپ يېتىپ، تۈگى-
مەس بارماق سانىشلىرى، ئاندىن قۇرت-
تەك تۈگۈلۈپ يېتىپ ئۇيقۇغا كېتىشى بە-
لەن جاۋاب بېرەتتى. گويا ئۇنىڭ ئۆيلى-
نىشى خوتۇن ئۈچۈن ئەمەس، ئەكسىچە ئا-
شۇ ئىگىلىكنىڭ غوجىدارى بولۇۋېلىش ئۈ-
چۈن ئىدى.

جۇۋان ئىچىگە تىناتتى. ئۇنسىز
ياش تۆكەتتى. مانا، ئۇنىڭ ياشلىقى شام-
دەك ئېرىمەكتە. ئۇ سۆيۈشكە، سىيلاشقا،
ئەركىلىتىشكە، قۇچاقلاشقا، ئوتلۇق قۇچاق-
نىڭ ئاغرىتىپ-ئاغرىتىپ قىسىشلىرىغا تەش-
نا ئىدى. جىمىكى ياش جۇۋانلاردەك...
ئەمما... ئاخىرى ئۇ ئارتۇق چىدالماسلىقا
كۆزى يەتتى، لېكىن...

بىر كۈنى ئۇ ھويلىدا تۇرۇپ تامنىڭ ئارقىسىدىن بىر ئەركەكنىڭ ناخشا توۋلاپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقىنىنى ئاڭلاپ قالدى. ئۇ چاغدا ئۇ يىڭنە ئىشى قىلىپ ئولتۇرغانىدى. ئەركەكنىڭ ناخشىسىنى ئاڭلاپ ئولتۇرغان يېرىدىن ئۇخچۇپ قوپۇپ كەتتى. ئۇ يات ئەركەكنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ باقمىغىلى خېلى زامانلار بولۇپ قالغانىدى. ئاللا قانداق بىر سېزىم ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى چۇلغىۋالدى. ئۇ قورۇنىڭ ئىشىكدىن ئېتىلىپ يولغا چىققىلى تاس-ماس قالدى. مەكۇنا ئۆينىڭ ئارقىسىدا ئىش بىلەن بەنت ئىدى. جۇۋان دەرۋازا ئىشىكىنىڭ ئېچىلغىنىنى ئاڭلىسا ئېرى تۇيۇپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ جايىدا تۇرۇپ قالدى. لېكىن ئۇنىڭ ياش كۆڭلى چاپچىماقتا ئىدى. ئۇ قورۇغا كۆز يۈگۈرتتى. ھويلىدا ئۆزىدىن بۆلەك ھېچكىم يوق. ئۇنىڭ كۆزى تونۇر بېشىدىكى شوتىغا چۈشتى. ئۇ لەۋلىرىنى چىشلەپ ئويلىنىپ قالدى. ناخشا يېقىملىق، ئىسسىق، ئويناق ئىدى. ئاخىرى ئۇ قەتئىي قارارغا كەلدى-دە، شوتىنى تامغا قويۇپ تامدىن بېشىنى چىقىرىپ يولغا قارىدى.

يول تامنىڭ ئارقىسىدىن ئۆتەتتى. يولدا مەھەللىدىكى پادىچى تاز بىر توپ قوينى ھەيدەپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ تاز يېتىمەك ئىدى. جۇۋاندىن خېلىلا چوڭ ئىدى. ئۇ ئەقلىنى بىلگەندىن بېرى بۇ تازچاق مەھەللىدىكىلەرنىڭ قويلىرىنى بېقىپ جېنىنى جان ئېتىپ كېلىۋاتاتتى.

جۇۋان بېشىنى تامدىن چىقىرىپ ھېلىقى تازغا دەككە-دۈككە ئىچىدە قاراپ قالدى. تاز ئاۋازىنىڭ بارىچە ئالاتاغىل توۋلاپ كېتىۋاتاتتى.

تۇخۇم كۆمدۈم ئوچاققا،
جېنىم...

جۇۋان ھولۇقۇپ قالدى. ئۇ قامەتلىك ياش تازنىڭ ئەتلەستەك ئال-بۇلماچ كەلگەن يوغان بوينىغا ئاچلىقتا غىلايغان كۆزلىرىنى تىكتى. جۇۋاننىڭ ئەتيېنى ئوتتەك قىزىپ، يۈز-كۆزى لاۋۇلداپ كەتتى.

تاز جۇۋاننى كۆرمىگەنىدى. ئۇ قويلىرىنى ھەيدىگىنىچە ناخشىسىنى دۈك توۋلاپ كېتىۋەردى. جۇۋاننىڭ تاقىتى تاق بولدى. قېرىشقاندەك قويچى تاز بۇ تەرەپكە زادىلا قارىمايتتى. جۇۋان ئاۋازىنى چىقىرىپ يالغان يۆتەلدى:

— ئۆھۆ! ۋىيەي...

لېكىن تاز توپا-چاڭغا مىلەنگىنىچە ناخشا بىلەن بولۇپ مېڭىۋەردى.

ئېتىلغاندۇ بۇ چاققا،
خېنىم...

ئەمدى قاراپ تۇرۇۋېرىشكە بولمايتتى. تاز بارغانسېرى ئۇزاقلاپ كېتىۋاتاتتى. ئاخىر جۇۋان پايلىمىدى-دە، ئىچىدە ئۆز ئۆزىگە مەدەت بېرىپ ئىنچىكە ئاۋازدا تازغا قاراپ توۋلىدى:

— ھەي تۆگا باش، تۇخۇمۇم ئېتىللىپ كېتەي دېگىلى نەۋاق...

ئۇشتۇمتۇت، «گۈلدۈر، غالاپ» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ ۋېخەۋەر تۇرغان جۇۋان ئېگىزدىن پەسكە ئارقىسىچىلاپ غۇلاپ چۈشتى. نېمە بالا بولغىنىنى چۈشىنەلمەي «ۋاي جان، ۋىيەي» لەپ كۆزىنى ئاچتى-دە، قورقىنىدىن شۇ ھامان زۇۋاندىن قالدى. ئۇنىڭ ئالدىدا غەزەپتىن چىرايى ئىستەك قارايغان مەكۇنا كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ئۇنى «ھاپ» قىلىپ يەۋېتىدى-

غان ئەلپازدا قادىلىپ تۇراتتى. غەزەپتىن، ئۇنىڭ كارنىيى خىرقىراپ قالغانىدى.

— سەنزە، ئېتىزىڭنى ئاشۇ تازغا بېرىپ بۇ روزىغارغا ئاشۇ قوماق باشنى ئىگە قىلماقچىمىدىڭ؟...

مەكۇنا جوۋاننىڭ تامغا يامىشىپ چىققىنىنى كۆرۈپ قېلىپ ھەممە ئىشنى چۈشەنگەن ۋە تۇيدۇرماي كېلىپ جوۋان دەسسەپ تۇرغان شوتىنى تارتىۋەتكەنىدى.

جوۋان «لاغ-لاغ» تىترەپ، توپا-تۇماننىڭ ئىچىدىن تىرىشىپ-تىرمىشىپ قوپۇپ تىزلاندى-دە، چۈشىنىكسىز ئىڭرىدى.

— ۋېيىيەي... نېمە بولدۇڭلا ھوي... نېمە ئىش بولدى... ۋېيىيەي...

مەكۇنا خۇددى شۇنى كۈتۈپ تۇرۇغاندەك جوۋان تۆت پۇتلۇق بولۇۋىشى بىلەن تەڭ جوۋاننىڭ قالپاق قوينىڭ قۇيرۇقىدەك لىغىرلاپ تۇرغان ساغرىسىغا جان-جەھلى بىلەن كېلىشتۈرۈپ بىرنى تەپتى. جوۋان ئۆمىلەپ قوپۇپ ۋارقىراپ-جارقىرىغىنىچە ئۆيگە قاچتى.

— ۋاي ئۆلەي... بوشراق تەپ ئوغرى...!

مەكۇنا مىكىياننى قوغلىغان جاغامبايدەك قامەتلىك خوتۇنىنىڭ ئارقىسىدىن لىكىلداپ يۈگۈرۈپ قوغلاپ ماڭدى.

يىراقتىن قويچى تازنىڭ ناخشىسى بىر خىلدا ياڭرايتتى:

شەپەرەڭنى سۆگىسا...

خېنىم...

شۇ كۈنى جوۋان ئۆلگۈدەك دۇمبىلايەپ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى. ئۆز ۋاقتىدا ئۆزى ساتقىنىمۇ قويمايدىغان ئاشۇ بالداق تازغا بۈگۈن بۇيۇنداپ ۋارقىرىدىسىمۇ ئۇ تازنىڭ ئۆزى تەرەپكە كۆز قىرىنىمۇ سالماي كېتىپ قالغىنى شۇ تاپتىلا ئۇنىڭغا يېگەن تاياقتىنمۇ ئۆتە ئەلەم قىلغانىدى. جوۋان بىر ھازاغىچە دۇنيادىكى جىمى ئەركەكلەرنى (ئۆزىنىڭ دادىسىنىمۇ قوشۇپ) ئۆزى بىلىدىغان ئەڭ يامان تىللار بىلەن تىللاپ يېتىپ ئاستا-ئاستا جىمىققتى.

جوۋاننىڭ تولۇق تاشتەك چىڭ بىجىرىم تېنىگە مەكۇنادەك جىۋەكنىڭ تايىقى ئۇنچە تەسىرمۇ قىلىپ كەتمىگەنىدى. جوۋان چۈشكىچە قېتىپ ئۇخلاپ، چۈشتىن كېيىنلا ئورنىدىن قوپۇپ ھويلىغا چىققىتى، تاتا

ياقىنىڭ ئاغرىقى بېسىققان بىلەن كۆڭلىدىكى ھېس-تۇيغۇنىڭ دەۋرىشى بېسىقمىغانىدى. ھېلىقى ئازنىڭ قۇۋۋەتلىك، توم، قىزغۇچ ئالىيولا گەدىنى جۇۋاننىڭ كۆز ئالدىدىن زادىلا نېرى بولماي ئۇنىڭ كۆڭۈل پىنھانىنى غۇلغۇلىغا سالماقتائىدى. ئۇ ئۆزىگە ھېچ ئارام تاپالماي ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى گۈللۈكنىڭ يېنىغا كەلدى ۋە ھەر تۇستېرەك بالقىتىپ ئېچىلىپ تۇرغان گۈللۈكلەرگە مۆكۈلىنىپ قارىدى. ئۇ، ئۇششۇمتۇت گۈللەرنىڭ تۈۋىدە بىر-بىرى بىلەن بوي تالىشىپ، مارىشىپ تۇرغان ئۈچ قۇلاقلار ئارىسىدا «مانا مەن» دېگەندەك دىڭگىيىشىپ تۇرغان تۆت قۇلاقلارنى كۆرۈپ قالدى، ئۇ ئانچە ئىشەنچ قىلالماي گۈللۈكنىڭ ئارىسىغا كىردى-دە، ئېگىشىپ تۇرۇپ تازا سىنچىلاپ قارىدى. دەرۋەقە، بىر يەردىلا بىرمۇنچە تۆت قۇلاقلار دىڭگىشىپ تۇرۇشاتتى. قۇلاقلارنىڭ يۇمران، تەڭگىسمان قۇلاقلىرى گويا ۋىلىقلاپ كۈلگەندەك جىلمىيىشىپ تىترىشەتتى.

جۇۋاننىڭ بىردىنلا جۇدۇنى تۇتتى، «خۇدايىم نىكاھتىن ئېيتارمىش، ئەردىن ئېيتارمىش! ئىسسىقىنى يەپ قاپتۇ شۇنداق دېگەن بوغقۇشلار!»

جۇۋان دەرھەخ تەرەپكە كەلدى-دە، گۈللۈكنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئېتىلىپ كىرىپ، ھېلىقى تۆت قۇلاقلارنى دەسسەپ-دەسسەپ چەيلىۋەتتى. ئەمدىلىكتە «مىچچىندە» ئېزىلگەن تۆت قۇلاقلار ئايانچلىق كۆرۈنۈشتە ئېپلاسلىنىپ ياتاتتى. جۇۋان پۇخادىن چىققاندەك يېنىك تىن ئالدى ۋە گۈللۈكتىن يېنىپ چىقىپ، بايىقى تۇرغان يېرىگە كېلىپ ئۆزى چەيلىۋەتكەن تۆت قۇلاقلارغا ئۈچلۈكى بىلەن قومايدى. «ھۇ ئالدامچىلار! بىكاردىن-بىكارغا ئۈمۈندۈرۈپ قېينايدىغان كىشىنى!...»

جۇۋان بىردىنلا چۆچۈپ كەتتى. بىردەمنىڭ ئىچىدە ھېلىقى تۆت قۇلاقلار بىرلەپ تىكلىنىپ بۇرۇنقىدەك جىلمىيىشقا باشلىغانىدى. جۇۋان ئۆزىنىڭ كۆزلىرىگە ئىشىنەلمەي قالدى. ئۇ كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىۋېتىپ بىردەم يۇمۇۋالدى-دە، ئاندىن يوغان ئېچىپ قارىدى، دەرۋەقە، بايىقى بىر پارچە يەردىكى تۆت قۇلاقلارنىڭ ھەممىسى قايتىدىن جان كىرگەندەك تېرىلىپ «دىڭگىتە» بولۇشۇپ تىكلىنىپ كەتكەنىدى. قىزىقى، تۆت قۇلاقلارنىڭ غولىدىكى بايىقى ئېپلاسلىق ۋە ئايانچلىق كۆرۈنۈشنىڭ ئورنىنى بىرخىل جۇشقۇنلۇق، يارقىنلىق ئىگىلىدى. تۆت قۇلاقلارنىڭ سۇزۇك ۋە تال-تال قۇلاقلىرىدىن بىرخىل سۆيۈملۈك يېشىللىق ئەلەڭگىيتتى.

«تووا قىلدىم خۇدايىم! نېمە كۆرۈۋاتىمەن ئۆزۈم؟...» جۇۋان ئۆزى بىلگەنىچە ئىستىغبار ئوقۇپ ياقىسىنى چىشلىدى. ئۇ بىرھازا گاڭگىراپ تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن يەنە بىر دەسسەپ، ئىككى دەسسەپ تۆت قۇلاقلار چاراقلاپ تۇرغان يېشىللىق ئارىسىغا كەلدى. ئۆزىنىڭ بايىقى ئاياغ ئىزىدىن ئەسەرمۇ قالمىغانىدى. ئۇ كۆزلىرىنى يىرىتىپ ئېچىپ ئېگىشىپ قارىدى. راستىنىلا تۆت قۇلاقلار! ھەقىقىي تۆت قۇلاقلار! دەسسەلمىگەن، يۇمران، ساغلام ۋە پاكىز تۆت قۇلاقلار! ئۇلار كۈلۈۋاتىدۇ، جىلمىيىشىۋاتىدۇ، ئەركىلەپ تىترىشىۋاتىدۇ، ھەتتا نېمىگىدۇر ئاغزىنى ئۆمەللىشىۋاتىدۇ... نېمە دېمەكچىكىن؟ يەنە شۇ: «نىكاھتىن بەختىڭ، ئەردىن تەلىيىڭ بار!» دەۋاتامدىكىن؟

جۇۋاننىڭ كۆز ئالدىغا يېڭىلەپ قال-
غان مەكۇنانىڭ يىرگىنچلىك تەلەتى، ھەر
كېچىسى ئۆزىنىڭ تولۇق ۋە ئىسسىق تېقىمىغا
چاپلىشىپ تۇرىدىغان مۇزدەك، ئەتىنز، سولاش-
قان، تاتلىنىشتىن يارا بولۇپ كەتكەن سۆڭگەت-
چى كېلىۋالدى شۇنىڭ بىلەن جۇۋاننىڭ قويقا
چېچى تىك بولۇپ، ئەزايى بەدىنى شۈركۈ-
نۈپ كەتتى، ئۇخورلۇقتىن «پاكىمدە» يېرىل-
غۇدەك بولدى - دە، ھېلىقى تۆت قۇلاقلار-
نى ئۆكچىسى بىلەن يانچىپ - يانچىپ، نېمى
كەتمىگەن ھۆل يەرگە پېتىتۇرىۋەتتى. ئۇ،
بۇنىڭغىمۇ قانائەت قىلماي ئۆيگە ئۇچقان-
دەك يۈگۈرۈپ كىرىپ پۇچۇق كەتمەننى
ئېلىپ چىقتى ۋە بايىقى گۇللۈكنى چاناپ،
قاۋان تىلغىۋەتكەندەك ئۇكتەي - توكتەي قى-
لىۋەتتى. ئەندى لە بەرق ئۇرۇپ تۇرىدىغان
رەڭگارەڭ گۈللەردىن، جىلمىيىشىپ تۇر-
غان ئۈچ قۇلاق، تۆت قۇلاقلاردىن ئەسەر-
مۇ قالمىغانىدى. ئۇ يەردە پەقەت قۇتۇر-
غان ۋە ئەسەبىيلەشكەن غالجىر خوتۇننىڭ
قولىدا چانىلىپ پايخان بولغان گۈل غول-
لىرى لاي - لاتقىغا مىلىنىپ بىچارە سىياق-
تا سولىشىپ ياتاتتى.

جۇۋاننىڭ دەردى چىققاندەك بولدى.
ئۇ، ئۆزىنى تويدىن ئىلگىرىلا ئالداپ ئو-
مۇندۇرغان، ئەمدىلىكتە بولسا ئۇنىڭ كۆ-
رۈۋاتقان كۈنىنى كۆرۈپ تۇرۇپ يەنە
ئۇنى تۆپىلەپ زاڭلىق قىلغان ئاشۇ لە-
نىتى تۆت قۇلاقلاردىن بىراقلا قۇتۇلغانى-
دى. جۇۋاننىڭ ئىچى سەل بوشاپ پىغا-
نى كۆتۈرۈلگەندەك بولدى. لېكىن، كۆڭلى-
دىكى غەشلىك تېخىمۇ كۈچەيدى. ئۇ ئېغىر
«ئۇھ» تىنىپ ؟ ئىسپلاتلانغان پۇچۇق كەت-
مەننى سۆرەپ، بىر خىل! كۆڭۈلسىزلىك
ئىچىدە ئۆيىگە كىرىپ كەتتى.

* *

شۇ كۈندىن ئېتىبارەن جۇۋان قات-
تىق تەقىپ ئاستىغا ئېلىندى. ئۇ ئىلگىرى-
كىدەك مەھەللە ئارامىنى ئارىلايدىغان،
زېرىككەندە ئىتىز - قىرلارغا چىقىپ ئايلىنىپ
كېلىدىغان ئەركىنلىكىدىن مەھرۇم قالدى.
ئاتا - ئانىسىنىڭ ئۆيى بەكرەك جىڭغىسا
يەتكۈدەك يەردە بولسىمۇ، كەمدىن - كەم
بارالايتتى. بارغاندىمۇ مەكۇنا ئۆزى ئې-
لىپ باراتتى ۋە ھايال قىلغۇزمايلا خۇددى
ئوتۇنچى ئېشىكىنى ھەيدىگەندەك ئالدىغا
سېلىپ ھەيدەپ كېلەتتى.

جۇۋان كۈندىن - كۈنگە سارغىيىپ،
سولىقتاتتى. ئۇنىڭ كۆڭلى ھورۇن خو-
تۇننىڭ تاراقسىز چېچىدەك بىسەرەمجان
ۋە مالىمان ئىدى. شۇڭا ئۆزىمۇ تالا - تۈز-
گە چىقىشنى ھېچ خالىماسىدى، گاھى - گا-
ھى قورۇغا چىقىپ قالسا، ئەتىدىن
كەچكىچە سامان تەكىينى قۇچاقلاپ ئۈن-
سىز ۋە گىرتەيگەن كۆزلىرى بىلەن بورا
قومۇچ پايلىرى ساڭگىلاپ تەرەپ - تەرەپ-
كە ئۆمۈچۈكنىڭ تورى تارتىلىپ كەتكەن،
ئىستا قارايغان تورۇسقا تىكىلگىنىچە يات-
قىنىنى ياتقانىدى. ئۆينىڭ ئىچىمۇ
تەرتىپسىز ئىدى. سۇپىغا سېلىنغان كىگىز-
شىرداقتىن تۇپا ئۆرلەپ تۇراتتى. قاچا-
قۇمۇچلار يۇيۇقسىز پېتى قويغان جايىدا
دۆۋىلىنىپ تۇراتتى. نە ئۆزىنىڭ ئۇستى-
بېشىنى تۈزۈگۈدەك، نە ئۆي ئىچىنى جوڭ-
قۇرغۇدەك رىغبىتى يوق ئىدى. مەكۇنا،
ئۆي ۋە ئائىلىنىڭ بۇ ھالىغا نەزەر كۆزى-
نى سېلىپمۇ قويمايتتى. ئۇ ئىلگىرىكىدەك-
لا توخۇ قىچقارماستىلا ئۆيدىن چىقىپ كېتەتتى.
ئەل ياتقۇدا ئۆيگە كېلەتتى - دە، خوتۇنى-
غا ئېلىپ قويۇپ سوغۇلۇپ تەۋى قاچىقان

ئاشتىن ئۈچ ـ تۆت ئاپقۇردى بىراقلا ئىچىۋېتىپ ئۆيىنىڭ ئىچى تىترىگۈدەك بىر كېكىرىۋېتىپ، دوكىلاقلاپ يوتقانغا يۆگۈرەيتتى. بۇ چاغدا جۇۋان يا ئاللىقاچان ئۇيقۇغا غەرق بولغان بولاتتى، ياكى بولمىسا تام تەرەپكە قاراپ خىيال سۈرۈپ ياتقان بولاتتى. مەكۇنا خوتۇنىنىڭ بار يوقلۇقىنى يادىغىمۇ ئېلىپ قويماي يەنە بارماق ساناشقا چۈشەتتى ۋە ئۇزۇن ئۆتمەي ئەركەك مۈشۈكتەك خورۇلداپ ئۇيقۇغا كېتەتتى.

بىر كۈنى توپىغا ئېغىنىغان ئېشەكتەك، ئۇياققا ئېغىناپ، بۇياققا ئېغىناپ يېتىۋېرىپ جىسمى ۋە دىلى ھېرىپ كەتكەن جۇۋان ھويلىغا چىقتى، كۈن چۈشتىن قايرىلغان چاغ ئىدى. تامنىڭ تۈۋىدىكى دەرەخ شاخلىرىنىڭ ئارىسىدىن شۇڭغىغان قۇياش نۇرى بۇ چاغدا كۈنگە قاراپ تۇرغان ئىشىكنىڭ شامال ۋە ئاپتاپتىن چاك ـ چاك يېرىلغان سول تەرەپ كېشىكىگە ئۇدۇلمۇ ـ ئۇدۇل توغرىلىنىپ ئەلەڭشىپ تۇراتتى. باھار ئايلىرى بولغاچ ھەممىلا يەردىن ھۆللۈك پۇرايتتى، ئەتراپ يۇندىسىنى سىقىۋەتمەيلا يېيىپ قويۇلغان ماتا دەسمالغا ئوخشاش مەينەت ۋە كۆرۈمسىز ئىدى. قۇياشمۇ بەترەك ئىدى. كۆل تۆكۈۋەتكەندەك بوزۇرۇپ ياتقان دالىدىن شۈركۈن سوغۇق شامال ئۇرۇپ تۇراتتى.

جۇۋان ئۆيىنىڭ قىيسىق ئىشىكىگە يۆلەنگىنىچە ئىشىك كېشىكىدە ئەلەڭشىپ تۇرغان قۇياش نۇرىغا بىردەم قاراپ تۇردى. ئۇ خىيالغا پاتقانىدى. شۇ تاپتا ئۇ ئۆزىنى بىردىنلا قېرىپ كەتكەندەك، ئەتە بولمىسا ئۆگۈن ئۆلۈپ قالىدىغاندەك سېزەتتى. ئۇ تېخى تۇلۇ-

گۈللا خوشلاشقان بالىلىق، قىزلىق چاغلىرىنى ئەسلىيەلمەيتتى ــ ئۇمۇ ئويناپمىدىكىن؟ ئۇمۇ كۈلۈپمىدىكىن؟ ئەمدىچۇ؟ بۇنىڭدىن كېيىنچۇ؟... ئۇ نېرىسىنى ئويلىيالمىدى. ئويلاشنىمۇ خالىمىدى، ئۆلسە نېمە بوپتۇ، ھازىرمۇ تىرىك ئەمەسقۇ؟...

سوغۇق شامالدىنمۇ ياكى يۈرىكىنى مۇزلاتقان خىيالدىنمۇ، ئۇنىڭ تېنى شۈركۈنۈپ كەتتى. ئۇ غوللىرىنى قورۇپ شۈمشەيدى ۋە ئەتراپقا سەسكەنگەندەك بىردەم قاراپ تۇرۇپ، ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ ئۆيگە كىردى. ئۆي بىلەن تالانىڭ پەرقى يوق ئىدى.

ئۇ قورسىقىنى غەملەش ئۈچۈن ئوچاق بېشىغا كەلدى ـ دە، بىردىنلا داڭقېتىپ قالدى. ئوچاق بېشىدا تام بويلاپ «مىقىقىدە» تۆت قولاق ئۈنۈپ كەتكەنىدى. جۇۋان ئۆزىنىڭ كۆزلىرىگە ئىشەنمىگەندەك كۆزىنى ئۇۋۇلىۋېتىپ يەنە قارىدى.

راستىنلا تۆت قولاق! يەنە شۇ لەنەتگەردى! تۆت قولاقلار تۈڭلۈكتىن شۇڭغۇپ كىرگەن نۇر ئىچىدە «دىرىلىك ـ دىرىلىك» ئۈچلىنىپ جىلمىيىشىپ تۇراتتى، ئۇلار گويا «بەختلىك بولسەن، ئەردىن تەلىيىڭ بار!» دەۋاتقاندەك ئۇنىڭ ئىچىدە شامال بولمىسىمۇ يەڭگىل تەۋرىنىپ، نازۇك، سۈزۈك، نەمخۇش، تازا ۋە چىرايلىق قولاقلىرىنى ھىلپىرلىتىپ قويۇشاتتى. ئاچچىقىدىن ئۆتى يېرىلغۇدەك ھالغا كەلگەن جۇۋان، ھۆرپەيگىنىچە خۇددى چاشقانغا ئېتىلغان ئاچ مۈشۈكتەك ھېلىقى تۆت قولاقلارغا غەزەپ بىلەن چاڭگال سالدى، دەل شۇ چاغدا ئۇ ئۆيىنىڭ ئاللىقاياندىداق بىر يېرىدىن كىمدۇر بىد-

رىنىڭ «يۈلما، ئۇلار راست ئېيتىدۇ!» دېگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. جۇۋان قوللىرىنى تۆت قولاقلارغا سوزغىنىچە داڭ قېتىپ قالدى. جۇۋان شۇ تۇرغىنىچە خۇددى روھى قېچىپ كەتكەندەك بىر ھازاغىچە تىنالمىدى. بىر كەمدىن كېيىن ئۇ ھوشىغا كەلگەندەك بولدى-دە، دېمىنىمۇ چىقارماستىن ئۆي ئىچىگە قولاق سالدى. ئۆينىڭ ئىچى جىمجىتلىققا چۆمگەنىدى، ھېچقانداق تىۋىش ئاڭلانمايتتى. ئۇ ئاستاغىنە بېشىنى بۇراپ ئۆينىڭ بولۇڭ-پۇچقاقلىرىغىچە كۆزىنى يۈگۈرتتى. ئۆيدە ئۆزىدىن بۆلەك ھېچكىم يوق ئىدى. جۇۋان مەڭدەپ قالدى. كاللىسىدا خىلمۇ-خىل قىياس (كاللەكلىنىپ كەتتى. بىر ھازادىن كېيىن مېڭىسى سەل-پەل سۇزۇلگەندەك بولدى. «راست ئاڭلىدىممۇ ياكى... ھە... راست، تاز دېگەن مەككار بولىدۇ دېيىشىدىغان، ھېلىقى قويچى تاز ئۆيگە «غىپپىدە» كىرىپ بىر يەرگە مۆكۈۋالغانمۇ-يە...»

جۇۋان بېلىنى رۇسلاپ ئارقىسىغا ئۆرۈلدى-دە، ئىشىكنىڭ ئارقىسى، ئۇن سالىدىغان كات ساندۇقنىڭ كەينى ۋە ئورۇن-كۆرپە يىغىدىغان بىجىك تەكچىنى پۈتۈن دىققىتى بىلەن تىنتىپ چىقتى. ھەتتا سەل غەيرەتلىنىپ:

— كىم؟ كىم بولساڭمۇ چىق!— دەپ ۋارقىراپ باقتى. ئۆينىڭ ئىچى تىمتاس. ئۆيدە ئۆزىدىن باشقا جان يوق ئىدى. جۇۋان ئاخىرى ئۆزىنىڭ ئالدانغانلىقىغا ئىشەندى-دە، باياتى ھېلىقى تازنى بىر يەردىن «دىلوڭگىدە» چىقىپ قالارمىكىن دېگەن ئۈمىدتە ھېلىقى كۆن-دېكىدەك ئۆرىدەشكە باشلىغان كۆڭلى بىردىنلا «لەسسىدە» بولدى: شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ جەھلى باشقىدىن قاتتى: «نېمانچە خورلۇق! نېمىدېگەن ئەلەم...!»

جۇۋان يۈگۈرۈپ بېرىپ ئويۇقتىن قىڭغىراقنى ئالدى ۋە ئوچاق بېشىغا ئېتىلىپ باردى.

«چانىمىغىن! ئۇلار راست ئېيتىدۇ!»

جۇۋاننىڭ تۆت قولاقلارنى قىيما-چىيما قىلىۋېتىش ئۈچۈن قىڭغىراقنى ئېگىز كۆتۈرگەن قولى ھاۋادا ئېسىلىپ قالدى. بۇ، بايىقى ئاۋاز ئىدى. جۇۋان بۇ قېتىم بۇ ئاۋازنى شۇنچىلىك ئېنىق ئاڭلىدىكى، بۇ ئاۋاز ئۇنىڭ يېنىدىنلا چىققانىدى. ھەتتا كىمنىڭدۇر ئىسسىق تىنىقى جۇۋاننىڭ سەزگۈر قولاقلىرىنىڭ تۈۋىگە تەگكەندەك بولدى. ھولۇققۇشتىن جۇۋاننىڭ قولىدىكى قىڭغىراق يەرگە چۈشۈپ كەتتى. ئۇ ئېگىز كۆتۈرگەن قولىنى چۈشۈرۈشنىمۇ ئۇنتۇپ، ئاستا-ئاستا يېنىغا ئۆرۈلدى.

ئۇنىڭ يېنىدا ھېچكىم كۆرۈنمەيتتى. ئۆينىڭ ئىچى ئاۋۋالقىدەكلا تىپ-تىنچ ئىدى. جۇۋان قولىنى ئاستا چۈشۈردى ۋە ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ ئىشىكنىڭ ئارقىسىغا كۆز يۈگۈرتتى. ئۇ يەردىمۇ ھېچكىم يوق، كات ساندۇقنىڭ يېنىغا يۈگۈرۈپ باردى. «ئۇ ھېيلىگەر تاز، قىزدۇچىلىق قىلىپ ساندۇققا كىرىۋالغان بولمىسۇن يەنە!» جۇۋان پەملەپ تۇرۇپ كات ساندۇقنىڭ ئاغزىنى «غاچچىدە» ئاچتى، ساندۇقنىڭ ئىچىمۇ قۇپ-قۇرۇق تۇراتتى.

جۇۋان بىردىنلا ئالاقزادە بولۇپ كەتتى: كۆڭلىگە ھەرقىسما خىياللار كېلىۋالدى. ئۇ لېۋىنى چىشلەپ بىردەم

ئۆلـچىقماي تـۇرۇۋالدى، ئانـدىن سۇپىغا
يۆگۈرۈپ چىقتى ـ دە، تەكـچىـگە تىزىق-
لىق يوتقان ـ كۆرپىلەرنى سۇپىغا بىر ـ بىر-
لەپ تاشلىغىلى تـۇردى، ئورۇن ـ كـۆرپى-
نىڭ ئارقىسىغا يوشۇرۇنۇۋالغان بولسىمۇ ئە-
جەپ ئەمەس ـ دە!

جۇۋاننىڭ تىنىقى بىر ـ بىرىـگە ئۇ-
لاشمايتتى. ئۇنىڭ چېكە تومۇرلىرى كۆ-
پۈپ، يۈرىكى ۋەھىمىلىك دۈپۈلدەيتتى...
ئۇ ئاخىر يوتقان يىغىدىغان ئۇيۇقنى بى-
كارلىـدى. ئۇ يەردىمۇ ھېچكىم كـۆرۈن-
مەيتتى. بۇ بىرلا ئىغىزلىق ئۆينىڭ ئەس-
تىرى تېشىغا ئۆرۈۋېتىلـگەنـدى. ئەمدى
ئۆرۈپ قارىغۇدەك ھېچنەرى قالمىغانىدى.
دېمەك، بۇ ئۆيدە ئـۆزىـدىن باشقا ھېچ-
قانداق ئىنسان ئۇرۇقى يوق، مۇبادا بار
بولسا جىن باردۇر تايىنلىق! جۇۋان ئۆ-
زىنىڭ خىيالىدىن ئۆزى قـورقۇپ كېتىپ
ئۆپچۆرىسىنى سۈپكۈشلىـدى، ئۆزىگە دۇئا
ھۈردى «خۇدايىم ساقـلار! جىن ـ ئالۋاس-
تىنى كۆزۈمگە كـۆرسەتـمىگىن ئىلاھىم...
ئۇنداقتا، ھېلىقى ئاۋاز نەدىن كـەلـدى،
ناھايىتى ئۇچۇق، ناھايىتى ئېنىق ئاڭـ-
لاندىغۇ؟ ھەتـتا ئۇ ئاۋازنىڭ تـىـترەپ
چىققانلىقى، ئۆزىـنىڭ يۈزىـگە كىمنىڭـ-
دۇر ئىسسىق نەپىسىنىڭ ئۇرۇلـغانـلىقىنى
ئوچۇق سەزدىغۇ؟ ئەمىسە بۇ كىم؟ ئۇ
قەيەردە؟ شۇنـداق زائى بـولدىمۇ ـ يە؟»

جۇۋاننى بىردىنلا دەھشەتلىك ۋە-
ھىمە باستى. قورقـۇنچتىن ئۇنىڭ پۇت ـ
قولى لاغىلدايتتى. يـۈرـكى ئەنسىز دۈ-
پۈلدىيتتى. جۇۋاننىڭ پېشانىسى ۋە بۇر-
نىنىڭ چۆرىسى سارغـىيىپ، چېكىسـىدىن
مۇزدەك تەر تامچىلىرى بۇژۇلداپ چىقتى.
ئۇنىڭ پۈتـۈن ۋۇجۇدى كـۈچ ـ مادارىدىن
قېلىپ، خۇددى ئەسكى چاپاندەك لاكاس-
لاپ قالدى. ئۇنىڭ كـۆزلىـرى شـۇدەمدە
خۇددى ئۆلۈكنىڭ كـۆزىـدەك قېتىپ قال-
غانـىدى. ئاخـىرى ئۇ بىردىنلا «ۋاي...»
دەپ ئىڭرىدى ـ دە، سۇپىـنىڭ ئوتتۇرىسىغا
دۆۋىلەنگەن يوتقان كۆرپىنىڭ ئۈستىـگە
يىقىلدى.

* *

قانچىلىك ۋاقىت ئـۆتتىكىن، جۇۋان
ئاستا ـ ئاستا ھوشىغا كەلـدى. ئۇ تـوغرا
كەلگەن بىر يـوتـقاننى تارتىپلا بېشىنى
چۈمكىۋالدى. ئۇ كـۆزلىرىنى مەھكەم يۇ-
مۇپ تۈگۈلۈپ ياتقىنىچە بايىقى سادىر
بولغان ھادىسىنى ئېسـگە ئالـدى. ئەمدى-
لىكتە قورقۇنچ ئاستا ـ ئاسـتا ھەيرانلىققا
ئالماشتى. «زادى كىم؟ ئۇ نەدە؟ ھېلىقى
تازىمىدۇ؟ قانـداق كىرىۋالدى؟ نەگە مۆ-
كۈۋالدى؟ خاتالاشمىغاندىمەن ـ ھە؟ ياق!
ئىللا ـ بىللا خاتا ئاڭـلىمىدىم؟ ئاشۇنـداق
بىر ئاۋاز... ئاۋازلا ئەمـەس ھەتـتا يـۈ-
زۈمگە ئۇرۇلغان بىرسىنىڭ ئوتـلۇق دەم-
نەپىسىنى ئېنىق ھېس قىلدىم. يەنە كې-
لىپ ئەركەكـنىڭ تىنىقى، مەكـۇناغا ئاز-
راقمۇ ئوخشىمايدىـغان ھەقىقىي ئەركەك-
نىڭ...!»

ئەمدى ھەيرانـلـىق قىزىقىشقا ئال-
ماشتى. «ئاشۇ تاز بولسا ــ ھە، راست شۇ-
مىدۇ؟ مېنىڭ تام تـۆپىسـىدە ۋارقىرىغى-
نىمنى ئاڭلىمىدى دېـسەم ئاڭـلاپتىكەن-
دە! بىر پەيتنى پايـلاپ تۇرغانمىدىكىن؟
ماڭا ئەسلىدىلا چەن سـوقـۇپ يـۈرگەنى-
كەن... ھېلىقى ناخـشىنىمۇ ئەتەي مېنى
غىدىقلاش ئۈچـۈن ئويـلاپ تاپـقان ـ دە!
ئاھ چېچەن تاز، ۋاي تازچىقىم... تـۈگا
باش... ئالتۇن كوكۇلا بەگزادەم... جېنىم

يەكچەك...»

جۇۋان پىخىلداپ كۈلۈۋەتتى. ئۇنىڭ يۈرەكلىرى ئويناپ، تىپچەكلەپ ئەزايى بەدىنىگە تولىمۇ يېقىملىق بىر جۇغۇلداش تارقاشقا باشلىدى. «ۋۇي... راست شۇ تازمىدۇ، يا بولمىسا... ئۇ، ئۇش!.. مەيلى كىم بولسا بولمامدۇ؟ ئىشقىلىپ ئەركەكنىڭ! ئەركەك... ۋاي ئەركەك... جېنىم ئەركەك...»

بايىقى ئىللىقلىق ئەمدى ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا تاراپ يۈرىكى ئۆرتەشكە، ئاندىن پۇت-قوللىرىنىڭ ئۇچلىرىغا قاراپ تاراشقا باشلىدى. جۇۋان گاھ ئۇنداق، گاھ مۇنداق ئويلايتتى: نېمىلا ئويلىمىسۇن، خىياللىرىنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئاۋۇندۇرىدىغان، قانلىرىنى جۇشقۇنلىتىپ تەشنا يۈرىكىگە خۇشاللىق، شادلىق، ھاياجان بەخش ئېتىدىغان خىياللار ئىدى.

ئۇ ياتقان يېرىدە تولغىناتتى، دەم نەپىسى ئىتتىكلەپ، گاھ تۇختاپ قالاتتى. پۇتلىرىنى گاھ سۇنۇپ گاھ يىغىۋالاتتى. ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇنىڭ تولغان كۆكسىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئويمانچاق ئىسسىق تەر بىلەن ھۆللەندى...

ئۇ بۇ ھاياجانلىق ئىزتىراپقا چىدالماي يوتقاننى قايرىۋەتتى-دە، سەل پەسكارىغا چۈشۈپ، بېشىنى كۆتۈرۈپ ئۆينىڭ تۆت بۇلۇڭىغا زەن سېلىپ قارىدى. ئۇ قانداقلا بولمىسۇن بىر ئەركەكنى ئۇچرىتىش ئۈمىدىدە ئىدى. لېكىن ھېچنەرسىنى ئۇچرىتالمىدى. شۇنداقتىمۇ جۇۋان خېلىلا روھلىنىپ قالغانىدى. ئۇ يوتقاندىن ئاستاغىنە سۇغۇرۇلۇپ چىقتى. يوتقان-كۆرپىلەرنى چىرايلىق قاتلاپ، قىرىنى-قىرىغا كەلتۈرۈپ ئويۇققا تىزدى. قولىغا سۈپۈرگىنى ئېلىپ خېلىدىن بۇيان سۈپۈرگە تەگمىگەن كىگىز-شىرداقلارنى، چاۋا-چاتقال بىلەن بېتىنى كۆرگىلى بولماس دەرىجىدە مەينەتلىشىپ كەتكەن پەگاھنى ئالدىرىماي سۈپۈرۈپ چىقتى. يۇيۇقسىز ياتقان چىنە-قاچىلارنى كۆڭۈل قويۇپ يۇيۇپ دەستىلىدى، بىردىنلا قولىغا پوچۇق ئەينەك چىقىپ قالدى. شۇ چاغدىلا ئۆزىنىڭ ئۇستىبېشى ئېسىگە كەلدى-دە، تويلۇق سوۋغا-سالام قاتارىدا كەلگەن ئەتىر سوپۇنىنى ئېلىپ چىقىپ باش-كۆزلىرىنى يۇدى. ئۇچىسىدىكى كۆڭلىكىنى سېلىپ تاشلاپ تويلۇق كۆڭلىكىنى كىيىۋالدى. ئاندىن يەنە ئەينەكنى قولىغا ئالدى. پاھ...! ئەمدى قىزغا، قىزغا ئەمەس، قىپقىزىل گۈلگە، يېلىنجاپ تۇرغان چوغقا ئايلانغانىدى. راستىنى ئېيتقاندا قىز چېغىدىمۇ بۇنچىلىك چىرايلىق ئەمەس ئىدى. مانا بۈگۈنلا چىرايلىق بولدى. چىرايلىق بولالىدى. ئۆزىنىڭ بۇنچىلىك چىرايلىق ئىكەنلىكىنى تېخى شۇ تاپتىلا بايقىدى. ئۇ ئەينەككە قاراپ تولۇپ تاشقان قانائەت ئىلكىدە پىسىڭدە بىر كۈلۈۋىدى، ئۇنىڭ لەۋلىرى غۇنچىدەك چاچراپ، نۇرلىنىپ تۇرغان نۇرلۇق مەڭزى قوشكېزەك زىناق تۇغدى...

ئۇنىڭ يۈرىكى دۈپۈلدەيتتى. لەۋلىرى تىنىمسىز قىمىرلايتتى: «ئەركەك... ئەركەك... ئەركەك...»

ئۇ ئەينەكنى قويۇپ، بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ ئۇچاق بېشىغا كەلدى. ئۇ بايىقى ئاۋازنى، بايىقى تەسىرلىك، جەزىبىلىك ئەركەك ئاۋازىنى يەنە بىر ئاڭلاشنى خالايتتى. ئۇچاق بېشىدىكى تۆت قۇلاقلار بايىقىدەك ئۇماق، سەبى ۋە سۆيۈملۈك سىياقتا ھىلپىرلەپ تۇراتتى. تۆت قۇلاقلارنىڭ تىللادەك قۇلاقلىرى تۆگلۈكتىن شۇڭغۇپ چۈشكەن نۇر بى-

لەن جىلۋە قىلاتتى. جۇۋان تۆت قۇلاقلارنىڭ كۆرۈملۈكلىكىدىن سۆيۈنۈپ كەتتى. ئۇنى يۇلۇۋەتمەكچى بولغىنىغا ئۆكۈندى. ئۇ، تۆت قۇلاقلارنى قوللىرى بىلەن يۇمشاقىنە پەپىلىمەكچى بولسا، تېخى يۇمران قۇلاقلىرىغا قايناق ھېسسىياتىنىڭ شىددىتىدىن نەملىشىپ كۆپۈشكەن قىزىق لەۋلىرىنى ياقماقچى ئىدى. جۇۋان تۆت قۇلاقلارغا قوللىرىنى سوزۇپ ئاستا ئېگىشتى.

«ئۇلار راست ئېيتىمدۇ...»

دەل شۇ ئاۋاز! بايىقى ئاۋاز! ئەركەكنىڭ ئاۋازى...

جۇۋان پۈرسەتنى قولدىن بېرىپ قويماسلىق ئۈچۈن ھېچ ئىككىلەنمەي بېشىنى شارتتىدە كۆتۈرۈپ ئاۋاز چىققان تەرەپكە قارىدى-دە، ھاڭ-تاڭ بولۇپ چەكچىيىپ قالدى.

سۈپىنىڭ تۆرىدە، ئورۇن-كۆرپە يېيىلغان تەكچىنىڭ ئۇدۇلىدا سۈرەتتەك كېلىشكەن بىر يىگىت چازا قۇرۇپ ئۇنىڭغا قاراپ ئولتۇراتتى. يىگىتنىڭ قىيغاچ كۆزلىرى ئوتتەك ياناتتى. قاشكىرپىكلىرى تۈككۈرۈلۈپ تۇراتتى. ئۇنىڭ غۇنچىدەك ھىمىرىلگەن لەۋلىرى قان تېپىپ تۇرغاندەك قىپقىزىل بولۇپ جۇلالايتتى. يىگىتنىڭ قاپقارا، قويۇق، بۇدۇر چاچلىرى يەلكىسىگە چۈشكەنىدى. ئۇنىڭ كەڭرى پېشانىسىدە ۋە قاڭشىرىدا نۇر-زىيا جۇلا قىلاتتى. يىگىتنىڭ تېرىسى شۇنچىلىك ئاق ۋە سۈزۈك ئىدىكى ئاقلىقتىن كۆكۈچ كۆرۈنەتتى. يىگىتنىڭ كەڭرى يەلكىسى، نازۇك بېلى، ئۇزۇن كەلگەن پۇت-قوللىرى ئىنسان بالىسى تەڭ كېلەلمەيدىغان بىر قۇدرەتنىڭ شاھىدى سۈپىتىدە كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. يىگىت ئۇ يەردە خۇددى ئۆز تەختىدە ئولتۇرۇپ دەۋران سۈرۈۋاتقان ھۆكۈمراندەك شۇنچىلىك بەخىرامان، ئازادە، جىمجىل ۋە بەھۇزۇر ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ تۇرقى-سىياقىدىن قورۇنۇشنىڭ كىچىككىنە ئالامىتىمۇ كۆرۈنمەيتتى.

يىگىت جۇۋانغا قاراپ ئىستېھزا ئارىلاش خۇمالىق كۈلۈمسىرىدى.

— بۇ يەرگە كەل.

جۇۋاننىڭ ۋۇجۇدى تىنىقتەك تىترەپ كەتتى. ئۇ ئىنسان ئورۇقىدىن بۇنداق گۈزەل سۈباتنى تېخى كۆرۈپ باقمىغانىدى. يىگىتنىڭ تەسىرلىك، ساپ ۋە جاراڭلىق ئاۋازى جۇۋاننىڭ يۈرىكىنى جۇغۇلدىتىۋەتتى. جۇۋان قەددىنى تەستە رۇسلاپ يىگىتكە قاراپ جىلمايدى.

— بۇ يەرگە كەل...

ئەمىرانە تەكرارلىدى ساھىبقىران يىگىت.

جۇۋاننىڭ پۇتلىرى تۇرغان ئىزىدا مىخلىنىپ قالغاندەك ئىدى. ئۇ مىڭ تەستە ئاياغلىرىنى يۆتكىدى ۋە سۈپىنىڭ ئالدىغا كېلىپ بەگنىڭ ئالدىدىكى قۇلچاقتەك قول باغلاپ بېشىنى ئەدەب بىلەن تۆۋەن سالدى. ئۇ يىگىتنىڭ بۈركۈتتەك قاراشلىرىغا چىدىيالمىغانىدى.

يىگىت جۇۋانغا قولىنى ئۇزاتتى. جۇۋان ۋەھىمە، تەئەججۇپ، ھاياجان ۋە شادلىق ئىلكىدە يىگىتكە قولىنى بەردى. يىگىتنىڭ قولى نېمىشقىدۇر ھەيكەلنىڭ قولىدەك سىلىق ۋە مۇزدەك سوغۇق ئىدى. يىگىت ئۇنىڭ قولىدىن تۇتۇپ سۈپىغىنە تارتتى. جۇۋان ئۆزىنىڭ سۈپىغا ياق، سۈپىغا ئەمەس ساھىبقىراننىڭ قۇچىقىغا قانداق چىقىپ قالغىنىنى سەزمەي قالدى. يىگىت جۇۋاننى كۆكرىكىگە مەھكەم باستى ۋە لەۋلىرىنى جۇۋاننىڭ تىترەپ تۇرغان، كۆيجۈپ-كۆپۈشكەن تەشنا لەۋلىرىگە ياقتى. جۇۋانمۇ قورقۇنچ ھەم ۋەھىمىنى ئۇنتۇپ بىھوش بولۇپ

يىگىتنىڭ بەرنا بويىغا ھەشقىپىچەكتەك ياماشتى. جۇۋان شۇ مىنۇتتا ئۆزىنى يۇكسەك چوققىلارنى چۆمكەپ تۇرغان ئاپئاق مامۇق بولۇتنىڭ ئۈستىگە، گاھ كۆپۈلداپ يەلپۈنۈپ تۇرغان گۈلبوستاننىڭ ئارىسىدا ئۆلىدىن تۇغما، ياپيالىڭاچ ھالدا كۆردى ۋە شادلىقتا ھوشىدىن كەتتى.

...ئۇلار ئىشرەت ئىپتىزلىرىنىڭ نەپسى-تەشنالىقىنى قاندۇرۇشقاندىن كېيىن يەنە مۈگداشتى، سىرداشتى، كۈلۈشتى، يىغلاشتى...

بىركەمدە يىگىت جۇۋانغا قاراپ:

— كۆزۈڭنى يۇمغىن، — دېدى.

جۇۋان يېرىم بىھوش ھالەتتە سورىدى:

— نېمىشقا؟ سىزنىڭ جامالىڭىزغا قاراپ تويمايمەن... يىگىت قوشۇمىنى تۈردى:

— كۆزۈڭنى يۇمغىن، مەن سېنى سەيلە قىلغۇزاي. جۇۋان چۆچۈپ كەتتى:

— ياق جېنىم، ئېرىم كېلىپ قالىدۇ... يىگىت قاقاھلاپ كۈلۈۋەتتى.

— رىسقى غايىب، ئەجەل غايىب، نىكاھ غايىب، سېنىڭ ھەقىقىي ئېرىڭ مەن بولىمەن. ئۇ يەر-جايىڭنىڭ غوجىسى، ئېرىڭ ئەمەس!

سىرتتا كىمنىڭدۇر تىۋىشى ئاڭلانغاندەك بولدى، جۇۋان چۆچۈپ يۇلقۇندى.

— چاققان قېچىڭ، ئېرىم كەلدى... ساھىبقىران ئىستىھزا بىلەن كۈلدى. ئۇنىڭ ئاپئاق ئۇششاق ۋە زىچ چىشلىرى مەرۋايىت تىزىقىدەك چاقناپ كەتتى.

— ئۇ مېنى كۆرەلمەيدۇ. سەندىن باشقا ھېچكىم مېنى كۆرەلمەيدۇ.

— كۆزۈڭنى يۇمغىن.

جۇۋان قورقىدەك مۈلايىملىق بىلەن كۆزلىرىنى يۇمدى.

— كۆزۈڭنى ئاچ! — يىگىت ئەمر قىلدى.

جۇۋان كۆزىنى ئاچتى-دە، ھەيرانلىقتىن ئەقلى خىرەلەشتى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا پايانى يوق بىر كەگرى زېمىن يايراپ ياتاتتى. بۇ يەردە ھەممىلا نەرسە كۆك رەڭدە — ئاسمانمۇ كۆك، يەرمۇ كۆك، تاغ-ئېدىرلارمۇ كۆك، شامالمۇ كۆك، ھاۋامۇ كۆك ئىدى. بۇ يەردە نە زىرائەت، نە ئېتىز-ئېرىق، نە پاسىل، نە قاشا، نە ئۆي، نە سوقما تام يوق ئىدى. ھەممىلا يەردىن نەغمە-ناۋانىڭ، بەزمە-مەشرەپنىڭ ساداسى ياڭرايتتى.

ئۇلار ناھايىتى ئۇزاق ئويناشتى، سەيلە-ساياھەت قىلىشتى. ۋاقىت ئۆتكەنسېرى جۇۋان ئېرىدىن خەۋپسىرىمەكتە ئىدى. ئۇ شۇ دەمدە ۋاقىتنىڭ قانچىلىك بولغىنىنى بىلمەكچى بولۇپ ئاسمانغا قارىدى. كۆپكۆك ئاسمان گۈمبىزىدە يا قۇياش، يا ئاي، يا يۇلتۇز كۆرۈنمەيدۇ. بۇ يەر پەقەت كۆپكۆك نۇر قۇچىقىدا چاراقلاپ يورۇپ تۇرىدۇ. ھەممىلا يەردە كۆك نۇر، كۆكۈچ يېقىملىق ناخشا. كۆكۈچ بەزمە-مەشرەپ. مەشرەپ ئەھلى بىر-بىرىدىن گۈزەل، بىر-بىرىدىن چىرايلىق، ھەر بىر ئادەم ئۆزىگىچە چىرايلىق، ئۇلار يىگىت ۋە قىز-جۇۋانلار، بىرەرمۇ ياشانغان ئادەم ياكى بىرەرمۇ ئۆسمۈر بالا كۆرۈنمەيدۇ. ھەممىسىلا ساھىبجامال، ساھىبقىران گۈزەللەر، ھەممىسىلا تەڭ قۇرداش. ھېچكىمنىڭ يۈز-كۆزىدە يىرە رتالمۇ پىچىم قورۇق يوق، مەرمەردەك سىلىق ۋە تازا، بۇ يەردە

كۈندۈز ۋە كېچە يوق، ھەممىلا نەرسە ئەبەدىي تۇراقلىق ۋە ئۆزگەرمەس...

— ئېرىم كېلىپ «نەگە يوقالدىڭ؟» دەپ سوراق قىلىدۇ. مەن كېتىۋالاي...— جۇۋان يىغلىندى.

— ئېرىڭ مەن! مەن سېنىڭ! مۇشۇنىلا بىلىپ قال. يۇم كۆزۈڭنى.

جۇۋان چەكسىز بەخت-ئىپتىخارلىق ۋە ۋەھىمە ئىچىدە كۆزىنى يۇمدى.

— كۆزۈڭنى ئاچقىن.

جۇۋان كۆزىنى ئاچتى. ئۇ ئۆز ئۆيىدىكى چۆشەكتە غايىب ئېرى بولمىش ساھىبقىراننىڭ قۇچىقىدا ئانىنىڭ ئېتىكىدىكى بوۋاقتەك تەلپۈنۈپ-تولغىنىپ ياتاتتى.

ئىشىك ئالدىدا ئاڭلانغان قەدەم تىۋىشى بىر خىلدا داۋام قىلىۋاتاتتى.

شۇنىڭدىن ئېتىبارەن بۈركۈت سۈبات ساھىبقىران بىلەن جۇۋان بىر-بىرىگە جان-جىگەر، ئىجىل-ئىناق مەھبۇپ بولۇپ قېلىشتى. جۇۋان ھېكايە قىلىپ سۆزلەپ تۈگەتكۈسىز شادلىق قۇچىقىغا بۆلەندى. ئۇ، يىگىتنىڭ جامالىنى سېغىنغان ھامان يىگىت ھېلىقى چۆشەكتە مەيلى كېچىسى بولسۇن، مەيلى كۈندۈزى بولسۇن پەيدا بولاتتى. ئۇلار قانغۇچە مۇھەببەتلىشەتتى، مۇڭدىشاتتى، سىردىشاتتى. يىگىتنىڭ جىلۋە-جۇلاسى جۇۋاننىڭ جېنىنى ياشارتسا، جۇۋاننىڭ غەمزە-نازىدىن يىگىت قانائەت تاپاتتى. بۇلارنى ھېچكىم بايقىمايتتى ۋە كۆرەلمەيتتى.

خوتۇنىنىڭ كۈندىن-كۈنگە تولۇپ، چىرايلىقلىشىپ كېتىۋاتقىنىنى، ئۇنىڭ مەڭزىلىرىدىن ئانار قىزىللىقى بالقىپ، كۆزلىرىدە ئاجايىپ بىر روشەنلىك ۋە جۇشقۇنلۇقنىڭ پارلاپ تۇرغىنىنى مەكۇنا زادىلا بايقىمايتتى. ئۇ پەقەت خوتۇنىنىڭ ئۆزىچە غىڭشىپ ناخشا ئېيتىدىغان، ئۆزىچىلا ھېچ سەۋەبسىز ۋىلىقلاپ كۈلۈپ، بېلىقتەك سىرغىتىپ-سىرغىتىپ ماڭىدىغان، بەزى كۈنلىرى ئايالىنىڭ چېكىسىدە زەردەك تەر تامچىلىرى جىمىرلاپ، يۈز-كۆزى يالقۇندەك يېلىنجاپ، لەۋلىرىدىن ئۇشتۇمتۇت «جېنىم، مېنى ئېلىپ كېتىڭ...» دېگەن سۆزنىڭ چىقىپ كېتىدىغانلىقىنى، ھەتتا بۇ ھۇرۇن، دۆت خوتۇنىنىڭ ئۆزىچىلا ئۆيى ياسايدىغان، ئۆزىنى تۈزەيدىغان بولۇپ قالغىنىنى، ئەمدى ئېشەكتەك ئېغناپ ياتماي ئۆي ئىچىدە «بېشىنى بەركەش، يەلكىسىنى ئەپكەش» قىلىپ چېپىپ يۈرگىنىنى كۆرۈپ ھېچنەرسىنى چۈشىنەلمەي ئۇنىڭغا ۋەھىمە ئارىلاش قاراپ قالىدىغان بولۇپ قالدى...

ئىشىك تۈۋىدىكى قەدەم تىۋىشى بىر خىلدا داۋام قىلاتتى. قۇياش نۇرى قاشا يېنىدىكى دەرەخنىڭ شاخلىرى ئارىسىدىن شۇڭغۇپ كۈنگەيگە قارىتىلغان قىيسىق ئىشىكنىڭ ئاپتاپ ۋە شامالدا چاك-چاك يېرىلغان سول تەرىپىدىكى كېشەككە ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل چۈشۈپ تۇراتتى.

جۇۋان كۆزلىرىنى ئىشىك كېشىكىدىكى قۇياش نۇرىدىن يۆتكەپ قاشانىڭ نېرىسىدىكى يولغا، ئۇنىڭ نېرىسىدىكى يىراق دالىغا تىكتى. ئۇ يەردە غۇچچىدە ئۈنۈپ چىققان تۆت قولاقلار بەرق ئۇرۇپ، ئۇزۇن ياپراقلىرىنى ھىلپىرلىتىپ، جىلمىيىپ يەلپۈنمەكتە ئىدى... قاشانىڭ سىرتىدىن ئاڭلانغان قەدەم تىۋىشى بىر خىلدا داۋام قىلىپ يېقىنلاپ كېلىۋاتاتتى...

مەسئۇل تەھرىرى: كامىل تۇرسۇن

ئەبەيدۇللا ئىبراھىم

كۈلەيمۇ يا يىغلايمۇ

(ھېكايە)

يۇرتۇمدىن ئايرىلغاندىن بېرى كۈن ئاينى، ئاي يىلنى قوغلاپ دېگۈدەك تۈپتوغرا ئون ئىككى يىل ئۆتۈپ كېتىپتۇ. ئۆتۈپ كەتكەن ۋاقىت، كەينىمگە قارىساق ئۇزۇن، ئالدىمغا قارىساق قىسقا تۇيۇلىدىكەن. شۇ ئون ئىككى يىل ئىچىدە چوڭ شەھەردە ئوقۇدۇم، ئۆيلۈك - ئوچاقلىق بولدۇم، يېشىمغا ياش، ئەقلىمگە ئەقىل قېتىلدى. مانا ئەمدى تۇغقان يوقلاپ يۇرتۇمغا كەلگەندىن بېرى، ئېتىزلارغا، يۇرت مويسىپىتلىرىگە ئوخشايدىغان كاداڭ دەرەخلەرگە، كوچىلارغا، كوچىلارنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى ئۆيلەرگە، ھەتتا كۈندۈزلىرى كۈنگە، كېچىلىرى ئايغا يېپيېڭى بىر نەزەر بىلەن قارىماقتىمەن. كۈن بىلەن ئايدىن ئۆزگە ھەممە نەرسە ئۆزگەرگەندەك قىلىدۇ. مەھەللە سىياقىغا كىرىپتۇ، ئۆز ۋاقتىدىكى كەڭ - كەڭ سالا ئېتىزلار ئەمدى ئۆمۈچۈك تورلىرىدەك ئۇششاق - ئۇششاق ئېتىزلارغا بۆلۈنۈپ كېتىپتۇ. ئىشنىڭ ئېپى - جېپىنى ئۇقۇدىغان، ئامراتلىقنى نومۇس دەپ بىلىدىغان كىشىلەرنىڭ مەركىزىگە قان يۈگۈرۈپ، چۈنتىكىمدە پۇل پەيدا بولۇپتۇ. ئەقەللىسى كەتمەن كۆتۈرۈپ يۈرگەن چاغلىرىمدا ئۆيىمىزنىڭ كەينىگە قويغان ئىككى تۈپ ئۆرۈك كۆچەتمۇ مېۋىگە كىرىپ، سايىسى ئۆگزىنى ياپقۇدەك بولۇپ قاپتۇ.

بىر ئايلىق رۇخسەت مۇددىتىمنىڭ ئاخىرقى چېكى كۆرۈنۈپ قالغاچقىمۇ، كەلگەن كۈندىن باشلاپ داۋام قىلىۋاتقان مېھماندارچىلىقتا ئەمدى چەك قويۇشقا توغرا كەلدى. كەلگەنلا تەكلىپنى قوبۇل قىلىۋېرىدىغان بولسام ھەتتا بىر يىلمۇ ئازلىق قىلغۇدەك. دۇرۇس، مۇشۇ مەھەللىدە تۇغۇلدۇم، چوڭ بولدۇم، ھازىر بولسا ئۆزۈم چوڭ شەھەردە تۇرىمەن، خېلى ئاتىقى بار يازغۇچى بولۇپمۇ قالدىم. كىچىك چاغلىرىمدا بىللە ئوينىغان ئاداشلىرىمنىڭ، ساۋاقداشلىرىمنىڭ، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىمنىڭ مېنى كۆرگۈسى، كەڭ قوللۇق بىلەن داستىخان ھازىرلاپ كۈتۈۋالغۇسى كېلىدۇ.

بىراق، ئاخىرقى كۈنلەردە يېشى بىر يەرگە بېرىپ قالغان ئاتا - ئانام بى-

لەن كۆپرەك بىللە تۇرۇپ، ئوبدانراق
مۇڭدىشەلىسام، قېنىشۋالىسام قانداق
بولىدۇ؟ ئۇلارغۇ رەنجىپقۇ يۈرمەيدۇ. لې-
كىن مەن يەنە قانچە يىلدىن كېيىن بۇ
يەرگە كېلەلەيمەن، ئۇ چاغدا كىم بار،
كىم يوق، بۇنى ھېچكىم بىلمەيدۇ.

ئاۋغۇستنىڭ بىر يەكشەنبىسى، ھا-
ۋا جىمى جانلىقنى تۇنجۇقتۇرۇپ قويغۇ-
دەك ئىسسىق ۋە دىمىق ئىدى. دەرەخ
يوپۇرماقلىرى چوغدەك يېلىنجاۋاتقان قۇ-
ياش تەپتىگە بەرداشلىق بېرەلمەي سول-
شىپ، سالپىيىپ قالغانىدى. ئارىلاپ ئېسىپ
قويىدىغان شامالمۇ گۇرۇلدەپ يېنىۋاتقان
مەش ئاغزىدىن ئېتىلىپ چىققان يالقۇن-
دەك قىزىق. بىز بىر ئائىلە كىشىلىرى
تال بارىدىكى ئاستىدىكى سالقىن سۇپىغا
جەم بولۇپ سەگىدىمەكتە ئىدۇق.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، تۇغقانلار!
پاراڭ بىلەن بولۇپ كېتىپ، ھويلا
دەرۋازىسىنىڭ قانداق ئېچىلغىنىنى ۋە
بىر كىشىنىڭ قانداق كىرىپ كەلگىنىنى
تۇيمايلا قاپتۇق.

ھەممەيلەن ئورنىمىزدىن تۇردۇق
ۋە سالام ياندۇرۇپ بولغاندىن كېيىن كىر-
گۈچىگە سۇپىدىن جاي كۆرسەتتۇق. بى-
راق ئۇ ئالدى بىلەن ماڭا ۋە كېيىن دا-
دامغا سىپايىلارچە قول بېرىپ كۆرۈشۈپ
بولغاندىن كېيىن تۆت قەدەم كەينىگە دا-
جىپ، بوينىنى قىسىپ، قول باغلاپ تۇ-
رۇپ:

— يوقسۇ، يوقسۇ، مۇشۇنداق تۇ-
رۇپ ئۆگىنىپ قاپتىمەن، مۇشۇنداق تۇ-
رۇۋېرەي ... — دېدى.

— ئېلاخۇن، سۇپىغا ئۆتسىلە، تۇ-
زۇت قىلغانلىرى نېمىسى، خۇددى يات
ئادەمدەكلا، — دادام سۇپىدىكىلەرنى سە-
پەرۋەر قىلىپ، داستىخان ئالدىدىن يەر
بىكارلاۋېتىپ دېدى.

— يوقسۇ، يوقسۇ، قاسىمجاننى
كەپتۇ دەپ ئاڭلىغىلى خېلى كۈنلەر بول-
دى. ۋاقتىدا كېلىپ كۆرۈشۈپ كېتەلمى-
دىم، ئۇنىڭ ئۈستىگە باللار تولا ئاغرىپ
ئارام بەرمىدى، مانا بۈگۈن قاسىمجاندىن
ھاردۇق سورىغاچ، ئۆيىمىزگە چىللىغىلى
كېلىشىم. شۇنداق، چىللىغىلى
كېلىشىم ...

بىر قاراشتىلا 44 - 45 لەردىن
ھالقىغانلىقى كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان، ساقال-
بۇرۇتلىرى خۇددى قاغا چاڭگىسىدەك
گىجەكلىشىپ كەتكەن، تومۇز بولۇشىغا
قارىماي ياماق سېلىنىۋېرىپ توقۇمدەك
قېلىنلىشىپ كەتكەن پاختىلىق چاپان كى-
يىۋالغان بۇ كىشىنى دەماللىققا تونۇيال-
مىدىم.

«دادامنىڭ تەلەپپۇزىغا قارىغاندا
بۇ كىشى بىزگە تۇغقان كېلەمدۇ نېمە،
يا كىچىك چاغلىرىمدىكى ئاداشلىرىمنىڭ
بىرىمىدۇ ...»

يېقىن - يىراق تۇغقانلارنىڭ چىراي
ئالاھىدىلىكلىرىنى كۆز ئالدىمدىن بىرمۇ -
بىر ئۆتكۈزۈپ، ئوتتۇرا بوي، كۆزلىرى
كىچىك، ئىلمەك بۇرۇن، سېرىق چىراي
كەلگەن بۇ كىشىگە سېلىشتۇرۇپ كۆردۈم.
بىراق، ھېچكىمگە ئوخشىتالمىدىم. ئاخى-
رى ئۇنىڭ ئېگىلگەن قەددىگە، ھاياجانغى-
مۇ، خۇشاللىقىمۇ ئوخشىمايدىغان غەلى-
تە بىر خىل كۈلۈمسىرەش ئۇيۇپ قال-
غان چىرايىغا سەپسېلىپ قاراۋېرىشتىن
خۇدۇكسىرەپ قالدىم. ئەگەر يەنە قاراۋې-
رىدىغان بولسام ئۇ ئۆزىنىڭ پور تىرناق

لىرى ئۆسۈپ، قارىيىپ كەتـكەن يالـڭا-
ياغلىرى، تىزىنى ئاران يېپىپ تـۇرغـان
ئىشتىنى، يـۇڭـلىرى بۆرتۈپ چىققان
تېرە تەلپەكى ئۈچۈن، قىسقىسى، يىگىر-
مىنچى ئەسىرنى مەسخىرە قىلىپ تۇرغان
پۈتكۈل بەستى ئۈچۈن ئىزا تارتىپ قىلى-
شى مۇمـكىن ئىدى. ئەگەر كۆڭلى زىلىراق
بىرسى بولسا هـەتتا مـەندىن رەنجىپمۇ
قىلىشى مۇمكىن.

ئاخىرى بۇ مـېهماننىڭ بىر خىللا
هىجىيىپ، بىر تەرىزدە ئۆرە تۇرۇۋېرىشىدىن
ئۆزۈمچە ئوڭايسىزلاندىم - دە، سـوئال نە-
زىرىدە دادامنىڭ كـۆزىگە تـىكىلدىم.

بۇ كەمتەر، ئاۋارە مېهماننى ئول-
تۇرغۇزۇش بىلەن خېلىدىن بېرى ئاۋارە
لۇۋاتقان دادام:

— تونۇمىدىڭمـۇ ئوغلۇم، ئۇ ھېلى-
قى سادىراخۇننىڭ ئوغلى ئېلاخۇن بولىدۇ،
رەھمەتلىك سادىراخۇن بىزگە يىراق تۇغ-
قان كېلەتتى، ئېلاخۇنمۇ ئەلۋەتتە يات
ئەمەس، — دېدى ۋە باش لىڭشىتىپ گېپى-
نى ئەستىقلاپ تۇرغان مـېهماننى كۆرس-
تىپ تۇرۇپ، — ئېلاخۇن بەلكىم ئېسىڭدىن
كۆتۈرۈلۈپ قالمىغاندۇ، سىلەر تېخى ئىك-
كى- ئۈچ يىل بىللە ئوقۇدىڭلارغۇ دەيمەن، —
دەپ قوشۇپ قويدى.

دادامنىڭ سۆزىدىن «تۇغقانلارنى،
ساۋاقداشلىرىڭنى ئۇنتۇپ قالما» دېگەن-
دەك بېشارەتلىك ئاگاهلاندۇرۇش چىقىپ
تۇراتتى. دېمىسىمۇ، دادام يوللۇق ئىدى.
بىراق، ماڭا نېمە ئامال، ئادەملەر يىللار-
نىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ ئۆزگىرىپ تۇرى-
دىغۇ ئاخىر...

«ھېلىقى سادىراخۇن دېگىنى زادى
كىم بولغىيدى؟»

شۇ ئەسنادا پاچىقىدىن ساقىپ چۈش-
كەن تەر بىلەن هـۆل بولۇپ كـەتكەن
يەردە بەئەينى قېقىپ قويغان قـوزۇقتەك
ئۆرە تۇرغان مېهمان توساتتىن ماڭا قا-
راپ كۈلۈمسىرەپ، تىلىنى چىقىرىپ قوي-
دى - دە، ئاپتاپتا قاقلىنىپ قاقىرام بو-
لۇپ كەتكەن يەرگە تىز چۆكتى. بېشىنى
ئېگىپ، كۆزلىرىنى يۇمدى. ئاستا تەۋرى-
نىپ ئولتۇرۇپ، قوللىرىنى دۇئا قـىلغان
قىياپەتتە ئالدىغا سوزۇپ، چۈشىنىپ بول-
مايدىغان بىر ئايەتنى غىڭشىغىلى تۇردى.

«سادىراخۇن، سـادىراخۇن، ئەمدى
يادىمغا ئالدىم!»

مەن تىۋىلىۋەتكىلى تاس - تـاماس
قالدىم. چۈنكى كۆز ئالدىمدا كىچىك چې-
غىمدا چوڭ يولنىڭ بويىدا مەن هەر كۈ-
نى دېگۈدەك كۆرۈپ تۇرىدىغان سـادىرا-
خۇن دىۋانـە پـەيدا بولدى. ئارقـىدىنلا
ئۇنىڭ يالغۇز ئوغلى ئېلەك يادىمغا يەت-
تى. ئۇ چاغدا ئېلەك مەن بىلەن باشلان-
غۇچ مەكتەپنىڭ تۆۋەن سـىنىپىدا بىللە
ئوقۇيتتى. بـىر دۆۋە لاتا - پۇرۇچقا ئو-
رالغان ئۇ سەبىي بىچارە مەكتەپتىن قاي-
تىپلا دادىسىنىڭ يېنىغا بېرىۋالاتتى - دە،
ئۆتكەن - كەچكەنلەرنىڭ ئىچىنى ئاغرىتىپ
ئولارنىڭ يۈرىكىگە هېسسداشلىق ئوتىنى
يېقىۋېتەتتى. مېنىڭ ئۆتۈنۈشلىرىممۇ، سا-
ۋاقداشلارنىڭ، مۇئەللىملەرنىڭ نەسىهىتى-
مۇ، ھەتتا كـەپسىز بـالىلارنىڭ چـالما
ئېتىپ مەسخىرە قىلىشلىرىمۇ ئۇنى دادىسى-
نىڭ «ھـۈنىرىنى ئۆگىنىش» تـىن قـول
ئۈزدۈرەلمىگەنىدى.

كارامەت دېگەن مانا مۇشۇ! مـەن
تونۇيدىغان ئاشۇ ۋىجىك، قـورۇق ئېلەك
شـۇنداق ئۆزگـەرگەنـىدىكى، ئۇنىڭ ها-

زىرقى چىراي تۇرقى مەرھۇم دادىسىغا
خۇددى تېرىسىنى چاپلاپ قويغاندەك ئوخ-
شاپ تۇراتتى.

ئېلەكنىڭ ئۆزىنىڭ كىم ئىكەنلىكى-
نى تونۇتۇش ئۈچۈن تاللىۋالغان بۇ چا-
رىسى ماڭا ئانچە يېقىپ كەتمىگەن ۋە
كۆڭلۈمنى ئاز - تولا غەش قىلغان بولسىمۇ
لېكىن ئالمان - تالمان ئۇنىڭ ئالدىغا يۈ-
گۈرۈپ باردىم - دە، يۆلەپ تۇرۇپ:

— ئېسىم قۇرۇسۇن ئاداش، سەن
ئېلاخۇنغۇ، ھە دېگەندىلا تونۇيالماي قاپتى-
مەن، كۆڭلۈڭگە ئالما جۇمۇ، — دېدىم ئۆ-
تۈنۈش ئاھاڭىدا.

ئۇ سەنلەپ خىتاب قىلغىنىمدىن
سەل چۆچۈگەندەك بولدى ۋە يەنە قول
باغلىغان پېتى ئۆرە تۇرۇۋەردى. يېنىمغا
ئولتۇرغۇزالمايدىغىنىمغا كۆزۈم يەتكەچ،
مەنمۇ ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ ئۆرە تۇ-
رۇشقا مەجبۇر بولدۇم.

— ئەمىسە مەن قايتاي، سەل تۇ-
رۇپ بىز تەرەپكە قەدەم تەشرىپ قىلىپ،
بىر پىيالە چېيىمىزغا داخىل بولارلا.

ئۇ چاپىنىدىن ئۈزۈلۈپ چۈشەي
دەپ قالغان بىر پارچە لاتىنى ئۇيناپ
تۇرۇپ شۇنداق دېدى - دە، ئۇن ئىككىن-
چى ئاينىڭ سوغۇقىدا سۇغا چىققان يې-
تىمچىدەك شۈمشەرىگەن ھالدا كەينىگە
بۇرۇلدى.

ئۇ شۇنداق تېز غايىپ بولدىكى،
كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە ئارىلىقتا ئۆتۈپ
كەتكەن بىر - ئىككى سېكۇنت ۋاقىت ئې-
چىمدا بىر بوشلۇق ھاسىل قىلدى. مې-
نىڭ يا «ماقۇل» يا «ياق» دېيىشىمگە ئا-
دىلا ئىمكان بولمىدى.

يەنە ھېلىقى گەپ، ئىلكىمدە قال-
غان مۇشۇ قىسقىغىنا ئۈچ كۈن ئىچىدە
ئاتا - ئانامنىڭ يېنىدىن بىر قەدەممۇ ئاي-
رىلغۇم يوق ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ھال-
ئەھۋالى بۇ تەرىقە تۆۋەن بىر كىشىنىڭ
كىدە مېھمان بولىمەن دەپ ئۇنى ئارتۇق-
چە ئاۋارە قىلىشنىڭ ئۆزى ئانچە قاملاش-
مىغان بىر ئىش بولاتتى. «ياكى بارماي-
لا قويايمۇ؟ ياق، نامراتنىڭمۇ ئۆزىگە
چۈشلۇق كۆڭلى بار - دە. مۇبادا ئۇ مېنى
نامرات كۆرۈپ كۆزگە ئىلمىدى، تۇغقان-
چىلىقنى ئۇنتۇدى، دەپ رەنجىپ قالسا
قانداق بولغىنى؟»

مېنىڭ بىر قارارغا كېلەلمەيۋاتقى-
نىمنى تۇيغان دادام:

— ئوغلۇم، دۇنيادا نامراتنىڭ
كۆڭلىنى ئاغرىتقاندىن يامان ئىش يوق،
مەيلى بارغىن، شۇ باھانىدا ئۇ بىچارىنىڭ
بالىلىرىغا تۆت - بەش كوي تۇتقۇزۇپ
قويارسەن، بۇمۇ بىر پۇرسەت، — دېدى
چوڭقۇر مەنىلىك قىلىپ.

دادامنىڭ سۆزى بىلەن كۆڭلۈم
بىردىنلا يورۇپ كەتتى، بىردەمدىن كې-
يىن كىچىك ئۇكامنىڭ ھەمراھلىقىدا دەر-
ۋازىدىن چىقتىم.

ھېلىمۇ ياخشى، ئېلەكنىڭ ئۆيى
ئانچە يىراق ئەمەسكەن. بىز ئەللىك -
ئاتمىش مو كېلىدىغان بىر زاراتگاھلىقتىن
ئايلىنىپ ئۆتكەندىن كېيىن يارداڭلىقنىڭ
يېنىدىكى چىغىر يولغا چۈشتۇق، ئۇكام
بىر ئۇچۇقچىلىقنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ:

— ئېلەك سالۋانىڭ ئۆيى ئاشۇ، —
دېدى. مەن ئۇ كۆرسەتكەن تەرەپكە قارى-
دىم. كېتىۋېتىپ ئەجەبلەنگەن ھالدا ئۇ-
نىڭدىن سورىدىم:

— ئېلەك سالۋا دەيسەنغۇ، سالۋا

دېگىنىڭ نېمىسى؟

— سالۋا، سالۋا دېيىشىدىكەنغۇ، سالۋا دېگەن نېمە، دەپ سورىسام، دادام: «تەييارغا ھەييار بولىدىغان بىر خىل ھورۇن قۇش» دېگەندەك قىلىدىغۇ-تاڭ. — دېدى ئۇ بەئەينى بىر نېمىدىن يىرگەنگەندەك چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈپ. ئۇ شۇنداق دېدى-دە، قايتىپ كېتىمەن دەپ تۇرۇپلا ئالدى. مەن ئۇنىڭ رايىغا باردىم.

ئېلەكنىڭ ئۆيى سىرتتىن قارىغاندا ئۆي ئەمەس، بەلكى يوغان بىر شاخ-شۇمبا دۆۋىسىگە ئوخشايتتى. شاخ-شۇمبا ياكى قوناق شېخى دۆۋىسىمىكىن دېسەك، چېغىر يولغا تۇتاشقان تەرىپىدە ئۇجمە تاللىرىدىن توقۇلغان بىر ئىشىك تۇراتتى، ئۆي ئەتراپىدا ئۆرۈك ياكى ئۇجمە باغلىق بىرەر تۈپ كۆچەت بولسا كىمنىڭ دەردى؟

«كەپىنىڭ سىرتى بۇنداق بولسا ئىچى قانداقتۇر» دېگەن قىزىقىش بىلەن قەدىمىمنى ئىتتىكلەتتىم-دە، تالدىن توقۇلغان ئىشىكنى ئاستا كۆتۈرۈپ، كىچىككىنە ھويلىغا كىرىپ كەلدىم.

مەن ئۆزۈمنى يىگىرمىنچى ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىدا ئەمەس، بەلكى كونا تاش قورال دەۋرىدە، ھېچبولمىغاندا ئىپتىدائىي جەمئىيەت موزېيىدا تۇرۇۋاتقاندەك ھېس قىلىۋاتقىنىمدا ئېلەك چىقىپ كەلدى-دە، قوش قوللاپ كۆرۈشۈپ، رەسمانە تىنچلىق-ئامانلىق سورىغاندىن كېيىن مېنى ئۆيىگە تەكلىپ قىلدى.

ئۆي ئىچى تەسەۋۋۇرۇمدىكىدىن ياخشىراق بولۇپ چىقتى. نېمىلا دېگەنبىلەن، ئۆيدە ئادەمىزاتنىڭ ئەڭ تەۋۋەن تۇرمۇش ئېھتىياجىغا كېرەكلىك بولغان نەرسىلەر — قازان-قومۇچ، بىر-ئىككى سوغا، تارىشىدەك قېتىپ كەتكەن بىر پارچە پالاس بار ئىدى.

ئېلەك مېنى سوپىغا باشلىدى. ئولتۇرۇپ بولۇشۇمغىلا تاشقىرىدىن كىردىمۇ، ياكى يەردىن ئۈندىمۇ، ئىشقىلىپ پىيازلىقتىكى قارانچۇققا ئوخشايدىغان ئۈچ-تۆت بالا كۆز ئالدىمدا پەيدا بولدى، سۇس يورۇپ تۇرغان ئۆيدە كۆزلىرىنى مۈشۈك ياپىلاقنىڭ كۆزىدەك پارقىرىتىپ ماڭا قارىغىلى تۇردى.

كىچىككىنە تۈگۈلۈكتىن چۈشۈۋاتقان شولا يېتىشمەيۋاتامدۇ ياكى بالىلارنىڭ يۈز-كۆزى مەينەت بولغانلىقتىنمۇ، ئۇلارنىڭ نەچچىسى ئوغۇل، نەچچىسى قىز ئىكەنلىكىنى دەماللىققا پەرق قىلغىلى بولمىدى. بەزىسى بۇرنىنى كولىغان، بەزىسى دېنى قالمىغان كۆكباشنىڭ مەدىكىنى غاجىلاۋاتقان، بەزىسى سالمىدەك ساڭگىلاپ ئارام بەرمەيۋاتقان ماڭقىسىنى سۈرتۈۋاتقان قىياپەتتە تۇرۇپ، مېنى خۇددى ئۆمرىدە كۆرمىگەن بىر غەلىتە مەخلۇقنى تاماشا قىلىۋاتقاندەك كۆزەتمەكتە ئىدى.

لايىقىدا تەربىيە كۆرمەك تۈگۈل، يورۇق دۇنيانىڭ ئەڭ ئەقەللىي كاپالىتىدىن مەھرۇم قالغان بۇ بالىلارغا ئىچىم ئاغرىپ كەتتى: پۈتكۈل زېمىننى قاپلىغان، بىز ھەر كۈنى ھەشقاللا-تەشەككۈر ياغدۇرۇۋاتقان ئىسلاھات شامىلىنىڭ بۇلۇڭ-پۇچقاقتىكى بۇ كەپىنى، بۇ ئاۋارە بالىلارنى ئۇنتۇپ كەتكىنىگە ئەپسۇسلاندىم.

كۆزلىرىم ئېچىشىپ، يۈرىكىمگە مۇڭ قاپلاشقان ھالدا قولۇمنى ئىختىيارسىز تۆش يانچۇقۇمغا ئۇزاتتىم-دە، بەش كويلۇق لىردىن تۆتىنى ئېلىپ بالىلارغا

تەڭلىدىم.

— كېلىڭلار باللىرىم، مۇنۇنى ئېلىڭـ لار، ئاز بولسىمۇ ئاتا - ئانىڭلار خەج - خىـ راجەت قىلىپ بېرەر...

شۇنچە دەۋەت قىلسامىمـۇ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ھېچبىرى ئالدىمغا كېلىپ پۇلـ نى ئېلىشقا جۇرئەت قىلالمىدى. ئەكسىچە، پالاكەت ئېلىپ كېلىدىغان بىر نەرسىدىـن ئۆزىنى قاچۇرغاندەك، بىرىنىـڭ كەينىگـە بىرى ئۆتۈپ، ئىسلىشىپ، خۇمداندەك قاـ رىداپ كەتكەن تامغا دۇمبىسى تاقاشقىچە چېكىنىشتى.

— ئېلىڭلار باللىرىم، ئېلىڭلار، قېنى قايسىڭلار يامان، بېرى كېلىڭلار.

بەلكى داستىخان بولسا كېرەك، رەڭـ گىنى پەرق ئەتكىلى بولمايدىغان بىر پارـ چە لاتىنى قېقىشتۇرغاچ، ئۆينىڭ تۆر تەـ رىپىدىكى بىر تۆشۈكتىن چىقىپ كېلىۋاتـ قان ئېلەك قولۇمدا دىرىلـدەپ تىتـرەپ تۇرغان پۇلنى ناھايىتى تېزلىكتە كـۆرۈـ ۋالدى - دە، بۇ يەردە قانداق بىـر ھـال ھۆكۈم سۈرۈۋاتقىنىنـى ئاڭقىرىـۋالـدى. ئالـقىنىنـى يـوتـىسـغـا سـۇرتـكەن پېتى ئالدىمغا كېلىپ پۇلغا قول ئۇزاتتى.

— ھەي... بۇ يېتىـم ئوغـۇلـلار پۇل نېمە، قەغەز نېمە، ھېچنېمىنـى ئۇقمايـ دۇ. پەقەت ئاش، نان دەپ ۋارقىراشنـىلا بىلىدۇ، — ئۇ بىر بۇرجەككە تۆگۈلۈۋېلىشـ قان باللارغا ئالىيىپ قـويـۇپ، ھېلىـقـى تۆشۈك تەرەپكە قاراپ تووۋلـىدى، — ھـوي ئانىسى، چاپسان بۇياققا چىقىڭلار!

ئۆيدىن سۆت دېگى بىلەن قېتىـپ كەتكەن ماتا كۆڭلىكى ئاستىدىكى كۆكرىكى لەپەڭشىپ تۇرىدىغان، ساندۇقتەك يوغان، قارىمۇتۇق بىر ئايال چىقىپ كەلـدى ۋە

ئېرىنىڭ قولىدا تۇرغان پۇلـنـى كـۆرۈپ قەددىمىنى ئىتتىكلەتتى.

— قېنى خوتۇن، بۇ شەپقەتلىك تۇغـ قىنىمىزغا رەھمەت ئېيتىلى!

ئېلەك ھاياجىنىـنى تەسـلىكتـە بېـ سىپ تۇرۇپ، پۇلنى ئاۋايلاپ قاتـلاپ قوـ يۇن يانچۇقىغا مەزمـۇت جـايـلاشتۇردى. پاقالچىقىغىچە تاياق تەگكەندەك تىزلىنىپ دۇئا قىلغىلى تۇردى.

ئۇنىڭ كۆزىنـى يـۇەسـىلا سىرغىـپ چىقىدىغان ئىككى تامچە يېشى، قىيـسايـ غان بېشى ۋە بىلىنەر - بىلىنمەس تىترەـ ۋاتقان گەۋدىسىنىڭ توختىماي ئىرغاڭلىشى، سوزايىنىڭ ئۇنىدەك زىل، ئەمما مـۇڭلۇق ئاۋازى مەرھۇم دادىسىنىڭكىگە شـۇنچىلىك

ئوخشايتتىكى، ئارىدىن شۇنچە يىللار ئۆتۈپ، بىر ئەۋلادنىڭ ئورنىدا يەنە بىر ئەۋلادنىڭ پەيدا بولغانلىقىغا ئىشەنگۈم كەلمەيلا قالدى.

ئۇزۇنغا سوزۇلغان دۇئا ۋە تەشەككۇر - تەۋەززۇلاردىن كېيىن، ئېلەك قولۇمغا سۇ بەردى. ئاندىن ھېلىقى تۆشۈكتىن كىرىپ كېتىپلا يوغان بىر لىگەن پولۇنى كۆتۈرۈپ چىقىپ ئالدىمغا قويدى.

پولۇنىڭ ۋە خورمىدەك قىزىرىپ پىشقان گۆشنىڭ مەززىلىك پۇرىقى دىمىقىمغا ئۇرۇلۇپ، سەزگۈ ئەزالىرىمنىڭ ھەممىسىنى غىدىقلىۋەتتى. ياق، سەزگۈ ئەزالىرىمنىلا ئەمەس، پىكرىمنىمۇ قوزغىتىپ، مېنى بىر سىرلىق تېپىشماقلار دۇنياسىغا باشلاپ كىردى. ئەسكى پالاس، ئاچ - زېرىن بالىلار بىلەن تولغان، يەنە كېلىپ، تۆت موچەنگە ياردىغۇدەك ئەگنى بولمىغان كىشلەرنىڭ ئۆيىدە خۇددى بىركىم سېھىر-جادۇ قىلغاندەك مەززىلىك پولۇ ۋە سېمىز گۆشنىڭ پەيدا بولۇشى مېنى گاڭگىرىتىپ قويدى.

— بۇنچىلىك كايىمىساڭلارمۇ بولاتتى ئېلاخۇن، گەپ يېمەك - ئىچمەكتە گەمەسقۇ، — دېدىم مەن لىگەننى ئېلەكنىڭ ئالدىغا ئىتتىرىپ، — قېنى، يەڭگىمىزمۇ، بالىلارمۇ كەلسۇنچۇ!

— يوقسۇ، بالىلار ئىچكەركى ئۆيدە ئولتۇرسىمۇ بولۇۋېرىدۇ، پولۇ بىلەن زاغرىنىڭ تەمى ئۇلار ئۈچۈن ئوخشاش.

ئېلەك قول بېغىشىدا ساڭگىلاپ تۇرغان لاتىلارنى جەينىكىگە سىيرىپ قويدى. گۆشنى توغراپ، ئاش ئۈستىگە دۆۋىلىدى. ئۆزى بىر تال ئۈستىخاننى غاجىلىغاچ، مېنى ئاشقا تەكلىپ قىلدى.

پولۇ خېلى ئوخشىغان بولسىمۇ، لېكىن بىر يوشۇرۇن قول كېكىرتىكىمنى چىڭ سىقىۋالغاندەك ئىشتىھايىم قوزغالمايۋاتاتتى. ساھىبخانىنىڭ كۆڭلى ئۈچۈنلا بىر نەچچە كاپام يېدىم. كۆڭلۈمدە، بىر تەرەپتىن ئۆي ئىگىسىنى چىقىمدار قىلىپ قويدۇممىكىن دەپ خىجالەت بولسام، يەنە بىر تەرەپتىن بۇ بىر ۋاقىلىق غىزانىڭ تەننەرخىنى ھېسابلاپ، ئۇنى ئىشتىھان ۋە كۆڭلەككە سۇندۇراتتىم. كۆكباش مەدىكىنى غاجىلاۋاتقان بالىلار، بالىلارنىڭ ئانىسىنىڭ كونا ئىشتاندىن كۆرۈنۈپ قالغان تىزى كۆز ئالدىمدىن بىردەممۇ نېرى كەتمەيتتى.

— قېنى، چوڭ - چوڭ باقسىلا، چوڭ-چوڭ باقسىلا...

كۆز ئالدىمدا يەنە ھېلىقى بالىلار، ساپسېرىق كۆكباش مەدىكى، تۆت بالىنىڭ ئانىسى بولۇپ قالغان چوپچوڭ بىر ئايالنىڭ تىزى...

ئېلەك لىگەندىن ئارانلا قوشۇقىنىڭ بېشىدەك يەرنى بىكارلىغىنىمنى كۆرۈپ، تەكەللۇپىمنىڭ ۋە گۆشنى ئالدىمغا ھە دەپ ئىتتىرگىنىنىڭ ئۇنۇم بەرمەيۋاتقانلىقىنى تۇيدى بولغاي:

— قېنى سىلە خوتۇن، پولۇنى بەك ياغلىق قىلىۋەتكەن ئوخشايسىلەر، مېھماننىڭ كۆڭلى تارتمىدى، بولۇڭلار چاپسان، داستىخىنىڭلارنى ئېلىپ چىقىڭلار، — دېدى ھېلىقى تۆشۈككە قاراپ بويىنىنى سوزۇپ.

ئۆززەلىرىمۇ، قارشىلىقلىرىمۇ بىكارغا كەتتى. خوتۇن بولغۇچى ئېرىنىڭ بۇيرۇقىنى پەرمانبەردارلىق بىلەن بەجا كەلتۈرۈپ، ھىدى چىقىپ تۇرغان بىرلىگەن گۆشنى ئېلىپ چىقىپ ئالدىمغا قويدى.

«مانا، كۆزگە ئىلىنمىغان چوماق باشنى يېرىپتۇ، دېگەن مۇشۇدە!» دېگەنلەرنى خىيالىمدىن ئۆتكۈزۈپ، بۇ كارامەتلەرگە ھەيرانۇ ھەس قالدىم.

لېكىندە ئالاھەزەل بىر قوينىڭ تۆتتىن بىرىگە باراۋەر كەلگۈدەك گۆش بار ئىدى. بۇنچىلىك گۆشنىڭ پۇلى مۇشۇنچىلىك بىر ئائىلىلىك نامرات ئۈچۈن كەم دېگەندە بىر ھەپتىلىك ئوزۇقلۇقا يارايتتى.

گېلىمگە خۇددى ھېلىقى كۆككاباشنىڭ مەدىكى مەھكەم كەپلىشىۋالغاندەك بولدى. شاھ بېخانىنىڭ زورلاشلىرىمۇ ماڭا تەسىر قىلالمىدى.

«باردا پولدۇرۇك، پولدۇرۇك، يوقتا قاراپ ئولتۇرۇك» دېگەن مۇشۇ ئەمەسمۇ، مېنى مۇشۇنچە كەڭ قوللۇق بىلەن مېھمان قىلىشىنىڭ نېمە زۆرۈرىيىتى - ھە؟ بۇنداق سېخىيلىقتىن نېمە پايدا، يا بۇلارنىڭ دەپمى - دۇنياسى ئېھتىياجىدىن ئېشىپ تورامدىغاندۇ؟

مەن كۆرۈپ تۇرۇۋاتقان نازۇ نېمەتلەر ۋە بۇ نازۇ نېمەتلەرگە زادىلا ماس كەلمەيدىغان ۋەيرانە تۇرمۇش سېلىشتۇرمىسى مېنى ئويلاندۇرۇپ قويدى.

— قارىغاندا، ھال - كۈنۈڭلار يامان ئەمەس ئوخشىمامدۇ، ئېلاخۇن؟

ئۇ قوۋزىغا توشقۇزۇۋالغان گۆشنى چاينىۋېتىپ، جاۋاب بەردى:

— خۇداغا شۈكرى، ئېلكىمىزدە بارى ئۆزىمىزگە يېتىدۇ.

— بىرەر ھۈنەر قىلىدىغان ئوخشىمامسىلەر؟

— يوقسۇ، ھۈنەر - پۈنەر بۇگەنمەپتىكەنمىز.

— ئەمىسە دېھقانچىلىقىغا تايىنىدىكەنسىلەر-دە، ئاشلىقنىڭ باھاسىمۇ يامان ئەمەسمىش.

ئېلەك قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى. ئۇ مايلىشىپ كەتكەن ساقىلىنى سىيلاپ قويۇپ، ئاپقۇردىكى شورپىنى بىر كۆتۈرۈپلا ئىچىۋەتتى ۋە:

— قاقىرامدا قاقلىنىپ، زىمىستاندا شۇمشەرەپ نېمە قىلاتتىم. ئېتىزدا مۇشەققەت تارتىپ، توپا بىلەن ھەپىلىشىپ يۈرگەن كىشىنى كۆرسەم كۈلگۈم كېلىدۇ.

«ئەمىسە ئوغرىلىق ياكى بۇلاڭچىلىق قىلامسىلەر؟» دېگەن سۆز ئاغزىمنىڭ ئۇچىغا كەلدى - يۇ، يېگەن تۇزىنىڭ ھەققى-ھۆرمىتى ئۇچۇنلا گەپنى ئاياپ قالدىم. بىراق، ئۇنىڭ ھارامزادىلىك، كۆرەڭلىك چىقىپ تۇرغان بۇ گەپ - سۆزلىرى بايامقى ياۋاش، مۇلايىم ئېلەكنىڭ سۆزلىرىگە زادىلا ئوخشىمايتتى. ئۇ كۆزىنى ئەپ قىچىشقا ئامالسىز قېلىپ، سۆزىنى ئۇلىدى:

— ئالدى بىلەن ئۇلۇغ خۇدا، ئاندىن قالسا كومپارتىيە بار. دادام رەھمەتىنىڭ ۋەسىيىتى بىلەن ھۆكۈمەتنىڭ پېشىنى چىڭ تۇتتۇق. ئىشقىلىپ، بولسىمۇ يوق دەپ، توق بولساقمۇ ئاچ دەپ، يالىڭاچ مۇرىمىزنى كۆرسىتىپلا يۈرسەك، قوتقۇزۇش دېگەن كېلىپ تۇرىدىكەن، مۇشۇ ھۆكۈمەتنىڭ نامراتنى يۆلەيدىغان، پۇقراسىنى ئاچ - يالىڭاچ قويمايدىغان يېرى بەك ئوبدان-دە، قانداق دېدىم، قاسىمجان؟

«ھە مۇنداقكەن - دە» دېدىم ئىچىمدە ۋە ئۇنىڭ خۇنۇك يۈزىگە شالاقىدە تۈكۈرۈۋەتكۈم كەلدى. مەندىن تەستىق تەمە قىلىپ ھىجىيىپ تۇرغان بۇ تىرىكتاپ نەزىرىمدە گويا بىر ئۆلۈمتۈك قۇرتقا، يەپ تويمايدىغان بىر توڭگۇزغا ئايلاندى.

لېكىن ئۇنىڭغا نەپرەت بىلەن ھومىيىش-
تىن، ئىككى ئېغىز قاتتىق تەگكۈدەك
گەپ قىلىپ تەرلىتىپ قويۇشتىن ئۆزگە
ئامالىم يوق ئىدى. مەن كۆزۈمگە بىر
دۆۋە ئوغا بولۇپ كۆرۈنگەن لىگەننى نې-
رىراق ئىتتىرىپ قويۇپ دېدىم:

—ئېلاخۇن، بۇ قىلىقىڭلار زادى بول-
ماپتۇ، ھۆكۈمەتنىڭ سىلىنى يۆلىگىنىگە-
مۇ ئىچىم قىزىرىۋاتقىنى يوق، مەسىلەن
ئېيتايلۇق، باشقىلار سىلىنى قانچە يۆلى-
گەن بىلەن شوتىغا ئۆزەڭلىمۇ ياماشمى-
ساڭلار ئۆگزىگە چىقالمايسىلەرغۇ. ھازىر
دېھقان ئۇچۇن ھال - كۈننى ياخشىلاش-
نىڭ ئىمكانىيىتى تولا، كۈچۈڭلارنىڭ
يېتىشىچە ئىشلىسەڭلار، ئاۋۇ قىزىل گۆش
بالىلىرىڭلارنى ئوبدانراق كىيىندۈر-
سەڭلار...

ئۇ يەنە بىر قېتىم كۈلۈۋەتكەندىن
كېيىن:

—بىز ئۆزغۇ، گەپنى يوشۇرماي ئېي-
تاي، ئۆگزىگە چىقىۋالغۇم يوق. ئۆگزىگە
چىقىپ قالدىڭمۇ، ھۆكۈمەت سېنى يۆلە-
مەيدۇ، بېرىدىغان ياردەمدىنمۇ قۇرۇق
قالىسەن. بالىلىرىمغا كەلسەم، ئۇلارنىڭ
مۇشۇنداق قىزىل گۆش پېتى تۇرغىنى
خوپ. مانا بۇگۇن ئۇلارغا ئەڭ كونا كى-
يىملەرنى كىيدۈرۈپ قويدۇق، — دېدى
كۆزىنى سىرلىق قىسىپ قويۇپ.

— نېمىشقا ئۇنداق قىلدىڭلار؟

— ئېيتىپ كەلسەم گەپ تولا، بۇ
چايغا كەنت باشلىقى بىلەن سېكرېتارنىمۇ
چىللاپ قويۇۋىدىم، ئۇلارنىڭ كېلىدىغان
ۋاقتى بولۇپ قالدىغۇ دەيمەن، ئۇلارنىڭ
كۆزىگە مانا مۇشۇ تۇرقىدا كۆرۈنۈش كې-
رەكقۇ، بولمىسا...

باياتىن بېرى بىردەم ئېلەكنىڭ،
بىردەم ئۇنىڭ ئايالىنىڭ پات - پات تاشقى-
رىغا چىقىپ كىمنىڭدۇ يولىغا تەلمۈرۈ-
ۋاتقىنىنى يادىمغا ئالدىم ۋە:

— ئۇلارنى مېھمان قىلىپ نېمە تاپات-
تىڭلار، يەيدىغاننى يەيدۇ - دە، پېشىنى
قېقىپ كېتىدۇ، شۇ، — دېدىم مەسخىرە
ئاھاڭدا.

— بايام دېدىمغۇ، ئېيتىپ كەلسەم
گەپ تولا، ھازىرقىدەك چاغدا ئۇلارنى
مېھمان قىلمىساق، بىزنى نامرات سايلى-
ماسلىقى تۇرغانلا گەپ، يۇقىرىدىن چۈشۈ-
رۈپ بەرگەن نامرات سانى ئاران ئالتە
ئىكەن، نامرات سايلىنىمىز دەپ تالىشىۋات-
قانلارمۇ ئاز ئەمەسكەن.

— شۇنچىۋالا چىقىمدار بولۇپ نام-
رات سايلىنىپ نېمىنىمۇ تاپارسىلەر، ئۇيال-
ساڭلار بولمامدۇ، نامرات دېگەن شۇنچە
چىرايلىق ئاڭلىنىدىغان گەپمىكەن؟

— سىلە بىلمەيدىلا، بۇ قېتىمساي-
لانغان نامراتلارنى ناھىيىدىن بىۋاستە
ھۆددىگە ئالىدىكەن، دېگەن گەپ بار،
مۇبادا سايلىنىپلا قالساق، كۈنىمىز تۇغدى
دېگەن گەپ. ئۇلار يەيدىغاننى، كىيىدى-
غاننى بىكارغا بېرىدۇ، يىلىغا ئىككى خال-
تا ئاق ئوغۇت ۋە يەنە نۇرغۇن نەرسىلەر
بىلەن ھەقسىز تەمىنلەيدۇ، ھەتتا ئۆلۈپ-
تارتىپ قالساق كېپەننىمۇ بىكارغا بېرىدۇ.

— سىلىنى سايلايدىغاندەك تۇرامدۇ؟

— مېنىڭچە چاتاق يوق، تۈنۈگۈن
ئەل ئايىغى بېسىقىقاندا ئىككى باشلىقى-
بەش جىڭدىن گۆش ئاپىرىپ بېرىپ داتلى-
نىۋىدىم، ئۇلار ئويلىشىپ كۆرىدىغان بول-
دى. ھېلى ئۇلار كەلگەندە مېنىڭ ئۆزلىرى
بىلەن يېقىن تۇغقان ئىكەنلىكىمنى ئېي-

تىپ، ئىككى - ئۈچ ئېغىز لىللا گەپ قىلىپ قويسىلا ئىشىنىڭ پۈتكىنى شۇ.

مەن ئۆزۈمنى خېلىلا چېچەن ھېسابلايتتىم، لېكىن ئۆزۈمنىڭ بىر تومتۇرۇك ئېبگاھ تەرىپىدىن قانداق ئەپچىللىك بىلەن پايدىلىنىلغىنىمنى ئەمدى بىردىنلا چۈشەندىم. ئىچ - ئىچىدىن قايناپ تاشقان خورلۇق، ئاچچىق نەپرەت مېنى شۇ ھامان زۇۋانغا كەلتۈردى. ئورنۇمدىن تۇرماقچى بولۇپ، دېدىم:

— رەھمەت سىلىگە ئېلاخۇن، داستىخىنىڭلار ماڭا تېگىل بولدى. ئەمدى...

ئېلەك قايتىشقا تەمشىلۋاتقىنىمنى كۆرۈپ بىردىنلا ئالدىمدا تىزلاندى - دە:

— خوش بولۇپ قالاي، ئۇرۇغ - تۇغقانچىلىقنىڭ يۈزىنى قىلىپ بولسىمۇ بىردەم ئولتۇرۇپ بەرسىلە، سىلە ئولتۇرۇپ بەرمىسىلە ئۇلار بىزنىڭ تۇغقان ئىكەنلىكىمىزگە ئىشەنمەي، ئۆز يېقىنلىرىنى سايلاپ كېتىدۇ. قىلغان ياخشىلىقلىرى مەندىن يانمىسا خۇدادىن يانار، — دېدى يالۋۇرۇپ.

ئۇ مېنىڭ كېتىپ قېلىپ، تۇغقانچىلىقىمىز توغرىسىدا گۇۋاھلىق بېرەلمەسلىكىمدىن قاتتىق ئەندىشە قىلماقتا ئىدى. قوللىرى تىترەيتتى، كۆزلىرىدە ياش لىغىرلايتتى.

بىرلا تېپىنىك بىلەن توسۇلغان يولۇمنى راۋان قىلىشقا قۇدرىتىم يېتەتتى. ئەمما ئاجىزلارچە ئۆتتۈنۈش، تىترەپ تۇرغان قول، توختىماي تامچىلاۋاتقان كۆز يېشى ئىرادەمنى سۇندۇرۇپ، ئاياغلىرىمنى دەرمانسىزلاندۇردى. قارارىمنى ئىرادەمگە خىلاپ ھالدا ئۆزگەرتىپ، «بىردەم ئولتۇرسام ئولتۇراي، مەندىن نېمە كېتەتتى» دەپ قويدۇم.

ئېلەك يېڭىباشتىن بەداشقان قۇرۇپ ئولتۇرغىنىمنى كۆرۈپ، قىلىدىغانىغا قىلىق تاپالماي قالدى. داستىخاننىڭ ئۇ يەر - بۇ يېرىنى تۈزەشتۈرۈپ، ئارقىمۇ ئارقا چاي يەڭگۈشلىدى. ئۆزىنىڭ مەندە قالدۇرغان يامان تەسىرىنى يۇيۇۋەتمەكچى بولدىمۇ ياكى ۋاقىتنى سوزماقچى بولدىمۇ، ئىشقىلىپ بىر چۆچەك باشلىدى:

— بۇرۇنقى زاماندا بىر يۇرتتا بىر نامرات ئادەم بولغانىكەن، ئۇنىڭ نە روزىغارى، نە ئىززەت - ھۆرمىتى يوق ئىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئۇ چىشىنىڭ كاۋىكىدا يىغىپ يۈرگەن تەڭگىلىرىنى ئېلىپ يۇرت مۆتىۋەرى ھوزۇرىغا بېرىپتۇ. ئۇ تەڭگىلەرنى مۆتىۋەرنىڭ ئالدىدا قويۇپتۇ. مۆتىۋەر ئۇنىڭدىن: «بىلمىدىم، ماڭا بەكاردىن - بىكار تەڭگە تەقدىم قىلغىنىڭنىڭ سەۋەبى نېمە، بىرەر ھاجىتىڭ بارمۇ؟» دەپ سوراپتۇ. نامرات كىشى بولسا: «يوقسۇ مۆتىۋەرىم، ئۆزلىرىنى ئاۋارە قىلغۇدەك چوڭ ھاجىتىم يوق، ئىلتىماسىم شۇكى، ئۆزلىرى يۇرت - جامائەت جۈمە نامىزىدىن تارقىغان چاغدا مېنىڭ ئېتىمنى ئۈنلۈك چاقىرىپ: ‹ھەي پالانى، قانداق تۇرۇۋاتىسەن، بالا - چاقىلىرىڭ سالامەتمۇ› دەپ سوراپ قويسىلا. شۇ چاغدا مەن قولاقلىرىغا يېقىن كېلىپ ئاغزىمنى مىدىرلىتىپ، پىچىرلىغان بولىمەن، ئۆزلىرى باشلىرىنى لىڭشىتىپ بەرسىلىلا بولدى، بۇنىڭدىن ئۆزگە ھېچبىر ھاجىتىم يوق» دەپتۇ. «ئىككى ئېغىز گەپ قىلىپ، بېشىمنى لىڭشىتىپ قويغانغا نېمە كېتەتتى» دەپ ئويلىغان مۆتىۋەر ئۇنىڭ بۇ ئاددىي تەلىپىگە رازى بوپتۇ ۋە كېيىنكى جۈمە كۈنىلا ۋەدىسىنى ئورۇنداپتۇ. بۇ ھالنى كۆرگەن جاما-

ئەت ھەيران بولۇشۇپ: «پالانى بىلەن پالانى شۇنچە يېقىن ئىكەن، بۇنى بىلمەي يۈرۈپتۇق» دېيىشىپتۇ ۋە شۇنىڭدىن كېيىن ھېلىقى نامراتقا ئالاھىدە نەزەر بىلەن قاراپ، ھەر كۈنى چايغا ئېيتىدىغان، تۆرگە تەكلىپ قىلىدىغان بولغانىكەن...

— بۇنداق ئويدان چۆچەكنى نەدىنمۇ ئۈگىنىۋالغانسىلە ئېلاخۇن؟

— نەدىن بولاتتى، دادام رەھمەتلىكتىن ئۈگىنىۋالغان...

شۇ ئارىدا، كۆكباش مەدىكىنى ئېغىز گارمۇنى چالغانىدەك يالاپ يۈرگەن بالا تالادىن ئۇقتەك ئېتىلىپ كىرىپ كەلدى-دە، مېھمانلارنىڭ قارىسى كۆرۈنگەنلىكىنى مەلۇم قىلدى.

چۆچىنگە تەبىر بەرمەكچى بولۇپ، ئاغزىنى ئەمدىلا ئۇشلاپ تۇرغان ئېلەك پۈرژىنا ئۈستىدىن قاڭقىغاندەك سەكرەپ ئورنىدىن قوپتى-دە، ئىشىك تەرەپكە يۈگۈردى. ئۇزۇن ئۆتمەي ئىككى مېھماننى باشلاپ كىرىپ، مېنىڭ يېنىمدىن ئورۇن كۆرسەتتى. مېھمانلار ئۆزلىرىنى مەندىن چوڭ چاغلىدىمۇ ياكى ئادىتى شۇنداقمۇ، ئەيتاۋۇر ھېچ تۈزۈتسىزلا ئوڭ تەرىپىمگە ئۆتۈپ بەداشقان قۇرۇشتى.

بۇ ئىككىيلەن بوي-بەست جەھەتتىن بولسۇن ياكى قەددى-قامەت جەھەتتىن بولسۇن بىر پارچە ھەجۋىي رەسىمگە ئوخشايتتى. بىرى قوناق شېخىدەك ئېگىز ۋە ئىنچىكە، يەنە بىرى پۈۋلەپ قويغان تۇلۇمدەك سېمىز، پاكىنەك بولغاچقا، ئىككى باسقۇچلۇق پەلەمپەي ھاسىل قىلاتتى. ئورۇقى «ئورۇق ئۆيگە يوغان مۈڭگۈز» دېگەندەك، قۇلاق تۈۋىگە يەتكۈزۈپ بۇرۇت قويۇۋالغانىدى. سېمىزنىڭ بولسا، ساقـ

ـگىلاپ تۇرغان ئىنگەك گۆشلىرىدە دىڭگىيىپ تۇرغان تۈكلەر سانىۋالغۇدەكلا ئاز ئىدى.

ئۇلار موخۇركا يۆگەشكە تۇتۇنغاندا بايىتىن بېرى پەگادا پۈتى كۆيگەن توخۇدەك پايپېتەك بولۇپ يۈرگەن ئېلاخۇن نام-شەرىپىمنى ئالاھىدە تەلەپپۇز بىلەن تىلغا ئېلىپ، ئۆزىگە تۇغقان كېلىدىغىنىمنى ئېيتىۋىدى، مېھمانلار يەملاۋاتقان موخۇركىلىرىنى ئالمان-تالمان يانچۇقلىرىغا تىقىشىپ، كۆزلىرىنى ئۇۋۇلىشىپ، پەگاغا چۈشتى-دە، يېڭىباشتىن قول بېرىپ، مېنى يۆلەپ، ئىتتىرىپ دېگۈدەك تۆرگە ئۆتكۈزۈشتى. بىئەدەپلىك قىلىپ قويغىنىغا پۇشايمان قىلغاندەك خۇشامەتكۈيلارچە ھىجىيىشتى.

ئېلەكنىڭ مېنىڭ كېلىدىغىنىمدىن ئۇلارنى ئالدىن خەۋەرلەندۈرمىگەنلىكى، تۇساتتىن بىر دەبدەبىلىك كەيپىيات ھاسىل قىلماقچى بولغانلىقى ئېنىق ئىدى.

بۇ مىنۇتتا ھەقىقەتەن دەبدەبىلىك بىر تىمتاسلىق ھۆكۈم سۈرمەكتە ئىدى. ئۇلارنىڭ ئويلىمىغاندا يۈز بەرگەن ئۇچرىشىشنىڭ تەسىرىدىن جىم بولۇپ قالغانلىقىنى بىلىپ تۇرساممۇ، بۇ جىمجىتلىقنى قانداق ئۇسۇل بىلەن بۇزۇپ تاشلاشنى ئۇقمايۋاتاتتىم.

ھېلىمۇ ياخشى، بۇنداق چاغلاردا ئېلەكنىڭ كاللىسى خېلىلا ئويدان ئىشلەيدىكەن. ئۇ ھەممىمىزنىڭ تاماكىسىغا بىرلەپ ئوت يېقىپ بولۇپ، ئۇچەيلەننى ئاغزىغا كەلگىنىچە ماختاپ، ئۇچۇرۇپ چىقتى. ئۇنىڭغىچە، ھېلىقى ئايال يەنە بىر لىگەن گۆش ئېلىپ چىقىپ ئېلەككە تۇتقۇزدى.

— قېنى، باشلىقلىرىم، بىر نەۋرە تۇغـ

قىنىم، لايىقلىرىدا بولمىسىمۇ، داستىخىنىمىزغا ئېغىز تېگىشىسىلە، — دېدى ئۇ لىگەننى داستىخانغا قويا - قويماي، — بۇنداق جەم بولماق ئاسان ئەمەس، ئېچىلىپ - يېيىلىپ ئولتۇرايلى!

خۇدايا توۋا، بۇنداق ئىشتەيىلىك، بۇنداق ئاچ ئادەملەرنى ئۆمرۈمدە كۆرمىگەنىكەنمەن. چىشىنىڭ مەزمۇتلۇقىنى دېمەمدىغان تېخى، مەن ئۇلارنىڭ گۆش يېيىشىگە قاراپ ئولتۇرۇپ يېقىندىلا تېلېۋىزوردا كۆرگەن شىمالىي قۇتۇپ كۆل رەڭ ئېيىقىنىڭ بىتەلەي بۆكەن بالىسىنى تىتتىپ، يالماپ يېگىنىنى ئىختىيارسىز كۆز ئالدىمغا كەلتۈردۇم.

ئۇلار يېنىدا ئۆزىدىن باشقا ئادەم بارلىقىنى تامامەن يادىدىن چىقاردى بولغاي، ئېلەك ئۇدۇللۇق تۇتقۇزۇپ تۇرغان گۆشنىڭ ئۇدۇل كەلگەنلا يېرىدىن مۇشتۇمدەك - مۇشتۇمدەك ئۈزۈپ ئالاتتى. ئاغزىغا گۆش توشۇپ قوۋۇزلىرى چىملىگەندەك كۆپكەندىن كېيىنلا چايناشقا باشلاپ، مۇشەققەت بىلەن يۇتۇۋالاتتى - دە، تومۇزدا سوقا سۆرەۋاتقان بۇقىدەك ھاسىراپ كېتەتتى. ئارىلاپ - ئارىلاپ ئىچىپ تۇرغان قىزىق چاي بىردەمدىلا يۈز - كۆزىدىن تەپچىپ چىقىپ، زاڭقىدىن، بۇرنىنىڭ ئۇچىدىن قارا يامغۇردەك تۆكۈلەتتى.

بىر پەسلىك جاپالىق كۆرەش ئاخىرى ئاياغلاشتى. سېمىز مېھمان چاپىنىنىڭ يېڭى بىلەن پېشانىسىنى سۈرتۈۋېتىپ:

— گۆشۈڭلار بەك ئوبدان پىشىپتىكەن ئېلاخۇن، — دەپ ماختىدى. ئورۇق مېھمانمۇ ھەمراھىنىڭ سۆزىگە قوشۇلىدىغانلىقىنى بىلدۈرگەندەك، باش لىڭشىتىپ، كۆلۈپ قويىدى.

— شۇنداق، شۇنداق، گۆشقۇ يامان ئەمەس پىشىپتۇ، بىراق گۆشنى مەززىلىك قىلغان يەنىلا ھەر قايسىلىرىنىڭ ھىممىتى، بۇ قوينى پېقىرغا بۇيرۇپ بەرمىگەن بولسىلا، مانا بۇ تۇغقىنىمنىمۇ قۇرۇقلا ئۇزىتىشقا توغرا كېلەتتى، دېسىلە!— ئېلەك مېنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ دېدى.

— ھە، بۇ تۇنۇگۈن بىز تەستىقلاپ بەرگەن ھېلىقى ساغلىقنىڭ گۆشىمۇ؟

— دۇرۇس، شۇ ساغلىقنىڭ گۆشى، بولمىسا بىزدەك نامرات ئائىلىدە نەدىمۇ مۇشۇنچىلىك گۆش سېتىۋالغۇدەك پۇل بولسۇن؟

— ئېست ... بۇ نەسىللىك ساغلىق ئىدى، سېلىنى ئازراق بولسىمۇ كۆكلىۋالسۇن دەپ تەستىقلاپ بەرگەن ئەمەسمۇ بىز، — ئورۇق باشلىق خورسىنغان قىياپەتتە ئۇھ تارتىپ قويۇپ گېپىنى داۋام قىلدى، — ھېلىمۇ ئوبدان بولۇپتۇ، بۇنداق ئېسىل مېھماننى قۇرۇق ئۇزاتقىلى بولامتى ئەمىسە، يەنە كېلىپ، نامراتلارنى قۇتقۇزۇش پۇلىنى بىز ئۆز يېنىمىزدىن چىقىرىۋاتقىنىمىز يوققۇ، كەتسە ھۆكۈمەتنىڭ كېتىپتۇ!

— خاتىرجەم بولۇڭلار ئېلاخۇن، ئەتە قەلەمنى شۇنداقلا تەۋرەتسەك يەنە بىر قوي ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ئاسماندىن چۈشكەن كۆك قوشقاردەك ئالدىڭلاردا پەيدا بولىدۇ.

— ھىممەتلىرىڭگە رەھمەت سېكرېتارە ئەمدى مېنىڭ ھېلىقى ئىلتىماسىم ھەل بولسىلا بولاتتىغۇ؟

— قايسى ئىلتىماس؟

— پېقىرنى يۇقىرىدىن چۈشۈرۈپ بېرىدىغان ئالتە نامراتنىڭ بىرى قىلىپ

سايلاپ قويۇشقان بولسىلا، ھەر قايسىلىرىدىن
ئالەمنى بەرگەندەك خۇش بولاتتىم. قاراپ
تۇرۇپ باشقىلار سايلىنىپ كەتسە ئادەم-
نىڭ نەپسى ئىزا تارتىدىغان گەپ ئىكەن.
— چاتاق يوق، ئا سۇڭجاك باش
لىڭشىتسىلا ھەل بولىدىغان ئىشقۇ بۇ،
يەنە كېلىپ مۇنۇ ئىنىمىز بىلەن بولغان
تۇغقانچىلىقىڭلارنىڭ يۈزىنى قىلمىساقمۇ
بولماس...
— سېكرىتار چاتاق يوق دېگەندى-
كىن، چاتاق يوق، مۇشۇ يەردىلا ئېلان
قىلىۋەتسەكمۇ بولۇۋېرىدۇ، سىلىنى نامرات
ئائىلە قىلىپ سايلاپ قويدۇق، بولدىمۇ!
ئېلەك ھەددىدىن ئارتۇق ھاياجانلى-
نىپ كەتكەن بولسا كېرەك، بىر پەسكە
ئاغزى گەپكە كەلمەي قالدى، ئالدى بى-
لەن كۆزلىرىدىن ئىككى تامچە ياش، ئان-
دىن ئاغزىدىن مۇنۇ گەپلەر ئېتىلىپ چىقتى:
— ھوي خوتۇن، ھوي باللىرىم، ئاڭ-
لاڭلار، بىز يەنە ئالتە نامراتنىڭ بىرى
بولۇپ سايلاندۇق، چاپسان كېلىپ باش-
لىقلىرىمىزغا رەھمەت ئېيتىڭلار، ھە، مۇنۇ
تۇغقىنىمىزنىمۇ ئۇنتۇپ قالماڭلار!...
مەن كۆز ئالدىمدىلا پۈتكۈزۈلگەن بۇ
غەلىتە سودىنى ۋە غەلىتە ئادەملەرنى كۆ-
رۈپ، يا كۈلۈشنى يا يىغلاشنى بىل-
مەيلا قالدىم. قانداقلا بولمىسۇن، بۇ سې-
خىي داستىخاندىن پاتراق يىراقلىشىش ۋە
بۇ ھىممەتلىك مېھمانلار بىلەن قايتىش
يولىدا بىللە بولۇپ قالماسلىق ئۈچۈن،
ئېلەكنىڭ ئۆزىتىشىنىمۇ كۈتمەي تالاغا
چىقتىم.
بۇ چاغدا شەرقتىن گۈگۈم قىستاپ
كېلىۋاتاتتى. كۆز يەتمەس بىر پارچە نام-
رات زېمىن بىر نەچچىلا يۇلتۇز پارقىرا-
ۋاتقان ئاسمان ئاستىدا سوزۇلۇپ ياتاتتى.
مەن ئاسماندىن كۆزۈمنى ئۈزۈپ يەرگە
قارىدىم، مېنى ئىختىيارسىز يىغا قىستىدى.

مەسئۇل تەھرىرى: روزىمەھەممەت جۇمە

باتۇر روزى

شېئىرلار

خائىن

چۆشۈمدە،
ئەزرائىلنىڭ سوتىدا،
ئېسىلغانمەن ئۇپۇق دارىغا.
ئۆلمىگەننىڭ جازاسى ئۈچۈن،
قەبرىلەرنى گوللىغان قۇياش.

ئەرۋاھىمنى ئايلانسۇن دۇنيا!
كېچىلەرنى يۇدۇپ،
هالسىراپ،
ئېزىققانچە ئادەمدەك گويا،
تېپىۋالسۇن دەرۋىش قەبرىنى —
هالاكەتنىڭ ئوربىتاسىدا،
ئۆلۈكنگە دۇنيانىڭ —
كۆيگەن ئىمىش مىڭ ـ مىليون يىللاپ!
شۇ چاغ
هۇجرىسىدا ئارمانلىرىمنىڭ
داڭ ئۇرارمۇ نۆلگە سائىتىم؟

كىم بولساڭ بول ئەي يېڭى خۇدا،
خائىنمەن، خائىن
مىڭ تىرىلسەم مىڭ ئۆمۈر ساڭا!

ئىسلاھاتچى AQ

AQ
تەگرى كوچىسىدا
شېئىرىم بىلەن قاپتۇ ئۇچرىشىپ،
بولماق ئۈچۈن پەيغەمبەر
ئىزدەر ئىمىش سەرسان خۇدانى
مېيىقىدا كۈلگەنچە شېئىرىم.
كاچاتلاپ قويۇپ،
كۆيۈپ قالغان پەرىشتىنى،
جىنايەتنى يۇدكەنچە،
بولغانمىش جەننەتكە راۋان
ئىزدەپ شەيتاننى
بولماققا ئادەم ...

شەيتان
AQ نى يۇرەرمىش قوغلاپ،
خۇدا
ئايۇنىدا قارچۇقلىرىمنىڭ
چۈشمەكتە شېئىرلىرىمنى...

ئۇپۇقتىكى تەقدىرداش قۇشلار

ھەممە نەرسە «مەن» دىن باشلانغان...
كىچىكلەپ ئۇپۇق،
سىرتماق بولدى بويىنۇمغا شۇئان.
ئۇچۇپ كەلدىم قۇشقا ئايلىنىپ،
قوندىقىغا يېڭى ئۇپۇقنىڭ.
سەنمۇ كەلدىڭ،
قانات ياساپ غەيرىي دۇنيادىن...
ھەممە نەرسە «مەن» دىن باشلانغان...

چۈشلىرىمنىڭ ئايۋانلىرىدا،
جەننەت بىلەن مۇھەببەتلىشىپ،
تانسا ئويناپ تەڭرى ئالدىدا،
مۇنار بولۇپ قاتتىم ئاخىرى.
ئىسلىدىم
ئەگىم ئاينىڭ دارىغا،
ئۇچۇپ كەلدىم قۇشقا ئايلىنىپ،
سەن كەلدىڭ،
مىڭ يىللىق كرىستتىن مىخ يېتى ئاجراپ؛
كرىستىسمان قۇش بولۇپ...

قوندىقىدا يېڭى ئۇپۇقنىڭ،
تۇتاشتى قىتئەلەر،
چېگرالارنى ئاتتۇق ئەجەلگە!

ھەممە نەرسە «مەن» دىن باشلانغان...
كۆمۈلەر ئالەم،
«مەن» دىن پۈتكەن كاتتا قەبرىگە!

ئالەمنىڭ تارتىشش كۈچى

1

يەر
ئىسلىپتۇ پاشنامغا،
چۈشلىرىم،
يۇلتۇزلارنىڭ قۇيرۇقلىرىغا،
زېمىن — سوتچى،
كېچە بىر جاللات،
قىلىچى — چاقماق.
قان ساقىتار يارىدار يۇلتۇز...
ئېغىزلانغان يارام شەلۋەرەپ،
ياپىدۇ كېپەن،
شېھىت بولغان چۈشۈمگە،
يەر تەۋەتكەن تەلۋە شامالار،
ئىسقىرتىشار تويى بولغاندەك!

2

يېڭى بىر ئالەمگە ھامىلدار يۈرەك،
قورۇق تامنىڭ كەينىدە،
پىچىرلىشار سۆيگىنى بىلەن.
تىكمۆتتى شامالار،
كۆتۈرەلمەي شەلپەر دۇلقۇنىنى
ئىغىر - ئىغىر ھالسىراپ!

3

ئالەم ئارا،
سوزۇلغان بىر قول،
ھەممىنى ھاپ ئىتەر،
ھەممىنى.
ئەڭ غالىپ دۈشمىنى بىر ئۆلۈم!

4

بولسا ئىدى مەشۇقىڭ
كۆيۈپ قالغان ئۆلۈكۈم ئۆلۈم،
ئۆگەنمىش سىنىڭدىن تىرىلدۈرۈشنى،
خۇدا...

5

يېلىنمايمەن ساڭىمۇ ئەبەد،
ئۆلۈشكىمۇ قادىرمەن،
تىرىلىشكىمۇ...

6

ئالەم ئارا سوزۇلغان بىر قول،
سوزۇلالماس ئۆلۈمگە ئەمما.
ئادەم ئارا سوزۇلغان بىر قول،
ئۇ ئۆلۈمگە تېخى مۇئەممما...

تۇغۇلدى بىر ئالەم

ياساپ بەردى بىر قۇياش ئانا
مەڭزىگە ئوخچۇغان تەبەسسۇم بىلەن!

ئۇپۇقلار كەلكۈندەك كەلدى دېۋەيلەپ
دولقۇن ياساپ يېڭى - يېڭى سەھەردىن ...

بىر تەرەپتە ئېغىنايدۇ يەر،
تۆكۈلىدۇ سانسىز قەبرىلەر،

بىر تەرەپتە ئۇخلايدۇ خۇدا،
ياستۇقى قىيامەت،
يېپىنچىسى ئۆتتۈپ كەتكەن ئەسىرلەر...

جىنايەت

سەپكە تىزىپ ئەسىرلەرنى،
ئادەملەردىن تارقىتىپ قورال،
چايناپ كەلدىڭ دۇنيانى ھامان!

مۇبارەكلەپ يۈرۈشلىرىڭنى،
قەبرىلەرنى يوللىدى ئەجەل،
ۋاقىت ساڭا ئەل بولدى بىراق،
ئەل بولمىدى بىر ساڭا ئەجەل.

سەن دۇنياغا سىغساڭمۇ، ئەمما
سىغماي قويدى بىر ساڭا دۇنيا.
سېنىڭ بىلەن ئەجەل پالۋان،
سېنىڭ بىلەن قۇدرەتلىك خۇدا.
شەيتان سورار خۇدادىن جەننەت،
سەن جەننەتكە ۋەھىمە ئەمما...

شائىرى يوق بىر دۇنيا

ئەجەل،
چىللاپ قاپسەن ھاشارغا مېنى،
ماڭا ئاتاپ ياسات بىر كەتمەن
ئالقىنىدا خۇدانىڭ
يىغ بارىنى،
دەستىسى ئۈچۈن
ئىلكىدىكى سۆڭەكنىڭ،
تەكلىپ قىل،
تۆمۈرچىنى دوزاقتىن،

مەن ياسايكى شۇنداق بىر قەبرە،
پېتىپ قالسۇن يەر شارى دەپ-دەل
كېچە قېپ قالسۇن،
ئۆلگەن يەرگە ئەلەملىك ئۈچۈن!

شېئىرىمغا ئوخشىتىپ ياساي بىر دۇنيا
يېلىنمىسۇن شائىرغا ئەمما...

سۆڭەكلەرگە ئويۇلغان خەتلەر

سەن نېمىشقا تىمتاس ئەي زېمىن؟
كونىراپ قالغاندۇ ئوقۇغۇمۇ بەلكىم
قوياي مىكىن ئۇنى يەڭگۈشلەپ...

ساڭا پاتماي
قەبرەڭگە پاتتىم
ئايلىنىسەن نېمىشقا مېنى؟
سەن چېكەڭگە قىستۇرۇۋالغان،
سۆڭىكىمنىڭ كاۋاكلىرىدا،
ياسايمىكىن قەبرەڭنى...
يېڭى زېمىن، ئەي يېڭى زېمىن،
ئالساڭمۇ ئال جېنىمنى ئەمما.
تىلەپ يۈرمە خۇدادىن،
كونا زېمىن يۇدۇۋالغان،
ئابىدىدەك كونا قەبرەمنى...

جەڭنامە

رەقىبىمنى سورىمايلا قوي،
رەقىبىمەن مەن ئۆزۈمگە ئۆزۈملا پەقەت!

تۈنۈگۈنكى دەرەخ، تۈۋىگە،
بىردىۋالسام ئەزمىلىك قىلىپ،
كىرپىكلەردىن سەپ تارتىپ كۆزۈم،
كەپتۇ مېنى قورشىۋالغىلى،

لەشكەرنىڭە تارقىتىپ قورال
قەبرىلەرنىڭ ئەلەملىرىدىن...

ئۆلۈپ قالسام توۋلىدى بۇگۈن،
كارناي ياساپ يېڭى قۇياشتىن،
ئۇن ئېلىپ
بۆشۈكنىڭ غىچىرلىشىدىن،
ھاياتنىڭ كۈلكىسى،
ئەجەلنىڭ گۈلدۈرى؛
ھەقىقەتنىڭ يېغىسى
ۋە شەيتاننىڭ پىچىرلىشىدىن...

گۈلخان يېقىپ سۆڭەكلىرىمدە،
كاۋاپ قىلىپ يېدىم ئەتىمنى،
ئەجەل يەنە پايپاسلاپ كېلىپ،
باشلىۋەتتى يېڭى «پەتە» نى،
بىر مەڭزىگە سالدىمۇ تەستەك،
سۆيۈپ سالدىم يەنە بىرسىنى...

ئابلىجان ھېيت

شېئىرلار

تىلسىز ناخشا

1

يوق دەيدۇ كىم تاغنىڭ زەپەر مارشىنى،
نۇرلارنىڭ چاراقلاپ ئېقىشىدا ھەم؟
راست يوقمۇ بىخ سۈرگەن مايسىدا ناۋا،
ھاياتقا تەلپۈنۈپ ئېلىشىدا دەم؟
ناۋاسىز ياشىماس بارچە مەۋجۇدات،
شادلىق ھەم ھەسرەتتىن تۆككەندىمۇ ياش.
مەيلى شاد كۈلكىدىن تېلىقسۇن دۇنيا،
بىر قەترە ئىلكىدە ئۆچسىمۇ قۇياش!
ئۇرۇلغان جىسمىدا گۈلدۈرلەيدۇ كۈي،
دىر غەزەپ ياڭرايدۇ چاقماق ساداسى.
تامچىغان تامچىدا تەكشى رېتىمى،
كۈيلەيدۇ كۆكلەمنى ياپراق ناۋاسى.
دىللازدا ياڭرايدۇ ھۆرلۈك مەرغۇلى،
قىلچىلار ئۇرۇلسا چۇقانلار ئارا.
ئالەمنى مەست قىلار بىر لىرىك ھايات،
ئەركىنلىك قۇياشى چاقنىغاندا ناۋا.
لەۋلەشكەن لەۋلەردە مۇھەببەت كۈيى،
ھەر مەرغۇل ئەۋجىدە تىترەيدۇ ئالەم؛
جۇدالىق ئوتىدا كۆرۈلدەر دېمى،
چاكىلداش، پىژىلداش ئىلكىدە مۇڭ ھەم.
بۇ ئېزگۈ كۈيلەردە ياشار ھاياتلىق،
بار شۇنداق ھەممىدە ئوتلۇق بىر سادا.
بىر ئۇلۇغ ئىستەكتە ياڭرار ئۇ ھامان،
قىيامەت كۈنىمۇ، سوراق ئالدىدا.
ئوخشىماس بۇ كۈيلەر ئوخشىماس ئەسلا،
ساختىلار قەلبىدىن چىققان ناخشىغا.
يوق ئۇندا ياسالما مەدھىيە تۈسى،
جاھالەت كۆرزىسى سوقسىمۇ گويا.
بۇ كۈيلەر شۇ قەدەر ساپ ھەم ھەقىقىي،
يالقۇنلۇق تەپتى تەڭ ئوتلۇق قۇياشقا.
بۇ ھايات تىنىقى، يۈرەك چېقىنى،
مەڭگۈگە يوقالماس—تىلى يوق ناخشا!

2

غەڭشىمىشتىن باشلىنار ئىنسان قارغىشى،
ئۆلسىمۇ جان بېرەر غەڭشىمىش بىلەن تەڭ،
بۇ ئۇزۇن مۇساپە، چەكسىز تىنىقلار،
ئۇنىڭسىز ئۆتمەيدۇ، ئۆتمەيدۇ ھەر دەم؛

شۇ كەبى باشلانغان مېنىڭمۇ دېمىم
ئېتىلار ئىڭشىشقا قەلبىم ناخشىسى.
قانداقتۇر بىر كۆيگە ئىڭىلداشلىرىم،
ئارمانلىق باغرىمنىڭ ئوتلۇق نالىشى.
بۇ تۇيغۇ قىلغاندا قەلبىمنى ئەسىر،
ئوت ئالار ھۇجەيرەم، قانلىرىم قىيان.
بۇ ھايات ئارزۇسى، يۈرەك خاھىشى،
بۇرۇقتۇم يۈرەكتىن ئېتىلغان چۇقان.
تاڭ بىلەن باشلانسا بۇ ئېزگۇ سادا،
چۈشىنى ئۈزىتىپ تۈگۈلۈكلەر قاقار.
ئۆزگە دىل چۈشەنمەس بۇ كۆي سىرىنى،
ئۇ ئاتەش يۈرەكتە لاۋا بوپ ئاقار.
بۇ كۆيدە نامايان ئەڭ ئالىي ئىستەك،
قايرىلغان بىغىچىنىڭ قاراسلىشى ھەم.
تىڭشىساڭ كېلىدۇ ئۇنىڭ تەپتىدىن،
كۆيگەن چوڭ توغراقنىڭ چاراسلىشى ھەم.
ئۇ ئەمەس ھەرگىزمۇ ساسلىق ئاشىقى،
بىناۋا پاشىنىڭ كۆيسىز ئىڭشىشى.
بار ئۇندا ھۆر ھايات ئىشقىدا كۆيگەن،
نۇر خۇمار ئوغلاننىڭ يۈرەك سوقۇشى.
بۇ شۇنداق ناخشىكى ھايات ئىشقىدا،
ئىنسانغا تەئەللۇق ئارماندا يانغان.
شۇڭىمۇ بۇ ئوتلۇق ناخشا، ناۋالار،
ئۆلمەسلەر قەلبىنىڭ تەپتىنى ئالغان.
ئىڭشىشتىن باشلانغان مېنىڭ بۇ ناخشام،
ئىز سېلىپ كەلمەكتە ھايات باغرىغا.
كەتسىمۇ ئالەمنىڭ دېمى بوغۇلۇپ،
ئۇ مەڭگۈ جاراڭلار—تىلى يوق ناخشا!

3

ئالەمدە كۆپ شۇنداق غەزەل، ناخشىلار،
بەرىدىن ئۆزگىچە سادا تارايدۇ.
تېخى كۆپ كۆيلەرنى سەزمەس-سەزگۈمىز،
شۇڭا كۆپ تۇيغۇلار ناۋاسىرايدۇ.
كۆيلەرنىڭ گۈلخانى مېنىڭ بۇ ناخشام،
ئاھ، دېسەم تەپتىدىن خەلقىم پۇرايدۇ.
ھەر دىقىق كارۋىنى بەرگەن مەرغۇلىدىن،
بىر زېمىن سۆيگۈسى، يالقۇن تارايدۇ.
بۇ سادا شۇ قەدەر ساپ ھەم ھەقىقىي؛
شۇڭىمۇ ئۇ ئوخشار چاقناق قۇياشقا.
ئۇ ھايات ئارزۇسى، يۈرەك قەرىنى،
مەڭگۈگە يوقالماس — بۇ تىلسىز ناخشا!

ياش

1

ئوتتۇز ئىككى تامچە ياش
تامچىلاپتۇ،
كۆزلىرىمدىن غەپلەت ئىچىدە.
قانچە تامچىسى كۆلكىدىكىن تاڭ؟!
ياشلىرىنى
گۆھەر كۆزلىرىم
ئۈزىتىپتۇ ھەسرەت ئىچىدە.
يا قالماپتۇ ياش ئىزلىرىدا
تەملىكتىن نىشان.
تۇرار خۇددى ئۇ
تەكلىماكاندەك،
قۇرۇپ، قاغجىراپ.
ئاھ... نېچۈن دەمسىنا؟
بىلگۈڭ كەلسە سوراپ باققىنا،
تەكلىماكاندىن،
نېمىشقا شۇنداق قۇرۇپ قالدىڭ دەپ!
بىراق،
ھەر بىر تامچىدا،
لاۋا ئاقىدۇ،
سادا باغرىمدا دېڭىز يارىتىپ.
تېنچ، شاۋقۇنسىز
چاپچىپ بىتاقەت...

2

ھەر تامچە ياش
ئۆمرۈمنى ئۆمرۈمگە قوشۇپ،
غەدىگە، ئۆتمۈشكە

تاشلاپ بەردى

يەم قىلىپ پارچىلاپ،

كىممۇ خالىسۇن،

بۈگۈننى، كەلگۈسىنى،

تاشلاپ بېرىشكە،

ئۆز قولىدا بوغۇزلاپ؟...

3

مېنىڭ قۇياشىم قەلبىم كۆكىدە

پارلىماقتا كۈلۈپ خۇش چىراي،

ھەر بىر بېقىشىم،

مەندە يېڭى مەنە يارىتار.

قەترە ياشلىرىم،

ئەمدى، ئەبەدى

تۈنلەر قوينىغا

يۇلتۇز بولۇپ تامچىلار...

سېغىنىش

ئويلىسام، ئايرىلىش ئالدىدا قەلبىم

ساياھەت زوقىدىن ئېچىلغان گۈلدەك.

ئايرىلدىم سېنىڭدىن ئېزىلدى دىلىم،

ئۈششۈكتە قارايغان ئاجىز غوزەكتەك.

ئاھ، دېدىم ئۆزۈمدىن بەزدىم، ئۆككۈندۈم،

مېھرىڭنىڭ نۇرىدا يانغاندا پىراق،

بارىمدا - بارىڭنى سۆيمىگەن دىلىم.

سۆيگۈسى قولۇمدىن قاچقانچە يىراق.

مېھرىڭگە نۇرلاردىن قوشۇپ يەتكۈچە،

پاناھسىز باشىمنى ئەيلىسەك ئەزىز.

سېنىڭدىن زارلىنىپ، چالۋاقاپ يەنە،

دەپتىمەن «ئۆمرۈمنى قىلدىڭ قەدىرسىز...»

بىلمەيمەن،

بۇ راستىن زارلاشلىرىممۇ،

ۋە ياكى باللىق ئەركىلەشلىرى.

سېنىڭدىن ئايرىلىپ بىلدىم قەدرىڭنى،

بوغقاندا يېتىملىك ئېسەدەشلىرى.

ھە ئەمدى،

تەپتىڭنى سەزمەس سەزگۈلەر،

ئوت ئالدى خىيالىڭ ئۆركەشلىرىدە.

مەن ئۆزۈم ئوت قويغان سامان، خەسلىرىڭ،

ئايلاندى ۋاپادار دىلكەشلىرىمگە.

يۈرسەممۇ توزسىمان چىمەنلىك ئارا،

سېھىرلىك باقىشىمۇ نازلىق قاراشلار.

كۆزۈمدىن يۈتمىدىڭ،

قۇياش كۆزىنى —

چاقناتقان قارا كۆز، چاقناق. چىرايلار.

سېغىنسام توپاڭنىڭ پۇراقلىرىنى،

ھىدلىدىم ئۆزۈمنى تويماستىن ئۇزاق.

سەن بەرگەن مېھرىڭدىن،

ئاياز كۈنلىرى،

ئىسسىندىم تېنىمنى مەھكەم قۇچاقلاپ.

سېغىنىش قىينىغان ھىجران تۈنلىرى،

تولۇن ئاي سەن بولدۇڭ كۆڭلۈم كۆكىدە.

كۆزۈمدىن ئەگمىگەن ياش يۇلتۇزلىرى،

نەم بەردى بۇ تەشنا يۈرەكلىرىمگە.

داۋۇتجان سەئىدىن

پەردازسىز سۈرەتلەر

بىھۇدىدۇر

بىھۇدىدۇر ئۆككۈنۈشلىرىڭ،

ئۆز يولىدا ئاقىدۇ دەريا.

قورام تاشلار توسالماس ھەرگىز،

ئاڭا دولقۇن قىلماس ھەم پەرۋا.

بىھۇدىدۇر ئۆككۈنۈشلىرىڭ،

تۆكۈلىدۇ چېچەك بوراندا.

قۇياش نۇرى قالار ئاچىنزلاپ،

كۆكنى باسقان كۈلرەڭ تۇماندا.

بىھۇدىدۇر ئۆكۈنۈشلىرىڭ،
بىھۇدىدۇر ھەممە زورۇقۇش!
ئويلاپ باقساق بىھۇدە ئىشتۇر،
بۇ ھاياتمۇ — ئۆلۈش... تۇغۇلۇش.

ئۇنتۇلار

ئۇنتۇلار ھەممىسى،
ئۆچەر دىللاردىن،
جۈپ كۆزنىڭ سەھنىدىن چىقىپ كەتكەندە.
ئۇنتۇلار،
ۋە لېكىن تۇيغۇلار شىردىن،
ئۆتكەنلەر خىيالدىن غىل - پال كەچكەندە.

ئۇنتۇلار بىر بىرلەپ ۋاقىت ئۆتكەنچە،
دىللارغا يېڭىدىن سۈرەتلەر كۆچەر.
كونىنىڭ يېڭىدەك بولماس قىممىتى،
قىممەتسىز نەرسە ھەم بەك ئاسان يۈتەر.

ئۇنتۇلار ئەمدىكى قايغۇ - ئەلەملەر،
ھېلىلا ئورنىنى شادلىق ئالغاندا.
«ئەبەدى ئەسلەيمەن» دېگەن قەسەملەر،
ئۇنتۇلار يېڭىدىن قەسەم قىلغاندا.

ماۋزۇسىز

بار دېسە مەۋجۇت سەن سايىدەك غۇۋا،
يوق دېسە يوقايسەن شامالدەك ئىزسىز.
بارلىقىڭ بارلىققا بولالماس گۇۋاھ،
يوقلۇقۇڭ ئۇنتۇلار شەبنەمدەك ھېسسىز.

ئۇ ماڭغان يوللاردا كېلىنسەن سەنمۇ،
ۋە لېكىن كۆرمەيدۇ سېنى ھېچ بىر كۆز.
ئاڭلانماس قۇلاققا مۇڭلۇق ناخشاڭمۇ،
يىغاڭمۇ،
ئۆلسەڭ گەر كۈندە نەچچە يۈز...
تىرىكسەن،
مەنمۇ ھەم قىلمايمەن گۇمان،
ۋاقىتسىز قەبرىگە مۆكۈنىدىغانسەن؟
ئىزدەپ ئۇ ئالەمدىن پاناھ جاي - ماكان،
بۇ دوزاق دۇنيادىن ئۆكۈنىدىغانسەن؟

بۇ جاھان

بۇ جاھان گويا كى بىر رەپ - رەپ چاپان،
تىتىلىپ توزغاقتەك مېزى چۇۋۇلغان.
كىيىشىپ كەلمەكتە بەس - بەستە ئۇنى،
قەدىمدىن تا ھازىرغىچە
ياشىغان جىمى جان - مەخلۇقات، ئىنسان.

دەسسىدى، چەيلەشتى، بۇلغىدى تامام،
پاك ھالال جىسمىنى ئەيلىدى ھارام.
كىمنىڭلا ئۇچىسىغا چىقسا سالمىدى،
يۇمىدى، پىتلارغا ئەيلىدى ماكان،
شۇ پېتى كىيىشنى قىلدۇرۇپ داۋام.

سۆكۈلدى، چاك - چېكى، بولدى مىڭ پارە،
ۋە لېكىن ئىنسانلار ياماپ ئاۋارە.
يېڭىنلەر ھەم يىپلار تاپمايدۇ تىنىم،
ھەتتاكى تېنىمنى قىلىشتى شىلىم،
چىرىگەن رەخت ئۈچۈن يوقتۇر ھېچ چارە.

يېڭىلاش مۇمكىنمۇ كونىنى ياماپ؟
مۇمكىن ئەمەس!!
ئۇ كونا ساقايماس بىتاپ.
ھە ئەمدى كونىغا لازىمدۇر قەبرە،
تۇغۇلسۇن يېڭىدىن پاك ۋۇجۇد نەۋرە.
يۇيۇلسۇن جاھاندىن خورلۇق ۋە ئازاب.

گۈزەل ئەمەس ھېچ نەرسە

گۈزەل ئەمەس بۇ دۇنيا، گۈزەل ئەمەس ھېچ نەرسە،
گۈزەل ئەسلى يۈرىكىڭ، گۈزەل قىلغان كۆرۈنۈش.
ئەينىكىڭدە قەلبىڭنىڭ پەرداز لانغان ـ نۇرلانغان،
گۈزەل پەقەت كىرپىمۇ بەرسە ساڭا سۆيۈنۈش.

خىرەلەشكەن كۆزۈڭگە ئەينەك تاقاپ قاراپ باق،
بۇ دۇنيانىڭ ھۆسنىدە بارمۇ زادى گۈزەللىك؟
ھەممە يەرنى ئىس ـ تۈتەك بۇرۇقتۇملۇق قاپلىغان،
ھەر قەدەمدە پۈتلىشار تۈمەن ـ تۈمەن رەزىللىك.

ئۈيناپ ئاققان دەريامۇ دولقۇن ئېتىپ تىل سوزۇپ،
دەيدۇ، كەلسە نۆۋىتى «سېنى يالماپ يۇتىمەن».
مەغرۇر تاغلار دەر: «سېنى تۇنجۇقتۇرۇپ قامالاپ،
سوۋغا قىلىپ بىر كۈنى ئەزرائىلغا تۇتىمەن.»

كېچە ـ كۈندۈز قۇياش ئاي ئىزدەپ يۈرەر ئاسماندىن،
گاھ قىزدۇرۇپ، مۇزلۇتۇپ تېزرەك قۇرۇپ، سول، دەيدۇ.
ئېتىزلاردا مايسىلار مۆلدۈرلىتىپ كۆزىنى،
ئېچىرقىشىپ، ئەسنىشىپ بىزگە ئوغۇت بول، دەيدۇ.

قاراپ باقساڭ زېمىنگە، ئوڭغۇل ـ دوڭغۇل ھەممە يەر،
بىرەلەمدۇ گۈزەللىك تاغ ـ ئويمانلار ئېگىز ـ پەس.
چاتقاللىقنى ئارىلاپ ئەگرى ـ بوگرى ئۇچەيدەك،
ئېزىقتۇرار يوللىرى ئودۇل ماڭماق زەپمۇ تەس...

گۈزەل ئەمەس بۇ دۇنيا ـ گۈزەل ئەمەس ھېچ نەرسە،
باردۇر ھەممە چىرايدا، يىركىنچلىك سوغ تەلەت.
گۈزەل بىلگەن ئۆزەڭنى كۆرسە ئەگەر مايمۇنلار،
كۆرۈنسەن كۆزىگە ئالۋاستىدەك سەت ـ غەلەت!

تىنچ قوي

تىنچ قوي،
كەيپىمنى بۇزماي تىنچ قوي،
مەن ياشاي غەۋغادىن يىراقتا بىر پەس.
خىيال دېڭىزىدا ئۆزەمي بىمالال،
شادلىناي،
قايغۇمنى قوغلاي دەقىقە،
ئاھ شۇ دەم مەن مەيسىز بولاي غەرق مەس!
جاھانغا قاچاندىن چۈشكەندۇ سەۋدا؟
سالىدۇ نېمىگە، نېمانچە غەۋغا؟
ھەي!!!

مېنىمۇ قويدىغۇ ئىلىشتۇرۇپلا،
قىلمايدۇ ئاچچىقىم — تەنەمگە پەرۋا...

ئاھ، قانداق گۈزەل ھە خىيال دۇنياسى،
خىياللار ئەپكېتەر مېنى ھاپاشلاپ.
ئاشۇ دەم تەبەسسۇم تېپەر چېھرىمگە،
روھىمۇ تاشقىنىدەك بولىدۇ ئازاد،
يەلكەممۇ بەل پۈككەن تاغلارنى تاشلاپ.

تىنچ قوي،
مېڭەمگە سانجىما خەنجەر،
مەن ياشاي قايىنامدىن يىراقراق بىر پەس!
دەريانىڭ تەكتىگە چۆككەن تاش كەبى،
تىنچلىناي،
قايتىپ چىن ئادەملىكىمگە،
كۆكسۈمنى تولدۇرۇپ ئالاي بىر نەپەس.

مەن يېگانە ياشاي دۇنيادا

ئادەممۇ بۇ ياكى ئالۋاستى،
ئىنسانمۇ بۇ ۋە ياكى ھايۋان.
قارىغانچە پەرقسىز ماڭا،
قاراڭغۇ بازاردەك كۆرۈنەر جاھان.

چىن دوست ئىزلەپ تاپقىلى بولماس،
دۈشمىنىڭدىن قاچقىلى بولماس.
ئايلانغانمۇ ھەممە چايانغا،
بىردەم تىنچلىنىپ ياتقىلى بولماس.

ھەي!
ھېچ ئىنسانغا ئىشەنگۈم كەلمەس،
ئۆزگىلەرمۇ ھەم چىن پۈتمەس ماڭا.
بۈگۈن ئېگىلىپ كۈلسەم ھىجىيىپ،
ئەتە ھومىيىپ قارايمەن ساڭا...

مەن يېگانە ياشاي دۇنيادىن،
چۆلدە يېگانە قالغان دەرەختەك.
قۇم، بوران ئۇسۇپ يىقىتسا ئەگەر،
ھېچ بىر تايانچىسىز تۇراي پەلەكتەك.

ياكى تۇرالماي كۆمۈلەي ئەبەد،
شۇندىمۇ كۈتمەي ھېچكىمدىن شەپقەت.
چۈنكى كۈتسەممۇ سۇنماس بىراۋ قول،
ۋاپاسىز ھەممە،
چەكمەس ھېچ ھەسرەت!

ماۋزۇسىز

بەرمىگىن، بەرمىسەڭ زەررىچە ئەسلا،
شادلىقنى، قايغۇنى-جاپانىمۇ ھەم.
ئاھ قانداق ئازابسىز يېنىك بۇ سەپەر،
ھەممىدىن بەھرىسىز دۇنيادىن ئۆتسەم.

گەر بەرسەڭ بەرگەندەك بەرگىن ئايىماي،
جاكارلا بەردىم دەپ ئاغزىڭ تولغۇدەك.
بەر، ئەمما، ھەممىنى بەرگىن ئالدىدىن،
ئارقىدا قالغانغا ئارمان بولغۇدەك.

قاھار جېلىل

تەقدىرنى ئىشلەر يارىتىدۇ

(پوۋېست)

مۇقەددىمە

مەھەللىنى ياقىلاپ ئاقىدىغان ئۆستەڭ بويىدىكى باراقسان سۆگەت سايىسىدە 25 - 26 ياشلار چامىسىدىكى ئىككى يىگىت پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتى. ئۇلارنىڭ ئالدىدىكى يېيىقلىق كېزىت ئۈستىدە يېرىملاشقان بىر بوتۇلكا ھاراق، توغرالغان پىشىشىق قوي گۆشى ۋە بىر قاپ تاماكا بار ئىدى.

يىگىتلەرنىڭ بىرىنىڭ ئىسمى ئايۇپ ئىدى. ئۇ ئېگىز بويلۇق، زىلۋا يىگىت بولۇپ، قوي كۆزلىرى ۋە ئاقۇش چىرايىدىن بىر خىل خىيالچانلىق ئىپادىسى چىقىپ تۇراتتى. پاكار ۋە سېمىزرەك يىگىتنىڭ ئىسمى ئەيسا ئىدى، ئۇنىڭ قارا كۆزلىرى ۋە بۇغداي ئۆڭ چىرايى ھەمىشە كۈلۈمسىرەپ تۇرغاندەكلا كۆرۈنەتتى. بۇ يىگىتلەر مۇشۇ مەھەللىدە تۇغۇلۇپ ئۆسكەن، باشلانغۇچ مەكتەپتىن تارتىپ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگىچە بىر سىنىپ، بىر پارتىدا ئولتۇرۇپ ئوقۇغان قەدىناس ئاغىنىلەر ئىدى. ئۇلار ئالىي مەكتەپتىمۇ بىر كەسىپ، بىر سىنىپتا ئوقۇيمىز دەپ ۋەدىلەشكەن، بىراق ئايۇپقا يېزا ئىگىلىك ئىنىستىتۇتىدىن، ئەيساغا پېداگوكىكا ئىنىستىتۇتىدىن چاقىرىق قەغىزى كەلدى. كېيىن ئۇلارنىڭ خىزمىتىمۇ ئىككى ناھىيىدە بولۇپ قالدى. ئايۇپ قوشنا ناھىيىنىڭ سۇ ئىشلار ئىدارىسىدە بىر نەچچە يىل تېخنىك بولۇپ ئىشلىگەندىن كېيىن، بۇنىڭدىن تۆت ئاي بۇرۇن شۇ ناھىيىگە قاراشلىق قارا تاش يېزىلىق ھۆكۈمىتىگە باشلىق بولۇپ يۆتكەلدى. ئەيسا بولسا، تۆت يىلدىن بېرى مۇشۇ ناھىيىدىكى بىرىنچى ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلىق قىلاتتى. ئۇلار ئۈچ - تۆت ئايدىن بېرى پەقەت تېلېفون ۋە خەت ئارقىلىقلا ئەھۋاللىشىپ تۇرۇشقان، مانا بۈگۈن خۇددى كېلىشىپ قويغاندەك ھەر ئىككىلىسى تەڭلا ئاتا - ئانىسىنى يوقلاش ئۈچۈن كېلىپ ئۇچرىشىپ قېلىشقانىدى. كېيىن مۇڭدىشىش ئۈچۈن مۇشۇ پىنھان جايغا كېلىشتى.

قۇياش پېشىشقا يۈزلەنگەنىدى. شىلدىرلاپ ئېقىۋاتقان سۇ، ئاستا چىقىۋاتقان سالقىن شامال، كەچكى شەپەق نۇرىدا يۇيۇنغان دەرەخ يوپۇرماقلىرى، ياپيېشىل ئوت-چۆپلەر ئۆستەڭ بويىغا بىر خىل رومانتىك تۈس بەخش ئەتكەنىدى.

— گېپىڭىزدىن قارىغاندا، سەنمۇ خۇددى «بىر كۆرۈپ كۆيۈپ قاپتۇ» دېگەنىدەك دەردكە مۇپتىلا بوپسەن-دە، — دېدى ئەيسا دوستىنىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلاپ بولۇپ، ئاندىن جىددىي ھالدا قوشۇپ قويدى، — ئۇنداقتا ئۇ قىزنى بىر ئامال قىلىپ ئۇقۇشقا بېرىشتىن يالتايتىش كېرەك.

— ھەي ... شۇنداق قىلىش مۇمكىن بولسىغۇ بەك بەلەن ئىش بولاتتى. بىراق ئۇنىڭ ئوقۇشقا بېرىش ئىرادىسى بەك قەتئىي ئىكەن ئەمەسمۇ.

ئەيسا دوستىغا ئاللىقانداق سىرلىق تەبەسسۇم بىلەن تىكىلدى.

— ئاتا-ئانىسى قوشۇلامسىچۇ؟

— ئۇلارمۇ قىزىنىڭ خاھىشىغا قارايدىكەن.

— ئۇلارنى يالتايتىش كېرەك.

— قانداق قىلىپ؟ — ئايۇپ سەل ھەيرانلىق ئىلكىدە سورىدى.

— خۇددى ھېچ ئىش كۆرمىگەن كىچىك بالىدەك گەپ قىلىسەنغۇ، ئاداش، — ئەيسا ئەمدىلا تۇتاشتۇرغان تاماكىسىنى ئايۇپقا ئۇزاتتى، — سەن بولساڭ ئاشۇ يېزىنىڭ باشلىقى، سېنىڭ گېپىڭنى يېزىدا ھېچكىم جۈرئەت قىلالمايدۇ. ئەگەر مەن سېنىڭ ئورنىڭدا بولىدىغان بولسام مۇنداق ئاھ ئۇرۇپ يۈرمەيلا مەقسىتىمگە يەتكەن بولاتتىم.

— ھوقۇقىڭغا تايىنىپ، قىزنى زورلۇق بىلەن قولغا كەلتۈر دېمەكچىمۇسەن؟

— ياق، مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم: قىزنىڭ ئاتا-ئانىسىغا ئەلچى ئەۋەت. ئۇلار تەلىپىڭنى بارىكاللا ئېيتىپ قوبۇل قىلمىسا، قولىقىنى ساپالدا كېسىپ بېرەي.

ئايۇپ بىر پەس ئويلىنىپ قالدى. قارىماققا ئەيسانىڭ تەكلىپى خېلى ئورۇنلۇقتەك قىلاتتى. تۆت ئايدىن بېرى ئايۇپ قارا تاشتا خېلى ئابروي قازاندى. كىشىلەر ئۇنى ئالدىدىمۇ، ئارقىسىدىمۇ ماختىشىدۇ، ھۆرمەت قىلىشىدۇ. ئۇنىڭ بوي-بەستى، رەڭگى-رويىمۇ قاملاشقان يىگىت. شۇنداق ئىكەن سىلەرگە كۈيئوغۇل بولسام، دېسە، قىزنىڭ ئاتا-ئانىسى ھەرگىز رەت قىلالماسلىقى مۇمكىن. بىراق ... بىراق، قىزنىڭ ئۆزىچۇ؟ ھازىر ئۇنىڭ پۈتۈن ئېسى-يادى ئالىي مەكتەپتە ئوقۇش ئىكەن، شۇنداق ئەھۋالدا ئۇ ئاتا-ئانىسىنىڭ خاھىشىغا ماقۇل دەرمۇ؟ ئاندىن يەنە مۇھەببەت مەسىلىسىمۇ بار. مۇھەببەت دېگەن يەككىلا بولمايدىغان بىر تېپىشماق. ئايۇپ ئۆزىنى قارا تاش يىگىتلىرىنىڭ ئالدى دەپ چاغلىغىنى بىلەن، قىزنىڭ ئۇنى چوقۇم ياخشى كۆرۈشىگە ھۆددە قىلالامدۇ؟ ناۋادا ئۇ خالىمىسىچۇ؟ ياق، ئايۇپقا ئۆمۈرلۈك جورا بولىدىغان قىز ئالدى بىلەن ئۇنىمۇ چىن كۆڭلىدىن ياخشى كۆرۈشى كېرەك!

— ياق، ئاداش، قىزنىڭ خاھىشىنى ئېنىق بىلمەي تۇرۇپ، سەن دېگەنىدەك قىلالمايمەن. سەن بىلەن بىز يېڭى جەمئىيەتتە ئۆسۈپ چوڭ بولغان ياشلار، مۇھەببەت، نىكاھ مەسىلىلىرىدە كونا يولدا ماڭساق بولمايدۇ.

— سىنى مۇشۇنداق قۇرۇق نەزەرىيە ساتارمىكىن دېۋىدىم، راست، شۇنداق قىلدىڭ، — ئەيسا مەسخىرىلىك كۈلدى، — ئەمىسە، زادى قانداق قىلماقچىسەن؟

— ئالىي مەكتەپلەرگە ئېلىنىدىغان ئىمتىھان نەتىجىسى چىققۇچە سەۋرى قىلاي دەيمەن، بەلكىم ئۇ ئۆتەلمەي قالامدۇ، تېخى.

— ئۇنى ھايا ئىزچىل ئەلا ئوقۇغانىكەن دېدىڭغۇ؟

— بەزىدە ئەلاچىلارنىڭمۇ ئۆتەلمەي قالىدىغان چاغلىرى بولۇدىغۇ!؟

— خوش، ئۆتۈپ كەتسىچۇ؟

— ئۆتۈپ كەتسە... ئۆتۈپ كەتسە...— ئايۇپ گېپىنىڭ داۋامىنى ئېيتالماي توختاپ قالدى.

— قويغىنا، سەن ئەخمەقنى!— ئەيسا ئاچچىقلانغان ھالدا ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى،— بۇرۇندىن تارتىپ بىرەر جىددىي مەسىلىگە دۇچ كەلگىنىدە ھەمىشە كۆمسەم پىشارمىكىن، ياپسام پىشارمىكىن دەپلا ئىككىلىنىپ قالاتتىڭ، ھازىرمۇ شۇ مىجەزىڭدىن قۇتۇلالماپسەن. ئاداش، خۇداۋۇ تىرىشمىغان ئادەمگە رىسقىنى ھېچقاچان «مە، ئال بەندەم» دەپ تاشلاپ بەرمەيدۇ. ئادەم دېگەن ئۆزى ئارزۇ قىلغان نەرسىنى پۈتۈن كۈچىنى ئىشقا سېلىپ، قولغا كەلتۈرۈشى كېرەك!

ئايۇپ يەنە ئويلىنىپ قالدى: سەن قولغا كەلتۈرمەكچى بولغان نەرسىدە ساڭا بېرىلىش خاھىشى بولمىسا، قانچە زورۇقساڭمۇ نەتىجىگە ئېرىشەلمەيسەن. ئەكسىچە، ئۇنىڭدا بىزارلىق، نەپرەت، ھەتتا قارشىلىق پەيدا قىلىپ قويۇشۇڭ مۇمكىن. ياق، ئايۇپنىڭ يەنىلا سەۋر قىلغىنى توزۇك. بەلكىم ئىشلار ئۇنىڭ پايدىسى بويىچە ئۆزگىرەر.

— ئاداش، بولدىلا، ئەمدى بۇ ھەقتە سۆزلەشمەيلى،— دېدى ئۇ ۋە ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ قويۇپ، بوتۇلكىنى قولغا ئالدى-دە، ئىككى-ئۈچ يۇتۇم ئىچىۋەتتى.

ئەيسا ئاغىنىسىنىڭ ئىچى كۆچلۈك يىگىت ئىكەنلىكىنى، كۆڭلىگە پۈككەن غەرىزىدىن ئاسان ۋاز كەچمەيدىغانلىقىنى ئوبدان بىلەتتى. شۇڭا يەنە تالىشىپ ئولتۇرمىدى. نېمە ئامال، بىراۋغا ئۆز ئىرادەڭنى مەجبۇرى تاڭالمەيسەنغۇ! مۇبادا ئۇ قىز ئەيسا ئىشلەۋاتقان مەكتەپتە، ياكى ئەيسا ئاشۇ قارا تاشتا بولغان بولسىدى، دوستى ئۈچۈن جان دەپ يول مېڭىپ، ئۇنىڭ مەقسىتىگە يېتىشى ئۈچۈن يول ھازىرلىغان بولاتتى. ئەپسۇسكى...

ئۇ ئايۇپقا ئېچىنغان ھالدا قاراپ قويۇپ، ئۆزىمۇ ھاراقتىن ئىككى-ئۈچ يۇتۇم ئىچتى-دە، قولى بىلەن جاۋغايلىرىنى سۈرتۈۋېتىپ، ئاخىرقى سۆزىنى ئېيتتى:

— ھەر ھالدا ئۇ قىزغا كۆڭلۈڭنى ئىزھار قىلىپ باقساڭ بولاتتى.

ئايۇپ بۇ گەپكە ھېچقانداق ئىپادە بىلدۈرمىدى.

بۇ چاغدا قۇياش ئاللىقاچان ئولتۇرۇپ، ئەتراپ قويۇق كۆكۈم پەردىسىگە ئورالغانىدى.

شۇم خەۋەر

— گۇلنىسانىڭ خاتىرىسىدىن —

1

تۇرمۇشتا كۈتۈلمىگەن ئىشلارنىڭ يۈز بېرىپ تۇرىدىغانلىقى ماڭا بۇرۇندىنلا ئايان. بىراق تەقدىرنىڭ بۇ قەدەر تەتۈرلۈك قىلىشىنى زادىلا ئويلاپ باقمىغانىدىم. مەكتەپكە كىرگەندىن تارتىپ تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتتۈرگىچە ئىزچىل ئەلاچى بولۇپ كەلدىم، تاللاش ئىمتىھانىدا! ئالدىنقى قاتاردا نومۇر ئاپتىمەن. ئالىي مەكتەپلەر ئۈچۈن ئېلىنغان ئىمتىھان سوئاللىرىغىمۇ ئۆزۈمچە تولۇق دېگۈدەك جاۋاب يازغانىدىم. ئوقۇتقۇچىلىرىممۇ، ساۋاقداشلىرىممۇ «ئوقۇتمىلىق ئالىي مەكتەپكە ئۆتەلىشىڭدە گەپ يوق» دېيىشكەنىدى.

بىراق، كۈتۈلمىگەندە شۇم خەۋەر يېتىپ كەلدى — ئۈرۈمچىدىن ئەۋەتكەن ئىمتىھان نەتىجىلىرى ئىچىدە مېنىڭ ئالغان نومۇرۇمنىڭ ئېغىزغا ئالغۇچىلىقىمۇ يوق ئىكەن! كۆز ئالدىم قاراڭغۇلىشىپ، بېشىم پىرقىرىغاندەك بولدى. ئۈستەلگە تايىنىۋېلىپ، لېۋىمنى مەھكەم چىشلىدىم، ئەزەلدىن يىغلاشنى ياخشى كۆرمەيتتىم، بىراق بۇ قېتىم كۆز ياشلىرىم رايىمغا باقمىدى.

— بىزنىڭچە، جەزمەن سەۋەنلىك يۈز بەرگەن گەپ، — دېدى ئىلمىي مۇدىر ماڭا تەسەللى بېرىپ، — بىز مائارىپ ئىدارىسىدىكىلەر بىلەن سۆزلەشتۇق، دەرھال سۈرۈشتۈرىدىغان بولدى، خاتىرجەم بول، ئەتە-ئۆگۈن...

ئۇنىڭ سۆزىنىڭ ئاخىرلىشىشىنىمۇ كۈتمەي، ئىشخانىدىن قويۇندەك يۈگۈرۈپ چىقتىم-دە، ۋېلىسىپىتىمگە مىنىپ، ناھىيىگە قاراپ چاپتىم.

— ئۇ يەردىكىلەرمۇ مېنى خۇددى ئىلمىي مۇدىرىمىزدەك تەسەللى ۋە ۋەدە سۆزلىرى بىلەن كۈتۈۋالدى.

ئامال يوق، ئۆيۈمگە قايتىشقا توغرا كەلدى. ئۆيگە كىرىپلا ئۆزۈمنى ئورنۇمغا تاشلىدىم-دە، كەپتەردەك بوقۇلداپ يىغلاپ كەتتىم. ئانامنىڭ يېلىنىپ-يالۋۇرۇشلىرىمۇ، دادامنىڭ تەسەللىلىرىمۇ قۇلىقىمغا كىرمىدى.

ھەم ئازاب، ھەم ئۈمىد ئىچىدە بىر نەچچە كۈن ئۆتۈپ كەتتى. بىر ھەپتە ئىچىدە مەكتەپكە ئىككى قېتىم، ناھىيىگە بىر قېتىم قاتنىدىم، ئاڭلىغىنىم يەنە بۇرۇن-

قى گەپلەر بولدى. بۈگۈن يەنە مەكتەپكە باردىم. مەكتەپ مۇدىرىمىز ئىلمىي مۇدىر ۋە سىنىپ تەربىيىچىمىز بىلەن نېمە توغرىلىقتۇ سۆزلىشىۋاتقانىكەن، ئۇلار مېنى كۆرۈپلا سۆزىدىن توختىۋېلىشتى، چىرايلىرىدىن ئاللىقانداق ئاچچىقلىنىش ئىپادىسى چىقىپ تۇراتتى.

— قىزىم گۈلنىسا،— دېدى مەكتەپ مۇدىرىمىز بىر ئازدىن كېيىن گەپ باشلاپ،— بىز مۇنداق بولۇشىنى زادىلا ئويلاپ باقمىغان. سەن مەكتىپىمىزنىڭ ئىپتىخارى ئىدىڭ، ھازىرمۇ بىز سېنى ئەڭ مۇنەۋۋەر ئوقۇغۇچىمىز دەپ تونۇيمىز. قەلبىمىزنى چۈشەن، مۇشۇ ئىش تۈپەيلى بىزنىڭ چېكىۋاتقان قايغۇمىز ھەرگىز سېنىڭكىدىن كەم ئەمەس. بۇ يەردە قانداقتۇ بىر ئۇقۇشۇلماسلىق باردەك تۇرىدۇ. بىز داۋاملىق سۈيلەۋاتىمىز. بۇ مەسىلە ھامان ئېنىقلىنىدۇ، ئۈمىدۋار بولغىن!

كىشىنىڭ قەلبى ئازابتا پۇچىلىنىۋاتقان چاغدا تەسەللى بېرىدىغان سۆزلەر قۇلاققا نېمىدېگەن يېقىملىق ئاڭلىنىدۇ - ھە! بىراق، مۇزىكا ئاچ قالغان كىشىنىڭ كۆڭلىگە بىردەملىك ھۇزۇر بېغىشلىيالىسىمۇ، بىر بۇردا ناننىڭ ئورنىنى باسالامدۇ؟

باياتىن بېرى قاپىقىنى تۈرگەن پېتى ئۈنچىقماستىن تاماكا چېكىۋاتقان سىنىپ تەربىيىچىمىز ئاچچىقى بىلەن سۆز قاتتى:

— نەدىكى ئۇقۇشۇماسلىقكەن ئۇ! بۇ يەردە چوقۇم بىر رەزىل سۈيىقەست بار.

— ھەي، ھەي داۋۇت، مۇنداق قاملاشمىغان گەپنى قىلماڭ!

— نېمىشقا قاملاشمىغان گەپ بولىدىكەن؟ گۈلنىسانى ئوبدان چۈشىنىدىغان ئادەم — مانا مەن! ئۇنى ئىمتىھاندا كۆچۈرگەن دېيىش — ئالتۇننى دات بېسىپتۇ دېگەنگە ئوخشاش گەپ!

قىش كۈنى بىر كىم مۈرەمدىن مۇزدەك سۇ قۇيۇۋەتكەندەك شۈركۈنۈپ كەتتىم.

— نېمە، مۇئەللىم، مېنى ئىمتىھاندا كۆچۈرگەن دەپتىمۇ؟

— قىزىم گۈلنىسا،— دېدى مۇدىر ئوڭ قولى بىلەن مۈرەمنى سىلاپ،— ھازىرچە بۇ گەپنى ساڭا ئېيتماي تۇرايلى دېگەن. داۋۇت ئالدىراڭغۇلۇق قىلىپ... سەن ئەقىللىق، ئاڭلىق قىز. ئۆزۈڭنى ھەرگىز يوقىتىپ قويما. بىز ساڭا ئىشىنىمىز، بۇ ئىشنى سۈرۈشتۈرۈپ ئاخىرىغا ئېلىپ چىقىمىزغۇچە ...

مۇدىرنىڭ كېيىنكى سۆزلىرى قۇلىقىمغا كىرمىدى. «كۆچۈرگەن» دېگەن بۇ بىر ئېغىز سۆز مېڭەمگە ئورۇنلىشىۋېلىپ، خۇددى چېكەتكىدەك چىرىلدايتتى، بىردەمگىچە پۈتۈن ئالەم زۇلمەت قاراڭغۇلۇقىغا چۆككەندەك بولدى. ئاندىن ئۆزۈممۇ سەزمىگەن ھالدا خۇددى ساداقتىن چىققان تېز ئوقتەك يۈگۈرۈپ ئىشخانىدىن چىقىپ كەتتىم. ئۆيگە قانداق يېتىپ كەلگىنىممۇ يادىمدا يوق. يەنە ئاۋۇ كۈندىكىدەك، دەردىمنى كۆز ياشلىرىمدىن ئالدىم، تەلىيىمگە دادام بىلەن ئانام ئېتىزلىققا چىقىپ كەتكەنىكەن. يىغلاپ - يىغلاپ كۆز چاناقلىرىم خۇددى سۈيى تارتىۋېتىلگەن بۇلاقتەك قۇرۇدى. ئەمما ھېلىقى چېكەتكە ھامان چىرىلداپ قەلبىمدىكى قايغۇ - ھەسرەتنى ھەدەپ ئۇلغايتماقتا ئىدى. كىشىلەر: «ئازابلىنىش — خىيالنى تۇغىدۇ» دېيىشىدىكەن، قانچە يىغلىۋالغاندىن كېيىن مەن خىيالغا غەرق بولدۇم. مېنى «ئىمتىھاندا كۆچۈرگەن» دېيىش — قاپقارا تۆھمەت ئىدى، ھېلىقى شۇنچە قاتتىق نازارەت ئاستىدا ئېلىنغان شۇ قېتىملىق ئىمتىھان ئىكەن، 11 يىللىق ئوقۇغۇچىلىق ھاياتىمدىكى بىرەر قېتىملىق ئاددىي سىناقتىمۇ كۆچۈرۈشنى خىيالىمغىمۇ كەلتۈرگەن ئەمەس مەن. بەزىلەر: «ئىم-

تىھان دېگەن ناپولېئونىمۇ قورقۇتۇپتىكەن» دېيىشىدۇ. ئۇنىڭ سۈر-ھەيۋىسىنىڭ يامانلىقىنى مەنمۇ ئېتىراپ قىلىمەن. بىراق، مەن ئىمتىھان مەيدانىدا بىرەر قېتىممۇ قورقۇپ، ھودۇقۇپ ئولتۇرغىنىمنى بىلمەيمەن. ھېلىقى ئىمتىھان جەريانىمۇ خۇددى شۇنداق ئۆتكەن. ھازىرقىدەك ئېسىمدە تۇرۇپتۇ: مەيدانىنىڭ كەيپىياتى ئىنتايىن جىددىي ئىدى. چىرايى سۈرلۈك نازارەتچىلەرنىڭ بىرى ئالدى تەرەپتە خۇددى قېقىپ قويغان قوزۇقتەك مىدىرلىماي، پۈتۈن سىنىپ ئىچىگە تەكشى نەزەر تاشلاپ تۇراتتى. يەنە بىرى، ئارىلىق يولدا تىنىماي ئايلىنىپ يۈرەتتى. دېرىزىلەر مەھكەم ئېتىۋېتىلگەنىدى. شۇنىڭغا قارىماي ھويلىدا ئايلىنىپ يۈرۈشكەن ساقچىلار بىلەن مەخسۇس خادىملار سىنىپقا ھېچكىمنى يېقىن يولاتمايتتى.

ئەمما مەن ئالتە قېتىملىق ئىمتىھانىنىڭ ھېچقايسىسىدا ھودۇقۇپ ئۆزۈمنى يوقىتىپ قويمىدىم. ھەر قېتىم ئاۋۋال سوئاللارنى تولۇق ئوقۇپ چىقتىم. ئاندىن ھەربىرى ئۈستىدە بېرىلىدىغان جاۋابلارنى ئويلىنىۋېلىپ، بىر-بىرلەپ جاۋاب يېزىشقا كىرىشتىم. بىر سوئالنىمۇ جاۋابسىز تاپشۇرمىدىم. شۇنداق تۇرۇقلۇق، يەنە قانداقمۇ «كۆچۈرگەن» بولۇپ قالاي؟ ياق، بۇ — تۆھمەت، رەزىل تۆھمەت! سىنىپ تەربىيىچىمىز ئېيتقاندەك، بۇ ئىشقا قانداقتۇ سۇيىقەست ئارىلاشقان!... بىراق كىم سۇيىقەست قىلىشى مۇمكىن؟ ھېلىقى نازارەتچىلەرنى ئىلگىرى زادى كۆرۈپ باققان ئەمەسمەن، شۇنداق ئىكەن، ئۇلارنىڭ يامان كۆرىدىغان ئادىمى بولۇپ قېلىشىم مۇمكىنمۇ؟ تېخى، ئۇلار مېنىڭ تولۇق جاۋاب يېزىلغان قەغەزلىرىمنى كۆرۈپ، گويا مېنى تەبرىكلىگەندەك كۈلۈمسىرەپ قويۇشقانىدىغۇ. يە باشقا ساۋاقداشلار كېيىن ئۈستۈمدىن يالغان مەلۇمات بەرگەنمىدۇ؟ بىراق بىر سىنىپتا ئىمتىھان بەرگەنلەردىن ئۈچەيلەندىن باشقىلىرى باشقا مەكتەپلەردىن كەلگەنلەر ئىكەن، بىز ئۈچىمىز ئادەتتە ناھايىتى ئىناق ئۆتكەنىدۇق. ئارىمىزدا بىر-بىرىمىزگە مۇنچىلىك يامانلىق قىلغۇدەك ھېچ ئىش يۈز بەرمىگەنىدى... يە راستىنلا مۇدىرىمىز ئېيتقاندەك ئوقۇشماسلىق بولغانمىدۇ؟...

خىياللىرىم گادىرماچلىشىپ كەتتى. ئەقلىمگە مۇۋاپىق يەكۈن چىقىرالمىدىم.

ئارىدىن يەنە بىر قانچە كۈن ئۆتۈپ كەتتى. لېكىن مېنىڭ ئىشىم توغرىسىدا ھېچبىر سادا يوق. ئاخىر ئالىي مەكتەپلەرگە قوبۇل قىلىنغانلارنىڭمۇ ئۇقتۇرۇشلىرى كەلگىلى تۇردى. بىر كۈنى نەسىرىدىن ئىسىملىك ساۋاقدىشىم ئۆيىمىزگە كەلدى. ئۇمۇ سىنىپىمىزدىكى ئەلاچىلارنىڭ بىرى ئىدى، ئىككىمىز خېلى يېقىن ئۆتەتتۇق. ئىمتىھانلارنى بېرىپ بولغاندىن كېيىن ئۇ ماڭا بىر پارچە خەت بەرگەن. ئېچىپ كۆرسەم، مېنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى، ئەگەر مەندىمۇ شۇنداق تۇيغۇ بولسا، ئېنىق جاۋاب بېرىشىم لازىملىقىنى ئۆتۈنۈپ يېزىپتۇ.

مەن يىگىت-قىزلار ئوتتۇرىسىدا يۈز بېرىدىغان مۇھەببەت مەسىلىسىنى كىتابلاردىن ئوقۇپ، كىنولاردا كۆرۈپ بىلگەن، راستىمنى ئېيتسام، ئاخىرقى يىلى نەسىرىدىن ئىسىملىك بۇ يىگىت كۆزۈمگە بۆلەكچە ئىللىق كۆرۈنىدىغان بولۇپ قالغانىدى، ئۇ پات-پات خىيالىمنى بەند قىلىۋالاتتى. ھەتتا بەزىدە چۈشۈمگىمۇ كىرەتتى. يالغۇز قالغان چاغلىرىمدا ئۇنى كۆرۈشنى، مۇڭدىشىشنى ئارزۇ قىلاتتىم، بىراق ئۇچرىشىپ قالغاندا نېمىشقىدۇ ھودۇقۇپ، گەپلىرىم قولاشماي قالاتتى. «مۇشۇ مۇھەببەتمىدۇ؟ ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالغاندىمەنمۇ؟» دەپ سورايتتىم ئۆز-ئۆزۈمدىن بەزىدە.

ئۇنىڭ خېتىنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن بىردىنىلا جىددىيلىشىپ كەتتىم. ئۇيىلىغانسېرى ئۇنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى چۈشەندىم. بىراق، بىز ھازىر تازا ھالقىلىق پەيتتە تۇرىۋاتىمىز، ئارزۇلىرىمىزغۇ ئوخشاش، ئەمما ئالىي مەكتەپ قوينىغا مۇشۇنداق مەنىۋى يۈكلىرىمىزنى بىللە ھەمراھ قىلىپ كىرسەك، بۇ يۈكلەر نەچچە يىللىق ئوقۇش ھاياتىمىزغا تەسىر قىلماسمۇ؟

ئاخىر مەنمۇ ئۇنىڭغا سىلىق-سىپايە سۆزلەر بىلەن جاۋاب يازدىم، تەكلىپىنى ئۇزۇل-كېسىل رەتمۇ قىلمىدىم، ئېنىق قوشۇلغانلىقىمنىمۇ بىلدۈرمىدىم. ئىشقىلىپ، ھازىرچە ئالدىرىمايلى دېگەن مەنە ئۇقتۇرۇلدى.

نەسىردىن ئۇزۇن ئۆتمەيلا مەن بىلەن سۆزلەشتى. ئۇ مېنىڭ مۇنداق «ئەزمىلىكىم» دىن قىلىچە رەنجىمەپتۇ. ئەمما ئاشۇ خەتتىكى تەكلىپىنىڭ ھامان كۆڭلىدە ئىگە ئىكەنلىكىنى ئەسكەرتتى. مەن ھېچنەرسە دېمىدىم.

ئىمتىھاندا تۆۋەن نومۇر ئالغانلىقىم مەلۇم بولغاندىن كېيىن ئۇ مېنى كۆڭلىدە دېگۈدەك يوقلاپ تۇرغانىدى، بىللە قايغۇرۇپ، بىللە غەزەپلەنگەنىدۇق. بۈگۈن ئۇ ماڭا ئۆزىنىڭ مەركىزىي مىللەتلەر ئىنستىتۇتىغا قوبۇل قىلىنغانلىق ئۇقتۇرۇشىنى كۆرسەتتى.

ئادەم دېگەن ئاجايىپ مۇرەككەپ مەخلۇقكەن. نەسىردىن مېنىڭ ئالتە يىللىق ساۋاقدىشىم، ھەتتا دوستۇم ئىدى، دوستلارنىڭ ھەرقانداق مۇۋەپپەقىيىتى بىر-بىرىنى خۇشال قىلىشى كېرەككۇ، ئاخىر! مەنمۇ ئەلۋەتتە خۇشال بولدۇم. بىراق، يۈرىكىمىنىڭ ئاللىقانداق بىر يەرلىرى ئېچىشقىدۇ لازا قويغاندەك ئېچىشىپ كەتتى. بۇ — ئۇنىڭدىن ئۇزاق مۇددەت ئايرىلىپ قېلىش ئازابىمۇ ياكى بىر خىل ھەسەتخورلۇقمۇ؟ راستىنى ئېيتسام ھەر ئىككىلىسى بار ئىدى، شۇنداقتىمۇ ئۆزۈمنى كۆلكىگە زورلاپ، ئۇنى تەبرىكلىدىم.

— ئاددىتىكى ئالىي مەكتەپلەرنىڭ ئۇقتۇرۇشلىرى تېخى كەلمەپتۇ، — دېدى نەسىردىن ماڭا تەسەللى بېرىشكە تىرىشىپ، — ئېھتىمال، بۇ كەمگىچە سېنىڭ ئىشىڭنىمۇ تەكشۈرۈپ بىر ياقلىق قىلىشقاندۇ، ئەتە-ئۆگۈن ئىچىدە ساڭىمۇ ...

— بولدى، تەسەللى بەرمەي قوي، مەن بۇ يىل ئۈمىدنى ئۈزدۈم ...

بوغۇزۇمغا قاپساپ كەلگەن يىغا مېنى ئارتۇقچە سۆزلەشكە قويمىدى. ئۆزۈمنىڭ تەستە تۇتۇۋالدىم. ئارىنى بىر پەس ئېغىر سۈكۈنات قاپلىدى.

— مەن ئۆگۈنلۈككە يولغا چىقاي دەيمەن، — خېلىدىن كېيىن جىملىقنى يەنە نەسىردىن بۇزدى، — چۈشتىن كېيىن ناھىيىگە بېرىپ، ھەمراھلارنى ئوقۇشقاچ بىلەت ئالماقچىمەن.

يۈرىكىمدىكى بايىقى ئېچىشىش يەنە قوزغالدى. دەماللىققا ھېچنەرسە دېيەلمىدىم، «يول بولسۇن» دېگەن سۆزنى ئېيتىش ناھايىتى ئاسان ئىدى. كىشىلەر ئۇ سۆزنى تەنە-قېيداش مەنىسىدىمۇ، كۆيۈنۈش، سەمىمىي ئۈزىتىش مەنىسىدىمۇ ئىشلىتىدىغۇ، بىراق شۇ تاپتا مەن ئۇ سۆزنى ئىشلەتسەم، ئاينىم ھالدا ھېچقايسىسىغا مەنسۇپ بولالمايتتى.

— مەن ماڭاي، — نەسىردىن ئورنىدىن تۇردى ۋە ئىشىك ئالدىغا بارغاندا سەل توختاپ قوشۇپ قويدى، — ئەتە مېڭىشتىن بۇرۇن خوشلىشىشقا كېلىمەن.

ئاغزىمغا يەنە گەپ كەلمىدى. ئەمما ئاجايىپ بىر كۈچنىڭ تۈرتكىسىدە ئۇنىڭ چىرايىغا قاتتىق تىكىلدىم. شۇ تاپتا ئېتىلىپ بېرىپ ئۇنىڭ بويىنىغا گىرە سېلىپ تازا يىغلىغۇم كېلىپ كەتتى. يەنىلا ئۆزۈمنى تەستە بېسىۋېلىپ، ئاشۇ تىكىلىشىمدىن ئۇنىڭ كۆڭلۈمدىكى جىمىكى دەرد-پىغانلىرىم ۋە ئارزۇ-ھەۋەسلىرىمنى چۈشىنىۋېلىشىنى ئۈمىد قىلدىم. بىراق ئۇ يەنىلا بايىقى قايغۇلۇق چىرايىنى ئۆزگەرتمىگەن ھالدا:

— خەير، ئەمىسە، — دېدى-دە، بوسۇغىدىن ئاتلاپ كېتىپ قالدى.

ئۇنىڭ مۇنداق پەرۋاسىزلىقى كۆڭلۈمگە بەكمۇ ئېغىر تەگدى. ئىشىكنىمۇ ياپماي ئارقىمغا بۇرۇلدۇم-دە، ھۇجرامغا كىرىپ ئۆزۈمنى كارىۋاتقا تاشلىدىم، ياستۇقۇم يەنە بىر قېتىم ھەسرەت ياشلىرى بىلەن نەملەندى.

كەچكە يېقىن ئۆزۈمنى سەل بېسىۋالدىم. ئۇنىڭغا نېمىدەپ ئەيىب قويالايمەن؟ كۆڭلۈمنى ئىزدەپ كەپتۇ، تەسەللى بەردى، مەنچۇ؟ گويا ھەممىگە شۇ ئەيىبكاردەك دومسىيىپلا تۇردۇم. تېخى كۆڭلۈمدە ھەسەت قىلدىم. ئۇنىڭدا نېمە گۇناھ؟..

ئاخىر، ئۇنى چىرايلىق ئۇزىتىپ قويۇش نىيىتىگە كەلدىم، ئالدىراش-تېنەش سوۋغا تەييارلىدىم، ھەتتا ناھىيىگە بىللە بېرىپ، تاكى ماشىنىغا چىققۇچە ھەمراھ بولماقچى بولدۇم. بىراق نەسىردىن ئەتىسى ئۆزى ۋەدە قىلغان ۋاقىتتا كەلمىدى. ئەتىگەندىن كەچكىچە ئۆيدىن نېرى بولمىدىم. تىرىق قىلغان ئاۋاز ئاڭلانسا ھويلىغا يۈگۈرۈپ چىقتىم. نەچچە قېتىم دەرۋازا ئالدىدا ئۇيان-بۇيان ئايلىنىپ يۈردۈم، ئەمما كەچكىچە ئۇنىڭدىن دېرەك بولمىدى. «يە بېلەت ئالالماي كېچىكتىمىكىن؟» دېگەن سوئال نەچچە قېتىم خىيالىمغا كىرىپ چىقتى. ئۇنىڭ ئائىلىسى قوشنا كەنتتە ئىدى. شۇڭا ئەھۋالنى بىلەلمەي تولىمۇ تىت-تىت بولدۇم، ئائىلىسىگە بېرىپ ئۇقۇشۇپ كەلگۈم كەلدى. بىراق، مەن قىز بالا-دە، يەنە كېلىپ بويىنۇم قاتتىقراق قىز ئىدىم.

ئەتىسىمۇ ھېچقانداق خەۋەر بولمىدى. كەچكە يېقىن ھويلىدا ئولتۇرسام، قوشنىمىزنىڭ ئۆيى ئالدىدا بولۇۋاتقان پاراڭ قۇلىقىمغا كىردى:

— بىزنىڭ ئوغۇلغا بۈگۈن ئۈرۈمچىدىن قەغەز كەلدى، دوختۇرلۇقتا ئوقۇيدىغان بوپتۇ.

— مۇبارەك بولسۇن ئايىسخان، بىزنىڭ يۇرتىمىزنىمۇ بىر دوختۇر چىققۇدەك.

— شاپتۇللۇق كەنتىدىكى ئەمەتاخۇننىڭ نەسىردىن ئىسىملىك بالىسى بېيجىڭ دېگەن شەھەردە ئوقۇيدىكەن، تازا ئامەتى كەپتۇ ئۇ بالىنىڭ، ئەتىگەن سىڭلىمنى قەشقەرگە يولغا سېلىشقا بېكەتكە بېرىۋىدىم، شۇ يەردە كۆردۈم. ئۇ بالا مېڭىپ كەتكەندىن كېيىن ئانىسى بىچارە يىغلاپ ھوشىدىن كەتتى.

— ئانا بولغان ئادەم چىدىمايدۇ-دە.

— مەرەمخان، سىلىنىڭ گۈلنىساغا تېخى قەغەز كەلمىدىمۇ؟

يۈرىكىم ئامبۇردا قىسىپ تارتقاندەك ئاغرىپ كەتتى. ئانامنىڭ نېمە دەپ جاۋاب بەرگىنىنىمۇ ئاڭلىمىدىم. ئىختىيارسىز ئورنۇمدا تۇرۇپ ئۆيىمىزنىڭ ئارقا تەرىپى بىلەن ئېتىزلىققا چىقتىم-دە، بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ ئۆستەڭ بويىغا بېرىپ توختىدىم. نەسىردىنىنىڭ خوشلاشماي كەتكەنلىكى باشتا خۇددى يارىغا تۇز سەپكەندەك يامان بەك ئازابلىغانىدى. ئەمما شەپەق نۇرىدا سۇس يالتىراپ ئېقىۋاتقان سۇغا قاراپ ئولتۇرغىنىمچە ئاستا-ئاستا بېسىقىشقا چۈشتۈم. نېمىگە ئازابلىناتتىم؟ مەن ئۇنىڭ نېمىسى ئىدىم شۇنچە قىلىپ كەتكىلى؟ ياخشى كۆرگەن بولسا، كۆرگەندۇ؟ ئەمما ئەمدى ئۇ بېيجىڭدا ئوقۇيدىغان ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى. ئوقۇش پۈتتۈرگەندە شۇ يەردە ئىشلەمدۇ، ئۈرۈمچىدە قالامدۇ، كىم بىلىدۇ؟ مەن دېگەن سەھرا قىزى. ئەمدى ئوتتۇرىمىزدا ئاسمان-زېمىن پەرق پەيدا بولدى. ئۆز ھالىمغا بېقىنىپ ھال تارتاي. بىراق ياخشى كۆرۈش، مۇھەببەت دېگەن شۇنچە ئوڭاي ئۇنتۇپ كەتكىلى بولىدىغان نەرسىمىدۇ؟ ئەمىسە، شۇ تاپتا نېمىشقا مېنىڭ يۈرىكىم ئاغرىيدۇ، كۆز ياشلىرىم توختىمايدۇ؟...

ئانامنىڭ يېنىمغا قاچان كەلگەنلىكىنى تۇيماي قاپتىمەن. ئۇ مېنى باغرىغا بېسىپ، لېچەكنىڭ ئۇچىدا كۆز ياشلىرىمنى سۈرتتى. ئاھ، ئانا قۇچىقى، سەن نېمىدېگەن ئىللىق، نېمىدېگەن مېھرىبان! مەن شۇ تاپتا پۈتۈن قايغۇ-ھەسرەتلىرىمگە پەقەت سەندىنلا تەسەللى تاپتىم.

ئەمما كېچىسى يالغۇز قالغان چېغىمدا يەنە قايغۇ ھەسرەت ئىسكەنجىسىگە چۈشۈپ قالدىم. تاڭ ئاتقۇچە كۆز يۇممۇدۇم. ئەتىسى ئورنۇمدىن تۇرماقچى بولغىنىمدا بېشىم قېيىپ كۆز ئالدىم قاراڭغۇلىشىپ يىقىلىپ چۈشتۈم، ئاغرىپ قاپتىمەن! كۈن بويى گېلىمدىن تۈزۈكرەك بىر نەرسە ئۆتمىدى. ئاتا-ئانام بېشىمدا پەرۋانە بولۇپ كېتىشتى، بىراق ئۇلار دەردىمنىڭ پەقەت يېرىمىنىلا بىلىشەتتى.

— ئۇنچە قايغۇرۇپ كەتمە بالام، چوڭ مەكتەپتە ئوقالمىغان بولساڭمۇ خان قىزلىرىدەك كۆرىمىز سېنى!— دەيتتى بىچارە ئانام ئۆزى بىلىدىغان ئەڭ يېقىملىق سۆزلەرنى تېپىپ سۆزلەپ.

ھەي جېنىم ئانا، سەن شۇنداق دېگىنىڭ بىلەن بەزى كىشىلەر مېنى ھېلىتىنلا ئەڭ قەدىرسىز ئوت-خەس قاتارىغا چىقىرىۋەتتى. بۇنى ساڭا قانداق چۈشەندۈرسەم بولار؟...

دادام قاپىقىنى تۈرگەن پېتى ئېغىر-ئېغىر خورسىناتتى. گەپ قىلمايتتىيۇ، ئەمما مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن چەكسىز ھەمدەردلىك مەنىسىنى چۈشىنەتتىم.

شۇ ياتقىنىمچە ئىككى ھەپتىدىن كېيىن ئورنۇمدىن تۇردۇم. ئاڭلىسام، ئۈرۈمچىدىكى ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش ئىشى ئاخىرلىشىپتۇ. ئالىي مەكتەپكە ئۆتەلمىگەنلىكىم ئەمدى ئېنىق بولدى. شۇ ئىككى ھەپتە ۋاقىتنى پۈتۈنلەي خىيال بىلەن ئۆتكۈزدۈم. ئادەمدىكى ئۆز-ئۆزىگە تەسەللى بېرىش ئىقتىدارى ئەڭ زور مەنىۋى كۈچ ئىكەن. ئەگەر مەندە شۇنداق بىر كۈچ بولمىغىنىدا قايغۇ-ھەسرەت ئوپقىنى مېنى ئاللىقاچان غەرق قىلىۋەتكەن بولاتتى.

ئىنساننى تەبىئەت دۇنياسىدىكى ئەڭ يۈكسەك ئىقتىدارغا ئىگە مەخلۇق دېيىشىدىكەن. ئەمما مەلۇم كونكرېت شارائىتتا ئۇ ئىنتايىن ئاجىز-ئىقتىدارسىز ئورۇنغا چۈشۈپ قالىدىغان چاغلارمۇ بولۇدىكەن. ئۆزۈڭنىڭ ھەقلىق ئىكەنلىكىڭ كۈندەك ئايان تۇرغان ئەھۋالدىمۇ، يۈزۈڭگە سۈركەلگەن داغلارنى يۇيۇپ چىقىرىۋېتىشكە قۇربىڭ يەتمەيدىكەن. 11 يىللىق ئەجرىم نامەلۇم قولنىڭ بىرلا ھەرىكىتى بىلەن نۆلگە باراۋەر قىلىۋېتىلدىغۇ، ئاخىر! بارلىق سۈرۈشتۈرۈشلەرمۇ نەتىجىسىز قېلىۋەردى. ئۇنىڭدىن ئارتۇق مېنىڭ قولۇمدىن نېمە كېلەتتى؟ ئېھتىمال، نەچچە يىلدىن بۇيان مۇشۇنداق ئاقىۋەتكە دۇچار بولغانلار مەنلا بولمىسام كېرەك. مەيلى، تەقدىرگە تەن بەردىم، ئالىي مەكتەپتە ئوقۇمىغانغا ئوت-خەسكە ئايلىنىپ كەتمەسمەن!

مۇھەببەت-ياخشى كۆرۈش دېگەنمۇ شۇنچىلىك بولسا، ئۇنىڭغىمۇ يول بولسۇن! ھېلىمۇ ياخشى ئىككى يۈزلىمىچىلىك، ساختىپەزلىك ئۆز ۋاقتىدا ئاشكارىلاندى. كەلگۈسىدە، تېخىمۇ ئېغىر قىسمەتلەرگە گىرىپتار بولسام، ئۇنىڭ پۇشايمىنىنى سىغدۇرغۇدەك يۈرەك بارمىدى مەندە؟!...

كۆڭلۈم بوشاپ، روھىممۇ خېلى كۆتۈرۈلۈپ قالدى. ئەمما يەنە بىر نەرسە — ماڭا سۈيىقەست قىلغۇچى ئادەمنىڭ كىملىكىنى بىلىۋېلىش ئىستىكى يەنىلا پات-پات كۆڭلۈمگە غۇلغۇلا سېلىپ تۇراتتى. ئۇ سۈيىقەستچىنى ئۆمۈربويى ئەپۇ قىلغۇم يوق ئىدى، شۇڭا ئورنۇمدىن تۇرغانىمنىڭ ئۈچىنچى كۈنى مەكتىپىمگە يەنە باردىم، دەرۋازىدىن كىرىشىمگە مۇدىرىمىز بىلەن يېزىلىق ھۆكۈمەت باشلىقى ئۇچراشتى.

— كەلدىڭمۇ قىزىم؟ — ئوچۇق چىراي بىلەن سالاملاشتى مۇدىرىمىز، — سېنى ئاغرىپ قاپتۇ دەپ ئاڭلاپ، بىر يوقلاپ كېلەي دەپ نەچچە قېتىم نىيەت قىلدىم. لېكىن قارىمامسەن، يېڭى ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش ھەلەكچىلىكىدە پەقەت ۋاقىت چىقىرالمىدىم. قانداق، ھازىر سەللىمازا ياخشى بولۇپ قالدىڭمۇ؟

مەن قىسقىلا جاۋاب بەردىم. مۇدىرىمىز يەنە سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— ساڭا تەسەللىي بېرىش ماڭا ئېغىر كېلىۋاتىدۇ، قىزىم. ئىشقىلىپ، ئۆزۈڭنى يوقىتىپ قويما. بىلىشىمچە، ئۆز تەقدىر-قىممىتىڭنى ساقلاشنى بىلىدىغان مەغرۇر قىزدىڭ، ھېلىمۇ شۇنداق بولۇشۇڭنى ئۈمىد قىلىمەن. ئىنسان بالىسىنىڭ بېشىغا نى-نى ئېغىر كۈنلەر كېلىدۇ، پەقەت ئۇنى يېڭەلىگەن ئادەملا باتۇر ھېسابلىنىدۇ.

ئۇ گەپنى ئوچۇق ئېيتمىغىنى بىلەن مېنىڭ دەۋا-دەستۇرۇمدىن ھېچبىر نەتىجە چىقمىغانلىقىنى چۈشىنىپ يەتتىم.

— سەن تېخى ئەمدىلا 17 - 18 ياشقا كىردىڭ، — دېدى ئۇ كېيىنى ئۇلاپ، — كېلەر يىلى يەنە ئىمتىھان بەرسەڭ بولىدۇ، — ئاندىن ئۇ گويا «سىز نېمە دەيسىز؟» دېگەندەك يېزا باشلىقىغا قارىدى.

يېزا باشلىقىنىڭ ئىسمى ئايۇپ بولۇپ، بۇ يىل 3 - ئايدا يېزىمىزغا كەلگەنىدى. يېزىمىزنىڭ يەرلىرىنىڭ يېرىمى قۇملۇق بولۇپ، سۇ قىسراق ئىدى. ئايۇپ ئاكا تونۇجى بولۇپ ئېرىق-ئۆستەڭ قۇرۇلۇشىنى تۇتتى. ئۇ يەردىكى ئېرىق-ئۆستەڭلەرگە بو-

رۇنمۇ سۇلىياۋ يوپۇق ياتقۇزۇلغان، ئەمما تىتىلىپ، يىرتىلىپ دېگەندەك تازا ئۇنىڭ بەرمىگەنىدى. ئايۇپ ئاكا ئالدى بىلەن ئىرىق - ئۆستەڭلەرنى يېرىم مېتىردەك قازدۇردى، ئاندىن سۇلىياۋ يوپۇق ياتقۇزۇپ، ئۈستىدىن 40 سانتىمېتىر تۇپا تۆكتۇردى. ئۇنىڭ ئۈستىگە بىر قەۋەت چىم ياتقۇزۇلدى. بۇ ئىش ئەلۋەتتە كۆپرەك ئەمگەك تەلەپ قىلىدىكەن، ئەمما ئىشلىنىپ بولۇنغان جايلاردىكى دېھقانلار ئۇنىڭ ئۈنۈمىنى تېزلا كۆرۈشتى. شۇنىڭ بىلەن يېزىمىزدا بۇ ياش باشلىقنىڭ داڭقى بىردىنلا كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

ئۇ مەكتىپىمىزگىمۇ ئىككى - ئۈچ قېتىم كەلگەن، سىنىپلارغا كىرىپ دەرس ئاڭلىغان، ھەتتا بىر قېتىم مەن بىلەن ئايرىم سۆھبەتمۇ ئۆتكۈزگەنىدى. بەزىدە ئۇچرىشىپ قالساق ئالاھىدە توختاپ، سالاملىشىپ ئۇنى - بۇنى سورايتتى. ئۇنىڭ كىشىلەر بىلەن پاراڭلاشقان چېغىدا ناھايىتى ئوچۇق - يورۇق، قىزغىن ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغانىدىم. لېكىن ئۇ ھازىر ماڭا نېمىشقىدۇر بىر نەرسىدىن خاپا بولغاندەك كۆرۈندى. يە ئۇمۇ مېنىڭ بەختسىزلىكىمگە ئېچىنىۋاتقانمىكىن؟

— سىڭلىم ئەھۋالىڭىزدىن مەنمۇ خەۋەر تاپتىم،— دېدى ئۇ مۇدىرنىڭ ئۆزىگە مەنىلىك قارىغانلىقىنى كۆرۈپ،— ئەلۋەتتە ئالىي مەكتەپتە ئوقۇش پۇرسىتىگە ئېرىشكەن بولسىڭىز ناھايىتى ياخشى بولغان بولاتتى. بىراق پەقەت ئالىي مەكتەپتە ئوقۇغاندىلا ئىستىقبالغا ئېرىشكىلى بولىدۇ، دەپ قاراشمۇ توغرا ئەمەس. ئىستىقبال يولى ناھايىتى كۆپ. ھازىر يېزىمىز سىزگە ئوخشاش بىلىملىك ياشلارغا تېخىمۇ موھتاج، بۇ يەردىمۇ ئوخشاشلا نەتىجە ياراتقىلى، شان - شەرەپ قازانغىلى بولىدۇ،— ئۇنىڭ چىرايى بارغانسېرى ئېچىلىپ، بۇرۇنقى خۇش خۇي ھالىتىگە قايتتى،— بايا بىز سىدىق ئاكا بىلەن مۇشۇ مەسىلە ھەققىدە سۆزلەشتۇق. بۇ يىل تولۇقسىز ۋە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەن 50 تىن ئارتۇق ئوقۇغۇچى ئائىلىسىگە قايتىپتۇ. بىز ئۇلارنى ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇشقا تىرىشىمىز. سىزمۇ ئويلىنىپ كۆرۈڭ، قايسى ئىشنى خالىسىڭىز شۇ ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇشقا ئامال قىلايلى.

مەن بۇ توغرىدا زادىلا ئويلاپ كۆرمىگەنىدىم. شۇڭا:

— رەھمەت، ئويلىنىپ كۆرەي،— دېيىش بىلەنلا كۇپايىلەندىم.

ئۇلارنىڭ ئالدىراش ئىشلىرى بار، يەنە تۇتۇۋېرىشكە بولمايتتى. ئەمما بۇ يەرگە كېلىشتىكى ئاساسىي مەقسىتىم توغرىسىدا تېخى گەپ بولۇنمىدى.

— مۇدىر، مېنى «ئىمتىھاندا كۆچۈردى» دەپ مەلۇمات بەرگۈچىنىڭ كىملىكىنى بەكمۇ بىلگۈم بارىدى. بۈگۈنمۇ بۇ يەرگە شۇ ئىش ئۈچۈن كېلىۋىدىم.

— ھازىرچە بۇ ھەقتە ساڭا ئېنىق بىر نېمە دېيەلمەيمەن، قىزىم،— دېدى مۇدىر پەرىشان ھالدا،— ئارخىپىڭ تېخى قايتىپ كەلمەپتۇ. ئىدارە باشلىقى ئېنىقلاشقا ۋەدە بەردى. ئەمما، راستىنى ئېيتسام، بۇ ئېيتىشىمۇ ئېنىق بىر نەتىجە چىقىشقا كۆزۈم يەتمەيدۇ. ...

... ئارخىپىڭنىڭ ئىچىدە مېنىڭ «كۆچۈرمىكەشلىكىم» توغرىسىدا بىر-بىر

ئىسپات باردۇ؟ پۇچۇركىنى تەكشۈرسە، بىلگىلى بولىدىغۇ!؟

— ھەي قىزىم، ساڭا زىيانكەشلىك قىلغۇچى ئۆزىنىڭ پاش بولۇپ قالماسلىقىنى كۆزدە تۇتمايدۇ دەمسەن؟ پۇچۇركا دېگەننى ئۆزگەرتكىلى بولىدىغۇ. پاكىت بولمىسا، بىر كىشىگە قارىتىغا ئۇسكىلى بولمايدۇ - دە.

لېۋىمنى چىشلىدىم. رەزىل ئادەملەر نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق! يىرتقۇچ ھايۋانلار چېغىدا رەقىبىگە ھۇجۇم قىلماقچى بولغاندا ئۆزلىرىنىڭ ياۋۇزلۇق تەبىئىتىنى قىلچە يوشۇرمايدىكەن، مۆكۈپ تۇرۇپ پىچاق ئۇرۇش، قاتىللىق قىلىپ بولۇپ ھازا ئېچىش — قەھرۇ - غەزەپ بىلەن ئۇچەي - باغرىڭنى سۇغۇرۇۋالغانغا قارىغاندا نەقەدەر پەسكەشلىك - ھە!

2

مۇددىرىمىز توغرا ئېيتقانىكەن. ئارىدىن خېلى كۈنلەر ئۆتكەن بولسىمۇ، مەلۇمات بەرگۈچىنىڭ كىملىكى ئېنىقلانمىدى. ئاڭلىشىمچە، ئارخىپنىڭ ئىچىدىن «كۆچۈرگەنلىكىم» توغرىسىدا ئىسپات خېتى چىقىپتۇ. مائارىپ ئىدارىسى ئەينى ۋاقىتتىكى ئىمتىھان نازارەتچىلىرى ۋە ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش خىزمىتىگە مەسئۇل بولغان كىشىلەر بىلەن ئالاقىلاشقانىكەن، ئۇلارنىڭ ھەممىسى بۇ ئىشتىن خەۋىرى يوق ئىكەنلىكىنى ئېيتىشىپتۇ. مەخپىي ھالدا پۇچۇركا سېلىشتۇرۇشتىنمۇ بىرەر نەتىجە چىقماپتۇ.

— ئەگەر گۇلنىسا ۋاقىتلىق بولسىمۇ خىزمەت قىلىشنى خالىسا، ناھىيىدىكى مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلار بىلەن ئالاقىلىشىپ ئىش ئورنى تېپىپ بېرىشكە يول ماڭايلى، — دەپتۇ مائارىپ ئىدارىسىدىكىلەر مېنىڭ زىيانكەشلىككە ئۇچرىغانلىقىمغا ئىشەنگەنلىكىدىن كېيىن.

خىزمەتكە ئورۇنلىشىش — بۇ ئەلۋەتتە جەلپ قىلىش كۈچىگە ئىگە خەۋەر ئىدى. بىراق، مەن داۋاملىق ئوقۇشنى، كۆپرەك بىلىم ئىگىلەشنى ئارزۇ قىلاتتىم. خوش، خىزمەت قىلغانىمۇ بولاي، ئۇ ھالدا ماڭا تېگىدىغىنى قانچىلىك خىزمەت بولار؟ ئازغىنە مائاشنى دەپ ئۆمرۈمنى ئوخشاشلا بىرەر ئۇستەل ياكى پوكەي ئالدىدا ئۆتكۈزۈشنى تاللىۋالسام، ئارزۇ - ئارمانلىرىم ئالدىدا قانداق يۈز كېلەلەيمەن؟ ھازىرقى يېزا تۇرمۇشى بۇرۇنقىغا ئوخشىمايدۇ. ئۇنچىلىك ئىش ھەققىنى بۇ يەردىنمۇ تاپالمايمەنمۇ؟! يەنە تېخى بۇ يەردە ئاتا - ئانام بار، يېتىپ - قوپۇش، يېمەك - ئىچمەكتىن غەم قىلمايمەن. دەرسلەرنى تەكرارلىشىمغىمۇ قولايلىق. ياق، ئوڭاي ئېرىشىدىغان خىزمەتكە ھازىرچە مەيلىم يوق.

مەكتەپكىمۇ، مائارىپ ئىدارىسىگىمۇ قايتا بارمىدىم. ئۇلارمۇ سۈرۈشتۈرۈپ، زورلاپ كەلمىدى. ساۋاقداشلىرىم ۋە قولۇم - قوشنىلار بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقانىكەن، بەزىلىرى ياخشى ئويلاپسەن دېدى، بەزىلىرى مېنى ئەخمەققە چىقاردى. قىلىقىمنى يوپۇرۇپ يۈرۈۋەردىم.

جېمەتىمىز نەچچە ئەۋلادتىن بېرى دېھقانچىلىقنى ئاساس، خالۋاپ① لىقنى

① خالۋاپ — كىلەم توقۇغۇچىلار يەرلىك تىلدا «خالۋاپ» دېيىلىدۇ.

قوشۇمچە قىلىپ كەلگەنىكەن. بىزنىڭ ئائىلىمىزمۇ قىش پەسلىدە ۋە ئېتىز-ئېرىق ئىش-لىرى ئالدىراش بولمىغان چاغلاردا گىلەم توقۇش بىلەن شۇغۇللىناتتى. مەنمۇ بۇ ھۈنەرنى بالىلىق ۋاقتىمدىلا ئۆگەنگەنىدىم. بىراق كىشىلەر: «خالۋاپ باي بولمايدۇ، پايدىنى ئېلىپ-ساتارلار ئالىدۇ» دېيىشىدىكەن. دېمىسىمۇ، ئوتتۇراھال بىر پارچە گى-لەمنى پۈتتۈرۈش ئۈچۈن ئۈچ ئادەم بىر ئاي چامىسىدا دەستىگاھ ئالدىدا كۈن بويى ئول-تۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ، بىراق ئۇلارغا قالىدىغىنى تايىنلىقلا پۇل، بەزىدە ھەتتا كۈنى-گە نەچچە موچەندىن توغرا كېلىدۇ. شۇڭا بۇ ئىشقا زادى قىزىقمايتتىم. ھەتتا ئاتا-ئا-نامغىمۇ بىر نەچچە قېتىم مۇنداق بىھۇدە كۈچ سەرپ قىلغاندىن ئارام ئالغىنىڭلار تۈ-زۈك ئەمەسمۇ، دەپ بۇ ئىشتىن ۋاز كېچىشكە دەۋەت قىلغانىمەن. ھازىر يەرلەر ئائىلى-لەرگە بۆلۈپ بېرىلگەچكە، دېھقانلارنىڭ بوش ۋاقىتلىرى كۆپ بولدى. بەزىلەر تىجارەت بىلەن، بەزىلەر ھەرخىل ھۈنەر-كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىشتى. داداممۇ تاشلاپ قويۇلغىنىغا خېلى يىللار بولغان دۇكاننى رېمونت قىلىپ، كونا كەسپىنى ئەسلىگە كەلتۈرۋالغانىدى. بۇ يىلمۇ كۈزگى بۇغداي تېرىش ئاخىرلىشىپ، شال خامىنى يىغىشتۇرۇلۇپ بولۇنغان-دىن كېيىن دادام دۇكانغا ئۆرۈش① تارتاتتى. ئەتىسى ناشتىدىن كېيىن مەنمۇ قو-ۇمغا قايچا بىلەن پەنجىنى ئېلىپ ئۈن-تىنسىز دادامنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردۇم.

— قىزىم، سەن... — دادام ماڭا بۇرۇلۇپ قارىدى، چىرايىدىن ھەيرانلىق ئىپادى-سى چىقىپ تۇراتتى.

— سەن ئارام ئالغاچ كىتابىڭنى ئوقۇساڭمىكىن، قىزىم، — دېدى ئاناممۇ سۆز قىستۇرۇپ.

ئۇلارنىڭ كۆڭلىدىكى مۇددىئاسىنى چۈشەندىم: بۇ ئىشنى ياقتۇرمايدىغىنىم ئۈچۈن مېنى ئاۋارە قىلماسلىقنى ئويلاشقان. ئاتا-ئانام دەستىگاھ ئالدىدا كۈن بويى مۈكچىيىپ ئولتۇرسا، مەن پۇت-قولۇمنى سوزۇپ كىتاب ئوقۇپ ياتالايمەنمۇ؟

— دادا، مەن سىلەرگە ھەمكارلىشاي...

دادام بىلەن ئانام بىر-بىرىگە قاراپ قويۇشتى، ئاندىن باشقا گەپ قىلماي «بىسمىللا» دەپ ئىشنى باشلىدى. مەنمۇ دەررۇ ئەگەشتىم.

شۇندىن باشلاپ ھەر كۈنى بەش-ئالتە سائەت گىلەم توقۇيدىغان بولدۇق. ئاپ-ئاق شوينا ئۈستىگە ھەرخىل رەڭدىكى يۇڭ يىپلار قونۇۋەرگەنسېرى كۆز ئالدىمدا كۆزنى قاماشتۇرغۇدەك بىرخىل گۈزەل مەنزىرە چوڭىيىپ باراتتى. دەسلەپكى كۈنلىرى بېلىم تېلىپ، ئالقىنىم قىزىرىپ ئاغرىغان، ھەتتا ئىككى قېتىم بارمىقىمنى كېسىۋالغانىدىم، كېيىن ئاستا-ئاستا كۆنۈپ كەتتىم. دادام بىلەن ئانام بىر نەچچە قېتىم مېنى دەم ئېلىشقا دەۋەت قىلىشتى، لېكىن مەن رەت قىلدىم. ئۇلار ئىشلەۋاتسا، دەم ئېلىشقا يۈرىكىم قانداق چىدايدۇ؟

دادام بىلەن ئانام گويا بۇ ئىشنىڭ ھېچبىر جاپاسى يوقتەك بىر خىلدا تىۋىت چېكىشتى، پەنجە ئۇرۇشنى، تىۋىت قىرقىشنى داۋام قىلاتتى، ھەتتا بەزىدە ئايرىم-

① ئۆرۈش — دۇكانغا ئۆزۈنىسىغا تارتىلىدىغان ياختا يىپ (شوينا).

ئايرىم، بەزىدە ئىككىسى بىرلىشىپ پەس ئاۋازدا ناخشا ئېيتىشاتتى. ئۇلارنىڭ مۇنداق چىداملىقلىقىغىمۇ، ئەجىل-ئىناقلىقىغىمۇ بەك مەسىلىكىم كېلەتتى؛ كۆڭلۈمدە ھېسابسىز ئېپتىخارلىق تۇيغۇسى جۇش ئۇراتتى. دادام بىر قېتىم مېنىمۇ ناخشا ئېيتىشقا قىستاپ تۇرۇۋالدى.

— ناخشا دېگەن كۆڭۈل ئوزۇقى، قىزىم، — دېدى ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ، — ئۇنى ئېيتساڭمۇ، ئاڭلىساڭمۇ كۆڭلۈڭ كۆتۈرۈلىدۇ، جاپا-مۇشەققەت، غەم-غۇسسىلەرنى ئۇنتۇيسەن، ۋاقىتنىڭ قانداق ئۆتۈپ كەتكەنلىكىمۇ بىلىنمەيدۇ.

ئاناممۇ ئۇنىڭ تەرىپىنى ئالدى.

ئۇلارنىڭ كۆڭلى ماڭا ئايان بولدى: ئۆزلىرىنىڭ شەخسەن غەم-غۇسسىلىرى يوق ئىدى. جاپا-مۇشەققەت دېگەننى ئېغىزلىرىغىمۇ ئېلىشمايتتى. ۋاقىتنىڭ قانداق ئۆتۈۋاتقانلىقىنى بولسا، ھېچقاچان ھېسابلاپ ئولتۇرغان ئەمەس. دېمەك، ئەسلىدە ئۇ ناخشىلار مەن ئۈچۈنلا ئېيتىلغان ئىكەن-دە. ئاتا-ئانىنىڭ كۆڭلى نېمىدېگەن سەزگۈر، ئۇلار نېمىدېگەن مېھرىبان-ھە! «مەن كۆيەرمەن بالامغا، بالام كۆيەر بالىسىغا» دېگەن ماقال زەپ توغرا ئېيتىلغان ئىكەن. مەن بەختسىزلىككە ئۇچرىغاندىن كېيىن قاتتىق ئازابلىنىپ كۆز يېشى قىلغان چاغلىرىمدا تەسەللى بەرگەننى ھېسابقا ئالمىغاندا، ئۇلار بۇ ھەقتە ئارتۇقچە سۆز قىلمىغان، كېيىنرەك ھەتتا تامام ئۇنتۇپ كېتىشكەندەك بولۇشقانىدى. ئىچىمدە: «بۇلار دېگەن پۈتۈن ئۆمرىنى سەھرادا دېھقانچىلىق قىلىش بىلەنلا ئۆتكۈزگەن مۇتەئەسسىپ ئادەملەر، ئۇلار ئىلىم-پەن دېگەننىڭ قەدرىنى بىلەمتى؟ ئۇلار ئۈچۈن مېنىڭ ھەمىشە ئۆز يېنىدا بولۇشۇملا ھەممىدىن ئەۋزەل» دەپ رەنجىگەنىدىم. خاتالاشقان ئىكەنمەن ئۇلار ھەممىنى بىلىپ، چۈشىنىپ يۈرۈشكەن ئىكەن. يەنە تېخى مېنىڭ قايغۇ-ھەسرەتلىرىمنى قانداق ئۇنتۇلدۇرۇش ھەققىدىمۇ ئويلاشقان ئىكەن. بىر ناخشىدا: «ئاتا دېسەم ئايلىنار باشىم، ئانا دېسەم ئاقىدۇ ياشىم» دېگەن مىسرالار بار. بۇ ناخشىنى ئاتا-ئانىسىدىن ئايرىلىپ قالغاندىن كېيىن ئۇلارنىڭ ۋىسالىغا ئىنتىزار بولغان بالىلار توقۇغان بولسا كېرەك. نېمىلا بولمىسۇن، ئۇ ئاتا-ئانىنىڭ قەدىر-قىممىتىگە ھەقىقىي يەتكەنلىكىنىڭ ئىپادىسى ئىكەن. لېكىن بارچە بالىلار شۇنداق ئويلامدىغاندۇ؟ مەن بولسام، ئالىي مەكتەپكە ئىمتىھان بەرگەن چاغلىرىمدا ئۇلاردىن بىر نەچچە يىل ئايرىلىپ قالسام، ئۇلارنىڭ قانداق ئازابلىنىدىغانلىقىنى خىيالىمغىمۇ كەلتۈرۈپ باققان ئەمەسمەن. دۇرۇس، ئاتا-ئانا بىلەن مەڭگۈ بىللە ياشىغىلى بولمايدۇ، بەرىبىر ئايرىم تۇرمۇش كۆچۈرىدىغان گەپ. لېكىن بىز بالىلار ئاشۇ «ئايرىلىپ ياشاش» مەسىلىسىدە ئاتا-ئانىلار چېكىدىغان ئازابنىڭ نەقەدەر كۈچلۈك بولىدىغانلىقىنى تولۇق ئويلاپ كۆردۇقمۇ زادى؟

ھېلىقى «ئاتا دېسەم...» دەپ باشلىنىدىغان ناخشىنى قانداق باشلىۋەتكىنىمنى تۇيماي قاپتىمەن. ناخشا ئاياغلاشقاندا ھەر ئىككىسى تەڭلا:

— رەھمەت قىزىم! — دېيىشتى.

بۇرۇلۇپ قارىسام، ھەر ئىككىلىسى ئاللىقاچان ئىشتىن توختاپ، قوللىرىدا ئەسۋابلىرىنى تۇتقان پېتى تۇرۇپ قېلىشقانىكەن. ئانامنىڭ مەڭزىدىن ياش تامچىلىرى دومىلاپ

چۈشۈۋېتىپتۇ، دادامنىڭ كۆز چاناقلىرىمۇ نەملىشىپتۇ. مېنىڭ ئەخمەقلىقىمنى قارىماقدىغان، ئۇلار ئەسلىدە كۆڭۈل كۆتۈرۈش ئۈچۈن ناخشا ئېيتىشىمنى تەلەپ قىلىشقانىدى، بىراق مەن كىشىنىڭ يۈرەك - باغرىنى ئېزىدىغان مۇڭلۇق ناخشىنى تاللاپتىمەن.

كۈچلۈك ھاياجانلانغان چاغلاردا ئۇكايىلىقچە ئېغىزغا گەپ كەلمەي قالىدىكەن. ھەر ئۈچىمىزلا بىر - بىرىمىزگە سۈكۈت ئىچىدە قارىشىپ تۇرۇپ قېلىشتۇق. ئەمما كۆزلىرىمىز كۆڭلىمىزنى ئەينەكتەك روشەن كۆرسەتتى...

توۋا دەيمەن، ئادەم ھاياتىدا دۇچ كېلىدىغان قىسمەتلەرنى ھەرگىز ئالدىن مۆلچەرلىگىلى بولمايدىكەن. تېخى بۈنگىدىن ئۈچ - تۆت ئاي ئىلگىرى ئۆزۈمنى ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى ئورنىدا تەسەۋۋۇر قىلغانىدىم، بىراق، مانا ئەمدى ئەجدادلىرىمنىڭ كەسپىگە ۋارىسلىق قىلىپ خالۋاپ بولۇپ قالدىم. ئالدىمدا مېنى يەنە قانداق قىسمەتلەر كۈتۈپ تۇرىدىغاندۇ؟ بۈنىڭغا ھازىرچە بىر نېمە دېيەلمەيمەن.

ئايۇپنىڭ ھېكايىسى

1

ئايۇپ ئىمتىھان كۈنلىرىدە قارا - تاشتا يوق ئىدى. ئۇ ۋىلايەت ئۇيۇشتۇرغان ئېكسكۇرسىيە ئۆمىكى تەركىبىدە قوشنا ۋىلايەتلەردە بولۇپ، ئاۋغۇستنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا قايتىپ كەلدى. بۇ چاغدا گۇلنىسانىڭ ئىمتىھاندا تۆۋەن نومۇر ئالغانلىقى مەلۇم بولغانىدى. بۇ خەۋەر ئايۇپنى ئىنتايىن خۇشاللىققا چۆمدۈردى.

«خۇددى خۇدا مېنىڭ ئاھۇ - پىغانلىرىمغا ئىچ ئاغرىتقاندەك ئىش بوپتۇ، — دېدى ئۇ يالغۇز كىشىلىك ياتىقىدىكى كارۋىتىدا تورۇسقا قاراپ ياتقىنىچە ئۆز - ئۆزىگە سۆزلەپ، — مانا ئەمدى ئۇنىڭ ۋىسالىغا ئېرىشىدىغان بولدۇم. ھەر ئامال قىلىپ ئۇنىڭغا يېقىنلىشىمەن، كۆڭلۈمنى ئىزھار قىلىمەن. ئۇمۇ مېنىڭ تەلىپىمنى رەت قىلماس، ئۇنىڭ كۆڭلىگە ياقمىغۇدەك بىرەر ئەيىبىم يوققۇ مېنىڭ. شۇنداق، ئۇ چوقۇم ماڭا مەنسۇپ بولىدۇ!...»

ئايۇپنىڭ گۇلنىساغا بولغان مۇھەببىتى تېخىمۇ كۈچىيىپ، سېغىنىش ئوتلىرى تېخىمۇ لاۋۇلداشقا باشلىدى. بىراق ئۇ كۈنلەردە گۇلنىسانىڭ ئوقۇتقۇچىلىرى، ساۋاقداشلىرى، ھەتتا يېزىلىق ھۆكۈمەتتىكى ئۇنى تونۇيدىغان كادىرلارمۇ «بۇ قىزغا ئوۋال بولدى» دەپ ئىچ ئاغرىتىشاتتى. شۇ خىلدىكى غۇلغۇلىلارغا دۇچ كەلگەندە، ئايۇپمۇ بىر نەچچە ئېغىز سۆز قىلىپ قوياتتى. ئۇ ھەتتا گۇلنىسا بىلەن شەخسەن كۆرۈشۈپ كۆڭلىگە يارىشا بىر نەچچە ئېغىز تەسەللى بېرىشنىمۇ ئويلىدى. لېكىن قېرىشقاندەك يېزا بازىرىدىمۇ، مەكتەپتىمۇ ئۇنى ئۇچرىتالمىدى. ئۇنىڭ مەھەللىسىگە بېرىشقا پۇرسەت چىقمىدى.

ئارىدىن بىر ئاي ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى. ئايۇپ كۈندە دېگۈدەك گۇلنىسانى ئويلايتتى. ئەمما نېمىشقىدۇ ئۇنى ئىزدەپ بېرىپ سۆزلىشىشكە جۈرئەت قىلالمايتتى. ئاخىر بىر كۈنى غەيرەت قىلىپ، گۇلنىسانىڭ كەنتىگە باردى - دە، كەنت باشلىقىغا ئۆزىنى

ساۋۇت ئاكىنىڭ ئائىلىسىگە باشلاپ بېرىشنى ئېيتتى.

ــ ئۇ كىشىنىڭ قىزىغا ئۇۋال بولدى، ئەھۋال سوراپ قوياي دەيمەن، ــ دېدى ئۇ كەنت باشلىقىنى باشقا خىياللاردا بولۇپ يۈرمىسۇن دەپ.

ئۇلار ساۋۇت ئاكىنىڭ هويلىسىغا كىرىپ كەلگەندە، گۈلنىسا ئاتا ـ ئانىسى بىلەن ئىچكەركى ئۆيدە گىلەم توقۇۋاتاتتى. ساۋۇت ئاكا ئۆزىنى چاقىرغان ئاۋازنى ئاڭلاپ، دەرهال هويلىغا چىقتى.

ــ خۇش كېلىپلا شاڭجاڭ، قېنى، ئىچكىرىگە كىرەيلى.

ــ هوي، ئەزىز مېهمان كەپتىغۇ! ــ گۈلنىسانىڭ ئانىسىمۇ دەررۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ئېتىكىنى قاقتى، ــ قىزىم، سەنمۇ ئىشىڭنى يىغىشتۇر، ئوبدانىراق كۈتۈۋالايلى، كۈندە كېلىدىغان مېهمان ئەمەس ئۇ.

گۈلنىسا ئايۇپنىڭ بۇ ئۆيگە كېلىشىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى. شۇڭا سەل غەيرىيلىك هېس قىلغان بولسىمۇ، ئالدىغا چىقىپ سالاملاشتى ۋە ئانىسى بىلەن بىللە داستىخان راسلاشقا تۇتۇندى.

مېهمانلار ئۆي ئىگىسى بىلەن پاراڭغا چۈشتى. ئاۋۋال ئىتىز ـ ئېرىق، ئاب ـ هاۋا توغرىسىدا گەپ بولۇندى. كېيىن پاراڭنىڭ تېمىسى قوشۇمچە ئىشلەپچىقىرىش ئۈستىگە كۆچۈپ، بىردىنلا گىلەم توقۇش مەسىلىسى ئوتتۇرىغا چىقتى. ئايۇپ بۇ ئائىلىنىڭ ئاتا مىراس گىلەمچىلەر ئىكەنلىكىنى ئاڭلاپ ئالاهىدە قىزىقتى.

ــ مېنىڭ ئاتا ـ بوۋىلىرىممۇ مۇشۇ كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىپ كەلگەنىكەن،ــ دېدى ئۇ بىر خىل ئىپتىخارلىق تەلەپپۇزىدا، ــ شۇڭا «خالۋاپ» دېگەن نام جەمەتىمىزنىڭ لەقىمى بولۇپ قاپتىكەن. هازىر ئائىلىمىز مەخسۇس گىلەمچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىدىغان كەسپىي ئائىلە بولۇپ قالدى. بۇ كەنتتە شۇنداق ئائىلىلەرمۇ بارمۇ؟

ــ يوق، ــ جاۋاپ بەردى كەنت باشلىقى، ــ دېهقانلىرىمىز هېلىقى يىللاردا بەكمۇ ئۇزۇلۇپ كەتكەن، تېخى ئەمدىلا قەد كۆتۈرۈۋاتىدۇ. قوشۇمچە ئىشلەپچىقىرىش بىلەن كەڭرەك شۇغۇللىنىشتا دەسمايىدىن قىسىلىدۇ. ئاندىن خەلق ئىچىدە: «گىلەمچى باي بولالماس» دەيدىغان تەمسىل بار، شۇڭا دېهقانلىرىمىز بۇ ئىشنى ئاساسىي كەسىپ قىلىشنى خالىمايدۇ.

ــ بۇ گەپ راست، شاڭجاڭ، ــ ساۋۇت ئاكا لوقما سالدى، ــ كەنتىمىزدە گىلەمچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئون نەچچە ئائىلە بار، لېكىن مۇشۇ كەسىپ بىلەن باي بولالىغىنىدىن بىرسىمۇ يوق. قىش كۈنلىرى نەچچە ئايلاپ ۋاقتىنى بىكار ئۆتكۈزۈۋەتكۈمىز كەلمەيدىكەن. شۇڭا ئۆينىڭ ئۇششاق ـ چۈششەك خەرجى ـ خىراجىتىگە يارىسىمۇ هېساب دەپ ئىش توقۇپ① كېلىۋاتىمىز.

ــ گەپ يالغۇز گىلەمچىلىكتىلا ئەمەس، دېهقانلار تارىختىن بېرى جىمىكى ئىشلىرىدا! جاپانى كۆپ چېكىپ، راهەتنى ئاز كۆرگەن. هازىر زامان ئۆزگەردى، سىياسەت كەڭ يول ئېچىپ بەردى. بىز يېزىمىزدىكى دېهقانلارنى باي بولۇشنىڭ تېخىمۇ پايدى-

① ئىش توقۇش ــ خوتەندىكى خالۋاپلار گىلەم توقۇشنى «ئىش تىرتۇش» دەپ ئاتايدۇ.

لىق يوللىرىغا باشلايمىز. مەسىلەن، گىلەمچىلىكنى ئالساق، دەسمايە جەھەتتىن قىسىل-
غاندا، ئامانەت قەرز كوپېراتىپى يار-يۆلەكتە بولىدۇ. خام ئەشيا جەھەتتىمۇ مۇناسى-
ۋەتلىك ئورۇنلار بىلەن ئالاقىلىشىپ ھەل قىلىش مۇمكىن.

— بۇ خېلى جېنى بار گەپ بولدى، — دېدى ساۋۇت ئاكا ئويلانغان ھالدا.

بۇ چاغدا گۈلنىسا يان ئۆيدە خېمىر يۇغۇرۇۋاتاتتى. ئايۇپنىڭ سۆزلىرى ئۇنىڭ-
غىمۇ ئورۇنلۇق تۇيۇلدى. «ئەمما ھەر قانداق ئىشنى ئېيتماق ئوڭاي، — دەپ ئۆزىچە
مۇلاھىزە قىلدى ئۇ، — ئەمەلگە ئاشۇرماق قىيىن. ھېچقاچان ئويلىمىغان قىيىنچىلىق-
لارغا دۇچ كېلىشى مۇمكىن. ئەگەر دېھقانچىلىقنى تاشلاپ، قەرز ئېلىش ھېسابىغا تە-
ۋەككۇل قىلساق ...»

— مۇشۇ گىلەم توقۇش ھەققىدە دادام بىر رىۋايەتنى سۆزلەپ بەرگەن، خالىساڭ-
لار سىلەرگە سۆزلەپ بېرەي، — دېدى ئايۇپ.

خالىمامدىغان، دېھقانلار باشلىقنىڭ خاھىشىنى رەت قىلىشقا پېتىنالايتتىمۇ؟!
ئىككى سۆھبەتداش ئاڭلاشقا تەييار ئىكەنلىكىنى دەرھال بىلدۈرۈشتى. گۈلنىسامۇ
چۆچەك-رىۋايەتلەرنى ئاڭلاشقا بەك خۇشتار ئىدى. شۇڭا ئىشىكنىڭ يېنىغىراق سۈرۈ-
لۈپ، خېمىرنى پىلتە قىلغاچ قۇلىقىنى دىڭ قىلدى.

2

— بۇرۇننىڭ بۇرۇنىسىدا، — دەپ ھېكايىسىنى باشلىدى ئايۇپ، — ئاتا-بوۋىلىرى-
مىز تېخى كۈن، ئاي قاتارلىق تەبىئەت ھادىسىلىرىگە چوقۇنىدىغان چاغلاردا مۇشۇ
يۇرتىمىزدا بىر پادىشاھ ئۆتكەنىكەن. ئۇ ئەقىللىق، باتۇر ۋە ئادىل كىشى ئىكەن. شۇ-
ڭا پۇقرالىرىمۇ شاھنى يەكدىللىق بىلەن ھىمايە قىلىدىكەن. قوشنا ئەللەرنىڭ شاھ-
لىرى ئۇ يەرنى بېسىۋېلىشنى دائىم ئويلىشىمۇ، بىرقانچە قېتىملىق ئۇرۇنۇشلىرىدا بۇر-
نىغا يېگەچكە، يەنە تەۋەككۇل قىلىشقا پېتىنالمايدىكەن.

پادىشاھ شىكارغا چىقىپ ئوۋ ئوۋلاشنى ياخشى كۆرىدىكەن. كۈنلەردىن بىر كۈنى
ئۇ ئوۋغا چىقىپتۇ. بىر نەچچە كىيىك، جەرەن ئوۋلاپ قايتىپ كېلىۋاتسا، ئالدىدىن بىر
ياش كىيىك چىقىپ قاپتۇ. ئۇ شاھقا شۇنچىلىك گۈزەل كۆرۈنۈپ كېتىپتۇكى، مەھ-
لىيا بولغىنىدىن بىر پەسكە ئوق ئۈزۈشنى ئۇنتۇپ داڭ قېتىپ تۇرۇپ قاپتۇ. كىيىكمۇ
خۇددى ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى بىلىۋالغاندەك، قېچىشقا ھەرىكەت قىلماي، چىرايلىق كۆز-
لىرىنى مۆلدۈرلىتىپ قاراپ تۇرۇپتۇ. پادىشاھنىڭ ئۇنى تىرىك تۇتقۇسى كەپتۇ-دە،
مۇلازىملىرىغا ئوق چىقارماسلىقنى تاپىلاپ، كىيىككە قاراپ ئات ساپتۇ. يېتىپ بېرىشقا
بىر نەچچە قەدەم قالغاندا كىيىك شارتتىلا بۇرۇلۇپ، قويۇندەك تېز يۈگۈرۈپ كېتىپتۇ.
شاھمۇ توختىماي قوغلاپتۇ. قېچىش بىلەن ئالاھەزەل بىر ئاش پىشىمچە ۋاقىت ئۆتۈپ-
تۇ. ئاتلار قارا تەرگە چۆمۈلۈپتۇ. لېكىن پادىشاھ كىيىكنى كۆزدىن يوقاتماي قوغلا-
ۋېرىپتۇ. بىر چاغدا ئالدىدا ئانچە چوڭ بولمىغان بىر دەرەخزارلىق كۆرۈنۈپتۇ. كىيىك
شۇ يەرگە بارغاندا كۆزدىن يوقىلىپتۇ. پادىشاھ يېتىپ بېرىپ قارىسا، بۇ يەر خېلى كەڭ-
رى بوستانلىق بولۇپ، ھەر خىل زىرائەتلەر تېرىلغان، گۈللەر خۇش پۇراق چېچىۋات-

قان، دەرەخلەردە قۇشلار سايرىشىۋاتقان بىر جاي ئىكەن، ئۇنىڭ كۈنچىقىش تەرىپىدىن
تار بىر ئېقىن سۇ ئاقىدىكەن، بوستانلىقنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدا تاملىرى ۋادەك ۋە يۇل-
غۇن شاخلىرى بىلەن ياسالغان بىر نەچچە ئېغىزلىق ئۆي بار ئىكەن. پادىشاھنىڭ
چاچ - ساقاللىرى ئۇشتىمدەك ئاقارغان، ئەمما قەددى - قامىتى راۋرۇس بوۋاي، موماي،
پالۋان سۈپەتلىك ئۈچ يىگىت، كېلىشكەن ئۈچ جۇۋان، بويىغا يەتكەن بىر قىز ۋە بىر
نەچچە ئۇششاق باللار ھويلا ئالدىدا كۈتۈۋاپتۇ. تېخىمۇ ھەيران قالارلىق ئىش: بايىقى
كىيىك بويىغا يەتكەن قىزنىڭ يېنىدا تۇرغۇدەك، قىز ئۇنىڭ بېشىنى سىلاۋاتقۇدەك.
ساھىبخانلار بىلەن مېھمانلار سالاملاشقاندىن كېيىن، بوۋاي مېھمانلارنى كەڭرى ساراي
ئۆيگە باشلاپتۇ. پادىشاھ ئۆيگە كىرىپلا يەنە بىر يېڭىلىقنى كۆرۈپتۇ: يەرگىمۇ، تام
بويلىتىپ قويۇلغان كات ئۈستىگىمۇ ھەرخىل رەڭدە يول - يول سىزىقلار چىقىرىلغان،
ئوتتۇرىسى ۋە كانارىسىغا گۈل ۋە قۇشلارنىڭ سۈرىتى چېكىلگەن، ئىككى چۆرىسىدە
چۇچىلار ساڭگىلىشىپ تۇرغان بىر خىل نەرسە يېيىلغانىكەن. ئۇدۇل تامغا ئېسىپ قويۇل-
غان چوڭراق بىرسىگە كىيىكنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەنىكەن. شاھ باشتا ئۇنى گۈللۈك
كىگىزلەرمىكىن دەپ ئويلاپتۇ، لېكىن ئۇ نەرسىلەرنىڭ سىپتا ۋە پاختا يىپىدىن توقۇل-
غانلىقىنى كۆرۈپ يۇقىرىقى ئويىدىن ۋاز كېچىپتۇ. ماتامىكىن دەي دېسە، يەنە ئوخشىما-
غۇدەك، ئۇنىڭ ئوردىسىدا يىپەكتىن ئىشلەنگەن تاۋار - دۇردۇن، ئەتلەس - شايىلار، يۇڭ-
دىن توقۇلغان چەكمەن، پىشۇرۇلغان تەڭلىمات كىگىزلەر شۇنچە كۆپ بولسىمۇ لېكىن
پاختا يىپىدىن توقۇلغان مۇنداق چىرايلىق ۋە كەڭ ئىنلىق «ماتا» نى زادى كۆرۈپ
باقمىغانىكەن.

ئۇ نەرسە شاھنىڭ كۆڭلىگە بەكمۇ ياراپ كېتىپتۇ. ئاخىر ئۇ ئۆي ئىگىسىدىن
سوراپتۇ.

— بۇنىڭ نامى گۈلەم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ بوۋاي.
— گۈلەم؟ زادى ئاڭلاپ باقمىغان ئىكەنمەن، بۇنى كىم توقۇغان؟
— دەسلەپتە قىزىم توقۇغان، ھازىر ھەممىمىز توقۇيمىز.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ پادىشاھ تېخىمۇ قىزىقىپتۇ ۋە بوۋايدىن تەپسىلىي سۆزلەپ
بېرىشنى ئىلتىماس قىپتۇ.

— بىز ئەسلى بوزچىلار كەنتىدىن ئىدۇق، — دەپ گەپنى يىراقتىن باشلاپتۇ
بوۋاي، — پۈتۈن ئۆمرىمىز ماتا توقۇش بىلەن ئۆتكەن. بۇنىدىن ئون يىل بۇرۇن
كەنت ئاقساقىلى بىلەن ئارازلىشىپ قېلىپ، تۇغۇلغان يۇرتىمىزنى تاشلاپ مۇشۇ يەرگە
كېلىپ ماكانلاشتۇق. يەر ئېچىپ دېھقانچىلىق قىلدۇق، دەل - دەرەخ تىكىپ ئۆستەردۇق،
ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن كونا كىگىزلىرىمىز تىتىلىپ تۈگەشتى، يېڭىنى ئېتەيلى دې-
سەك، يۇڭدىن قىسىلدۇق. ئەتراپىمىزدا كىيىك، توشقان دېگەنلەر كۆپ بولغاچقا، مال-
چارۋا قىلىشقا كۆڭۈلشمەپتىكەنمىز. شۇڭا كىگىز ئورنىغا ماتا ئىشلىتىدىغان بولدۇق.
ئەمما ماتا بەك نېپىز ۋە ئىنى تار بولغاچقا تازا ئەپلەشمىدى. قىزىم گۈلەممۇ ئېسىنى
تاپقاندىن بېرى ماتا توقۇشنى ئۆگەنگەن. بىر كۈنى ئۇ: «دۇكاننى كەڭرەك ياساپ،

يېپىنى توم ئىگىرىپ توقۇساق بولمامدۇ؟» دەپ قالدى، ئويلاپ كۆرسەم، خېلى دۇرۇس گەپ ئىكەن، ماقۇل دېدىم، دۇكاننى ئۆزگەرتتۇق، يېپنى شوينىڭغا ئالماشتۇردۇق. توقۇپ كۆرۈۋىدۇق، بىر ئوبدان سېلىنچا پۈتتى. قىزىم ئانىسىدىن يەلە كەشتە بېسىشنىمۇ ئۆگەنگەن. بىر كۈنى قارىسام، ئۇ ئۆزىنىڭ دۇكىنىدا ئاقاق① قا رەڭلىك يىپلارنى قوشۇپ توقۇۋېتىپتۇ. ئۇ باللارنىڭ كىچىكى ھەم بىرلا قىزىمىز ئىدى. شۇڭا ئۇنىڭغا بەكمۇ ئامراق ئىدۇق. نېمە قىلىمەن دېسە، ياق دېمەيتتۇق. ھېلىقى ئىشتىن قانداق نەرسە پۈتۈشىنى بىلمىسەممۇ، توسۇمىدىم. ئاخىرى كانارىسىغا قىزىل، كۆك، سېرىق رەڭلەردىن يول - يول سىزىقلار چىقىرىلغان، ئوتتۇرىسىغا گۈل ۋە قۇشلارنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن سېلىنچا پۈتتى. ئۇ بۇرۇنقىلىرىغا قارىغاندا كۆپ چىرايلىق ئىدى. ھەممىمىز خۇشال بولۇپ، قىزىمىزغا شاگىرت بولدۇق. ئۇ سېلىنچىنى تېخىمۇ رەڭدار قىلىشنى توختاتمىدى. كېيىن يەنە ئىككى چېتىگە چۇچا چىقىرىدىغان بولدى. شۇنداق قىلىپ، مانا ھازىر ھەربىرلىرى كۆرۈپ تۇرغان مۇشۇنداق سېلىنچىلار بارلىققا كەلدى. بىز ئۇنىڭغا قىزىمىزنىڭ نامىنى بېرىپ «گۈلەم» دەپ ئات قويدۇق.

— ئەقلىمۇ، قولىمۇ گۈل شۇ قىزلىرىنى كۆرۈشكە بولارمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ ئۆي ئىگىسى سۆزىنى تۈگەتكەندىن كېيىن.

بۇ چاغدا گۈلەم قىز يەڭگىلىرى بىلەن باشقا ئۆيدە غىزا تەييارلاۋاتقانىكەن، دادىسىنىڭ چاقىرىشى بىلەن ئانىسى ئۇنى باشلاپ كىرىپتۇ. ئۇ چاغلاردا قىز - چوكانلارمۇ ئەرلەرگە ئوخشاشلا يۈزىنى ئوچۇق قويۇپ يۈرۈۋېرىدىكەن. پادىشاھ ۋە ئۇنىڭ مۇلازىملىرى بايا ئىشىك ئالدىدا ئۇنى كۆرگەن بولسىمۇ، لېكىن ئوبدان سەپسېلىشماپتىكەن. مانا ئەمدى ئۇنىڭ ئوردىدىكى كېنىزەكلەردىن قىلىشمىغۇدەك گۈزەل قىز ئىكەنلىكىنى كۆرۈشۈپتۇ. مېھرىبان ئائىلە ۋە كەڭ تەبىئەت قوينىدا يايراپ ئۆسكەن گۈلەم ناھايىتى شوخ ۋە ئەركىن مىجەزلىك ئىكەن. بىراق ئۆمرىدە مۇنداق سۆلەتلىك ۋە كۆپ ئادەملەرنى كۆرۈپ باقىمىغاچقا، سەل ھودۇقۇپ يەرگە قارىغان پېتى ئولتۇرۇپتۇ.

— قىزىم، ئاددىي ماتانى مۇنداق چىرايلىق گۈلەمگە ئۆزگەرتىشنى قانداق ئويلاپ تاپتىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ.

بۇ چاغدا گۈلەم ئۆزىنى خېلى تۇتۇۋالغانىكەن. شۇڭا ھودۇقماي جاۋاپ بېرىپتۇ:

— تەگرى ئەقلىنىمۇ خۇددى قول بىلەن پۈتقا ئوخشاش ئىشلىتىشكە ياراتقان.

ئۇ پەقەت بىر جۈملىلا سۆز قىلغان بولسىمۇ، پادىشاھ كۆپ مەزمۇننى چۈشىنىپتۇ ۋە ئۇنىڭ ئەقىل - پاراسىتىگە ئاپىرىن ئوقۇپتۇ.

غىزادىن كېيىن پادىشاھ گۈلەمنىڭ ئاتىسىغا ئۇلارنى ئوردىغا ئەپچىقىپ ئورۇنلاشتۇرۇش ئىستىكى بارلىقىنى بايان قىپتۇ:

— گۈلەم قىزنىڭ ئەقىل - پاراسىتى يالغۇز مۇشۇ ئائىلە دائىرىسىدە چەكلىنىپ قالمىسۇن، — دەپتۇ ئۇ مەقسىتىنى ئىزاھلاپ، — مەن سىلەرگە كەڭ ئىمكانىيەت يارىتىپ بېرىمەن. سىلەر يۈزلىگەن، مىڭلىغان ئۇستىلارنى يېتىشتۈرۈپ چىقساڭلار، جىمىكى پۇقرالىرىمىز مۇشۇنداق گۈزەل گۈلەملەرگە ئېرىشەلەيدۇ. سودىگەرلىرىمىز بۇ ئەقىللىق قىزنىڭ داڭقىنى قوشنا ئەللەرگىمۇ تارقىتىدۇ.

بوۋاي پادىشاھنىڭ تەكلىپىنى خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىپتۇ.

---

① ئاقاق — كىلەم، ماتا ۋە چەكەن توقۇشتا توغرىسىغا بېسىلىدىغان يىپ.

— لېكىن، — دەپتۇ ئۇ شەرت قويۇپ، — بىز ماكانلاشقان بۇ زېمىن ئەسلىدە چۆل-جەزىرە ئىدى، بۇ يەرگە بىزنىڭ نۇرغۇن تەرلىرىمىز سىڭدى، بۇ مۇنبەت تۇپراقمۇ بىزنى بېقىپ مۇشۇ كۈنگە ئۇلاشتۇردى. ئاتا-بوۋىلىرىمىز: «ئاش بەرگەن قازاننى چاقما» دەپتىكەن. بىز ھەزرەتلىرىنىڭ ئىلتىپاتىنى دەپ بۇ ماكانىمىزنى پۈتۈنلەي تاشلاپ كېتەلمەيمىز. بىرقانچىمىز ئوردىغا چىقىپ شاگىرت تەربىيىلەيلى، يېڭى ئۇستىلار يېتىشكەندىن كېيىن مۇشۇ ماكانىمىزغا قايتىپ كېلىشىمىزگە رۇخسەت قىلسىلا.

پادىشاھ بۇ شەرتكە كۆنۈپتۇ، شۇ كېچىسى ئۇلار ئاشۇ بوستانلىقتا تۈنەپ، ئەتىسى ئوردىغا قايتىپتۇ. گۆلەم قىز، دادىسى، ئىككى ئاكىسى، ئىككى يەڭگىسى بىلەن ئوردىغا مېڭىپتۇ.

پادىشاھ ئەتىسىلا پەرمان چىقىرىپ گۆلەم توقۇيدىغان ئالاھىدە ئۇستىخانا ياسىتىپتۇ. ئونلىغان يىگىت-قىزلار شاگىرتلىققا تاللىنىپتۇ. تۆت-بەش ئاي ئۆتكەندىن كېيىن ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇستا بولۇپ يېتىشىپ دۇكان ئايرىپتۇ، شۇنىڭدىن كېيىن گۆلەمنىڭ ئاتىسى پادىشاھدىن قايتىشقا ئىجازەت سوراپتۇ.

پادىشاھنىڭ دۇنيالىقتا بىرلا ئوغلى بولۇپ، شۇ كۈنلەردە تازا قۇرامىغا يەتكەن ئىكەن. ئەلەمدىمۇ، قەلەمدىمۇ تەڭتۇشلىرىنىڭ ئالدى ئىكەن. پادىشاھ ئۇنى بۇرۇنلا ئۆيلەپ قويۇشنى ئويلىغان بولسىمۇ، شاھزادە ئىلىم تەھسىل قىلىش ۋە قورال مەشق قىلىشنى باھانە قىلىپ ئارقىغا تارتىپ كەلگەن ئىكەن. ئۇ كۈنلەردىن بىر كۈنى ئۇستىخانىغا كىرىپ گۆلەمنى كۆرۈپتۇ ۋە شۇ زامان ئاشىق بىقارار بوپتۇ. ئەمما ئۇ ھايالىق يىگىت بولغاچقا، بۇ سىرنى ئاغزىدىن چىقىرالماي نەچچە كۈنگىچە مەخپىي ئازاب چېكىپ يۈرۈپتۇ. بىر كۈنى گۆلەملەرنىڭ قايتىدىغانلىق خەۋىرىنى ئاڭلاپتۇ-دە، ئاخىرى ئىنىكئانىسىغا كۆڭۈل سىرىنى ئاشكارا قىپتۇ. بۇ خەۋەر پادىشاھنىڭ قۇلىقىغا يەتكەندىن كېيىن ئۇ ناھايىتى خۇرسەن بولۇپ، ئوغلىنىڭ ئەقلىگە ئاپىرىن ئوقۇپتۇ. بۇ ئىش گۆلەمنىڭ ئاتىسىغىمۇ، ئاكىلىرىغىمۇ خوپ كەپتۇ. گۆلەم قىز پادىشاھقا كېلىن بولۇشنى ئويلاپمۇ باقمىغانىكەن، لېكىن شاھنىڭ ئەمرى، تۇغقانلىرىنىڭ خاھىشىنى رەت قىلالماي، شاھزادە بىلەن توي قىلىشقا ماقۇل بوپتۇ. ئەمما گۆلەم توقۇشتىن چەكلىمەسلىكنى شەرت قىپتۇ. پادىشاھمۇ، شاھزادىمۇ ماقۇل كەپتۇ. بىراق ئىزنىڭ ئۈچۈن چوڭ ئۇستىخانىدا ئەمەس، خاس ياتىقىنىڭ يېنىدا مەخسۇس دۇكان قۇرۇپ بېرىدىغان بوپتۇ. قىرىق كېچە-كۈندۈز توي بولۇپتۇ. تويدىن كېيىن گۆلەمنىڭ ئاتىسى ۋە قېرىنداشلىرى ئۆز ماكانىغا قايتىپتۇ. گۆلەم شاھزادە بىلەن بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتقان بولسىمۇ، لېكىن سۆيگەن كەسپىنى تاشلىماپتۇ، ئۇ «گۆلەم» نى تېخىمۇ مۇكەممەللەشتۈرۈشنى ھەمىشە ئويلايدىكەن. ئاخىرى موكا بىلەن كىرىشتۈرۈپ توقۇش ئورنىغا تۆۋەت چىگىپ توقۇشنى ئويلاپ تېپىپتۇ ۋە ھازىر بىز كۆرۈۋاتقان مۇشۇ گىلەمنىڭ دەسلەپكى نۇسخىسى بارلىققا كەپتۇ. ئەلۋەتتە، ئۇ نۇسخا تېخى كۆپ ئاددىي ۋە گۈللىرى بىر خىللا ئىكەن. كېيىن گۆلەمنىڭ كۆڭلىدە مۇشۇ يۇرتنىڭ ئىخچام تەسۋىرىنى «گۆلەم» ھۆسنىدە ئىپادىلەش ئىستىكى قوزغىلىپتۇ-دە، نۇرغۇن قېتىم تەكرارلاش ئارقىلىق بىر پارچە «گۆلەم» توقۇپ چىقىپتۇ. ئۇ ھازىرقى «كەلكۈن» نۇسخىلىق گىلەمنىڭ تۇغۇندىسى ئىكەن. ئۇنىڭ «كەلكۈن» دەپ ئاتىلىشىنىڭ سەۋەبى مۇنداق ئىكەن: يورۇڭقاش ۋە قاراقاش دەريالىرىدا پەقەت يازلىقى كەلكۈن كەلگەن ۋاقىتلار-

دېلا سۇنىڭ ئۇلغىيىدىغانلىقى، قالغان مەزگىللەردە سۇ تارتىلىپ، ھەتتا دەريا قىنى قۇرۇپ كېتىدىغانلىقى ھەممىمىزگە ئايان. سۇنىڭ ھاياتلىق ئۈچۈن قانچىلىك زۆرۈر نەرسە ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ ئولتۇرۇشمۇ ھاجەتسىز. مۇشۇ جەھەتتىن ئالغاندا كەلكۈن يۇرتقا بەخت، ئامەت، گۈزەللىك ئېلىپ كېلىدۇ. گۈلەم قىز ئۆز يۇرتىنىڭ تەسۋىرىنى ئويلىغان چېغىدا بۇ مۇھىم مەسىلىنى ئاساسلىق گەۋدىلەندۈرۈش نۇقتىسى قىلىپ، ئىككى دەريانى «گۈلەم» نىڭ ئوتتۇرىسىغا قوندۇرۇپتۇ. «كەلكۈن» نۇسخىلىق «گۈلەم» نىڭ ئاساسىي گەۋدىسىدىكى بىر مەنبەدىن باشلىنىپ، ئوتتۇرىسى قورساق سېلىپ، ئاخىرى يەنە بىر-بىرىگە تۇتىشىپ كېتىدىغان ھەر خىل رەڭلىك ياغلىقلار① ئەنە شۇ ئىككى دەريانىڭ تەسۋىرى ئىكەن. ئۇلارنىڭ ئارىسىغا، ئەتراپىغا ۋە گىلەمنىڭ كانارىسىغا چۈشۈرۈلگەن گۈللەر مۇشۇ ۋادىدىكى بوستانلىقلارنى كۆرسىتىدىكەن. شۇڭا گۈلەم قىز بۇ نۇسخىغا «كەلكۈن» دەپ ئات قويۇپتۇ. پادىشاھ ئۆلگەندىن كېيىن شاھزادە تەختكە ئولتۇرۇپتۇ. «گۈلەملەر» قوشنا ئەللەرگە چىقىرىلىپ، بۇ يۇرتنىڭ نامى يىراق-يېقىنغا تېخىمۇ كەڭ تارقىلىپتۇ. يىللار ئۆتۈپتۇ، كېيىنكى شاھمۇ، گۈلەم قىزمۇ قېرىپ، ئاخىرى ھايات بىلەن خوشلىشىپتۇ. لېكىن ئاشۇ گۈلەم قىزنىڭ نامى ئەۋلادتىن-ئەۋلادقا ساقلىنىپ كەپتۇ. بىراق يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن تىلدا ئازراق ئۆزگىرىش ياساپ «گۈلەم» دېگەن نام «گىلەم» دەپ ئاتىلىدىغان بوپتۇ...

ئايۇپ ھېكايىسىنى تۈگەتتى. سۆھبەتداشلار ئۇنىڭ ھۆرمىتى يۈزىسىدىنمۇ ياكى ئۇ رىۋايەتكە ئىنتايىن قىزىققانلىقتىنمۇ، ئەيتاۋۇر بىر ئېغىزمۇ لوقما سالماي دىققەت بىلەن ئاڭلاشتى.

— مۇنداق دېسىلە، شاڭجاڭ، — دېدى ساۋۇت ئاكا بىر يۆتىلىپ قويۇپ، — ھەر ئىشنىڭ بىر بېشى بار دېگىنى راست ئىكەن. شۇنچە يىللار مۇشۇ ئىش بىلەن ھەپىلىشىپ كەپتۇقۇ، لېكىنزە، ئۇنىڭ مۇنداق ھېكايىسى بارلىقى ئۇخلاپ چۈشىمىزگىمۇ كىرمەپتۇ. ئەجەپمۇ ئەقىللىق بالا ئىكەن ئۇ گۈلەم دېگەن قىز.

— ساۋۇت ئاخۇن ئاكا، بۇرۇنقىلار: «گەپ ياشتا ئەمەس، باشتا» دەپ بىكار ئېيتمىغان دېسىلە، — دېدى كەنت باشلىقى، — شاڭجاڭمىز ياش بولغىنى بىلەن، بىلىدىغىنى تولا يىگىت ئىكەن. كۆپ ئوقۇغاننىڭ پايدىسى-دە، بۇ. بۇ دورەم تازا تەلىيىمىز كېلىپ، مۇشۇنداق باشلىققا ئېرىشىپتىمىز.

— بەك ئاشۇرۇۋەتتىلە، — دېدى ئايۇپ ئوڭايسىزلانغاندەك بولۇپ، — مېنىڭ بىلىدىغىنىم تايىنلىقلا، ئەلۋەتتە، كۆپ ئوقۇغاننىڭ پايدىسى تولا، لېكىن خەلق ئىچىدە «كۆپنى كۆرگەن كۆپنى بىلەر» دېگەن گەپمۇ بارغۇ. بايىقى رىۋايەتنى ئالساق، ئۇنى مەن بىرەر كىتابتىن ئوقۇغان ئەمەس، دادامدىن ئاڭلىغان.

— سۆزلەپ بەرگەنلىرىدىن قارىغاندا، گىلەم توقۇش پارسلاردىن كەلگەن دېگەن گەپ يالغان ئىكەن-دە؟ — دەپ سورىدى كەنت باشلىقى گويا بۇ پاراڭنى ئۈزۈپ قويغۇسى كەلمىگەندەك.

— بۇنىڭغا ئېنىق بىر نېمە دېيەلمەيمەن. ئەمما مۇنداق قارىشىم بار: رىۋايەتنى پاكىت ئورنىغا دەسسەتكىلى بولمىسىمۇ، لېكىن ئۇمۇ بىكاردىن-بىكارغا چىقىپ قالمايدۇ. مەن شەھەردىكى ئاسارە-ئەتىقىلەرنى ساقلاش ئورنىدا بەزى ماددىي پاكىتلارنى كۆردۈم. ئۇ يەردىكى خىزمەتچىلەر نىيە ناھىيىسى تەۋەسىدىن قۇمغا كۆمۈلۈپ كەتكەن

① ياغلىق — «كەلكۈن» نۇسخىلىق گىلەمنىڭ مەركىزىي قىسمىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان رومبا شەكىللىك يوللار.

شەھەر خارابىسىنى تېپىپتىكەن. ئۇ يەردىن گىلەم پارچىسى، ھەر خىل رەڭدىكى يۇڭ يىپلار ۋە ياغاچتىن ياسالغان پەنجە چىقىپتۇ. ئۇلارنىڭ ئېيتىشىچە، بۇ شەھەر خارابىسى 2000 يىلدىن بۇرۇنقى زامانلارغا تەئەللۇق ئىكەن. بۇنىڭدىن قارىغاندا، ئاتا-بوۋىلىرىمىز ناھايىتى قەدىم زامانلاردىلا گىلەم توقۇشنى بىلگەنىكەن. گىلەم توقۇش بىزدىن پارسلارغا ئۆتكەنمۇ ياكى ئۇلاردىن بىزگە كەلگەنمۇ؟ بۇ مەسىلىنى تەتقىقاتچىلىرىمىز كۈنلەردىن بىر كۈنى ئېنىقلاپ چىقىدۇ.

ئايۇپ ئېيتقان رىۋايەت ۋە ئۇنىڭ كېيىنكى سۆزلىرى گۈلنىساغا كۈچلۈك تەسىر قىلدى. كۆڭلىدە ئاشۇ گۈلەم قىزغا قارىتا چوڭقۇر ھۆرمەت ۋە زوقلىنىش تۇيغۇسى ئويغاندى. «قەدىمقى زاماندا ئۆتكەن ئاشۇ قىز پادىشاھنىڭ خانىشى بولغان تۇرۇقلۇق، ئۆگەنگەن كەسپىنى داۋاملاشتۇرۇۋېرىپتۇ، — دەپ ئۆز-ئۆزىگە پىچىرلىدى ئۇ، — مەن بولسام، ئاتا-بوۋامنىڭ بۇ ھۈنىرىدىن ۋاز كېچىشنى تەشەببۇس قىلىپ يۈرۈۋېتىمەن. دادام بىلەن ئانام شۇ تاپتا نېمىلەرنى ئويلىغاندۇ؟...»

تاماقتىن كېيىن ئايۇپ گۈلنىسادىن سورىدى:

— بۇندىن كېيىن نېمە ئىش قىلماي دەيسىز؟ مەن يېزىلىق تەمىنات سودا كوپېراتىپى ۋە دېھقانچىلىق سايمانلار پونكىتى بىلەن سۆزلىشىپ قويدۇم. ئىككىلا ئورۇن توختام بويىچە ئورۇنلاشتۇرۇشقا ماقۇل بولدى. قانداق، قايسىسىدا ئىشلەشنى خالايسىز؟

گۈلنىسا بۇ مەسىلە توغرىسىدا ئاللىقاچان بىر قارارغا كېلىپ بولغانىدى.

— مەن ئۈچۈن كۆيۈنگەنلىكلىرىگە رەھمەت. مەن كېلەر يىلى يەنە بىر قېتىم تەلىيىمنى سىناپ كۆرەي. ئىمتىھاندىن ئۆتۈپ بىرەر مەكتەپكە قوبۇل قىلىنىپ قالسام تېخى ياخشى. ناۋادا يەنە تەلىيىم تەتۈر كەلسە، ئۇ چاغدا ئاتا-ئانامنىڭ كەسپىگە ۋارىسلىق قىلساممۇ بولۇۋېرىدىغۇ.

— قىزىممۇ گىلەم توقۇشقا ئۇستا، — لوقما سالدى ساۋۇت ئاكا.

— شۇنداقمۇ؟ — ئايۇپنىڭ چىرايى ۋە تەلەپپۇزىدىن بۇ خەۋەر ئۇنى ئالاھىدە قىزىقتۇرغانلىقى ئىپادىلەندى، — بايا سىلى سىڭلىمىزنى بۇ ھۈنەرگە ئۇنچە خۇشى يوق دېگەنىدىلىرى ئۈچۈن ئۇنى بۇ كەسپنى بىلمىسە كېرەك، دەپ ئويلاپتىكەنمەن. سىڭلىم، ئالىي مەلۇمات ئېلىش — ئەلۋەتتە ئالقىشلاشقا تېگىشلىك ئىش. لېكىن تىرىشسىلا، باشقا ئىشلاردىمۇ ئوخشاشلا شان-شەرەپ قازانغىلى بولىدۇ. مۇنداق بىر خەۋەرنى ئېيتىپ بېرەي: ئالدىنقى يىلى بايىمە ئىسىملىك بىر خالۋاپ قىز چەت ئەللىنىڭ تەكلىپى بىلەن لوندون شەھىرىگە بېرىپ، دۇنيانىڭ ھەممە يېرىدىن كەلگەن مىڭلىغان كىشىلەر ئالدىدا گىلەم توقۇش ماھارىتىنى كۆرسەتتى. نۇرغۇن دۆلەتلەرنىڭ گېزىت-ژۇرناللىرىدا ئۇنىڭ سۈرەتلىرى ۋە ئىش-ئىزلىرى بېسىلدى. قاراڭ، ئاشۇ قىز مۇشۇ ئاددىي كۆرۈنگەن خالۋاپچىلىق كەسپى ئارقىلىق دۆلىتىمىز، مىللىتىمىز ئۈچۈن زور شان-شەرەپ قازاندى. سىڭلىم، سىزمۇ ئەقىللىق ۋە تىرىشچان قىز ئىكەنسىز، ئەگەر مۇشۇ ئاتا كەسپىگە ئىشتىياق باغلاپ، قېتىرقىنىپ ئىشلىسىڭىز، ھەرگىز پۇشايماندا قالمايدىغانلىقىڭىزغا ئىشىنىمەن. قانداق، بۇ پىكرىم توغرىمۇ؟

گۈلنىسانىڭ ئانىسى ئايۇپنىڭ بۇ سۆزىدىن گويا گۆھەر تېپىۋالغاندەك جانلىنىپ، كۆڭلىدىكىنى تۆكۈپ تاشلىدى:

(ئەناۋاتتەك گەپ قىللا، شاڭجاڭ. بۇ بالىنى بىر كۈن كۆرمىسەم، گېلىمدىن

قىزا ئۈتمەيدۇ. ئاڭلىسام، ئۇرۇمچىگە بارغانلار بەش يىل ئوقارمىش، بۇ ئاردا كىم بار، كىم يوق؟ قانداق چىدارمەن دەپ قايغۇراتتىم. ھەر نىمە بولسا بۇ يىل يېنىمىزدا قالدى. كېلەر يىلى بىزنى تاشلاپ كېتىشىنى ئويلىسام، ھېلىتىنلا مېنى غەم باسىدۇ.

— دېھقان دېگەننىڭ بالىلىرى ئوقۇپ نەگە باراتتى؟ — ساۋۇت ئاكىمۇ ئايالىنىڭ تەردىپىنى ئالدى، — ئەمما قىزىمىزنىڭ بەك ئوقۇغۇسى بولغاچقا، ئۇمىدىنى يەردە قويمايلى دەپ ئويلىغانىدۇق. ھېلىمۇ يېنىمىزدا قېلىپ، نىمە ئىش قىلىمەن دېسە، ياق دىمەيمىز.

گۈلنىسا ئايۇپنىڭ سۆزلىرىنى خاتا دېيەلمەيتتى، ئاندىن ئاتا - ئانىسىنىڭ كۆڭلىمۇ ئۇنىڭغا بەش قولدەك ئايان ئىدى. بىراق، ئۇنىڭمۇ ئۆزىچە ئويلىغانلىرى بار ئىدى. ئاتا - بوۋىلىرىغۇ ئۆمۈر بويى بىر - بىرىنىڭ كەسپىگە ۋارىسلىق قىلىپ، تۇغۇلغان يۇرتىدىلا ياشاپ ئالەمدىن ئۆتتۈپتۇ. ئەمما ھازىر زامان ئۆزگەردى. ئىلىم - پەننىڭ قۇدرىتى نى - نى مۆجىزىلەرنى بارلىققا كەلتۈرمەكتە. دېھقانلارنىڭ پەرزەنتلىرى نوقۇل ھالدا ئاتا كەسپىگە ۋارىسلىق قىلىشقىلا تۇغۇلغانمۇ؟ ئۇلارمۇ زامانىۋى بىلىملەرنى ئىگىلەپ، جاھانغا يۈزلەنسە تېخىمۇ ياخشى ئەمەسمۇ!؟ شۇنداق قىلىۋاتقانلارمۇ كۆپقۇ. گۈلنىسا بىر قېتىملىق ئۇرۇنۇشتا مەغلۇب بولدى. شۇنىڭ بىلەنلا توختاپ قالسا، ئارزۇ - ئارمانلىرى ئالدىدا قانداق يۈز كېلەلەيدۇ؟...

گۈلنىسا ھاياجانلانغان ھالدا كۆڭلىدە ئويلىغانلىرىنى ئېيتتى.

— سىزنىڭ ئويلىغانلىرىڭىز ئەلۋەتتە توغرا، — دېدى ئايۇپ بىر پەس ئويلىنىپ تۇرغاندىن كېيىن، — ئوقۇش ئارزۇيىڭىزنى شەخسەن مەنمۇ قوللايمەن. قولۇمدىن كېلىشىچە ياردەملىشەي. كېلەر يىلى ئىمتىھان باشلانغىچە دەرسلىرىڭىزنى تەكرارلىغاچ ئائىلە ئىشلىرىغا ياردەملىشىمەن دېسىڭىز بۇمۇ بولىدىغان گەپ، — ئاندىن ئۇ ساۋۇت ئاكىغا بۇرۇلۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى، — سىلى ئويلاپ باقسىلا، دېھقانچىلىقتىن پۇتۇنلەي ۋاز كەچمىگەندىمۇ، بىر نەچچە دۇكان قۇرۇپ، گىلەمچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىشنى ئىختىيار قىلسىلا، بىز چوقۇم قوللايمىز.

— ئىلتىپاتلىرىغا رەھمەت، شاگىجاك، — ساۋۇت ئاكا قوللىرىنى كۆكرىكىگە قويۇپ تەشەككۈر بىلدۈردى، — باياتىن مۇشۇ ھەقتە ئويلاپ كۆردۈم. بىر نەچچە مو يەر، بىر دۇكانغا قاراپ تۇرغان بىلەنلا ئىلگىرى باسقىلى بولمىغۇدەك. ئۆيلۈك - ئوچاقلىق بولۇپ كېتىشكەن بالىلىرىم بىلەنمۇ سۆزلىشىپ كۆرەي، مەسلىھەت بىلەن بىر ئىش قىلارمىز.

راستىنى ئېيتقاندا، ئايۇپنىڭ بۇ ئۆيدىن ئايرىلغۇسى يوق ئىدى. بىراق ئاساسىي گەپلەر ئېيتىلىپ بولۇندى. يەنە نىمە دېيىش كېرەك؟ ئەڭ مۇھىم گەپلەرغۇ ئەلۋەتتە بار، بىراق ئۇنى شۇ تاپتا ئېيتىشقا بولامدۇ؟!

ئۇ ئاخىرى ئىلاجسىز خوشلىشىپ قايتتى.

— بۇ كىشى راستىنلا پۇقراپەرۋەر باشلىق ئىكەن! — دېدى ساۋۇت ئاكا مېھمانلارنى ئۇزىتىپ قويغاندىن كېيىن.

شۇ تاپتا گۈلنىسامۇ دادىسىنىڭ پىكرىگە تولۇق قوشۇلاتتى، لېكىن ئۈندىمىدى.

(داۋامى كېيىنكى سانىدا)

ياسىن ئەھەت

ئۈمىدتىن تۇغۇلغان سەۋدالىق

(نەسىر)

1

ئۈمىد تەبەسسۇم بىلەن نازىنىپ كېلىپ، بويىنۇمغا پەردەك يۇمشاق قوللىرى بىلەن گىرە سالدى ـ دە، ئوتقاشتەك نازۇك لەۋلىرى بىلەن قانماستىن سۆيۈپ كەتتى...

2

مەن چۆچۈپ ئويغاندىم. شالپەردەك قىزارغان قۇياش قىزى يىرىك ساقال باسقان يۈزۈمنى، يالقۇن تەپچىپ تۇرىدىغان نازۇك بارماقلىرى بىلەن سىيلىماقتا ئىدى... مەن ھاياجان ئىلكىدە مەستخۇش بولدۇم. مەن پۈتۈنلەي ئۆزۈمنى يوقاتقانىدىم. بارلىق ھۆججەيلىرىم نەپەستىن توختىغاندەك ھالسىرايتتىم...

ئەي شەپقەت ئىلاھى، مېنى قانغۇچە سۆي! مەن سېنىڭ سۆيگۈڭدىن تېنىمدىكى يالقۇن ئۆچكەنگە قەدەر لەززەتلىنەي!

3

ئوت ئىلاھى پۈتكۈل ئالەمگە ئوت پۈركىدى. يانار تاغلار پارتلىدى. رەزىللىك، پىتنە ـ پاساتلىق، پەسكەشلىك، خۇشامەتچىلىك، ۋاپاسىزلىق، قۇلچىلىققا مۇپتىلا بولغان بىچارىلەر، غايەت زور ئوت يالقۇنىغا بەرداشلىق بېرەلمەي چىرقىراشقا باشلىدى، ھەممىگە ئىنتا ئەتمەن زېمىن ئۇلارنىڭ سېسىق كۆللىرى بىلەن تولۇپ كەتتى... شۇندىلا مەن ئېسىمگە كەلدىم. پۈتۈن بەدىنىمدىكى ھەسرەت، خۇشاللىق، ۋاپادارلىق، ۋاپاسىزلىق، ئىشەنچ، گۇمان، ئارزۇ، ئۈمىدسىزلىك ئېقىنىنىڭ سۇلىرى لاۋانىڭ تەپتىدە، مانانىغا ئايلىنىپ قۇرۇپ تۈگىگەنىدى. مەن ئەجەل ۋەھىمىسىدە قانسىرىدىم. مەن غالىبىيەت تەنتەنىسى ئىچىدە پايانسىز كائىناتقا مەغرۇرلۇق نۇرى يېنىپ تۇرىدىغان كۆزلىرىم بىلەن نەزەر تاشلاپ قاقاقلاپ كۈلگىنىمچە شۇنداق چۇقان سالدىم:

— ھەي! ئىنسان خىسلىتىنى يوقاتقان بىچارە رودىپايلار، يالقۇندىن قورقماڭلار، ئۇ سىلەرنىڭ رەزىللىك بىلەن تولغان بەدىنىڭلاردىكى ئىرادىسىزلىكىڭنىڭ ناپاك كىرلىرىنى

كۆيدۇرۇپ تاشلايدۇ، شۇنىڭ بىلەن سىلەر ئەتىرنىڭ خۇش پۇراق ھىدى كېلىپ تۇرىدىغان پاك - پاكىز زېمىنىغا يېڭىدىن تۆرىلىسىلەر!

مەن ئوت ئىچىدە ھەممىگە بەرداشلىق بېرىپ، سەمەندەردەك جەۋلان قىلىمەن. زېمىننى قاپلىغان گۈلخانلار قوينى مېنىڭ ماكانىم.

شۇ چاغدا زېمىندىكى ھەممە مەۋجۇداتلىقنى ھەيران قالدۇرۇپ، ئاسمان پەردىسى لەرزان ئۇسسۇل ئوينىغىنىچە ۋىلىقلاپ كۆلۈپ ئالدىمغا كەلدى ۋە قولىنى كۆكسىگە قويۇپ مەيىن سالام قىلدى.

ئۈمىد — سەن ئاتەشلىك قەلبىمدىن ئۇرغۇپ چىققان يانار تاغلارنىڭ لاۋاسى!

4

كەل، ئەي مېنىڭ ئەركەم، ئۈمىدسىزلىك ئىچىدىكى سەرسان بولغان ھاياتىمغا، تەشۇدشلىكىمنى يوقىتىپ، مىسكىنلىكىمنىڭ ئورنىغا جاسارەتنى مەزمۇن قىلىپ قوشقان ئۇماق گۈزىلىم! كەل، قۇچاقلىرىڭنى كەڭ ئېچىپ، سوغۇقتىن تىترەشكە باشلىغان بەدىنىمنى باغاشلا! سېنىڭ تەبەسسۇم يېغىپ تۇرغان شوخ چىرايىڭنى سۆيەي بىلەن ئۇپۇقتىن ئەمدىلا كۆتۈرۈلگەن گۈلگۈن شەپەقنىڭ ئەكسىدىن كۆرىمەن. مەن سېنىڭ ئىللىق كۆكسۈڭدە، بەخت تۇيغۇسىغا چۆمۈپ كاككۇكتەك سايراپ سەيلە قىلاي. سەن رەڭگارەڭ ياۋا گۈللەر بىلەن تولغان جۇشقۇن دالىدا بەخت پەيزىنى سۈرۈپ كېپىنەكتەك پەرۋاز قىلغىن!

سەن — پەزىلەت ئاسمىنىدىكى پەرىشتە.

سەن — ۋاپا - دىيانەت ئۈچۈن تىكلەنگەن مەزمۇت مۇنار.

سەن — سۆيگۈ ساھىلىدىكى تەۋرەنمەس ئابىدە.

سەن — ئالەمدىكى بارلىق گۈزەللىكلەرنىڭ تاجىغا ئۆلگە بولىدىغان ھاياتلىق پىرامىدىسى.

سەن — قۇلچىلىقنى ئۆزىدىن تەرك ئەتكەن مۇھەببەت ئۇپۇقىدىكى ئارزۇ شەپىقى.

ئەي مېنىڭ شەپقەت ئىلاھىم! كۆڭلى قارىلار ساڭا غەيۋەت ساداقىلىرىنى بەتلىمەكتە. گاھىدا ساڭا قۇلچىلىق بىلەن ھىجىيىپ، سەن ئۈچۈن ئاياغلىرىڭنىڭ ئاستىغا پايانداز بولۇشقا رازى بولۇشماقتا، ئۇلارنىڭ مەقسىتى ئەمەلىيەتتە سېنى قۇل قىلىشتۇر!

ئەي! ئۇماق مودام! سەن — مېنىڭ موھتاجلىقىمنى قاندۇرغان قۇرۇپ تۈگىمەس ھايات بۇلىقى.

كېزىمەن سۆيگۈ ساھىلىنى تەنھا،
چۈشلىرىم — تەسلىمە، خىيالەت پەقەت.
گۈزىلىم كۆزلىرىڭ شېئىر — مۇئەممە،
خورلانغان يۈرەكنى مۇجۇش نە ھاجەت.

شۇ چاغدا ھايات مۇئەككىلىنىڭ مەشئىلى بولغان ئۈمىد مەسخىرىلىك بىلەن مىيىقىدا كۈلۈپ قويىدى...

5

ئۇزۇلدىن - ئۇزۇلغا سوزۇلغان يىراق ئۇپۇقتىن سۇبھى كۆتۈرۈلدى. مەن دېرىزىنىڭ پەردىلىرىنى قايرىپ زەنگەر رەڭ بوشلۇققا تىكىلدىم. كۆكۈچ دېڭىز سۇلىرى چوقچىيىپ چىققان كىچىك ئاراللارغا، خادا تاشلارغا يوگەنسىز قۇلاندەك ئۇرۇلماقتا.

مەن كۆكۈم قوينىدا، قۇمساڭغۇ دېڭىز ساھىلىنى بويلاپ ئالەمنىڭ چېتىگە ئاستا قەدەم تاشلاپ كېتىۋاتىمەن، بىردىنلا شىددەتلىك ئۇرۇلۇپ ئېقىۋاتقان دېڭىز دولقۇنلىرى ئارىسىدىن سۇ پەرىسى لەرزان قەدەم تاشلاپ چىقىپ كەلدى - دە، ماڭا سۇ ئىلاھىنىڭ شەپقىتىنى يەتكۈزدى. دولقۇن ئارىسىدا بىردە چۆكۈپ، بىردە لەيلەپ يۈرۈپ بەدەنلىرىم تۇزلۇق دېڭىز بۇژغۇنلىرىنىڭ خەنجەردەك ئۆتكۈر بىسلىرىدا تىتما - تىتما بولۇپ كەتتى. بىر توپ سۇ قۇشلىرى ئالا - تاغىل ۋىچىرلاپ دېڭىزنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئارالغا بېرىپ قۇنۇشتى. ئارقامغا بۇرۇلۇپ قارىدىم، ساھىلدا پۇتۇمنىڭ چوڭقۇر ئىزلىرى قالغانىدى...

ئەمدى ئۈمىد شادىيانە كۈلكىلىرى بىلەن قولۇمنى مەھكەم سىقىپ، بارلىق سىرلىق مۆجىزاتلارنىڭ مۇشكۇللۇك ئىزتىراپلىرىغا رەھىمسىزلىك بىلەن قىلىچ ئۇرۇپ ئۇنى ھالسىراتتى. دېڭىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا چوقچىيىپ تۇرغان ئارالغا زەپەر تۇغىنى قاددى.

مەن بوشلۇققا چەكسىز ھېرىسمەنلىك بىلەن كۆز تىكىپ، قاقشال دەرەخلەر ۋە قۇم بارخانلىرى بىلەن تولغان تەكلىماكان چۆللۈكىدە جەۋلان قىلدىم...

6

دۆۋە - دۆۋە قۇم بارخانلىرى ئارىسىدىن، سەنەم جامالىنى ئېچىپ، مۇڭلۇق ناخشا بىلەن چىقىپ كەلدى. ئاسمان بوشلۇقىغا ئېسىلىپ تۇرغان ھىلال ئاي، سەنەمنىڭ لەتاپەتلىك جامالىغا رەشىك ئوتى ئىچىدە بەرداشلىق بېرەلمەي، ئالما چېچەكلىرىدەك بىر توپ بۇلۇتلار ئارىسىغا مۆكۈندى. ئەمدى ئالەمنى قاراڭغۇلۇق قاپلىدى. سەنەم قاراڭغۇلۇق ئىچىدە نەگىدۇر غايىپ بولغانىدى. مەن دەرغەزەپكە كەلدىم - دە، رىۋايەتتىكى باتۇر دانكودەك يۈرىكىمنى قېپىدىن سۇغۇرۇۋېلىپ، ھېچنېمىنى پەرق ئەتكىلى بولمايدىغان زۇلمەتكە يورۇقلۇق مەشئىلىنى ياقتىم. شۇ چاغدا ئەسكى داپلىرىنى داراڭشىتىپ كىشى چۈشەنگىلى بولمايدىغان بىرنېمىلەرنى ئوقۇپ كېلىۋاتقان ھەمدۇسانىچىلار قورقىنىدىن سۈرەن سېلىشىپ كەينىگە داجىشتى. مەن يالقۇن ئارىسىدا بەخىرامان ناخشا ئېيتىۋاتقان سەنەمنىڭ سۆتتەك ئاپئاق بوينىغا گىرەسالدىم. ئۈمىدنىڭ موھتاجلىقىنى قاندۇردى. مىيىقىمدا ئىللىق كۈلۈمسىرەپ «بۇ ئاللا ئىگەمنىڭ كارامىتى بولسا كېرەك» دېدىم ئۇنى بەزلەپ.

ئۈمىد ــ قەلب ئاسمىنىمدىكى بوشلۇقلارنى، ھاياتلىق كائىناتىمدىكى مەنىۋى موھتاجلىقلارنى تولدۇردى.

مەن ھاياتىمغا مەنە قوشقان ئەتىر گۈللەرنىڭ خۇش پۇراقلىرىدىن قانغۇچە نەپەس ئالدىم.

7

مەن ئەمدى خېلىلا تېتىكلىشىپ قالدىم، ماڭا يېڭى ھايات ئۆزىنىڭ سېھرى نۇرلىرى بىلەن كەڭ قوينىنى ئاچقانىدى. مەن ئامرىقىمنىڭ بۇلاق سۈيىدەك ئۇرغۇپ تۇرىدىغان شوخ قارا كۆزلىرىگە چوڭقۇر مېھرىم بىلەن تىكىلىپ، تۈن قاراڭغۇسىدەك بوستان چاچلىرىنى يېرىك قوللىرىم بىلەن ئويناپ، گىلاستەك ياقۇت لەۋلىرىگە مۇزدەك سوغ لەۋلىرىمنى تەككۈزدۈم. ئۇ ماڭا سۆزۈك قاشتېشىدىن ياسالغان قەدەھتە شەلپەرەڭ ئۈزۈم شارابى سۇندى. مەن ئۇنى بىراقلا كۆتۈرۈۋەتتىمدە، ھاياجان بىلەن قولۇمغا قەلەم ئالدىم. بۈيۈك شائىر ئۆمەر ھەييام مەزمۇت قەدەم بىلەن ئالدىمغا كېلىپ:

— يارايسەن يىگىت! يارايسەن! — دەپ ماختاپ كەتتى.

ئۈمىد — ئۇ ماڭا ياشاشنى ئۆگەتتى.

ئۈمىد — ئۇ ماڭا ھاياتنىڭ ئەسلى قانۇنىيىتىنى تونۇتتى.

ئۈمىد — ئۇ ماڭا زەپەر شادلىقىدىن بېشارەت بەردى.

ئۈمىد — ئۇ ماڭا سائادەتنىڭ دەستە ـ دەستە گۈللىرى تولغان چىمەننى كۆرسەتتى.

مەن ئەمدى زوقۇم بىلەن كۈلۈپ، مەرىپەت پەرىشتىلىرىنىڭ زېھنى مەركەزلەشكەن زېمىندا ئۇلارغا قوشۇلۇپ كەڭرى ساماغا پەرۋاز قىلدىم.

جانانىم كېلىدۇ نۇرغا بۆلۈنۈپ،
چېھرىدە ئالتۇندىن شولا نامايان،
قۇياشقا يۈلىنىپ كۆي كۈيلەر ئۆزى،
قۇياشتىن نۇرلۇقراق ۋە ساھىبقىران.
قەلبىمگە مۇھەببەت بولغاچ ھۆكۈمران،
پاكلىقتا كۆكسۈممۇ كەڭرى بىپايان.

ئەي گۈزىلىم! سېنىڭ مىسكىنلىكىڭ — لەتاپەتنىڭ نۇرى.
سېنىڭ ئىزگۈ يىغاڭ — ۋىسال شادلىقى.
سېنىڭ كۈلكەڭ — غالىبىيەتنىڭ تەنتەنىسى.
مېنىڭ ئۈمىد ئىچىدە يېڭى ھاياتقا كۆز ئاچقان سەۋدىرسىز سەۋدالىقىم تاڭ نۇرى جىلۋىلىنىپ تۇرغان چەكسىز ئۇپۇقتا مەغرۇر ناخشا توۋلاپ يول ئالدى...

مەسئۇل تەھرىرى: ئارسلان

ئەسئەت ئابدۇقادىر

يۈتكەن ئۇپۇقلار

(نەسرلەر)

ئايىنىڭ نىداسى

مەن تەڭرىنىڭ ئىنسانلارغا ئەۋەتكەن ئەلچىسى. مىنى ئىنسانلار ئەيسانى زېمىندىن قوغلاپ چىقارغاندەك قوغلىۋېتەلمەيدۇ. چۈنكى مەن مۇئەللەقتە تۇرىمەن.

گاھى تەڭرىنىڭ شادلىقىنى چېھرىمدە نامايان قىلىپ ئىنسانلارغا ئىللىقىنى باغىشلايمەن، گاھى تەڭرى غەزىپىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئۆزۈمنى پىنھانغا ئالىمەن.

مەن زېمىن بىلەن ئەلمىساقتىن ئاشىق-مەشۇق. مەن ساپ مۇھەببەت بىلەن يۇغۇرۇلغان نۇرۇمنى كۈندۈزى چارچاپ ماجالى قالمىغان مەشۇقۇمغا سېپىپ، ئۇنى روھلاندۇرىمەن.

بىلەمسىلەر، بىر ئاخشام، پەقەت بىر ئاخشامدىلا ئەشۇ نۇرۇم بىلەن ئادەم ئاتا ۋە ھاۋا ئانىنىڭ قەلبىگە سىڭىپ كىرىپ، ئۇلارغا تۇنجى ئىشىق ئاتا قىلغانمۇ ئۆزۈم. شۇنىڭدىن كېيىن ئىنسانلار ئارىسىغا مۇھەببەت تارالغان.

شۇنداق، ئۇيقۇچىلار غەپلەت شارابىدا مەست بولغاندا، مەن مەشۇقۇم بىلەن سىردىشىمەن؛ تۈن بويى ئۇنىڭ بىلەن مۇڭلۇق تىلەكلىرىمىزنى، ئەبەدىلىك مۇھەببىتىمىزنى ئىزھار قىلىشىمىز. بۇ چاغدا، دىلكەشلەر بىزگە ھەمراھ بولۇپ، ئۇنىسىز كۈيلىرىمىزنى تىڭشاپ گۈزەل، چىن ھايات قايىنىمىغا كىرىپ كېتىدۇ.

بىزنىڭ نۇرغا، سۆيگۈگە تولغان كېچىمىز نېمىدېگەن تىنچ! ئەمما... تاڭ شېرىن سۆزلىرىمىزنى ئۈزۈپ، بىزنى بىر-بىرىمىزدىن يىراقلاشتۇرىدۇ. بۇنىڭغا قاراپ چىدىيالمايمەن.

ئەي يارىتقۇچى، يوقاتقۇچى قادىر ئىگەم، ساڭا ساداقەت ئەلچىلىكىمنىڭ يۈزىسىدىن، ئاشىقلىقىمنىڭ ھۆرمىتىدىن مەشۇقۇمنى مەندىن ئايرىغان مەخلۇقاتلارغا دوزىخنىڭ

دىن ئورۇن بەرگەيسەن! — دەپ ئىلتىجا قىلىمەن. ئەمما تەڭرىدىن ھېچ سادا كەلمەيدۇ.

بۇ مېنىڭ ھەر دائىم ئېيتىدىغان ناخشام.

جۇدالىق

مەن پۈتكۈل مەۋجۇداتلارنىڭ ياراتقۇچىسى ئۇلۇغ تەڭرىدىن: «نېمە ئۈچۈن سېنىڭ مەۋجۇتلۇقىڭغا ھەر ۋاقىت شەك كەلتۈرىدىغان ئىنسانلارغا راھەت-پاراغەت بەخش ئېتىپ كۆڭلىنى شاد ئېتىسەن؟ ئەپسۇسكى، مۇقەددەس ھەم مۇبارەك نامىڭنى ھەر دەقىقە زىكىر قىلىپ، قەلب تۆرىدىن ئورۇن ھازىرلىغان ئىنسانلارنى بولسا مۇشەققەت گۆرىستانىغا بەنت قىلىپ، زار-زار قاقشىتىسەن؟» دېگەنلەرنى سوراش ئۈچۈن، ئەرشكە چىقماقچى بولدۇم، بۇ خەۋەر تېزلا يۇرتقا تارالدى، يۇرت تەۋرىدى. تۇرمۇشنىڭ بارلىق ئېغىرچىلىقلىرى ئۆز زېمىنىسىگە چۈشكەن كىشىلەر مېنى ئىزدەپ كېلىشتى، ھەممىنىڭ چېھرىسىدە ئەلمىساقتىن كۆرۈلۈپ باقمىغان شادلىق جىلۋە قىلغان، كۆزلىرىدە ئۈمىد ئۇچقۇنلىرى پارلىغانىدى.

مەن تەۋەككۈل قىلىپ بۇ يۇرتتىن تۈنجى بولۇپ ئۇلۇغ سەپەرگە ئاتلانغىنىم ئۈچۈن، ئۇلار تەنتەنە بىلەن مېنى باشلىرىدا كۆتۈرۈشتى؛ ۋاقىتسىز سولغان مەڭزىلىرىمگە، قورۇق قاپلىغان پېشانىلىرىمدىن سۆيۈپ ئېلىشتى. ھەتتاكى، ئانا سۈتىگە ھەردائىم قانىماي «قىرقىراپ» تېپىچەكلەپ يىغلايدىغان بوۋاقلارمۇ ۋىلىقلاپ كۈلۈشۈپ، بۇدرۇققىنە قوللىرىنى ماڭا سونۇشتى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ماڭا ئاق يول تىلىشىۋاتاتتى.

يۇرتداشلىرىم ئۆزلىرىنىڭ «گۈزەل» ئەتىسىنى دەپ، پېژغىرىم ئىسسىقتا تەر تۆكۈپ تاپقان ئازغىنا ئوزۇقلىرىنى ئۆزلىرى يېمەي ماڭا يوللۇق تۇتۇشتى. مۇقەددەس سەپەرگە مېڭىش ئالدىدا تۇغۇلغانلىقىم تۈپەيلى كۆزۈمدىن بىر قەتىرىمۇ ياش چىقارمىدىم.

بىر مەزلۇم ئۆزىنىڭ يىرتىلىپ كەتكەن تور روملى ئۈستىگە ئارتىۋالغان ئاق داكا ياغلىقىنى بېشىدىن ئېلىپ، كونىراپ كەتكەن سەللەمگە ئوراپ قويدى. كۆزلىرى ياشاڭغۇراپ تۇرىدىغان بىر بوۋاي، مېنىڭ ئەرشتە — تەڭرى ئالدىدا ئوقۇيدىغان «سۈرى» دىن ئېزىپ بۈيۈك ئىشنى بۇزۇپ قويماسلىقىم ئۈچۈن، قاشتېشىدىن ياسالغان تەسۋىنى بوينۇمغا ئېسىپ قويدى.

توپنىڭ ئىچىدىن مەندىن كۆز ئۈزمەي، تەلمۈرۈپ تۇرغان بىر ساھىبجامالغا كۆزۈم چۈشتى. ئاھ!...بۇ؛ مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن سۆيگۈ ئۇچقۇنلىرىنىڭ چاچراۋاتقانلىقىنى سەزدىم، بۇ مۇھەببەت ئىدى. ھەر ئىككىمىزنىڭ قەلبى سۆيگۈ ناخشىلىرىنى ئۈنسىز ھالدا ئېيتىۋاتاتتى. كىشىلەرنىڭ روھىنى شادلىق ئەسىر قىلىۋالغاچقا بۇ بېقىشلىرىمىزنى سەزمەيتتى. ئۇ توپ ئىچىدىن قىستىلىپ يۈرۈپ مەن تەرەپكە كەلدى ۋە بىر تال قىزىل ئالمىنى قولۇمغا تۇتقۇزۇپلا كۆز ئالدىمدىن پەرىشتىلەردەك غايىپ بولدى.

مەن خەلقىمىزنىڭ ئاھۇ-زارىنى تەڭرىگە ئېلىپ بارىدىغان بىردىن-بىر خەۋەرچى بولغانلىقىم ئۈچۈنلا، ساھىبجامالنىڭ مۇھەببىتىگە نائىل بولغانىدىم...

مەن كۆككە كۆتۈرۈلدۈم. بىرىنچى قات ئاسمانغا چىققىنىمدا، كۆز ئالدىمدا گۈزەل بىر دۇنيا نامايان بولدى. بۇ جايدا كىشىلەر ئەلمىساقتىن كۆرۈشكە مۇيەسسەر بولالمىغان، نۇرانە بۇلۇتلارغا پۈركۈنۈپ، بەدەشقان قۇرۇپ ئولتۇرغان ئادەم ئاتا بىلەن ھاۋا ئانىنىڭ رۇخسارىنى كۆرۈشكە نائىل بولدۇم. مەن بۇ بەختتىن چەكسىز سۆيۈندۈم، مەست بولدۇم، ھوشۇمنى يوقاتتىم. ئاخىرى، ئېسىمنى يىغىپ ئۇلارنىڭ ئايىغىغا باش قويۇپ يىغلىدىم. بۇ شادلىق يىغىسى ئىدى.

ئۇلار مېنى كۆرۈپ چېھرىدە تەبەسسۇم جىلۋە قىلدى ۋە ئىشارە بىلەن مېنى ئۆز يېنىغا ئولتۇرغۇزۇشتى. ئۇلارغا نېمە دېيىشىمنى بىلمەي قالدىم. بىر چاغدا ئادەم ئاتا:

— بېھىشتە يېگەن ئالمىنىڭ خۇش بۇيى ھىدى كېلىۋاتىدىغۇ؟ — دەپ ھاۋا ئانىغا ئىللىققىنا باقتى.

مەن شۇئان قوينۇمدا ساقلاپ كېلىۋاتقان ئاشىقىمنىڭ ئالمىسىنى ئۇلارنىڭ ئالدىغا قويدۇم.

— پاھ، پاھ بەئەينى شۇ ئالما، — دېدى ئادەم ئاتا قولىغا ئېلىپ تۇرۇپ، — بۇنى يەپ تېخىمۇ شەرمى-ھايالىق بولايلى، رەھمەت بالام، — دېدى ئۇ ماڭا مەمنۇنلۇق بىلەن بېقىپ. پەيغەمبەرلەرنىڭ دۇئاسىغا ئېرىشىش ھازىرقى ۋاقىتتا زور شان-شەۋكەت. مەن مۇڭغا چۆككەن ھاۋا ئانىغا قارىدىم. ئۇنىڭ كۆزى بويىنۇمدىكى جۇلالىنىپ چاقناپ تۇرغان قاشتېشى تەسۋىيىدىكەن. مەن دەرھال بويىنۇمدىكى تەسۋىنى ئېلىپ، ئىككى قوللاپ ھاۋا ئانىغا تەقدىم قىلدىم. مەن ئۇلارغا كېلىش مۇددىئايىمنى ئىزھار قىلغاندىن كېيىن، كۆپ دۇئالارنى ئېلىپ، بۇ جايدىن خۇشال ھالدا يۈرۈپ كەتتىم.

مەن ئىككىنچى قات ئاسمانغا چىقتىم. بۇ جاي تەسۋىرلەپ بەرگۈسىز گۈزەل ئىكەن. بۇ يەردە نۇرانە بۇلۇتلارغا پۈركىنىپ ئولتۇرغان بىر پەيغەمبەرنى كۆردۈم. مەن ئۇ ئۇلۇغ زاتنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ باش قويدۇم، يىغلىدىم. كىشىلەر بىر ئۆمۈر تەشنا بولۇپ، دىدارلىشالمىغان پەيغەمبەرلەرنى كۆرگەنلىكىم ئۈچۈن، بېشىمدىكى سەللىنى ئېلىپ ئۇ زاتنىڭ بېشىغا كىيگۈزۈپ قويدۇم. ئۇ ماڭا كۆپ مېھرىبانلىق كۆرسەتتى ۋە كۆپ دۇئالار بىلەن مېنى ئۇزىتىپ قويدى...

مەن ئاخىر سانسىز قۇياش بىلەن ياسالغان بىر قەلئەگە يېقىنلاشتىم. بۇ شۇنداق نۇر چېچىپ، جۇلالىنىپ تۇرىدىغان قەلئەكى — كۆزگە ئاراملىق بېرەتتى. مەن يەتتە قات ئاسماندىن ئۆتۈپ، بۇ جاي — ئەرشئەلاغا يېتىپ كەلگۈچە پەقەت بىر كالتە

ئىشتان بىلەنلا قالدىم. تەڭرى بىزنى تۇغما ياراتقاندىكىن دەپ ئويلاپ ھېچ ئىشنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرمىدىم. مەن قەلبەگە يېقىنلاشتىم. دەرۋازىدا ئىككى قاناتلىق پەرىشتە كۆزەتتە تۇرۇپتۇ. ھەممىنى ياراتقان ئىگەمنىمۇ شۇنداق مۇھاپىزەت قىلىشىدىن ھەيران قالدىم. مەن دەرۋازا ئالدىغا كەلدىم. ئەپسۇس، ئۇلار مېنى كىرگۈزۈشمىدى:

— قايت ئارقاڭغا، ھاياسىز! تەڭرى دەرگاھىغىمۇ شۇنداق كېلەمسەن؟

ئۇلار مېنى قوغلاشتى. مەن يالۋۇردۇم. قاقشىدىم، زارلاندىم. ئۇلار نالەمگە ئىرەن قىلمىدى. شۇ ئەسنادا رەڭگا رەڭ دۇردانىلەرگە پۈركىنىپ، دەستە - دەستە داستىخانلارنى كۆتۈرۈشكەن ماڭا ئوخشاش ئىنسانلار قەلئە دەرۋازىسىدىن بىمالال كىرىپ كېتىشتى. مەن ئۇلارغا قاراپ قالدىم. شۇنچە ئۇزۇن مۇساپىنى بېسىپ مۇرادىمغا يېتەلمىگەنلىكىمگە قاتتىق ئۆكۈندۈم. شادلىقتىن لەرزىگە كەلگەن قەلبىمنى بىردىن ئاچچىق ھەسرەت قاپلىدى. بىز ئۈچۈن شۇنچە «ئۇلۇغ» سانىلىدىغان پەيغەمبەرلەرنىڭ دۇئاسىنىڭ بۇ يەردە كۈچىدىن قالغانلىقىغا ئىچ - ئىچىمدىن بوغۇلدۇم. ئۇلارنىڭ ئىچى ئاغرىپ كىرگۈزۈۋەتسە ئەجەب ئەمەس دەپ تۇردۇم. ئاچلىق بىلەن سوغۇق مېنى تەڭلا ئازابلىماقتا. بۇ ئازاب ماڭا ئانچە ئېغىر تۇيۇلمىدى. مېنىڭ ئۈچۈن ئەڭ ئېغىر تۇيۇلغىنى بوۋاقلارنىڭ ئاچلىقتىن قىر - قىر يىغلاشلىرى، ئانىلارنىڭ كۆز ياشلىرى ۋە ئامالسىز تەمتىرەپ قالغان ئاتىلارنىڭ چىرايىدىكى سولغۇنلۇق بولدى. زور ئۈتۈقلارنى كۆتۈرۈپ كېلىشىمنى تۆت كۆزى بىلەن كۈتۈۋاتقان سۆيگۈنۈم ۋە ئەل - يۇرتنىڭ مىسكىن چىرايلىرىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈش بولدى. ئەمدى مەن ئۇلارغا قانداقمۇ يۈز كېلەلەيمەن. ئەرشكە چىققىنىمغا قاتتىق پۇشايمان قىلدىم. چۈنكى مەن ئىككى نەرسىدىن قۇرۇق قالغانىدىم: بىرى — ماڭا ئۈمىد باغلاپ تۇرغان خەلقىمدىن، يەنە بىرى — ماڭا چىن ئىشتىياق باغلىغان ئاشىقىمدىن.

مەسئۇل تەھرىرى: كامىل تۇرسۇن

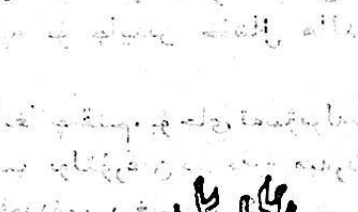

روزى نىياز

سۆيگۈ تامچىلىرى

1

لەۋزىم، ياشا، سىرلار پىنھان تۇگۈچىدىن يەشتى،
ئۆزۈلمەسكە سۆيگۈنىڭ زەرىيپىن ئەشتى.
مەڭگۈ شېرىدىن، لەۋلىرىڭدىن قاندى سۇ ئىچىپ،
يىگىتلىكىم مەۋسۇمىنىڭ چاڭقىغان دەشتى.

2

بىر ئۆزۈڭگە تەن مېنىڭ سۆيگۈ - ئەقىدەم—
خىيالىغا باي كۆزۈمدىن پارلايدۇ ھەردەم.
باقساڭ نازلىق تۇيۇلار بەختىم يۇلتۇزى—
يانغان كەبى چاراقلاپ سامادا كۆركەم.

3

ئىشقىمنىڭ ئەلچىسى— خەتلىرىم قۇرى،
مېھرىمنىڭ ئىزھارى— كۆزلىرىم نۇرى.
ئېسىلغاي يۈرىكىمنىڭ بېغىش - بويىنغا،
ئۆمۈرلۈك سۆيگۈنىڭ مەرۋايىت - دۇرى.

4

يۈرەكلەرنى باغ قىلىپ سۆيگۈمىزنىڭ چېچىكى،
غۇژمەك - غۇژمەك ئېچىلدى سۈتتەك ئايدىڭ كېچىدە.
ھەر چېچەكنىڭ لېۋىدە ئوينايدۇ باھار نۇرلىرى،
ئەمىن تاپتى ئەزگۈ ھېس خۇشلۇق - ئارام ئىچىدە.

5

ئىنتىزار بوپ يوللىرىمغا قارايسەن،
ھىجران كۈيۈم شامالللاردا توشۇلسا.
مۇبارەكلەر ئانا سۆيەت ئالتۇن تاڭ،
تىنىقلىرىم تىنىقىڭغا قوشۇلسا.

6

يېنىمغا بىر كېلىپ كەتسەڭ دىلبەر جانان،
دىماغىمدىن كەتمەس ئۇزاق خۇش بۇي ھىدىڭ.
بىلەلمىدىم، يۈرىكىم باغ - باراڭىغا—
يۇراق چاچار گۈلىمدىڭ يا ئەنبەرىمدىڭ؟!

7

تۇغۇلدۇ پاك سۆيگۈدىن شېرىن تىلەكلەر،
پىچىرلاشتا گۈلخان بولۇپ يانار يۈرەكلەر.
تۇرالمىدۇ لەۋلەر لەۋگە باسماستىن مۆھۈر،
گىرەلەشسە يېشىلمەستەك جۈپ - جۈپ بىلەكلەر.

8

چىمەن قىرغاق ئۆستەڭلەرنى بويلىشىپ،
بىردىمىزنى بىردىمىز گاھ قوغلىشىپ؛
يىقىلىمىز مەخمەل كۆكات ئۈستىگە،
قۇچاقلىشىپ،
پومىلاقلىشىپ،
ئوينىشىپ.

9

ئۆركەشلىنىپ سۆيگۈ قۇدرىتى،
توپۇرلاردا تۇۋلايدۇ غەزەل:
«ئىشىك ئىچىپ يېڭى ھاياتقا،
ئاياغ باس» دەپ
ئۇندەر ھەر مەھەل.

تۇراپ دايىم

سەھرا لىرىكىلىرى

ئۇ كىم؟ — ئۇ — بىز

ئۇ سۇپۇرەر، ئېرىغدار يولنى،
تۆكۈپ مېھىر تۆكۈپ مۇھەببەت.
ئوغلى قەغەز تاشلىسا گاھى،
جىيەن شۇپەك تاشلايدۇ سەپسەت.
شۇڭا بوۋاي بىر قەدەم بېسىپ،
ئارقىغا يانار نەچچە رەت
قانغا سىڭگەن ئادەت — ئۇدۇم بۇ،
ئۇ كىم؟
ئۇ بىز
بۇ نەق ھەقىقەت.

يول

پاتقۇزىدۇ بەندىلەرنى يول،
پاتقۇزمايدۇ بەندىنى بەندە...
بۇ يـول — بىزنىڭ قەلەم يولىمىز،
ئىلىشىشمۇ مانا مەشەدە.
ھەيران ھەسمەن بەزى ئادەملەر
بۇ يول ئۆززە ماڭماي بىر قەدەم،
ماڭغانلارغا پۇت ئاتار تېخى،
ناكا قىلىپ قېرىنىدىشىنى،
پۇتلىرىنى بىلىپ مۇستەھكەم.

مەردلىك بىلسە ئەنە شۇ

ئەللىكى ئېتىپ يوللارنى مەيىن،
تەۋرەپ كېتەر تاڭدا پەرىزات،
شاۋقۇن سۈرەن ئۇلغىيىپ تىنماي
بۇزۇلىدۇ يولدا سۈكۈنات.
ئۇيقۇ تۇرماق ئۇگىدەشمۇ ھەتتا
ئامان قالماي بولىدۇ بەربات.

كايىماستىن ئۇ يەنە كۈلۈپ
قويۇن ئېچىپ توققۇز پۈكۈلۈپ
بەخىرامان ياتىدۇ ھەيھات!
مەرد دەپ ئېيتساڭ يوللارنى ئېيتقىن!
دەرد كۆرمىگەن ئۈنىڭدىن ھايات!

يارىم دەيدۇ دېرىزەمنى ئاستا چەك

يارىم دەيدۇ دېرىزەمنى ئاستا چەك،
خەلقى ئالەم پىنھان سىرنى بىلمىسۇن.
شېرىدىن ماڭا پىنھان سۆيگۈ، پىنھان دەرد،
سوغ نەزەرلەر يۈرەكلەرنى تىلمىسۇن.

يارىم دەيدۇ دېرىزەمنى ئاستا چەك،
ئۇيقۇسىدىن ئويغانمىسۇن مەۋجۇدات.
ئىككى زەررە بىر زەررىگە ئايلانسۇن!
ۋە ياشىسۇن شۇ چاغدىكى سۈكۈنات!

سۆيگۈ

سۆيگۈدىن يارالغان بىزنىڭ بۇ دۇنيا،
جاندارلار ھەمىشە ئاڭا ئىنتىزار.

نۇرگۈل يۈسۈپ

سۆيگۈدىن تەۋرەيدۇ كۆك — زېمىن گويا،
تېرىلسا چۆلگە ئۇ بولار ئېكىنزار.

كۆيۈشتىن، سۆيۈشتىن ياشنايدۇ ئادەم،
ئويلىسام مۇھەببەت ئۇلۇغ مۆجىزە.
مۇھەببەت تاغلارغا بەردى گۈزەللىك،
مۇھەببەت تاڭلارغا بەردى ئەندىزە.

ئەي ئىنسان سۆيگۈنى ئۆز ئەركىگە قوي،
سۆيمىسەڭ سۆزلىمە قىلسەن بەرباد.
يۈرەكتە ئۇ نازۇك مىسلى ئالتۇن تار،
ناۋاسى خۇش ئاھاڭ مەڭگۈلۈك ھايات.

قىز شۇڭغۇدى ئۆيىگە

ئىشىك ئېچىپ قىز شۇڭغىدى ئۆيىگە،
قالدى تەنھا لىۋەن يىگىت پەرىشان.
يۈرىكىنى مىجىقلايدۇ بىر سەۋدا،
ئىدرىكىنى كېمىرىدۇ پۇشايمان!

شېئىرلار

چۈشلىرىمگە بېرىڭلا تەبىر

ئۇچقۇدەكمەن مىنىپ يۇلتۇزغا،
ئالقىنىمدا ئىمىش سەھرايىم.
قۇياش بىلەن ئايلانغۇدەكمەن،
ئاي بوپتىمىش مېنىڭ ھەمراھىم.

سەن قوي باققان چېكى يوق جاڭگال،
ئالقىنىمدا تۇرار گۈل بولۇپ.
قاغا قونغان توغراقلارمۇ يوق،
تۆگەپتۇدەك كۆيۈپ كۈل بولۇپ.

يوق تۇرغۇدەك نامرات قىشلىقىم،
سامان يولى سارىيىم ئايھاي.
قونۇۋاپتۇ مۈرەمگە بىر چاغ،
قىشلىقىمدا سايرىغان تورغاي.

بىر سىلكىنسەم بەدەنلىرىمدىن،
تۆكۈلەرمىش كۈمۈش يوپۇرماق.
ماڭا ئىللىق تەبەسسۇم بىلەن،
گۈل تۇتارمىش ئۇكام بىر ئۇماق.

ھاش كۆتۈردۈم شېھىدىن ئۈيقۇدىن،
چۈشلىرىمنى سۆزلىدىم بىر ـ بىر.
ئويلىنىمەن: بۇ چۈشلىرىمگە
بېرىلەر دەپ قانداق بىر تەبىر؟

يۈرىكىمنى بەزلەيمەن، ئەمما

(يېتىم قىز تىلىدىن...)

ئەي يۈرىكىم، زارلانما مۇنچە،
زارلاتقان كىم بىر سېنى شۇنچە؟
نېمىشقىدۇ تىنجىيالمايسەن،
يىغلاتمىغىن ئىگەڭنى مۇنچە.

نەدىن كەلدى ساڭا بۇ ئەلەم؟
توختاي دەيسەن توختىيالمايسەن.
ساتماقچىسەن يېتىملىكىڭنى،
خېرىدارنى توختىتالمايسەن.

خېرىدارنى توختىتالمايسەن،
توختاي دەيسەن توختىيالمايسەن.
يەرۇ ـ كۆكتىن خېرىدار چىللاپ،
كېچە ـ كۈندۈز ئۇخلىيالمايسەن.

توختا، دەم ئال! ئۆزۈمنى بىراق،
ئارامىڭغا ئاتاي يۈرىكىم.
يېتىملىكنى ئالماس ئادەملەر،
تەبىئەتكە ساتاي يۈرىكىم.

مۇختار خېلىل

كۈنلەر

مەن قاتىل كۈنلەرنى ئۆلتۈردۈم خېلى،
تۈنۈگۈن بوپ قالدى غۇۋا ئەسلىمە.
مېنىڭدىن كۆپ ئۇزاپ كەتسەك كەت بۈگۈن،
ئاھ! ئىزىم ئۈستىگە قايتا دەسسىمە.

...غا

كۆزلىرىمىز ئۇچراشتى بىزنىڭ،
تىكىلەتتىڭ ھومىيىپ ماڭا.
كۆزلىرىمنى ئېلىپ قاچتىم شۇئان،
قارىيالماي تۈزۈكرەك ساڭا.

نە ئۇچۇندۇر گۇناھسىز كۆزۈم،
سوغ نىگاھتىن قاچتى پەرىشان.
مېھىر تۆككەن ئوتتەك كۆزلىرىم.
غەزىپىڭگە بولدىمۇ نىشان؟

ئاھ، ئۆتتۈنەي بۇداقى نۆۋەت،
يۈرەكلىرىم قالمىسۇن داغدا.
كۈلۈپ تۇرۇپ قارىغىن ماڭا،
كۆزلىرىمىز ئۇچراشقان چاغدا.

قۇياشقا

ياڭاقلىرىڭ قىپقىزىل دائىم،
كۆردۈم سېنىڭ خىجىللىقىڭنى.
تاغ ئۈستىگە قويغىنىڭدا باش،
بىلدىم تاغقا ئىجىللىقىڭنى.

بىر ئىشىڭ بار ئىشقىپ تاغ بىلەن،
توختاتمايسەن سىجىللىقىڭنى.
سۆيگۈ دېسەم ئىجىللىقىڭنى،
نېمە دەيمەن خىجىللىقىڭنى؟

يۈرىكىم بەرگىدە تىترەيدۇ شەبنەم،
قىلىچىم بىسىدا قېپقالغان قاندەك.
بولىمەن دىلغۇل،
لاغىلداپ تۇرسا،
بۈگۈن،
قۇربانلىققا تەييار ياقلاندەك.

ئۇچرىشىش شېرىندۇر، خوشلىشىش دەھشەت،
بۇگۈنگە خوش دېدىم غەيرىي خۇشلۇقتا.
لېكىن، ئۇ ئارقىغا باقىمىدى ئەسلا،
قوللىرىم پۇلاڭلاپ قالدى بوشلۇقتا.

مەن قاتىل، كۆڭلەرنى ئۆلتۈردۈم خېلى،
ۋە يەنە قايتىدىن تۇغدۇردۇم ئۇنى.
قىلىچىم ئاستىدىن قۇتۇلغان كۆڭلەر،
بىلىمەن، ئەتىلا ئۆلتۈرەر مېنى.

يۇسۇپ ھوسەيىن

يۇلتۇزلۇق ئاسمانغا قاراپ سۈرگەن خىياللار

(نەپەس ۋەزنى)

(1)

بىلەكتە يەر شارى، ھاياتلىق ھېكمىتىنى كۆتۈرۈپ يۈرەر بىلمەي ئادەم ئەسلى،
«تۆگە مىنىپ، تۆگە ئىزدەپ» تەقدىردىن ئۆگىنىپ ئادەم ئەسلى.
سائەتنىڭ مىنۇت تىلى، سېكۇنت تىلى ئىككى خىل ھېكمەتتىن مىسال بىلسە ئادەم،
مىنۇت تىلى تەمكىنلىك، سېكۇنت تىلى ئەركىنلىك، چېكىت بولۇپ تىلىغا مىنسە ئادەم.
سېكۇنت ئالدىرايدۇ كۆپ ئۆتكۈزسەم زامان ماكانىنى چەكلىك ئۆمرۈمدە دەپ،
مىنۇت ئاستىلايدۇ ئۇخلىغاندەك ئۇزۇن ياشاش نېسىپ بولسا ئۆمرۈمگە دەپ؛
سېكۇنتنىڭ چىشلىق چاقى ئاتمىش، قېتىم مىنۇتنىڭ بىرلا قېتىم ئايلانسا قىممىتى تەڭ،
ئەقىلنىڭ بىر يىلى غاپىللىقنىڭ ئاتمىش يىلى، بايلىق، خارلىق تارازىدا نىسبىتى تەڭ.
تەمكىن بىر ھېس بىلەن ئاتمىش خىل ئىش قىلىدۇ، بىردىلدىن ئاتمىش خىل تىل چىقار،
ئەركىن ئاتمىش خىل ھېس بىلەن بىر ئىش قىلىدۇ، ئاتمىش خىل دىلدىن بىر خىل تىل چىقار،
ھايات سىرى ئۇزۇقلا ئەمەس بەلكى ھەزىم، سىرى زەھەرنىمۇ يالاپ كۆنمەك.
كۆنمەك سىرى نەپەسنى مىنۇت يۈرەكنى سېكۇنت رېتىمىدىن قاراپ كۆرمەك.
سائەتكە باققاندا بۈگەپنى يادىڭغا ئال، سائەت ئەينىكى جاھاننامەڭ،
يۇملاق شۇ ئىشىك ئىچىدىن ھەر ئىش، ھەر ھېس سىرلىرى تەقدىرى بايان‌نامەڭ.

(2)

ئۈمىد ئۇچىتى ۋېنىراغا، ئۇ يۇلتۇزدىن كۆردى يالقۇنلۇق بىر ئىبادەتگاھ،
مۇرادىغا يېتەلمىگەن ئاشىقلار ئەرۋاھىغا ئىكەن ئالتۇنلۇق زىيارەتگاھ.
يەردە، سەھەردە ئۇ يۇلتۇز نېچۈن شۇنچە جىمىرلايدۇ دەپ ھەيران ئىدىم،
ئەسلىدە يەردىكى تىرىكلەرگە ئاگاھلىق بەرگۈچى ئىكەن پۇشايمانغا بېشارەتگاھ.
پەرھات، مەجنۇن، ۋامۇق ۋەھاكازا ئاشىقلاردىن ئاڭلىدىمكى، بۇ يۇلتۇز،
لەززەت ھېسسىلىرى قوزغىغان شەيدالىققا ئىكەن جازا بەرگۈچى ئىزا - دەردگاھ.
نۇرلۇق يالقۇنلار چاچقۇچى بىر لەۋھە تاشنى كۆردۈمكى شۇنداق يېزىلىپتۇ:
ئىشق - مېھنەت چېچىكى، مېھنەت يىلتىزى، بۇ يۇلتۇزلار مېھنەتكەشلەرگە ئىجازەتگاھ.

(3)

ئالدىڭدىن كەتكەندە «ئۆلدى» دەپ ئۇنۇت، ئۆلگەننىڭ غەيۋىتى ئەھمىيەتسىز،
كەلگەندە بوۋاقتەك بەزلىگىن، مەيلى بولسىلا يۈرىكىڭ شەك- غەرەزسىز.
پانى (مەۋجۇتلۇق) باقى (مەۋھۇملۇق) ئىلمىدە بۇ تەلەپ ئالتۇندىن ئەتىۋار،
قۇياشنىڭ مەشغۇلاتى نەمۇنىدۇر، دوراپ كۆنگەندە ھەرگىز دەرد سەزمىگەيمىز.
ئى، جان، ھەرتۈن مەۋھۇمىيەت دېڭىزىدا بېلىق بول، ئاخىرى ئېزىلىپ قۇمتاش،
ھەر كۈن مەۋھۇمىيەت ئاسمىنىدا لاچىن بول ئاخىرى ئوتقاش كەبى بەك تېز.
سەھەردە قۇمتاشتىن لاچىن، كەچقۇرۇن ئوتقاشتىن بېلىق تۇغۇلۇش ۋاقتىدا،
ئەمەل قىلساقلا يېتەر يامغۇردا ھەر لالە چېھرىدە تۈنىگەن شەرتىگە بىز.
قارا، يامغۇر ياغار، لالە تىترەر. تۆكۈلۈپ ھەرە ئۆزىنى قازاغا تاپشۇرغان،
سۆزۈلۈپ كۆك كۆلسە لالە خوشلىشىش تەكەللۇبى بولۇر ئەھمىيەتسىز.

(4)

ئى، چۈمۈلىجان، قىزىل، قارا چەكمەن كىيىپ بېلىڭنى زەنجىر بىلەن باغلاپ سەپەردە نەگىـە
جابدۇندۇڭ،
كۆز قاراقىمدەك بېشىڭغا يەر شارىنى جەملەپ قانچىلىك ھېكمەتلەرلى كىمگە تەقدىم
قىلماقنى ياقتۇردۇڭ.
سېنى جاھاننامە كۆزۈمنىڭ ئالدىغا قويسام، ئۇلۇغۋار قامىتىڭگە قاراپ ئارزۇيۇم قاناتلاندى،
ئۇستاز ئالدىدا شاگىرت كەبى ھۆرمەتتە تۇرغاندا مېنى تەشنا ئەقلىمگە قاندۇردۇڭ.
جانلىقلار ئۈچۈن ھامان ئۆلمەك مۇتلەق بىر قانۇن بولغاچ، ساڭا يەم بولۇپ كېتەي
مەيلى،
ئۆزگەرمەس، توختىماس، يولۇڭدا مېنى ئوزۇق قىلغىن، مەن سەن بولۇپ كەتـسـەم،
ئەجەپلەنمە!

(5)

ئى، ھەسەل ھەرىجان، ئالماس، ئالتۇندىن تون كىيىپ، مەرۋايىت ئېرىتمىسىدىن قانات
توقۇۋاپسەن،
چىمەنلەر زەھرىدىن ھەسەل ئىشلەپ بېرىپ ئەلگە، بىغەم ئويناپ، بەلكى مۇتلەق
ساۋاپ بولۇۋاپسەن.
مىڭ ئالىي مېڭىمۇ ھېسابلاپ بولالمايدۇ، سېنىڭ ھەرىكەت رېتىملىرىڭ نۇر كەبى
تېزلىكتە چاققانلىقى،
جاھان سېھرىگەرلىرى قىلتاق قۇرۇپ پىكىر قىلسا بىرلا رەتنامە جاۋاب بولۇۋاپسەن.
دەقىقىلەپ ئۇچۇپ غايىب بولغۇچى تەپەككۇرنىڭ يولى بارسا كەلمەس بوشلۇقنى
مەنزىل ئەيلەپتۇ،
ھەر دەقىقەمنى قۇربان قىلاي، مېنى يەپ ھەسەل قىلغىن، رازىمەن قىيامەتتە گۇۋاھ
بولساڭلا قەلبىمگە!

تۇردى ئەخمەت

سۆيگۈ

مېھرى قۇياش ئانام باغرىدىن
سۆيگۈ ئۇچۇن تۇغۇلدۇم خۇشال.
سۆيگۈ بىلەن بېغىپ جاھانغا
شۇ سۆيگۈدىن تاپىمەن ۋىسال.

سۆيگۈ ئۈچۈن تۇۋۇلسام ناخشا
يۈرىكىمدە چېقىلار چاقماق.
شۇ چاقماقنىڭ ئوت - يالقۇنىدا
ھايات يولۇم يورۇيدۇ ئاپئاق.

تەپەككۇرۇم قۇچسا سامانى،
ئوتلۇق كۆزۈم چاقنىتار يۇلتۇز.
تىنىقلىرىم كۈلدۈرسە يازنى
زېمىستاندا ئېرىتەر قار - مۇز.

ھەر ئىزىمدا شۇ پاك سۆيگۈنىڭ
خۇش پۇراقلىق گۈلى ئېچىلار.
تىنىقلىرىم سۆيگۈدىن پۈتكەچ،
ھۆر ھاياتقا سۆيگۈ چېچىلار.

ئەنۋەر داۋۇت

قىسقا شېئىرلار

مېۋە

بولغاچقىلا سەندەلۇ — بازغان،
ئارىسىدىن قىلىچ يارالغان.

ئەنشەنچ

يولۇم گەرچە بولسا دەشت - سەھراء
تېپىلمايدۇ، — دەيدۇ كىم، — ھەمراھ؟

تارازا

ئانا سۆيەر بالىسىنى باغرىدا،
بالا سۆيەر ئانىسىنى ئاغزىدا.

ئامەت

كۆرۈنمەيدۇ بىز سالغان بىنا،
گۈللىگەندە قاقاسلىق قىيا.

دەۋا

تەگرى يارىتىپتۇ زېمىن ئالىنى،
نېچۈن سۆيمەس ئانا ئوخشاش بالىنى؟

كېلەچەك

ياشىساڭمۇ يولۋاس ئوخشاش ھۆركىرەپ،
ئۈۋۈاك سېنىڭ قالىتا بىكار، گۈركىرەپ.

ئەركىن مۇھەممەت

ناخشاڭغا چىرمىشىپ كەتكەن ھېسلىرىم

ساھىللار گوياكى بىر كۆي دۇنياسى

ساھىللار گوياكى بىر كۆي دۇنياسى،
خىياللار ئۈستەيدۇ ھەممىشە شوخلۇق.
تۈيغۇلار سەيلىتەر نىگاھلىرىڭدا،
ھېسلاردىن ھېسلارغا شاراب قۇيۇلۇپ.

باھارنىڭ سۇلكىتى كۆرسەتسە جامالى،
سۆزلەيمەن، ئاھ، ئۇندىن قىزغىنىپ سېنى،
ناخشاڭغا چىرمىشىپ كەتكەن ھېسلىرىم
پەرۋازى كۆكلەردە ئىزدەر نېمىنى؟

لەۋلەردە تىترەيدۇ سۆيگۈ سىرلىرى،
تۇيغۇلار قەلبىمدە گويا بىر ناۋا.
تىلەكلەر دېڭىزدەك سالىدۇ شاۋقۇن،
باھاردىن ئىللىقسەن، غۇنچىدىن زىبا...

قىيا تاش ئۈستىدىكى ئەسلىمە

قىيا تاش ئۈستىدە ئولتۇردۇم ئۇزاق،
شوخ باھار ناخشىسىنى كۈيلەيدۇ دەريا.
كۆكۈمغا بۆلەنگەن زەنگەر كۆك پەرى،
بىر ئوتلۇق نىگاھتا باقىدۇ قىيا.

نىلۇپەر بەرگىدەك يۇمران سىياقىڭ،
ئاھ، خىيال ئىچىمدا بولىدۇ ئايان.
تاڭ سەھەر تاڭ سۆيگەن گۈلگۈن غۇنچىدەك
چېھرىڭدە شوخ كۈلكەڭ بولار نامايان.

نىگاھىڭ ئاھۇنىڭ نىگاھلىرىدەك،
شۇنچىلىك مۇلايىم، تىكىلەر ئوتلۇق.
بىر ئۆچمەس يۇلتۇزدۇر گوياكى ئۇلار،
قەلبىمنىڭ كۆكىدە چاقنايدۇ نۇرلۇق.

قىيا تاش ئۈستىدە ئولتۇردۇم ئۇزاق،
قەلبىمدە يېڭى كۈي قاينايدۇ شۇ تاپ.
تەكرارلار نەپەسىم بۇ مىسرالارنى:
«ئاھ، جەنۇب قىزلىرى،
دىل سۆيگەن ئاپتاپ.»

ساھىللىرىڭ بولدى قونالغۇم

ئاھ، زىبا بويى گۈزەل پەرىشتەم،
قاچانلاردا ئۇچراشتىڭ ماڭا؟
خىياللىرىم بولدى ئەسىرىڭ،
چۈشلىرىمدە سەن ئۆزۈڭ ھەمراھ.

ئاھۇ كۆزۈڭ بولدى مۇئەمما،
ھېسلىرىمغا تاشلىدىڭ ھىجران.
بىراق مىسكىن بېقىنشلىرىڭدا،
ياش تۆكىسەن نېچۈن مېھرىبان؟!

ئاقتىم ئاتەش ئېقىنلىرىڭدا،
ساھىللىرىڭ بولدى قونالغۇم.
سەن ئورۇن بەر تىنىقلىرىڭدىن،
سەندىن ئۆزگە يوقتۇر تۇرالغۇم.

نىگاھىڭغا تەلمۈردۈم ئۇزاق

قاراڭغۇ تۈن ئىسكەنجىسىدە،
ماتەم كۈيى چالغاندەك گويا،
ئېغىر - ئېغىر تىن ئېلىپ ئەنە،
شۇنچە مۇڭلۇق ئاقىدۇ دەريا.

كىرپىكىمدە تىترەيدۇ ئۈنچە،
قەلبىم شۇ تاپ تىنچىسىز ئوكيان.
قاردىچۇقۇمدا ئاشۇ بىر سۈرەت،
«ھەسرىتىمگە يىغلايدۇ ئاسمان.»

شۇنچە كۈتۈپ غېرىب ساھىلدا،
تاپالمىدىم قاراڭنى زىنھار.
خىياللىرىم كۆتۈردى غەليان،
ئۆزۈڭ نەگە يوقالدىڭ نىگار؟!

شېئىر سوراپ كەلدى بىر شامال،
ساھىلىڭدا ئولتۇرسام تەنھا.
خىيالىمدا ئەيلىدى پارات،
تىنىقلىرىڭ شۇ دەقىق زىبا.

نىگاھىڭغا تەلمۈردۈم ئۇزاق،
زەنگەر خىيال ئاراشلىرىڭدىن.
ئاھ، ھېسلىرىم يېرتىلدى يىراق،
ھەسرەت چېكىپ كەچمىشلىرىمدىن.

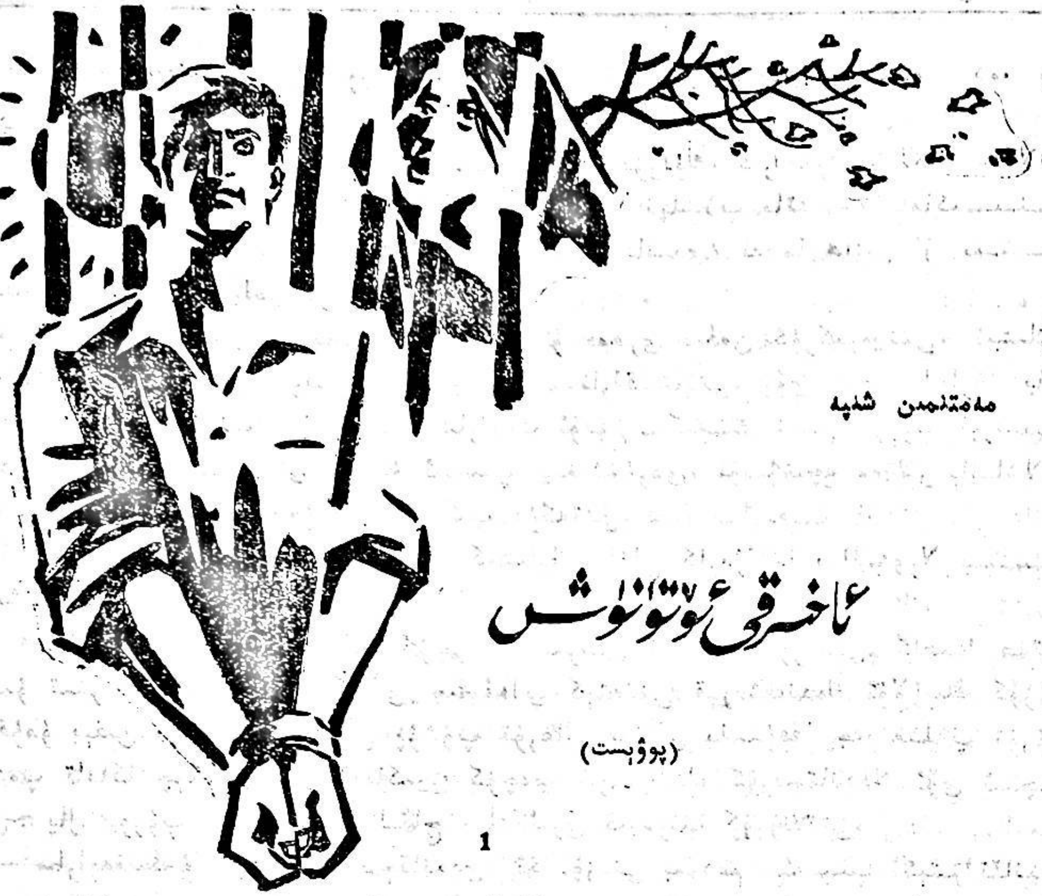

مەمتىمىن شىپە

ئاخىرقى ئۆتۈنۈش

(پوۋېست)

1

كەچقۇرۇن كونا ئولتۇرۇماستىنلا شامال چىقىشقا باشلىدى. شاراپەت شامالغا ئېتىبارمۇ قىلماستىن تاماق ئېتىشكە تۇتۇش قىلدى. چۈنكى، تاماقتىن كېيىن مەۋلان ئۇنى كىنوغا ئېلىپ بارماقچى ئىدى. ئۇ مەۋلان بىلەن يانمۇ يان ئولتۇرۇپ كىنو كۆرۈشنى بەكمۇ ياخشى كۆرەتتى.

بىراق، ئەر - خوتۇن ئىككىسى دالان ئۆيدىكى سۇپىدا ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل ئولتۇرۇپ تاماق يەۋاتقاندا، بۈگۈن ئاخشام كىنوغا بېرىش مۇمكىن ئەمەسلىكىگە شاراپەتنىڭ كۆزى يەتتى. چۈنكى، شامال قارا بورانغا ئايلىنىپ كەتكەنىدى. بوران ھەيۋە بىلەن گۈركىرەپ ئۇشقىتىۋىدى، ئادەم ئەندىككۈدەك قاراس - قۇرۇس، تاراق - تۇرۇق ئاۋازلار ئاڭلىنىپ، لامپۇچكا ئۆچۈپ قالدى. پۈتۈن مەھەللىدىكى چىراغلار ئۆچكەنىدى. بەلكىم پۈتۈن شەھەر گۆرىستانلىققا ئايلانغاندۇ. ئېلېكتر ئىستانسىسىدىكىلەر بالا - قازا يۈز بېرىشتىن قورقامدىكىن، قاتتىق بوران چىقسىلا، توكنى توختىتىۋېتەتتى.

— نېمىدېگەن قاتتىق بوران بۇ، ئادەمنىڭ قورققۇسى كېلىدۇ،— دېدى شاراپەت ئۇزاقتىن بېرى ئىشلىتىلمىگەنلىكتىن تۈپلا بېسىپ كەتكەن پەنەرگە ئوت يېقىۋېتىپ.

— ھە، بۇ يىل ئالمىنىمۇ يېيەلمەيدىغان ئوخشايمىز،— دېدى مەۋلان شاراپەتنىڭ نېمىگە تېرىكىۋاتقانلىقىغا ئېتىبار قىلمىغان ھالدا،— ئالمىلار تېخى يېقىندىلا چېچەكتىن

ئايرىلىۋىدى، ھېچنېمىسىنى قويماي قېقىپ تاشلايدىغان بولدى - دە، ھۇ بوران!

شاراپەت ئۇنىڭ سۆزىگە ئۇن قوشمىدى. كەڭ يۈزلۈك، قارامتۇل كەلگەن مەۋلانىمۇ قايتا ئېغىز ئاچماي، سۇپىنىڭ گۆگگا بۇلۇڭىدا يانپاشلاپ ياتقىنىچە تاماكىسىنى قاتتىق شوراپ قويدى. ئۇلار بايىلا كىنوغا ئالدىراشقانىدى، ئەمما ھازىر ئۇ ئىشنى ھېچقايسىسى ئېغىزغا ئېلىپ قويمىدى.

بوران بارغانسېرى كۈچەيمەكتە ئىدى. ئۇ قەھرى بىلەن گۈركىرەيتتى، ئىشىك - دېرىزىلەرنى كۆرۈنمەس قوللىرى بىلەن ئۇرۇپ تاراقلىتاتتى. ئۆي ئىچى باھارغا يات ھالدا سوغۇق، كۆڭۈلسىز تۇيۇلاتتى. شاراپەت ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ قويۇپ ئورنىدىن تۇردى، قازان - قۇمۇچلارنى تولىمۇ ئېرىنىپ يىغىشتۇردى، ئۇنىڭغىچە مەۋلان يانپاشلاپ ياتقىنىچە ئىككى ئورام موخۇركىنى چېكىپ تۈگەتتى.

ئۇلار ئىچكىرىكى ئۆيدىكى ئىككى كىشىلىك ياغاچ كارىۋاتتا بالدۇرلا يېتىپ قېلىشتى.

بوراننىڭ كىشىنى ئەندىكتۈرگۈچى گۈركىرىشى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. گاھىدا ھەتتا ئۆيمۇ تىترەپ، دېرىزە ئەينەكلىرى جىرىڭلاپ كېتەتتى. قېرىشقاندەك ئۇلارنىڭ كۆزىگە ئۇيقۇمۇ يېقىن يولىمايتتى. ئىچى پۇشۇپ تۇرغان مەۋلان ياستۇققا جەينەكلەپ تۇرۇپ ھەدەپ تاماكا چېكەتتى، ئۇ تاماكىنى كۈچەپ شورىغاندا، گۆردىستاندەك ئۆي ئىچى غىل - پال يورۇپ، مەۋلاننىڭ يالىڭاچ بىلەكلىرى قىزىرىپ كۆرۈنەتتى.

شاراپەتنىڭمۇ ئۇيقۇسى قاچقانىدى. ئۇ ئۆزىنى بىردەم ئىسسىپ كېتىۋاتقاندەك ھېس قىلاتتى، بىردەم ئۇچۇق قالغان بىلەكلىرىنى يوتقان ئىچىگە تىقىۋالاتتى. ئۆي ئىچى ئاچچىق تاماكا ئىسىغا تولۇپ كەتكەچكە دىمىقى ئېچىشاتتى، تومۇ تەگكەن كىشىدەك پات - پات چۆشكۈرۈپ يۆتىلەتتى، ئۇياققا - بۇياققا ئۆرۈلەتتى.

قانچىلىك ۋاقىت ئاشۇنداق ئۆتتۈپ كەتكىنى ھەر ئىككىسى ئۇچۇن بەلگىسىز. بىر چاغدا شاراپەت ھەم خۇشال بولغان، ھەم ئەندىككەن ھالدا:

— مەۋلان، قولىڭىزنى ...ئەكىلىڭا قولىڭىزنى مەۋلان!— دېدى.

ئۇ ۋارقىراپ دېگۈدەك سۆزلىگىنى ئۇچۇن، مەۋلان سەل چۆچۈدى.

— نېمە بولدى ساڭا؟

— چاپسان بولۇڭ، ئەكىلىڭ...

شاراپەت مەۋلاننىڭ سول قولىنى تارتىپ ئەكىلىپ، قورسىقى ئۈستىگە قويدى.

شاراپەت يېقىندىن بېرى گۇماندا يۈرەتتى. مۇشۇ بىر ھەپتە ئىچىدە قورسىقى ئىچىدە نېمىنىڭدۇر مىدىرلىغىنىنى ئىككى قېتىم ئېنىق سەزگەندىن كېيىن خۇشال بولغان ئەمما بۇ خۇشاللىقىنى مەۋلانغا ئېيتىشنى توغرا تاپمىغانىدى. چۈنكى، تۆرەلمە تەۋرىگەن چاغدا مەۋلان ئۆيدە يوق ئىدى.

— ئەنە، ئەنە...تەۋرەۋاتىدۇ، تۇيدىڭىزمۇ؟

تۆرەلمە بۇ قېتىم شۇنچە ئېنىق ۋە ئۇزاق تەۋرىدىكى، مەۋلاننىڭ سەزمەي قېلىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدى سۆيۈنۈپ كەتتى ۋە ئىختىيارسىز ئايالىنى قۇچاقلىدى.

ئۇلار يەنە ئۇزاقتىچە ئۇخلىماي، تۇغۇلغۇسى بوۋاق توغرىسىدا سۆزلىشەشتى.

ئېغىر ئەلياتقۇ مەزگىلىدە ئۇلارنىڭ كۆزلىرى ئىلىنغاندەك بولدى. ئەمما، بوراننىڭ ۋەھىملىك گۈركىرىشى تاتلىق ئۇيقۇنى بۇزۇپ تاشلايتتى. مەۋلان ئۇياققا - بۇياققا ئۆرۈلەتتى، ئارىلاپ خورەك تارتىپ جىم بولۇپ قالاتتى. شاراپەتمۇ ئۇخلىيالماي بىئارام بولاتتى، كۆزى ئۇيقۇغا ئىلىنىشى بىلەنلا ئۆينىڭ تىترىشى، ئىشىكنىڭ تاراقلىشى ياكى بوراننىڭ ئۇشقىتىشىدىن ئويغىنىپ كېتەتتى. بۇ كېچە ئۇ باشتا بىر دەستە قىزىلگۈل چۈشىدى، ئۇنىڭغا كىمدۇر بىرى گۈل تەقدىم قىلدى. كېيىن ئۇ بوراندا قالغان بوۋاقنىڭ قىرقىراپ يىغلاۋاتقانلىقىنى چۈشىدى. ئۇنىڭدىن كېيىنكى چۈشىمۇ ئۇنىڭ ئېنىق ياددا قالدى: ئۇزۇنغا سوزۇلغان تاشلىقتا بىر بوۋاقنى قۇچاقلاپ كېتىپ باراتتى. بالا ئوغۇل ئىدى، بەكمۇ چىرايلىق ئىدى. شاراپەتنىڭ ئۇنىڭغا مەسلىكى كېلىپ، ئۇنى چوكۇلدىتىپ سۆيەتتى. بىردىن بوران چىقىپ كەتتى ۋە دەقىقە ئىچىدە ئالەم چاڭ - توزان ئىلكىدە قالدى، ھېچنەرسىنى كۆرگىلى بولمىدى.

قالايمىقان چۈش تەسىرىدىنمۇ ياكى باشقا سەۋەبتىنمۇ شاراپەت ئاخىر ئويغىنىپ كەتتى - دە، كۆرگەن چۈشلىرىنى ئەسلىدى. تۇنجى چۈشىگە ئۇ ئىچىدە كۈلدى. چۈنكى، مەۋلان بىلەن يۈرۈۋاتقان كۈنلەردىمۇ ئۇ ئاشۇنداق گۈل چۈشىگەنىدى. ئۇ بۇ چۈشىنى قوشنا ئۆيدىكى مومايغا ئېيتىپ بەرگەن، موماي بولسا: «گۈل — لايىق. يېقىندا سىلەرنىڭ ئۆيگە ئەلچى كىرىدىكەن، گۈلنى چېكىڭىزگە قىسقىنىڭىز تويىڭىز بولىدىغانلىقىدىن بېشارەت...» دېگەنىدى. ئۇ مومايىنىڭ تەبىرىنىڭ يېرىمى راست، يېرىمى يالغان بولۇپ چىققانىدى... ئەمما، بۈگۈن چۈشىدە كۆرگەن گۈل نېمىدىن بېشارەت بېرەر؟...

ئۇنىڭ خىيال يىپىنى ئۈزۈپ، مەۋلان قوزغالدى ۋە سەرەڭگە چېقىپ، تومپۇچكا ئۈستىدىكى پەنەرنى ياندۇردى - دە، سول جەينىكىگە تايىنىپ تۇرۇپ تاماكا ئورىدى.

— سىزنىڭمۇ ئۇيقۇڭىز كەلمەيۋاتامدۇ؟— دەپ سورىدى شاراپەت.

— ھەئە، ئۇيقۇم قېچىپلا كەتتى، كۆڭلۈم نېمىشقىدۇر ئەنسىز... باياتىن بېرى ئۆگزىدە بىر كىملەر ماڭغاندەك بىلىندى.

شاراپەتنىڭ تېنى ئەيمەندى ۋە ئىختىيارسىز مەۋلان تەرەپكە سۈرۈلدى.

— بوراندا شۇنداق تۇيۇلغاندۇ؟

— ياق... بوراننىڭ پەسەيگىنىگە خېلى ئۇزاق بولدى.

شاراپەت قۇلاق سېلىۋىدى، دەرۋەقە بوراننىڭ ساداسى ئاڭلانمىدى.

شاراپەت تورۇسقا قاراپ بايىقى چۈشلىرىنى ئويلاپ ياتاتتى، تاماكا چېكىۋاتقان مەۋلان نېمىگىدۇر قۇلاق سېلىۋاتقاندەك جىم بولۇپ قالدى. كېيىن، ئىچ كىيىم بىلەن

تالاغا يۈگۈردى.

— نەگە؟

—هويلىغا... هازىرلا كەردىمەن، هويلىغا چىقىپلا...

مەۋلان كالىچىنى شىپىلداتقانچە چىقىپ كەتتى ۋە هايال ئۆتمەي يېنىپ كەردىپ، ئالمان - تالمان كىيىنىشكە باشلىدى. بۇ هال شاراپەتتىكى ئەنسىزلىكنى كۈچەيتتى.

— نېمە بولدى زادى، ماڭا دېسىڭىزچۇ؟

— بىلمىدىم نېمە بولغىنىنى خوتۇن...قوشنا ئۆيدىن گۈلدۈر - تاراق ئاڭلانغاندەك تۇيۇلغانىدى، هازىر قۇلىقىمغا رابىيخان هەدەمنىڭ «ۋايجان!...» دېگەن ئاۋازى ئاڭلانغاندەك بولدى. مەن چىقىپ قاراپ باقاي...

رابىيخان ئاتمىش ياشلاردىكى تۇل خوتۇن ئىدى. ئۇنىڭ ئىككى ئوغلى بولۇپ، چوڭى ئۇرۇمچىدە، كىچىكى قەشقەردە ئىشلەيتتى ۋە هەر ئايدا پۇل ئەۋەتىپ تۇرۇشاتتى. مەهەللىدىكى كىشىلەر بۇ ئايالنىڭ ئېرىدىن قالغان ئالتۇن - كۈمۈشلىرى بار، دېيىشەتتى. چۈنكى، ئۇنىڭ ئېرىنىڭ بوۋىسىمۇ، دادىسىمۇ ئۆز زامانىسىدا كاتتا سودىگەر ئىكەنمىش.

قول چىراغ كۆتۈرۈۋالغان مەۋلان هايال ئۆتمەي قايتىپ كىردى. چىرايى قايغۇلۇق ئىدى، كۆزلىرىدە ياش لىغىرلاپ تۇراتتى. ئۇنى كۆرۈپ ساراسىمىگە چۈشكەن شاراپەت ئىتتىك كىيىندى ۋە سورىدى:

— نېمە بوپتۇ؟

—بىچارە موماينى ئۆلتۈرۈۋېتىپتۇ.

— ۋايجان!...ۋايىيەي! نېمە دەيدىغانسىز ئادەمنى قورقىتىپ؟

مەۋلان ئىشىكنىڭ تۇۋىدە تۇراتتى ۋە ئۇنىڭ جاقىلداپ تىترىگىنى شاراپەتكىمۇ ئاڭلاندى.

— راست، ئۆلتۈرۈۋېتىپتۇ. ئۆي ئىچىمۇ ئۇچتەي - توكتەي تۇرىدۇ. رەھمەتلىكنىڭ بېشىغا بىر نېمە بىلەن ئۇرغانىكەن، باش، كۆزى قىپقىزىل قان، چىرايىمۇ تونۇغۇسىز بولۇپ كېتىپتۇ.

— ئېيتىڭا، ئەمدى قانداق قىلىساق بولار؟

ئۆلۈكنى كۆرمەي تۇرۇپلا جان - پېنى چىققان شاراپەت تىترەيتتى، مەۋلانغا تىكىلىپ تۇرغان كۆزلىرىدە قورقۇنچ ۋە قايغۇ ئىپادىسى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

— مەن ساقچىغا بېرىپ خەۋەر قىلىۋېتەي، سەن ئۆيدە تۇرۇپتۇر.

— ياق، مەنمۇ بىلەن بارىمەن، يالغۇز قالسام قورقىمەن...

— ئۆينى تاشلاپلا كېتىۋېرەمىزمۇ؟

— ئەمىسە قوشنىلارنى ئويغىتايلى، ئۇلار خەۋەر تاپسىمۇ ئوخشاشقۇ؟

مەۋلاننىڭ ئويىچە قوشنىسىنىڭ ئۆلتۈرۈلگەنلىكىنى ساقچىغا ۋاقتىدا خەۋەر قىلىش كېرەك ئىدى، چۈنكى ساقچىلار تېزرەك تۇتۇش قىلسا، قاتىلنى تۇتۇۋېلىشى مۇمكىن

ئىدى. ئەمما، قورقۇپ تىترەپ تۇرغان شاراپەتنى ئۆيدە ھوقۇشتەك يالغۇز تاشلاپ كېتىشكىمۇ بولمايتتى. شۇڭا، مەۋلان شاراپەتنىڭ دېگىنىنى توغرا تاپتى ۋە شاراپەتنى ئەگەشتۈرۈپ چىقىپ، ئاۋۋال ئۇدۇلدىكى، كېيىن سول ياندىكى قوشنىلىرىنى ئويغاتتى.

بىر دەمدىلا پۈتۈن مەھەللە كىشىلىرى ئويغىنىپ رابىيىخاننىڭ ھويلىسىغا توپلىنىشتى. ئەمما، ھېچكىم قاراڭغۇ ئۆيگە كىرىشكە پېتىنالمىدى. ياشلاردىن بىر ـ ئىككىسى قول چىراغنى ياندۇرۇپ كىرىپ كۆرۈپ باقماقچىمۇ بولغانىدى، ئەمما چوڭ ياشلىق كىشىلەر ئۇلارنى توسىدى، ئاياغ ئىزى كۆپىيىپ كەتسە، ساقچىنىڭ تەكشۈرۈپ ئېنىقلىشى تەس بولىدۇ، ساقچى كەلمىگۈچە ھېچكىم كىرمىگىنى ياخشى، دېيىشتى ئۇلار. شۇنىڭ بىلەن بىر نەچچە يىگىت بولغان ۋەقەنى خەۋەر قىلماقچى بولۇپ ساقچى ئىدارىسىگە كېتىشتى.

ئارىدىن كۆپ ئۆتمەي، ئاق چاپان ۋە كۆك شىم كىيگەن ئىككى ساقچى يېتىپ كەلدى ـ دە، مەرھۇمنىڭ دالان ئۆيىگە كىرىشتى. ئۇلار شۇ يەردە تۇرۇپ، قول چىراغلىرىنى ياندۇرۇپ ئىچكىرىكى ئۆيگە قاراشتى: رابىيىخان ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىدا پول ئۈستىدە ئوڭدا ياتاتتى. ئۇچىسىدا ئۇزۇن، گۈللۈك كۆڭلەك بار ئىدى، چاچلىرى چۇۋۇلغان، بېشى سول تەرەپكە قىيسايغان بولۇپ، قانغا بويالغان يۈزىنى تونۇغىلى بولمايتتى. مەرھۇمنىڭ جەسىتى شۇنچىلىك قورقۇنچلۇق ئىدىكى، ئۇنى كۆرگەن ئاياللاردىن بىرى چىرقىراپ تاشلىدى.

ساقچىلار ئوغرىنىڭ ئىزىنى يوقاتماسلىق ئۈچۈن ئىچكىرىكى ئۆيگە كىرمىدى، باشقىلارنىڭ كىرىشىنىمۇ توستى. كېيىن سېمىز بىر ساقچى كۆپچىلىكتىن سورىدى:

— بۇ ئىشنى بىرىنچى بولۇپ سەزگەن كىم؟

— مەن.

مەۋلان توپنىڭ ئالدىغا ئۆتتۈۋىدى، ھېلىقى سېمىز ساقچى قول چىرىغىنى ئۇنىڭ يۈزىگە ياقتى.

— سەن قانداق سېزىپ قالدىڭ بۇ ئىشنى؟

ساقچىنىڭ سوئالى ئاياللار ئارىسىدا تۇرغان شاراپەتكە قوپال تۇيۇلدى. مەۋلان بولۇپ ئۆتكەن ئىشنى ئۇجۇر ـ بۇجۇرىغىچە سۆزلەپ بەردى.

— سەن «ۋايجان!» دېگەن ئاۋازنى ئاڭلاپلا بۇ ھويلىغا يۈگۈرۈپ كىردىڭمۇ؟

— ياق، — مەۋلان ساقچىنىڭ سۆزىنى ئېتتىك بۆلدى، — ئۆيگە كىرىپ كىيىملىرىمنى كىيدىم، ئۇنىڭدىن كېيىن قول چىراغنى ئېلىپ، ئىشىك ئالدىغا چىقسام، بۇ ھويلىنىڭ ئىشىكى ئوچۇق تۇرۇپتۇ، ھويلىدىن ئۆتۈۋېتىپ، نەچچە قېتىم «رابىيىخان ھەدە» دەپ چاقىردىم، سادا چىقمىدى. دالاننىڭ ئىشىكى داغدام ئوچۇق ئىكەن، قول چىراغنى ياندۇرۇپ كىرسەم، جەسەت ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىدا يېتىپتۇ.

— سەن «ۋايجان» دېگەن ئاۋازنى ئاڭلىغاندا سائەت نەچچە بولغانىدى؟

— بىلمەيمەن، چۈنكى سائەتكە قارىماپتىكەنمەن.

— شۇنىڭدىن بېرى تەخمىنەن قانچىلىك ۋاقىت ئۆتتى؟

— بەلكىم بىر يېرىم - ئىككى سائەتچە ئۆتكەندۇ.
— ھازىر سائەت ئۈچ بولدى، — سېمىز ساقچى سائىتىگە قاراپ دېدى، — ئۇنداقتا سەن سائەت بىر يېرىم - ئىككىلەردە ھويلىغا چىقىپسەن - دە؟
— بەلكىم.
— شۇ ۋاقىتقىچە ئۇخلىماي نېمە ئىش قىلدىڭ؟
سېمىز ساقچىنىڭ بۇ سۆزىنى شاراپەتكە قوپال، دوق قىلىۋاتقاندەك ئاڭلىنىپ، ئىختىيارسىز ئەجەبلەندى. مەۋلانىمۇ شۇنداق تۇيغۇدا بولسا كېرەك، سەل مەڭدەپ قالغاندەك بىلىندى.
— بوران چىقىۋاتقاچقا ئۇيقۇم كەلمىدى.
سېمىز ساقچى ئۇنىڭ ئاخىرقى سۆزلىرىگە قۇلاقمۇ سالماستىن، كۆپچىلىككە ۋارقىرىدى:
— ھەممىڭلار كىرىپ، ئۇخلاڭلار، ۋەقەنى تاڭ ئاتقاندا تەكشۈرىمىز. بىز تاڭ ئاتقۇچە مۇشۇ ھويلىدا بولىمىز. مەۋلان، سەنمۇ كىرىپ ئۇخلا.
كىشىلەر بىر - بىرلەپ تارقاشتى. شاراپەت كۆپچىلىكنىڭ ئارىسىدا قىستىلىپ چىقىپ كېتىۋېتىپ بەزى پىچىرلاشلارنى ئاڭلاپ قالدى:
— ھەي، ساقچىنىڭ سورىقىغا دىققەت قىلدىڭمۇ؟
— ياق، دىققەت قىلماپتىمەن.
— مېنىڭچە، ئۇ مەۋلاندىن گۇمان قىلدى.
— ھە؟
— چوقۇم شۇنداق...
بۇ غەلىتە پەرەزدىن ئەجەبلەنگەن، قورقۇشقا باشلىغان شاراپەتنىڭ قۇلىقىغا ئۇلاردىنمۇ بەتتەر سۆز ئاڭلاندى:
— «ئازمايدىغان ئالىلا» دەپتىكەن. شۇنداق بولۇشىمۇ مۇمكىن، ئىنسان ئەمەسمۇ ئۇمۇ...
شاراپەتنىڭ بېشى قايغاندەك بولۇپ، يۈرىكى تېز - تېز سوقۇپ كەتتى، ھەتتا سەنتۈرۈلۈپ يىقىلغىلى تاس قالدى.
شاراپەت ئۆيگە قايتىپ كىرىپ، يوتقانغا يۆركىنىپ ياتقان بولسىمۇ، كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمىدى. ئاخىرى يەرگە يورۇق چۈشەر - چۈشمەستىن تۇرۇپ كەتتى. ئەمما قىلغان ئىشىنىڭ تايىنى بولمىدى. ھويلىغا چىقتى، ئۆيگە كىردى، يول بويىدىكى كىچىك ئېرىقتىن چېلەكتە سۇ توشۇپ كۆپنى توشقۇزدى، ھويلا - ئارامنى سۇپۇردى، سۇ چاچتى، چاي قايناتتى. ئەمما مەۋلان تېخىچە ئورنىدىن تۇرمىدى.
— ھەي، تۇرۇڭ ئورنىڭىزدىن، چاي تەييار بولدى، — دېدى شاراپەت تام تەرەپكە قاراپ ياتقان مەۋلاننىڭ بېشىغا كېلىپ.
— ھېچ مىجەزىم يوق، — دېدى مەۋلان قىمىرلاپمۇ قويماستىن.
— نېمە بولدى؟

— كېچە مەرھۇمنىڭ قىپقىزىل قان ئىچىدە ياتقىنىنى كۆرگىنىمدە يۈرىكىم ئاغقاندەك بولۇۋىدى، شۇنىڭ تەسىرىمىكىن - تاڭ، قىزىپ كېتىۋاتىمەن.

شاراپەت مەۋلاننىڭ پېشانىسىگە ئالقىنىنى قويۇۋىدى، قولى ئوتقا تەگكەندەك بىلىندى.

— ئوت - كاۋاب بولۇپ كېتىپسىز، ناشتىدىن كېيىن دوختۇرغا بېرىپ كەلسىڭىز بولغۇدەك.

— ھېلىقى توڭ ساقچى سوراق قىلغىلى كىرەر ھەقىچان...

شاراپەت ئۈنچىقماي ھويلىغا چىقىپ سۇپىدا مۈكۈلۈنىپ ئولتۇردى. ئىككى ئېغىز ئۆيلۈك تار ھويلىدا ئىككى تۈپ ئۈزۈم بولۇپ، باراڭغا ئېلىنغانىدى. ئۈزۈمنىڭ ياپيېشىل، يۇمران نوتىلىرى پېشايۋانغا يېتەي دەپ قالغانىدى. شاراپەت پېشايۋان سۇپىسىنىڭ قىرىدا ئولتۇراتتى. باراڭنىڭ ئۇ تەرىپىدە بىر كىچىك چوڭلۇقىدا بوشلۇق بولۇپ، ئۈچ تۈپ ئەتىرگۈل بار ئىدى. يېڭىدىن ئۈنۈپ چىققان بىخلىرى ئاخشامقى قاتتىق بوراندا سۇنۇپ كەتكەنىدى. قەيەردىدۇ ئىككى ئاق قۇشقاچ گويا مۇھەببەت ئىزھار قىلىشىۋاتقاندەك ئۇزاققىچە ۋىچىرلىشىپ كەتتى. سېخىي قۇياش ھاياتبەخش نۇرلىرىنى تۆكۈشكە باشلىغانىدى. ئۈزۈمنىڭ چىرايلىق يوپۇرماقلىرى ئارىسىدىن ئۆتكەن شولىلار شاراپەتنىڭ ئاق سېرىق، سوزۇنچاق يۈزىدە، زىغىر رەڭ پىلاتىسىنى كۆتۈرۈپ تۇرغان كۆكسىدە، خورما رەڭ يوپكىسىنىڭ ئېتىكىدە جىمىرلاپ ئوينايتتى.

گۇرسۇلدىگەن ئاياغ تىۋىشى ئۇنىڭ خىيالىنى بۆلدى. شاراپەت چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈرۈپ ئالدىغىلا كېلىپ قالغان ئىككى ساقچىنى كۆردى. ئۇلار تولۇق پورمىدا كىيىنگەنىدى. ئۇلارنىڭ بىرى شاراپەتكە تونۇش بولغان ھېلىقى سېمىز ساقچى، يەنە بىرى ئۆپكە كېسىلىگە گىرىپتار بولغاندەك ئورۇق، ۋىجىك، ئورا كۆز، چىرايى قاپقارا ساقچى ئىدى.

شاراپەتنىڭ قورقۇنچىلىقتا يۈرىكى ئاغزىغا تىقىلدى.

— مەۋلان بارمۇ؟ — سورىدى ئورا كۆز، ۋىجىك ساقچى.

— بار... — شاراپەت ئۆزىمۇ سەزمەستىن تەمتىرەپ جاۋاپ بەردى، — ئۆيدە.

— چاقىرىڭ، ئۇنىڭدىن سورايدىغان گەپلەر بار.

شاراپەت پايپاسلاپ ئىچكىرىكى ئۆيگە كىردى. مەۋلان ھويلىغا كىرگەن كىشىلەرنى دېرىزىدىن كۆرگەن بولسا كېرەك، ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ كىيىنىۋاتاتتى.

— ئۇلار سىزنى چاقىرىۋاتىدۇ، — دېدى شاراپەت.

— ئۇقتۇم... چىقىۋاتىدۇ، دەپ ئېيتىپ قوي.

شاراپەت مەۋلاننىڭ دېگىنىدەك قىلدى. مەۋلان كىيىنىپ چىققۇچە بولغان ئارىلىقتا ۋىجىك ساقچى ئۇنىڭدىن گەپ سورىدى:

— بۇ ئۆزۈڭلارنىڭ ئۆيىمۇ؟

— ياق، ئىجارىگە ئېلىپ ئولتۇرۇۋاتىمىز، ئۆي ئىگىلىرى قارامايدا ئىشلەيدۇ.

— قانچە يىل بولدى بۇ ھويلىدا ئولتۇرۇۋاتقىنىڭلارغا؟

— مەن كەلگىلى تۆت ئايچە بولدى، ئاۋۇ ئولتۇرۇۋاتقىلى ئىككى يىل بولدى.

— كىم ئۇ ئاۋۇ دېگىنىڭىز؟

— مەۋلان.

— مەۋلان كىمىڭىز؟

— يولدىشىم.

— نومۇس قىلماي دەۋاتقان گېپىنى قاراڭ. سىلەر قانۇنسىز ھالدا بىر ئۆيگە كىرىۋالغان تۇرۇپ، قانداقلارچە ئەر - خوتۇن ھېسابلىنىسىلەر؟

شاراپەت ئاۋۋال مەڭدىدى، كېيىن غۇژژىدە ئاچچىقى كەلدى - دە، ۋىجىك ساقچىغا غەزەپ بىلەن تىكىلدى. ساقچىنىڭ كۆزلىرىمۇ ئۇنىڭغا تىكىلگەنىدى. ئۇنىڭ سۆزىدىن رەنجىگەن شاراپەت خېلىلا قوپاللىق بىلەن جاۋاب قايتۇردى:

— مەن نومۇس قىلغۇدەك نېمە ئىش قىپتىمەن؟... ئادەملەر قىلىدىغان ئىشنى قىلدىم، ئوغرىلىق قىلمىدىم، بۇزۇقچىلىق قىلمىدىم، ياخشى كۆرگەن ئادىمىمگە تەگدىم. قانۇنسىزمىش تېخى! سىلەرنىڭ ئالدىڭلاردا قانۇنسىز بولساممۇ، خۇدانىڭ ئالدىدا قانۇنلۇقمەن. ئادىتىمىز، دىنىمىز بويىچە نىكاھ ئوقۇتۇپ تەگكەنمەن مەۋلانغا. ئېيتىڭا، ئۇ ئېرىم بولماي نېمەم بولاتتى؟

ۋىجىك ساقچى ئۆزىگە شۇنچە قوپال گەپ قىلىشقا پېتىنغان بۇ چوكانغا ئۆزىنىڭ سۈرىنى كۆرسىتىپ قويماقچى بولۇۋىدى، ئالدىدا پەيدا بولغان مەۋلاننىڭ غەزەپلىك چىرايىغا كۆزى چۈشۈپ توختاپ قالدى.

— مېنى ئىزدەپ كەلگەن ئىكەنسىز، گەپ - سۆزىڭىز بولسا ماڭا دەڭ، — دېدى مەۋلان زەردە بىلەن، — بىگۇناھ خوتۇن كىشىنى تېرىكتۈرۈپ نېمە قىلىسىز؟

بېشىمىز سىياقچى ئۇلارنىڭ تالاش - تارتىشلىرىنى چەكلەپ قويدى.

— بولدى قويۇڭلار، — ئۇ مەۋلانغا بېشى بىلەن سىرتنى ئىشارەت قىلدى، — قېنى، ماڭ...

مەۋلان ساقچىلارنىڭ ئالدىدا مېڭىپ چىقىپ كەتتى. شاراپەتنى يېڭى غەم - ئەندىشە باستى.

ئۇ كېچىدە يۈز بەرگەن ئىشلارنى، سېمىز ساقچىنىڭ قوپال گەپلىرىنى، قولۇم - قوشنىلىرىنىڭ دېيىشكەن گەپ - سۆزلىرىنى ئەسلىدى. بۇلارغا بايىقى ۋىجىك ساقچىنىڭ قوپاللىقى قوشۇلۇپ، ئۇنىڭ ئەسلىدىلا ئارامسىز كۆڭلىنى تېخىمۇ بىئارام قىلىشقا باشلىدى: قارىغاندا، ساقچىلار مەۋلاننى رابىيەخاننىڭ قاتىلى، دەپ قىياس قىلىۋاتقاندەك ئىدى. بولمىسا، ئۇنچە قوپاللىق قىلماس ئىدى - دە!... شاراپەت بۇ ئىشلارنى ئويلىسىلا ئىچى ئىتىلداپ، يىغلىغۇسى كېلەتتى.

شاراپەت مەۋلاننى خۇددى ئۆزىنىڭ بەش بارمىقىدەك ئېنىق چۈشىنەتتى. ئۇ ياشلىرىدىلا ئانىسىدىن يېتىم قېلىپ، ئۆگەي ئانىنىڭ قولىغا قالغان مەۋلاننىڭ كۆڭلى تولىمۇ يۇمشاق. ئۇ بۇ دۇنيادىكى نېسىۋىسىنى ھالاللاپ يەيدىغان، ھارامدىن قورقى-

دىغان يىگىت. ئۇ پۇل - دۇنيانى دەپ ئادەم ئۆلتۈرۈش تۈگۈل، يولدا ئۇچرىغان بىر تىيىنىنىمۇ يانچۇقىغا سالمايدۇ. ياق - ياق، ئۇ يوقلۇقتىن ئۆلسە ئۆلىدۇكى، ھەرگىز ئۇنداق ھايۋانغا مۇناسىپ ۋەھشىيلىكنى قىلمايدۇ... شۇنداقتىمۇ شارا‌پەتنىڭ كۆڭلى ئارامىدا ئەمەس ئىدى، سىمىز ساقچى بىلەن ۋىجىك ساقچىنىڭ ئورۇنسىز قوپاللىقلىرى ئۇنى ۋەھىمىگە، غەم - ئەندىشىگە سېلىپ قويغانىدى.

مەۋلان خېلى ئۇزۇندا قايتىپ كىردى. ئۇنىڭ چىرايى تېخىمۇ قارىداپ كەتكەن، قاپىقى تۈرۈلگەن، كۆكۈش كۆزلىرى پۇرۇلۇپ تېخىمۇ كىچىكلەپ كەتكەنىدى. قولىدا ئاچچىق موخۇركا تۈتەپ تۇراتتى. بۇ ھال شارا‌پەتنىڭ كەيپىنى تېخىمۇ ئۇچۇردى-دە، ئەنسىزگىنە سورىدى:

— ئۇلار يەنە نېمە دېيىشتى؟

مەۋلان ئۇنىڭ سوئالىغا جاۋابمۇ بەرمەستىن:

— چاي تەييارمۇ؟ — دېدى.

— چاي تەييار، قاينىتىپ قويغان.

شارا‌پەت چەينەكنى كۆتۈرۈپلا دالانغا ئېلىپ كىردى.

مەۋلاننىڭ چىرايى غەزەپلىك ئىدى. چاپلىما يانچۇقلۇق قارا چىبەرقۇت چاپىنىنىڭ تۈگمىلىرىمۇ ئېتىلمىگەنىدى. چاي ئىچىپ ئولتۇرۇپىمۇ ئۇلۇغ - كىچىك تىناتتى. شارا‌پەت بايا جاۋابسىز قالغان سوئالىنى يەنە تەكرارلىماقچى بولغانىدى، جۈرئەت قىلالمىدى. چۈنكى، شارا‌پەت ئۇنىڭ مىجەزىنى ياخشى بىلىدۇ: مەۋلان تېرىكىپ تۇرغاندا ھەرقانداق سوئالنى يانىدۇرۇپ سوراشقا بولمايدۇ، ئەكسىچە بولسا، ئۇ ۋارقىرايدۇ، چېچىلىدۇ. «ھېلىقى ساقچىلار ئۇنى سوراق قىلغان، ھەتتا قوپاللىق قىلغان بولسا كېرەك...» دەپ ئويلىدى شارا‌پەت.

شارا‌پەت قاچىلارنى يۇيۇۋاتقانىدا، بىر ساقچى كىرىپ:

— سىزدىن سورايدىغان، ئېنىقلايدىغان ئەھۋال بار، — دېدى.

شارا‌پەت ھولۇقۇپ كەتتى ۋە چايقالمىغان چىنىلەرنى شۇ پېتى تاشلاپ قويۇپ، قولىنى پەرتۇقىغا سۈرتتى-دە، ئۆي ئىچىدە كىيىپ يۈرۈدىغان كونا توپلىيىنى بىلەنلا چىقىپ كەتتى.

ئۇنى مۇشۇ مەھەللىنىڭ گۇرۇپپا باشلىقى بولغان ئايالنىڭ ھويلىسىغا باشلاپ كىردى. ھويلىدا تۆت ساقچى بار ئىدى.

سەپكۈن يۈزلۈك، سېرىق، سىمىز گۇرۇپپا باشلىقى ئۇلۇك پۈتىنى سۈپىنىڭ قىرىغا قويۇپ ساقچىلارغا نېمىدۇر دەۋاتاتتى. ئۇ شارا‌پەتنى كۆرۈپ گېپىنى توختىتىۋالدى. شارا‌پەت بېشىنى گۇناھكار كىشىدەك ئېگىپ مېڭىپ، سۈپىنىڭ قىرىغا كېلىپ ئولتۇردى.

— سىلەرنىڭ ئۆيدە كېچىدە بولغان ئىشلارنى سۆزلەپ بەرسىڭىز، — دېدى سىمىز ساقچى ئۇنىڭ ئالدىغا بىر قەدەم يېقىنلاپ كېلىپ.

شارا‌پەتكە ساقچىنىڭ سوئالى غەلىتە تۇيۇلدى. دېمىسىمۇ، قوشنىسىنىڭ ئۆلتۈرۈلۈشى بىلەن بۇ ياش ئەر - خوتۇننىڭ كېچىدىكى ئىشلىرىنىڭ نېمە مۇناسىۋىتى بار؟...

ــ ئاخشام مەۋلان مېنى كىنوغا ئاپارماقچى بولغانىدى، ئەمما بوران چىقىپ، توك توختاپ قالدى. كېچىچە نېمىشقىدۇ ئۇيقۇمىز كەلمىدى.

شاراپەت ئېرىنىڭ كېچىدە نەچچە تال تاماكا چەككىنىنى، ئۆگزىدە بىرسى ماڭـغاندەك قىلدى دېگىنىنى، يان ئۆيدىكى تاراق - تۇرۇق ئاۋازنى ئاڭلاپ هويلىغا چىقـقىنىنى، كېيىن قوشنىسىنىڭ ئۆيىگە يۈگۈرۈپ چىقىپ كېتىپ، رابىيىخان ھەدەم ئۆلـتۈرۈلۈپتۇ، دەپ كىرگىنىنى... ئەينەن سۆزلەپ بەردى. ئۇنىڭ جاۋابىنى سېمىز ساقچى بۆلدى:

ــ قوشنائىلارنىڭكىدىن قانچىلىك ۋاقىتتا كىردى؟

ــ ھايال ئۆتمەي.

ــ راستىڭىزنى ئېيتىڭ.

ــ راست، راست سۆزلەۋاتىمەن.

ۋىجىك ساقچى دىمىغىدا كۈلدى، ئۇنىڭ دىمىغىدا كۈلگىنى شاراپەتنىڭ يۈرىكىگە مۇشت بىلەن ئۇرغاندەك تۇيۇلدى.

ــ مەرھۇم رابىيىخان بىلەن مۇناسىۋىتىڭلار قانداق ئىدى؟

ــ ياخشى ئىدى.

ــ قانداق ياخشى ئىدى؟ ئوچۇقراق ئېيتىڭ.

ــ ئىش - كۈشلىرى بولسا مەۋلاننى ياردەمگە چاقىراتتى، مەنمۇ نان ياقسا قارىـشىپ بېرەتتىم. بەزىدە زېرىكسە بىزنىڭ ئۆيىگە كىرىپ بىردەم - يېرىمدەم ئولتۇرۇپ چىقىپ كېتەتتى. ئۆزئارا تاماق سۇنۇشاتتۇق.

ــ ئاداۋىتىڭلار يوقمىدى؟

ــ ياق.

شۇنىڭدىن كېيىنكى سوراقلارمۇ ئەنە شۇنىدق ئاددىي، جاۋابمۇ ئاددىي بولىدى. ئەمما، سېمىز ساقچى شاراپەتنىڭ جاۋابلىرىغا ئىشەنمىدى. ئەڭ ئاخىرىدا شاراپەتكە:

ــ ئۆيىڭىزگە قايتىپ ياخشىراق ئويلىنىڭ. سىز راست گەپ قىلمىدىڭىز. بىز سىزنى يەنە ئىزدىشىمىز مۇمكىن، ئۇ چاغدا يەنە شۇنداق خۇپسەنلىك قىلسىڭىز ئۆزىڭىزگىمۇ ياخشى بولمايدۇ، ــ دېدى.

شاراپەت تولىمۇ مەيۈس قايتىپ چىقتى. ئەمما، ساقچىلار ئۇنى قايتا ئىزدىمىدى. ساقچىلار ئۇنىڭدىن نېمىلەرنى سورىغانلىقىنى مەۋلان سوراپمۇ قويمىدى. ئۇ سورىمىغاچقا، شاراپەتمۇ ھېچنەرسە دېمىدى. سېمىز ساقچىنىڭ گەپ - سۆزلىرىدىن مەۋلان رابىيىخاننى قەستلىگەن، دېگەن گۇمان سېزىلىپ تۇراتتى. مۇشۇ ۋەقە يۈز بەرگەندىن بېرى، مەۋلان تاماكىنى كۆپ چېكىدىغان، قاپىقىنى ئاچماي پۇشۇلداپ يۈرۈدىغان بولۇپ قالغانىدى. دېمەك، ئۇنىڭمۇ دەردى ئۆزىگە يېتىپ ئاشاتتى. شۇڭا شاراپەت ساقچىلار بىلەن دېيىشكەن كۆڭۈلسىز پاراڭلارنى تەكرارلاۋەرگەندە مەۋلاننىڭ دەردىگە ئۇستىلەپ دەرد قوشۇلىدىغانلىقىنى ھېس قىلغانىدى.

ئۇلار بەختلىك، شېرىن كۈنلىرىنى ئۆتكۈزۈۋاتاتتى. ئەمما، ئاشۇ ئەنسىز كېچىدىن

كېيىن ئۇلارنىڭ ئارامى بۇزۇلۇپ، غەم-ئەندىشىگە ئەسىر بولۇپ قالدى. ئۇلار كۈلۈش تۇگۇل، ھەتتا ئۇنىلۇكمۇ سۆزلەشمەيتتى. مەۋلان توي قىلماقچى بولغان ئىككى يىگىتنىڭ بويرۇتمىسى بويىچە ئىشكاپ ياساۋاتاتتى، كۆڭلى ئارامىدا بولمىغاچقا، بېسىپ ئىشلىيەلمەي، بىردەم ھويلىغا چىقىپ، بىردەم ئۆيگە كىرەتتى. تاماكىنى ئۈزمەي چېكەتتى ۋە قاپىقىنى ئاچماي يۈرەتتى. ئۇنىڭ بۇنچە بۇرۇختۇم بولۇپ يۈرۈشى شاراپەتنىڭ ئىچىنى سىقاتتى ۋە ئېرىگە كۆڭلىنى كۆتۈرۈدىغان ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولۇش — كىنوغا بېرىش، بازارغا چىقىپ ئايلىنىپ كېلىش لازىملىقىنى ئېيتماقچى بولاتتى-يۇ، پېتىنالمايتتى، ئۇنى خاپا قىلىپ قويۇشتىن قورقاتتى. قېرىشقاندەك، شاراپەت تالاغا چىقسا، قوشنىلىرى يامان كۆزدە قاراۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى.

بىر ھەپتىگە يېقىن ۋاقىت ئاشۇنداق سىقىلىش ئىچىدە ئۆتۈپ كەتتى.

بىر كۈنى ئاش ۋاقتى بىلەن ھويلىغا ئىككى ساقچى كىرىپ كەلدى. مەۋلان ئەمدىلا ئىشقا كىرىشىپ، ئىشكاپنىڭ تارتمىسىغا كېرەكلىك ياغاچلارنى رەندىلەۋاتاتتى. ئۇلار مەۋلاننىڭ تۇتۇپ تۇرۇلىدىغانلىقىنى ئېيتىپ، بىر ۋاراق قەغەزنى كۆرسەتتى. تۇتۇپ تۇرۇش دېگىنى نېمىسى؟ بۇ سۆزنى شاراپەت چۈشەنمەيتتى. ئۇ تىترەپ كەتتى ۋە بوسۇغىدا داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى. مەۋلانمۇ ساقچىلارغا ھېچنەرسە دېمىدى، رەندىنى جايىغىلا قويدى-دە، شاراپەتكە بۇرۇلۇپ:

— چاپىنىمنى ئېلىپ چىققىن، — دېدى.

شاراپەت چاپاننى ئېلىپ چىقىپ مەۋلانغا بەردى، ئەگەر ساقچىلار بولمىغىنىدا ئۇ ئۆزىنى مەۋلانغا ئاتقان بولاتتى. ئار-نومۇس ئۇنى تۇتۇپ قالدى. مەۋلان ئۇنىڭ بىچارە، مىسكىن تۇرقىغا قاراپ كۆڭلى بۇزۇلدى ۋە:

— ئەنسىرىمە، مېنىڭ قاندا قىلىقىمنى، گۇناھىم يوقلۇقىنى ئۆزۈڭ بىلىسەنغۇ؟— دېدى.

ئۆپكىسى ئۆرۈلۈپ تۇرغان شاراپەت ئۈن چىقىرالمىدى. گويا ئاغزىنى ئاچسىلا كۆز يېشى تۆكۈلۈپ كېتىدىغاندەك تۇيۇلاتتى. كۆز يېشىدىن نېمە پايدا؟ مۇنداق چاغدا، يىغا بىلەن ئۆزىنىڭمۇ، مەۋلاننىڭمۇ كۆڭلىنى يېرىم قىلىش توغرا ئەمەس. ئاخىر، ئۇنى قولغا ئالىمىز دېمىدى، بەلكى، تۇتۇپ تۇرىمىز، دېدىغۇ. «تۇتۇپ تۇرۇش» دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى چۈشىنىكسىز بولسىمۇ، ئومۇمەن ئالغاندا ياخشى گەپ ئەمەس ئىدى. شاراپەت ياش لىغىرلاپ تۇرغان يوغان كۆزلىرىنى مەۋلانغا تىكتى. مەۋلان شارتتىدە بۇرۇلدى-دە، ساقچىلارنىڭ ئالدىغا چۈشۈپ ماڭدى.

شاراپەت نېمە دېيىشىنى، نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي ھاڭۋېقىپ ئۆرە تۇراتتى. پۈتۈن بەدىنى تىترەيتتى، يەلكىسىدىن كىمدۇر بېسىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. ئۇ ساقچىلاردىن بىرىنىڭ:

— چۈشتىن كېيىن ئورۇن-كۆرپە ئاپىرىپ بېرىڭ، — دېگىنىنى ئاڭلاپ، پۈتۈنلەي ماغدۇرسىزلاندى-دە، يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ قالدى.

ئورۇن-كۆرپە ئاپىرىپ بېرىڭ... دېمەك، مەۋلان بۇ كېچە ئۆيگە كەلمەيدىكەن-

دە؟ ئەتىچۇ؟ ئۆگۈنلۈككىچۇ؟ شاراپەتكە ئەنىنىز كېچىنىڭ خۇلاسىسى ئەمدى چىقىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. ئەمما، بۇ خۇلاسىگە ئۇنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى.

ئۇ مىڭ تەسلىكتە كۆڭلىنى چۈش قىلدى، لەگمەن ئەتكەندى، ئەمما تامىقى ئوخشىمىدى، خېمىرى تۇزلۇق بولۇپ قالغىنى ئۈچۈن سوزغىچە تولا ئۈزۈلۈپ كەتتى-دە، ئاش قازاندىن ئۈزۈك-ئۈزۈك چىقتى. شۇنداق بولسىمۇ ئۇ مەۋلانغا بىر قاچا لەگمەن تەييارلىدى ۋە بىر قۇر ئورۇن-كۆرپىنى تاڭدى. كېيىن چوڭ كوچىدىن بىر كىراكەش بالىنىڭ ئېشەك هارۋىسىنى سۆزلىشىپ ئېلىپ كىردى-دە، ئورۇن-كۆرپىنى بېسىپ ساقچى ئىدارىسىگە قاراپ يول ئالدى.

مەۋلان ئاللىقاچان شەهەر ئەتراپىدىكى تۈرمىگە ئېلىپ كېتىلگەنىدى. ئۇلار هارۋىنىڭ بېشىنى بۇراپلا تۈرمىگە قاراپ ماڭدى. ئەمما، شاراپەت ئۇ يەردىمۇ مەۋلاننى كۆرەلمىدى. ئۇ ئېلىپ كەلگەن نەرسىلەرنى ئېگىكى ئاپئاق، هەتتا بۇرۇتىمۇ قارايمىغان بىر خەنزۇ ساقچى تاپشۇرۇپ ئالدى ۋە هازىرلا مەۋلانغا تاپشۇرۇپ بېرىدىغانلىقىنى ئېيتىپ شاراپەتنى قايتۇردى.

مەۋلان قامالغانىدى.

تۈرمىگە قامالغان ئادەملەرنىڭ پات ئارىدا قايتىپ چىقمايدىغانلىقىنى شاراپەت باشقىلاردىن ئاڭلىغانىدى. ئۇ يىغلاپ قايتتى. ئۇ ئۇن سېلىپ يىغلىمايتتى، پەقەت نېپىز كالپۇكلىرى تىترەيتتى، كۆزىدىن لۆمۈلدەپ ياش تۆكۈلۈپ تۇراتتى.

ئۇلارنىڭ تۆت ئايلىق بەختلىك تۇرمۇشىنىڭ گۇۋاهچىسى بولغان كىچىك هويلا ۋە ئىككى ئېغىز ئۆي ئەمدىلىكتە كۆرۈمسىز، سۈرلۈك كۆرۈندى. شۇڭا، شاراپەت دالانغا كىرە-كىرمەستىن بۇقۇلداپ يىغلاپ تاشلىدى.

2

تۆت ئاي، ئاجايىپ لەززەت، ئۇنتۇلغۇسىز بەخت ئىچىدە ئۆتۈپ كەتكەن تۆت ئاي... شاراپەتنىڭ دەردىگە دەرمان بولۇۋاتقان نەرسىمۇ ئاشۇ كۈنلەرنىڭ ئەسلىمىسى. بولمىسا، ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئاۋۇندۇرۇدىغان نېمىسى بار؟

مەۋلان باشلانغۇچ مەكتەپنى پۈتتۈرۈپلا دادىسىدىن ياغاچچىلىقىنى ئۆگىنىشكە باشلىغان، دادىسى ئىككى يىلنىڭ ئالدىدا يۈرەك ئاغرىقى بىلەن ئۆلۈپ كەتكەندە ئۇ ئۇستا ياغاچچى بولۇپ يېتىلگەنىدى. ئىشكاپ، ئۈستەل، ئورۇندۇق، ساندۇق دېگەنلەردىن گۈل چىقىرىۋېتەتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئىش بۇيرۇتقۇچىلار كۆپ ئىدى. مەۋلان ئەتىدىن كەچكىچە هويلىدىن چىقماي ئىشلەيتتى، شاراپەت ئۇنىڭغا ياردەملىشەتتى. ئۇلار ئىككى كۈننىڭ بىرىدە دېگۈدەك كىنوغا بېرىشاتتى. مەۋلاننىڭ دولىسىغا بېشىنى قويۇپ ۋە گازىر چېقىپ ئولتۇرۇپ كىنو كۆرۈش، ئەتراپىدىكى يىگىت-قىزلارنىڭ پىچىرلاشلىرىنى، بەختلىك كۈلكىلىرىنى ئاڭلاش نېمىدېگەن هوزۇر ئىدى-هە؟!

ئاه، ئۇ كۈنلەردە شاراپەت تولىمۇ بەختلىك ئىدى. شاراپەت مەۋلاننى ياخشى كۆرەتتى، ئەمما مەۋلاننىڭ ئىشقىنى ئۆزىنىڭكىدىنمۇ كۈچلۈك سېزەتتى. چۈنكى، مەۋلان ئۇنىڭ ئاق سېرىق يۈزىگە، بەختتىن مەسخۇش بولۇپ قالغان قارا كۆزلىرىگە ئۇزاقتىن-ئۇزاق قارايتتى ۋە: «مېنىڭ گۈزىلىم، مېنىڭ ئامرىقىم، خۇدايىم قوشقان

جورام...» دەپ ئەركىلىتەتتى. گاھىدا تېخى بوۋاقنى كۆتۈرگەندەك كۆتۈرۈۋالاتتى. بۇنداق چاغلاردا شاراپەت ئاۋۋال قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتەتتى. كېيىن، مەۋلاننى چىڭ قۇچاقلىۋالاتتى.

ئۇ بەختلىك ئىدى، بەختلىك قىلغىنى ئۈچۈن، كۈندە مىڭ قېتىم ئاللاغا رەھمەت ئېيتاتتى. ئەمما، بىرلا ئىش ئۇنىڭ كۆڭلىنى غەش قىلاتتى.

ئۇلار ئىككىسى ئۆتكەن يىلى يازدا كىنوخانىدا تونۇشۇپ قالغانىدى. شاراپەت بىر مەھەللىلىك قىزلار بىلەن ئوتتۇرىدىكى قاتارنىڭ ئاخىرىدىراق ئولتۇراتتى. تولۇنئاي سۈتتەك نۇر چېچىپ تۇرغاچقا، كىنوخانا ئىچى يورۇق ئىدى ۋە ئېكراندىكى سۈرەتلەر غۇۋا كۆرۈنەتتى. كىنودىن ھېچ ھوزۇر ئالالمىغان قىزلار ئۆز پاراڭلىرىغا چۈشۈپ كەتكەنىدى. بىر چاغدا بىر توپ يىگىتلەر ئۇلارنىڭ ئارقىسىغا كېلىپ ئولتۇرۇشتى-دە، قىزلارغا چاقچاق قىلىشقا باشلىدى. بۇنداق تۇيۇقسىز يېقىنچىلىقتىن غەلىتىلىك سەزگەن شاراپەت قايرىلىپ قارىۋىدى، كەينىدە ئولتۇرغان يىگىتكە كۆزى چۈشتى، ئۇ شاراپەتكە تىكىلىپ تۇراتتى.

— ياخشىمۇسىز؟ — دېدى ناتونۇش يىگىت شاراپەتكە قاراپ كۈلۈمسىرەپ.

شاراپەت جاۋاب قايتۇرمىدى. ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى قىز-يىگىتلەر بىر-بىرىگە گەپ بەرمەي چاقچاقلىشاتتى. كېيىن ئۇلار جۈپ-جۈپ بولۇشۇپ كىنوخانىنىڭ بۇلۇڭ-پۇشقاقلىرىغا تارقىلىپ كېتىشتى.

شاراپەت ئۇن سەككىز ياشتىن ھالقىغانىدى، يىگىتلەرنىڭ نېمە ئۈچۈن قىزلارنىڭ كەينىدىن ئەگىپ يۈرۈيدىغانلىقىنى چۈشىنىپ قالغانىدى. شۇڭا، قۇلىقىنىڭ تۈۋىدە ناتونۇش يىگىتنىڭ ئىسسىق نەپەسىنى سەزگىنىدە يۈرىكى دۈپۈلدەپ كەتتى ۋە يۆتكىلىپ كەتمەكچى بولۇپ ئورنىدىن قوزغالدى. ئەمما ناتونۇش يىگىت ئۇنى تۇرغىلى قويماي، دولىسىدىن باستى. ئۇنىڭ بەدىنىگە ئىسسىق ئېقىم تارىدى، تومۇرىدا ئىسسىق قان ئۇركەشلەپ كەتتى.

— قويۇۋېتىڭ، — دېدى شاراپەت ئۆتۈنۈپ.

— ياق، كەتكۈزمەيمەن.

— نېمىشقا؟ نېمە سىز...

— مۇڭدىشىمىز.

— ئۇھۇش... مەن سىزنى تونۇمىسام نېمىدەپ مۇڭداشقۇدەكمەن؟

— سىز مېنى تونۇمىغان بىلەن مەن سىزنى تونۇيمەن. سىز ئابلىز قارىنىڭ قىزى. شۇنداقمۇ؟ ئاپىڭىزنىڭ ئىسمى نۇرخان.

شاراپەت جىم بولۇپ قالدى. ناتونۇش يىگىتنىڭ ئېيتقانلىرى توغرا ئىدى. ئۇ بۇلارنى قانداق بىلىۋالدىكىن؟ بۇ ناتونۇش يىگىت بەلكىم شاراپەت تېخى تونۇشۇشقا ئۈلگۈرەلمىگەن تۇغقانلىرىنىڭ بىرىدۇر، ئۇنىڭ دادا تەرەپ، ئانا تەرەپ تۇغقانلىرى ناھايىتى كۆپ، شاراپەت ئۇلارنىڭ تولىسىنى تونۇمايدۇ، ياكى دادىسىنىڭ يېقىن-يورۇقلىرىنىڭ بىرەرسىنىڭ ئوغلىدۇر. ئۇ، ئۇنى كېلىن قىلىۋېلىشنى ئويلاپ يۈرگەن ياخشى

لىيەتلىك بىرەر ئائىلىنىڭ بالىسى بولۇشىمۇ مۇمكىن. ئۈچ غايىپنىڭ ئىچىدە بىرى نىكاھ، ئەگەر بۇ ناتونۇش يىگىتنىڭ ئاتا - ئانىسى شاراپەتنىڭ ئاتا - ئانىسى بىلەن ئۇلارنىڭ تەقدىرىنى چېتىش توغرىسىدا سۆزلىشىپ يۈرگەن بولسىچۇ؟ بۇ ناتونۇش يىگىتكە قوپاللىق قىلىپ قويۇپ، كېيىن پۇشايمان قىلىدىغان ئىش بولمىسۇن يەنە؟... شاراپەت تەرسالىقىدىن قايتىپ، ئاستا - ئاستا يۇمشىدى. «ناتونۇش بولسا پاراڭلاشقانغا نېمە بولاتتى؟...» دېگەن خىيال بىلەن ئۆزىنى بەزلىدى.

— هازىر ئوقۇمايۋاتىسىزغۇ دەيمەن؟... نەچچىنچى سىنىپقىچە ئوقۇغانىدىڭىز؟

— تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەن، شۇنىڭدىن بېرى...

— قانداقلا بولمىسۇن، مېنىڭدىن كۆپ ئوقۇپتىكەنسىز، مەن ئاران باشلانغۇچ مەكتەپنى پۈتتۈرگەن.

ئۇلارنىڭ پاراڭى ئاشۇ تەرىقىدە يۈرۈشۈپ كەتتى. ناتونۇش يىگىت — مەۋلان تولاراق سۆزلىدى، شاراپەت «نېمە ئۈچۈن، نېمىشقا...» دېگەندەك سوئاللار بىلەن ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ تۇردى.

كىنودىن قايتقۇچە ئۇلار نۇرغۇن پاراڭلارنى قىلىشىپ، كونا تونۇشلاردەك بولۇپ قېلىشتى. ئۇلار شەھەرنىڭ چېتىدىكى مەسچىت ئالدىدا خوشلاشتى، مەۋلان ئۇنىڭغا خەيرلىك كېچە تىلىدى، شاراپەتمۇ ئىختىيارسىز ئۇنىڭ سۆزىنى تەكرارلىدى.

مەۋلان شۇ ئاخشىمىلا شاراپەتتە ياخشى تەسىرات قالدۇردى. «ئوچۇق - يورۇق، ياخشى بالا ئىكەن...» دەپ ئويلىدى ئۇ. ھەتتا ئۇ مەۋلاننىڭ يېتىملىكىگە ئىچ ئاغرىتتى. بۇنداق يىگىرمە - يىگىرمە بىر ياشلاردىكى قارا يېتىمگە كىمنىڭمۇ ئىچى ئاغرىمىسۇن؟ «بىچارە... يا دادىسى، يا ئاپىسى يوق، ئۆزى يالغۇز قانداق ياشايدىكىنە؟...» دېگەن خىيال ئۇنىڭ كۆڭلىدىن زادىلا چىقمىدى. ئۇ ئۆيىگە كېلىپ ياتقاندىن كېيىنمۇ يەنە شۇ ھەقتە ئويلاندى.

ئارىدىن ئۈچ كۈن ئۆتكەندە ئۇلار يەنە ئۇچراشتى. بۇ جامائەت جۈمە نامىزىنى ئوقۇپ يانغان مەزگىل بولۇپ، شاراپەت بازارغا كۆكتات ئالغىلى چىققانىدى. مەسچىتتىن چىقىۋاتقانلار ئارىسىدا مەۋلانمۇ بار ئىدى. ئۇ شاراپەتنى كۆرۈپ قالدى ۋە جامائەتتىن ئايرىلىپ شاراپەتنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ سالام قىلدى. شاراپەت ئوچۇق چىراي ئەھۋاللاشتى. شاراپەتنىڭ «قاياقتىن كېلىۋاتىسىز؟» دېگەن سوئالىغا مەۋلان: «جۈمە نامىزىنى ئوقۇپ قايتىۋاتىمەن» دېۋىدى، خېلى ئەھلى مۇسۇلمان ئوخشايدۇ، دەپ ئويلىغان شاراپەت ئۆزىچە خۇشال بولدى.

چۈنكى ئۇمۇ دادىسىغا ئوخشاش، ئادەملەرنى ناماز ئوقۇش - ئوقۇماسلىقىغا قاراپ ياخشى - يامان دەپ ئايرىشقا ئادەتلىنىپ كەتكەنىدى. ئۇ چاغلاردا مەسچىتكە چىقىپ ناماز ئوقۇيدىغانلار ناھايىتى ئاز ئىدى. جۈمە نامىزىغا جامائەت كۆپرەك كېلەتتى - يۇ، ئەمما ياشلار يوق دېيەرلىك ئىدى. شۇڭا ساناقلىق جامائەت ئىچىدە شەھەردىكى ئەڭ چوڭ مەسچىتتە نامازنى قازاسىز، ئوچۇق - ئاشكارا ئوقۇپ كېلىۋاتقىنى ئۈچۈن ئۆزىنى ئىمانى كامىل مۇسۇلمان دەپ ھېسابلايدىغان ئابلىز قارىم ياشلارنىڭ خۇدانى ئۇنتۇپ، دىن-

دىن چىقىپ كېتىۋاتقانلىقى توغرىسىدا ۋايساپلا يۈرەتتى. ئەمما، مۇنۇ مەۋلان، ئەمدىلا يىگىتلەر قاتارىغا ئۆتكەن بالا... جۈمە نامىزى ئوقۇغىنىغا قارىغاندا، بامداتنى قازا قىلمايدىغانلىقى سۆزسىز ئىدى. مەۋلانىنىڭ دادىسىنىڭ كۆڭلىدىكىدەك يىگىتلىكى شاراپەتكە ياقتى.

ئۇلارنىڭ تونۇشقىنىغا بىر ئاي بولغاندا، مەۋلان شاراپەتكە تەكلىپ قويدى. شاراپەت ئۇنىڭ تەكلىپىنى قوبۇل قىلىشقا ئاللىقاچان تەييارلانغان بولسىمۇ، دەرھال رازىلىق بىلدۈرۈشكە ئىزا تارتىپ:

— ئاتا - ئانامنىڭ رازىلىقىسىز مەن بىر نېمە دېيەلمەيمەن، — دېدى.

يىگىتنىڭ تەكلىپى كېيىنكى كۈنلەردە يەنە تەكرارلاندى. مەۋلان ئەگەر سىز رازىلىق بەرمىسىڭىز، ئاتا - ئانىڭىز مېنى ئىشىكىڭلارغا يېقىن يولاتماسلىقى مۇمكىن، دېۋىدى، شاراپەتنىڭ ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىغاندەك بولۇپ، رازىلىق بەردى.

مەۋلان ئەلچى كىرگۈزدى، بىر ئەمەس، ئۈچ قېتىم. ئەپسۇسكى، ئابلىز قارىم ئۇنى كۈيئوغۇللۇققا لايىق كۆرمىدى.

ئۆزىنى چىن مۇسۇلمان ھېسابلايدىغان بۇ كىشىنىڭ «قارىم» دېگەن ھۆرمەتلىك نامى بولغىنى بىلەن دىنىي بىلىمى چاغلىقلا ئىدى. كىچىكىدە موللامدا ئۈچ يىل ئوقۇغىنى راست، ئەمما، قارىلىقتىن ئۆتەلىگەن ئەمەس. ئۇ كىچىكىدىنلا ئويۇنپەز؛ سوقۇشقاق بولۇپ ئۆسكەنىدى. شۇنچە يىل ئوقۇپمۇ قۇرئاننىڭ يېرىمىنىمۇ يادقا ئالالمىغىنى ئۈچۈن، تېرىكىپ زەردە گۆش بولۇپ كەتكەن دادىسى ئۇنى سوپۇنچى ئۇستامغا تۇتۇپ بەرگەنىدى. ئۇ بۇ ھۈنەرنى يامان ئەمەس ئۆگەنگەن، ئەمما، كېيىنكى زامانلاردا بۇ ھۈنەر ئاقمىدى. بۇ چاغدا ئۇ ئاللىقاچان ئۆيلۈك - ئوچاقلىق بولۇپ ئۈلگۈرگەنىدى.

بىر ئۆينىڭ غېمى ئۇنى باش قاتۇرۇشقا مەجبۇر قىلدى. ئۇ ئاخىرى گۆلە - قاق، جىگدە - ياڭاق... ئېلىپ ساتىدىغان تىجارەتنى تاللىۋالدى. بەزىدە ئالما ئېلىپمۇ ساتاتتى، توغرا كېلىپ قالسا، ئۆتۈك، شىبلىت دېگەندەك پۇللۇقراق نەرسىلەرنى ئېلىپ سېتىشقىمۇ جۈرئەت قىلاتتى. ئۇنىڭ قولىدىن بۇنىڭدىن باشقا ئىشمۇ كەلمەيتتى.

ئابلىز قارىمغا قارىغاندا، ئايالىنىڭ قولى ئەپچىل بولۇپ، ئۇستا سەيپۇڭ ئىدى. بولۇپمۇ ياشانغان كىشىلەرنىڭ كىيىم - كېچەكلىرىنى ياخشى تىكەتتى. ئۇنىڭ تاپقان كىرىمى ئابلىز قارىمنىڭكىدىن كۆپ بولاتتى. شاراپەتنىڭ ئاپىسى ئۆي تۇتۇشقىمۇ ماھىر ئىدى، ھەممە نەرسىنى تېجەپ ئىشلىتەتتى، باللىرىنى ئاچ - يىلىڭ قويمايتتى.

«مەدەنىيەت ئىنقىلابى» نىڭ بوران - چاپقۇنلۇق مەزگىلى ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن ئابلىز قارىمنىڭ خېلى ئامىتى كەلگەندەك بولدى. ئۇ «ئىمانى سۇسلىشىپ كەتكەن» جامائەت ئارىسىدا بىمالال ۋەز ئېيتىپ يۈردى. ئۇ سۆزگە ئۇستا ئىدى، چالا - چولتا بولسىمۇ مۇسۇلمانچىلىقنىڭ قائىدە - يوسۇنلىرى توغرىسىدا سۆزلەيتتى. كېيىنچە، ھەدىسلەرنى چۈشەندۈرۈدىغان، بەزى ئايەتلەرنىڭ مەنىسىنى يېشىدىغان بولدى. ئۇنىڭ بۇ بىلىمىگە قايىل بولغان بىر ساددا موزدۇز بىر كۈنى بامدات نامىزىدىن قايتىپ

كېلىۋېتىپ:

— ئۆزىڭىز دىنىي ئىلىمدا خېلى تولۇق ئىكەنسىز، قەيەردە ئوقۇۋېدىڭىز؟ — دەپ سورىۋىدى، ئۇ ئۇستازىنىڭ ئىسمىنى ئېيتتى ۋە:

— قارىلىقتىن ئۆتكەنمەن، — دېدى.

ئۇنىڭ سۆزىگە ئىشەنگەن موزدوز:

— ئۇنداقتا، سىزنى قارىم دېيىشىمىز كېرەك ئىكەن، — دېدى ۋە ھەممىدىن بۇرۇن ئاشۇ موزدوز ئۇنى قارىم دەپ ئاتىدى.

شۇنداق قىلىپ ئۇ قارىم ئاتالدى.

ئابلىز قارىم بەزىدە ئۆلۈم-يېتىم ئىشلىرىنىڭ ئۈستىدە تۇرىدىغان بولدى. ئۆلۈم ئۇزاتقۇچىلار ئۇنىڭ بۇ ئىشلىرى ئۈچۈن ئازدۇر-كۆپتۇر ھەق بېرەتتى. سوپۇنچى ئابلىز «قارىم» ئاتىلىدىغان بولغاندىن كېيىن تېخىمۇ تۆردىرەك ئولتۇرىدىغان، قىرائەت قىلىدىغان بولدى، قوشۇمچە تاپاۋىتىمۇ كۆپەيدى. ئۇ ھەرقانداق سورۇندا ھامان ئىمامغا يېقىن يەردە ئولتۇراتتى، ئىمامنىڭ تەپسىرلىرىنى باش لىڭشىتىپ ياكى «ھەق راست» دەپ تەستىقلاپ تۇراتتى. ئارىلاپ قىرائەت قىلىش ئۇنىڭغا نېسىپ بولۇپ قالاتتى ۋە ئۆزىنىڭ تېگىشلىك نېسىۋىسىنى ئېلىپ تۇراتتى.

شاراپەتنىڭ دادىسى ئەنە شۇنداق ئادەم ئىدى. ئەمما ئۆزىنىڭ ھال-كۈنى قانائەتلەنگۈدەك ئەمەسلىكىگە قارىماي، ئاسانلىقچە ئادەم يارىتامايتتى. ئۇنىڭ مەۋلانىنى كۈيئوغۇللۇققا لايىق كۆرمەسلىكىمۇ شۇ سەۋەبتىن ئىدى. ئاخىر ئۇ جامائەت ئارىسىدا قارىم ئاتالغان ھۆرمەتلىك زات بولسۇنۇ، «چاقىرسا ئېتى يوق، تۇتسا سېپى يوق» بىر قارا يېتىمنى كۈيئوغۇل قىلسۇنمۇ؟

مەۋلانىنىڭ ئەلچىلىرىنىڭ كەينى-كەينىدىن دەرۋازا ئاتلاپ كىرىشى ئابلىز قارىم ئۈچۈن ھاقارەتتەك تۇيۇلدى. شۇڭا ئەلچىلەرنى بىر-ئىككى قېتىم: «قىزىمىزنىڭ بېشى باغلاقلىق» دېگەن سىلىق جاۋاب بىلەن قايتۇردى. ئەلچىلەر ئۈچىنچى قېتىم كەلگەندە قارىم قاپىقىنىمۇ ئاچمىدى. ئەلچىلەر ئاخىرىدا شاراپەتنىڭ مەۋلانىغا مەيلى بارلىقىنى ئېيتىۋىدى، ئابلىز قارىم دەرھال چېچىلدى:

— مېنىڭ ئالدىمدا نومۇس قىلماي نېمىلەرنى دەۋاتىسىلەر-ھە؟ قويۇڭلار ئۇنداق بىمەنە گەپنى... ئۆيۈمدە ئۇنداق ھاياسىز قىز يوق، ئاتا-ئانىسىنىڭ ئاغزىغا قارىمايدىغان قىزنى قىزىم دېيىشكە تىلىممۇ بارمايدۇ.

ئەلچىلەر سولىشىپ قايتىپ كېتىشتى.

ئابلىز قارىم ئاچچىقىنى يۇتالماي تىت-تىت بولۇپ تۇرغىنىدا قىزى سىرتتىن كىرىپ كېلىۋىدى، قىزىغا قايناپلا كەتتى:

— ھوي، نومۇسنى بىلمەيدىغان، ئادەمنى ئەمەس، قانجىقنى ئەمگەن دەيۇز، سەن ئىتىنىڭ بالىسىنى يۈزۈمنى چۈشۈرسۇن دەپ باققانمىدىم-ھە؟...

دادىسىنىڭ نېمىگە كايىپ كېتىۋاتقانلىقىنى چۈشەنگەن شاراپەت ئەتەي چۈشەنمەسلىككە سېلىپ دادىسىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈۋىدى، ئۇنىڭ بۇ قىلىقى دادىسى ئۈچۈن

يۈزى قېلىنلىقىنىڭ ئىپادىسى بولۇپ تۇيۇلدى-دە، ئاچچىقىدا قىزىغا بىر تەستەك سالدى. ئۇنىڭچە بولغىنىدا قىزى گۇناھكارلارچە باش ئېگىپ تۇرۇشى كېرەك ئىدىكى، ئۇ ئاچچىقلاپ سۆزلەۋاتقاندا ھەرگىزمۇ ئالدىدىن ئۆتمەسلىكى لازىم ئىدى.

ئاشۇ بىر تەستەكتىن كېيىن، شاراپەت دادىسىدىن يامانلاپ قالدى. ھەپتىگىچە قاپىقىنى ئاچمىدى، دادىسىنىڭ چىرايىغىمۇ قارىمىدى. دادىسىنىڭ نۇرغۇن يارىماس قىلىقلىرى بارلىقىنى ھېس قىلدى. ھەرقانچە قىلسىمۇ دادىسىنى كەچۈرگىسى كەلمىدى. ئاشۇ بىر تەستەكنى ئويلىسىلا ئۆپكىسى ئۆرۈلەتتى، بۇرنىنىڭ ئۇچى ئېچىشاتتى. ئۇ بالىلىقىدا دادىسىدىن قانچە تەستەك يېگەنلىكىنى ساناپ بېرەلمەيتتى. ئۇ چاغلاردا ئاشۇ ساناقسىز تەستەكلەر بىردەمدىلا ئۇنتۇلۇپ كېتەتتى. ئاخىر دادا بالىنى ئۇرىدۇ-دە، بۇرۇن بۇنداق خىيال شاراپەتنىڭ كۆڭلىگە تەسەللى بېرەتتى، ئەمما، بۇ قېتىم...

شاراپەت بۇ قېتىمقى تەستەكنى راستىنلا كۆتۈرەلمىدى. ھەرقانچە ئويلاپ باقسىمۇ كۆڭلى تەسەللى تاپقۇدەك، دادىسىنى ئاقلىغىدەك سەۋەب تاپالمىدى. چۈنكى، ئۇ چوڭ بولۇپ قالغان، ئاق-قارىنى پەرق ئېتەلەيدىغان بولغانىدى. شۇڭا ئۇنىڭ تەرسالىقى تۇتتى. ئەگەر دادىسى يەنە كېبىر كۆرسىتىپ، مەۋلاننىڭ ئەلچىلىرىنى قوغلايدىغان بولسا، بۇ ئۆيدىن قېچىپ كېتىپ، دادىسىنى ھەسرەتتە قالدۇرۇشنى، چوڭچىلىق قىلغىنىنى ئۈچۈن پۇشايمان قىلدۇرۇشنى كۆڭلىگە پۈكتى.

ئەمما، شاراپەت تېخى قىز، يەنە كېلىپ ھاياتنى، مۇھەببەتنى ئەمدىلا چۈشىنىشكە باشلىغان، كۆزى ئېچىلمىغان قىز-دە، ئۇ مەۋلانغا قانداقلارچە قېچىپ كېتەيلى، مېنى ئېلىپ قېچىڭ دەپ ئېيتالىسۇن؟ ئۇنداق دېيىش قىز بالا ئۈچۈن ئېيتقاندا، كەچۈرگىلى بولمايدىغان نومۇس ئىش ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە شاراپەت بىرىنچى بولۇپ ئېلىپ قېچىشنى تەكلىپ قىلسا، كېيىنچە مەۋلاننىڭ ئالدىدا قەدرى بولماي قېلىشىمۇ تەبىئىي ئىش ئىدى.

مەۋلان شاراپەتنى چىن كۆڭلىدىن ياخشى كۆرۈپ قالغانىدى. شۇڭا، ئەلچىلىرىنى ئابلىز قارىمنىڭ قوپال مۇئامىلە بىلەن قايتۇرغانلىقى ئۇنىڭ كۆڭلىنى سوۋۇتالمىدى. بولغۇسى قېيىن ئاتىسىنىڭ تەرسالىقىدىن غەزەپلەنگەن مەۋلان شاراپەتنى ئېلىپ قېچىشقا مەجبۇر بولدى.

شاراپەت كىنوغا بارىمەن دەپ ئانىسىغا يالغان ئېيتىپ ئۆيدىن چىققانىدى. مەۋلان ئۇنى شۇ ھامان بىر دوستىنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ قويۇپ، قايتىپ كەتتى. ئەتىسىلا قىلغان ئىشىنى مەرھۇم دادىسىنىڭ يېقىن ئاغىنىلىرىدىن بىرىگە ئېيتتى ۋە ئابلىز قارىمنىڭ ئالدىغا ناماقۇللۇققا بېرىپ كېلىشنى ئۆتۈندى. ئۇ كىشى ئابلىز قارىمنىڭ ئالدىغا باردى.

ئابلىز قارىم قىزىنىڭ قېچىپ كەتكەنلىكىنى بىلىپ، ئۆيدە يالغاندىن ئاغرىپ ياتاتتى. ئۇ ناماقۇللۇققا كەلگەنلەرنىڭ سۆزلىرىنى يېرىم-ياتا ئاڭلاپلا ۋارقىراپ كەتتى:

— مېنىڭ ئۇنداق قىزىم يوق. ئۇنداق ئار-نومۇسنى بىلمەيدىغان يۈزى قېلىن قىزدىن ئۇ دۇنيا-بۇ دۇنيا كەچتىم. ئۇ دەيۈز مېنى دادام رايىدىن يېنىپ قالار دەپ

خام خىيال قىلمىسۇن، ئۇنىڭ ئىشىغا ئىگە بولمايمەن، ئۆيگىمۇ كىرگۈزمەيمەن...
ئابلىز قارىم ناماقۇللۇققا قايتا كەلگەن كىشىلەرنىمۇ ئاشۇنداق سۆزلەر بىلەن قايتۇردى.

مەۋلانىمۇ، شاراپەتمۇ ئوخشاشلا ئابلىز قارىمنى تەقدىرگە باش ئېگىدۇ، دەپ ئويلايتتى. ئەمما، كېيىنكى ئىش ئۇلارنىڭ پەرىزىگە توغرا كەلمىگەچكە، ئۆز ئالدىغا ئاددىي بولسىمۇ توي قىلماقچى، رەسمىيەتنى ئادا قىلماقچى بولدى. ئەپسۇسكى، ئۇلار توي خېتى ئالالمىدى. توي خېتى ئۈچۈن ئىككى تەرەپ ئولتۇرۇشلۇق ئاھالە كومىتېتىنىڭ تونۇشتۇرۇشى لازىم ئىدى، بۇنداق تونۇشتۇرۇشنى ئابلىز قارىم ئائىلىسى قاراشلىق ئاھالە كومىتېتى بەرگىلى ئۇنىمىدى. ئابلىز قارىم ئۇ يەردىكى كىشىلەرنىڭ قولىقىنى ئاللىقاچان تولغاپ قويغانىدى. شۇڭا، بۇ ئىككى ياش كونىچە ئۇسۇلدا، موللامىنىڭ نىكاھ ئوقۇشى بىلەن بىر ئۆيگە كىرىپ، ئەر-خوتۇن بولۇشقا مەجبۇر بولدى. چۈنكى، نەچچە ئەسىردىن بېرى بۇ زېمىندا توي ئىشلىرى ئاشۇنداق نىكاھ ئوقۇش بىلەن پۈتۈپ كەلگەنىدى.

كۈنلەرمۇ، تۈنلەرمۇ تولىمۇ قىسقا بىلىنىپ ئۆتمەكتە ئىدى. شاراپەت مەۋلانىغا تەگكىنىگە پۇشايمان قىلغۇدەك بىرەر كۆڭۈلسىزلىك سەزمىگىنى ئۈچۈن كۈنلىرىنى تولىمۇ كۆڭۈللۈك ئۆتكۈزسىمۇ، كۆڭلىنىڭ بىر يېرىدە ھامان غەشلىك بار ئىدى. بۇ، ئۆز ئاتا-ئانام بار تۇرۇپ ئاتا-ئانىسىز بولۇپ قالدىم، دېگەن تۇيغۇنىڭ تەسىرى ئىدى.

شاراپەت ئاتا-ئانىسى بىلەن يارىشىپ قېلىشنى ئويلايتتى. گەرچە ئۇ دادىسىنىڭ ھېلىقى كاچىتىنى ئۇنتالمىسىمۇ، لېكىن ئۇ دادىسى بولغىنى ئۈچۈن كۆرگۈسى كېلەتتى. ئانىسىنى تېخىمۇ سېغىناتتى. ئۇنىڭ ھەدىسى، سىڭلىسى ۋە ئىككى ئىنىسى بار ئىدى. ئۇلارمۇ خىيالىدىن نېرى بولمايتتى. ھەدىسى تاغدا ئورمانغا قارايدىغان ئىشچىغا ياتلىق قىلىنغانىدى، شاراپەت مەۋلانىنىڭ نىكاھىغا ئۆتكەندىن كېيىن ھەدىسىگە خەت يازغان بولسىمۇ، ھەدىسى جاۋاب يازمىدى. ئۇ بەلكىم سىڭلىسىنىڭ قىلغان ئىشىنى توغرا تاپمىغاندۇ ياكى ئۇنىڭ بىلەن ئىزدىشىپ قويۇپ، دادىسىنىڭ تاپا-تەنىسىگە قېلىشتىن قورققاندۇ. ئىشقىلىپ، ئۇنىڭ سىڭلىسىغا جاۋاب خەت يېزىشتىن باش تارتىشىدا بىر سەۋەب بار ئىدى. شاراپەتنىڭ ئۇكىلىرى بىلەن سىڭلىسى تېخى كىچىك ئىدى، تۇغقانچىلىقنىڭ قەدرىگە يېتەلمەيتتى. ئۇنى كۆرگۈسى كېلىپ ئىزدەي دېسىمۇ، دادىسىنىڭ غەزەپلىنىپ تىللىشىدىن قورقاتتى.

شاراپەت ئۆيدىن ئايرىلغاندىن كېيىن، ئانىسى بىلەن ئىككى قېتىم كۆرۈشتى. بۇ تاسادىپىي توغرا كېلىپ قالغان ئۇچرىشىش بولدى، ئۇلار ئىككىلا قېتىمدا كۆكتات ئالغىلى چىققاندا ئۇدۇلمۇ-ئۇدۇل كېلىپ قېلىشتى. بىرىنچى قېتىمدا ئانىسى شاراپەتنى كۆردى-يۇ، كۆرمەسكە سېلىپ ئۆتۈپ كەتتى. شاراپەت ئىتتىك ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ، باغرىغا ئۆزىنى ئاتتى. ئەسلىگۇ ئۇ ئۇنداق ئويلىغان ئەمەس ئىدى، بىراق، ئۆزىنى تۇتالمىدى، نېمىشقىدۇ ئىچى-ئىچىدىن يىغا ئۆرلەپ، ئۆپكىسى ئۆرۈلدى. ئانىسىمۇ كۆز يېشى قىلدى. كېيىن ئۇلار ئانچە-مۇنچە مۇڭداشتى. شاراپەت يېلىنىپ تۇرۇپ،

ناماقۇللۇققا ئادەم ئەۋەتەيلى، دېۋىدى، ئانىسى:

— بولدى، بولدى. شۇ كۈنلەردە داداڭنىڭ سەپرايى ئۆرلەپ تۇرىدۇ، ئادەممۇ بارمىسۇن، سەنمۇ كۆزىگە كۆرۈنمە، ئۆزۈڭ تاپقان بالانى ئۆزۈڭ تارتىپ ئۆت، — دېدى.

ئىككىنچى نۆۋەت ئۇچراشقاندا، ئانىسى ئۆزىنى چەتكە ئالمىدى. قىزىغا ئۇدۇل قاراپ كەلدى. ئۇنىڭ قاپىقى تۈرۈلگەن، چىرايى سۆرۈن كۆرۈنەتتى. قېلىن لەۋلىرى تىترەيتتى. مەلۇمكى، ئۇ شاراپەتكە ھەم خاپا ئىدى، ھەم ئىچ ئاغرىتاتتى.

بۇ قېتىملىق ئۇچرىشىشتا شاراپەت شۇنى سەزدىكى، ئانىسى ئىككى ئوت ئوتتۇرىدا قىسىلىپ قالغانىدى. ئۇ قىزىنىڭ گۇناھىدىن ئۆتۈشكە تەييار ئىكەنلىكىنى كۆز ياشلىرى ئارقىلىق سەزدۈرۈپ تۇراتتى، ئۇنىڭ گەپ-سۆزلىرىدىن: «داداڭنىڭ مىجەزىنى ياخشى بىلىسەنغۇ، مېنىڭ نېمە ئامالىم بار؟...» دېگەن مەنە سېزىلىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئانىسىغا ئىچى ئاغرىدى. ئەگەر دادىسى ئۇنى ئەپۇ قىلسا، خوپ بولۇشۇپ قالسا ۋە يارىشقىدا توي قىلىپ بەرسە، شاراپەتمۇ بېرىپ-كېلىپ يۈرسە، تەبىئىيكى، ئانىسى ئۈچۈن ياخشى بولاتتى. بىراق، ئۇنىڭ تەرسا، غەرەز ئۇقمايدىغان دادىسى ئۇنداق قىلىشقا يول قويمايتتى.

شاراپەتنىڭ تىرىك يېتىم بولۇپ قېلىشىغا دادىسى سەۋەبچى ئىدى. ئۇ دادىسىغا خاپا بولاتتى. يەنە بىر تەرەپتىن ئانىسى بىلەن قېرىنداشلىرىنى سېغىناتتى. ئۆزى دېمەتلىك چوكانلارنىڭ ئاتا-ئانىسىنىڭكىگە يەكشەنبىلەپ بارغىنىنى كۆرسە، يۈرىكى ئېچىشىپ يىغلىغۇسى كېلەتتى. بويۇن قىسىپ يۈرۈشنى كىممۇ ياخشى كۆرسۇن؟ ئۇمۇ ئاشۇ چوكانلارغا ئوخشاش ئېچىلىپ-يېيىلىپ يۈرۈشنى ۋە: «ئاتا-ئانامنىڭ ئۆيىگە بېرىۋىدىم، كۆڭلەك تىككۈزۈپ كىيگۈزدى، توپلىي ئېلىپ بەردى...» دەپ ماختىنىپ سۆزلەپ يۈرۈشنى خالايتتى. بىراق، ئۇنىڭ غەرەز ئۇقمايدىغان تەرسا دادىسى ئۇنىڭ بارلىق ئارزۇ-ئارمانلىرىنى ۋەيران قىلغانىدى.

تۇرمۇش شۇنداق رەھىمسىز بولسا كېرەك. بىرىنچى دەردتىن قۇتۇلالماي يۈرگەن شاراپەت ئۇنىڭدىنمۇ ئازابلىق ئىككىنچى دەردكە قالدى.

تۇتۇپ تۇرۇلغان مەۋلان 1977-يىلى رەسمىي ئولغا ئېلىندى. ئۇ قوشنىسىنى ئۆلتۈرگەنلىكىنى بويىنىغا ئالمىغان بولسىمۇ، ئەمما ساقچىلار ئۆزلىرىنىڭ مۇلاھىزىلىرىگە ئاساسلىنىپ، مەۋلاننىڭ رابىيەخاننى ئۆلتۈرگەنلىكى چوقۇم... دەپ بېكىتكەنىدى.

مەۋلاننى قاتىل دەپ ئەيىبلەشتە چىڭ تۇرغان ۋە ئۇنى تۈرمىگە ئەۋەتىشكە ئالاھىدە كۈچ چىقارغان كىشىنىڭ تەرى سۆرۈن ۋىجىك ساقچى ئىكەنلىكىنى بىلىۋالـغان شاراپەت ئۇنى سۈرۈشتە قىلىپ كۆرۈۋېدى، دادا جەمەت تۇغقانلىرىدىن بىرى بولۇپ چىقتى. ئۇ شۇ چاغدىلا مەۋلاننىڭ نېمە ئۈچۈن قارىلىنىۋاتقانلىقىنى چۈشەندى. چۈشەندى-يۇ، ئىچ-ئىچىدىن بوغۇلۇپ يىغلاپ كەتتى.

دادىسى ئۇنىڭدىن ئۆچ ئالماقتا ئىدى.

3

شاراپەت تولىمۇ ساددا ئىدى. ئەتراپىدا بولۇۋاتقان ئىشلار ئۇستىدە ئارتۇقچە مۇلاھىزە قىلىپ كەتمەيتتى.

ئۇ مەۋلان قولغا ئېلىنىش ئالدىدا ۋە قولغا ئېلىنغاندىن كېيىنكى بىر ـ ئىككى كۈن ئىچىدە ئەجەبلەنگەن، قايغۇرغان، قورققان بولسىمۇ، كېيىن ئاستا ـ ئاستا ئۆزىگە كېلىپ: «ساقچىلار بۇگۈن بولمىسا، ئەتە ئۇنى قويۇپ بېرىدۇ...» دېگەن ئوي بىلەن تەسەللى تېپىپ، مەۋلاننىڭ قايتىپ چىقىشىنى كۈتۈشكە باشلىدى. ئۇنىڭچە، بولۇپ ئۆتكەن كۆڭۈلسىزلىكنىڭ نەتىجىسى ئۇنىڭدىن باشقىچە بولۇشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

چۈنكى، شاراپەت مەۋلاننىڭ گۇناھسىز ئىكەنلىكىگە ئىشىنەتتى. مەرھۇمنى ئۆلتۈرگەن قاتىل باشقا كىشى بولۇپ، ساقچىلار مەۋلاننى قاتىل دەپ قاراشتا يېڭىلىشقانىدى. ساقچىلار ئۇرۇنسىز گۇمان قىلىشقانلىقىنى بىر ـ ئىككى كۈن ئىچىدە ھېس قىلىشى چوقۇم ئىدى.

ئەپسۇسكى، بىر ـ ئىككى كۈنلا ئەمەس، توپتوغرا ئىككى ئاي ئۆتۈپ كەتتى. بىراق مەۋلان يېنىپ چىقمىدى. شاراپەت كۈندە بىر ـ ئىككى قېتىم مەۋلان قامالغان تۈرمىگە تاماق ئېلىپ بارغان بولسىمۇ، مەۋلان بىلەن بىرەر قېتىممۇ دىدارلىشالمىدى. مەۋلان ھازىرغىچە گۇناھىنى بويىنىغا ئالمىغىنى ئۈچۈن ئايالى بىلەن كۆرۈشۈپ قالسا، تىللىرىنى بىر قىلىۋالىدۇ، دېگەن ئوي بىلەن ساقچىلار ئۇلارنىڭ كۆرۈشىشىنى، پاراڭلىشىشىنى چەكلىگەنىدى. بۇنى شاراپەت بىلمەيتتى، شۇڭا ئۇ ھەر دائىم مەۋلانغا تاماق ئېلىپ بارغاندا:

ــ خۇدا ھەققى، مېنى ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشتۈرۈڭلار، خوش بوپ كېتەي...ــ دەپ يېلىنىپ، زارلىناتتى. لېكىن ئۇنىڭ نالە ـ زارىغا ھېچكىم پەرۋا قىلمايتتى.

مەۋلاننىڭ جىنايەتچى دەپ قامىلىشىدا چوقۇم بىر ئۇقۇشماسلىق بار دەپ قارىغان شاراپەت بۇ ئۇقۇشماسلىقنىڭ نېمە ئۈچۈن شۇنچە ئۇزاققا سوزۇلۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى ئەقلىگە سىغدۇرالمايتتى.

ساقچىلارمۇ ئۇنىڭغا قوپال مۇئامىلە قىلاتتى. ئۇنىڭ تۈرمىگە تاماق ئېلىپ بارغىنىنى كۆرگەن نۆۋەتچى ساقچى قاپىقىنى تۈرۈپ تۇرۇپ:

ــ يەنە تاماق ئېلىپ كەلدىڭمۇ؟ بىز ساڭا ئەمدى تاماق ئېلىپ كەلمە، دەپ قانچە قېتىم ئېيتتۇق ـ ھە؟!ــ دەيتتى. شاراپەت بۇنداق قوپاللىقتىن رەنجىسىمۇ، چاندۇرماستىن كۆڭلىدىكىنى ئېيتاتتى:

ــ ئۇنىڭغا مەن تاماق ئەكەلمىسەم، كىم ئەكىلىدۇ؟ مېنىڭدىن باشقا يېقىن ئادىمى يوق تۇرسا،ــ دەيتتى.

ھېلىقى ۋىجىك، پاكار ساقچىنىڭ مۇئامىلىسى ھەممىدىن بەك قوپال ئىدى. ئۇ، شاراپەتنى بىر ئاي ئىچىدە بەش قېتىم ئىزدەپ كەلدى، پوپوزا قىلدى، بىر قېتىم ساقچى ئىدارىسىگە چاقىرتىپ بېرىپ سوراق قىلدى.

— مەۋلان قوشنا ئېلنىڭ ئۆيىدىن بۇلاپ چىققان مال - دۇنيانى نەگە كۆمدۈڭ؟

— ئۇنداق ئىش يوق، ئۇ ھېچ نەرسە بۇلىغىنى يوق.

— يالغان ئېيتىۋاتىسەن! يوشۇرۇپ قالالايمەن دەپ خام خىيال قىلما. مەۋلان ھەممىنى ئىقرار قىلدى. ئۇنىڭ تول خوتۇنىنى ئۆلتۈرگىنى راست، ئۇنىڭ مال - مۈلكىنى ساڭا ئەپچىقىپ بەرگەن، سەن تىقىپ قويدۇڭ.

— ياق، ياق... ئۇنداق ئىش بولمىغان.

— ئۇنداقتا، قانۇنسىز ئېرىڭ يالغان ئېيتتىمۇ؟

ئېمىشقىدۇ پۈتۈن ۋۇجۇدى تىترەپ تۇرغان شاراپەت بۇ سوئالغا جاۋاب بېرەلمەي تۇرۇپ قالدى.

— راستىنى ئېيت، — دېدى ساقچى قوپاللىق بىلەن.

— مەن ھېچنېمىنى بىلمەيمەن.

— يەنە سەمىگە سېلىپ قوياي: بىزنىڭ پرىنسىپىمىز «ئىقرار قىلغانلارغا كەڭچىلىك قىلىش، جاھىللىق قىلغانلارغا قاتتىق چارە كۆرۈش». بىز ئىزچىل شۇنداق قىلىپ كېلىۋاتىمىز. تىقىپ قويغان زاڭ مالنى تاپشۇرۇۋەتسەڭ مەۋلاننىمۇ قويۇپ بېرىشىمىز مۇمكىن. ئەگەر بىز بىلەن قارشىلاشساڭ مەۋلاننىڭمۇ گۇناھى ئېغىرلىشىدۇ، سېنىمۇ بوش قويمايمىز.

— بىراق، مەن ئۇنداق نەرسىنى بىلمەيمەن.

— يالغان سۆزلىمە، مەۋلان ئاللىقاچان پاش قىلدى.

بۇ ۋەجىك ساقچىنىڭ يالغان سۆزلەۋاتقانلىقىنى شاراپەتنىڭ كۆڭلى تۇيۇپ تۇراتتى. يالغان سۆزلىگەن كىشىنىڭ گۇناھىدىن خۇدامۇ ئۆتمەيدۇ، دېگەن گەپ بار. مۇنۇ ساقچى كۆزىنى پارقىرىتىپ تۇرۇپ يالغان سۆزلەۋاتىدۇ، مېنىمۇ يالغان سۆزلە، دەۋاتىدۇ، ئۇ يالغان سۆزلىگەن كىشىنىڭ ئۇ دۇنيادا قارا يۈز بولۇپ كېتىدىغانلىقىنى بىلمەمدىغاندۇ، خۇدادىن قورقمامدىغاندۇ؟... شاراپەت مەۋلاننىڭ يالغان سۆزلىشىگە، يوق گۇناھىنى «ئىقرار» قىلىشقا ئىشەنمىگەندەك، يالغان سۆزلەشكىمۇ جۈرئەت قىلالمايتتى. شۇڭا ئۇ:

— مەن يالغان سۆزلىمىدىم. يالغان سۆزلىگەن بولسام، ياراتقان ئىگەم مېنى ئۇ دۇنيادا ئەمەس، بۇ دۇنيادا قارا يۈز قىلسۇنەتسۇن، — دەپ جىم بولۇپ قالدى.

پاكار، ۋەجىك ساقچى شاراپەتنىڭ سۆزىگە ئىشەنسە كاشكى! ئۇ شاراپەتنىڭ ئاشۇ سۆزى ئۈچۈن تېرىكىپ، قايناپ ۋە كۆزلىرىدىن غەزەپ ئۇچقۇنىنى چاچرىتىپ سۆزلەپ كەتتى:

— ئىقرار قىلمايدىغان بولساڭ، كۆرگۈلۈكىڭنى كۆرسىتىمەن .سەن قانجۇققا!...

بىلىپ قوي، بۇ ساقچى ئىدارىسى! بىزنى كولدۇرلىتىمەن دەپ ئويلىما!

شاراپەت ئازادە ئىشخانىدا سوراق قىلىنىغانىدى. ئۇ ئىشىكنىڭ تۈۋىدە، يۆلەنچۈكسىز ئۇزۇن ئورۇندۇقتا دېرىزىگە كەينىنى قىلىپ ئولتۇراتتى. ۋەجىك ساقچى قىزغۇچ سېرىق سىرلانغان ئۈستەل ئالدىدا يۆلەنچۈكلۈك ھاۋا رەڭ ئورۇندۇقتا يالاڭباش ئولتۇ-

راتتى. ئۇلارنىڭ ئارىلىقى ئۈچ قەدەمچە كېلەتتى. شۇنداق بولسىمۇ، ساقچى چېچىلغاندا، ئۇنىڭ تۆكرۈكلىرى شاراپەتنىڭ يۈزىگە چاچراپ كەتتى.

— ئېيت دەيمەن! سېنى ئويغانسۇن دەپ شۇنچە ۋاقىت كۈتتۇق. ئەمدى قوشناڭنىڭ ئۆيىدىن بۇلانغان نەرسىلەرنى نەگە يوشۇرغانلىقىڭنى ئېيتىپ بەرمەيدىغان بولساڭ، پرولېتارىيات دىكتاتۇرىسىنىڭ كۈچىنى كۆرسىتىپ قويىمىز ساڭا!

شاراپەت قورقۇپ، ئالاقزادە بولۇشقا باشلىدى. ۋىجىك ساقچىنىڭ ئەلپازى يامان ئىدى. ئورۇق يۈزى قىزىرىپ كۆپكەن بولۇپ، كۆزلىرىدە غەزەپ ئوتى چاقنايتتى. شاراپەت كۆزلىرىگە ياش ئالغان هالدا: «دىكتاتۇرا دەيدىغۇ؟ ئۇنىڭ ناھەق قامالغىنى يەتمىگەندەك، مېنىمۇ قامىدۇ نېمە؟» دەپ ئويلىدى. ئەمما، ئۇنىڭ ۋىجدانى يالغان سۆزلەشكە يول قويمايتتى. چۈنكى، يالغان سۆزلەشنىڭ ئۆزى چوڭ گۇناھ ئىدى. ئۇ بەندە ئالدىدا گۇناھكار بولۇشقا رازى ئىدىكى، ئاللا ئالدىدا گۇناھكار بولۇشنى راۋا كۆرمەيتتى. شۇڭا ئاخىرى راست گېپىنى ئېيتتى:

— خۇدايىم تۇرۇپتۇ، مەن ھېچ ئىشنى بىلمەيمەن، ھېچ نەرسە يوشۇرمىدىم...

پاكار ساقچى خېلىغىچە قايىندى. لېكىن، شاراپەتنى يا ئۇرمىدى، يا قاماققا ئالمىدى. بەلكى، جاھىللىق قىلماسلىق توغرىسىدا بىر ھازا پوپوزا ئارىلاش نەسىھەت قىلىپ، ئۇنى ئۆيىگە قايتۇرۇۋەتتى.

شۇنىڭدىن كېيىن شاراپەتنى بىر - ئىككى ئايغىچە ۋىجىك ساقچىمۇ، باشقا ساقچىمۇ ئىزدىمىدى. ئۇلار شاراپەتنى ئۇنتۇپ قېلىشقان ياكى ئۇنى سوراق قىلىشتىن ۋاز كېچىشكەنىدى. بۇ تۈپەيلى ئۇنىڭ قۇلىقىمۇ تىنجىپ قالدى. ئۇ يەنىلا: «مەۋلانىنى ئۆزۈنغا بارماي قويۇپ بېرىدۇ...» دېگەن ئۈمىد - ئارزۇ، ئىشەنچ بىلەن ياشاشقا باشلىدى.

ئاۋغۇستنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا پۇلدىن قىسىلىشقا باشلىغان شاراپەت ئەسلى مەۋلان ئىجارىگە ئېلىپ ئولتۇرغان قورۇنى ئىگىلىرىگە قايتۇرۇپ بېرىپ، «ئۈچ دەرۋازا» كوچىسىدىكى بىر ئۆينى ئىجارىگە ئېلىپ كۆچۈپ كەتتى. ئۆي ئىگىلىرى ياشانغان كىشىلەر بولۇپ، ئۆز پۇشتىدىن پەرزەنتى يوق ئىدى. ياشلىقىنى ئاشىق - مەشۇقلۇق بىلەن ئۆتكۈزگەن بۇ بوۋاي - مومايلار ئۇ دۇنيالىقنى ئويلاشقا باشلىغان چاغلىرىدىلا شىرەم تۇغقانلىرىدىن بىرىنىڭ قىزىنى بېقىۋالغانىكەن. ئۇلارنىڭ ئالدىغا كەلگەنىدە يەتتە - سەككىز ياشلارغا كىرىپ قالغان بۇ قىز ئۇلارنىڭ ئۆيىگە ئاسان كۆنمىگەن ۋە ئون ئالتە، ئون يەتتە ياشلارغا كىرگەن مەزگىللىرىدە ئۆز ئاتا - ئانىسىنىڭ ئالدىغا بېرىۋېلىپ كەلگىلى ئۇنىمىغانىكەن. شۇنىڭدىن بېرى قارانچۇقسىز قالغان بۇ بوۋاي - مومايلار شاراپەتتەك بېشىغا كۈن چۈشكەن بىر ئايالنى قوشنا قىلىپ ئولتۇرغۇزۇشنى ئويلاپ يۈرگەنىكەن. ئۇلار قوشنا ئولتۇرغان ئايالنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئۆي ئىشلىرىنى قىلىپ بېرىشىنى ئارزۇ قىلىدىكەن، بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار ئۇنىڭدىن ئۆي ئىجارىسى ئالمىغاندىن تاشقىرى، تېگىشلىك ھەق بېرىدىكەن. بۇ دەل شاراپەت قوشنا ئولتۇرۇشقا لايىق جاي ئىدى.

بوۋاينىڭ ئىسمى ئۇردۇن، مومايىنىڭ ئىسمى پاتىمە ئىدى. ئۇلار ھېلىمۇ ئاشىق-

مەشۇقتەك ياشايتتى، خۇددى يېڭىدىن توي قىلىشقان قىز - يىگىتلەردەك بىر - بىرىنى «نۇردۇن»، «پاتىمە» دەپ چاقىرىشاتتى. ئازادلىقتىن بېرى يېمەك - ئىچمەك شىرىكتىدە ئىشلىگەن نۇردۇن ئاكا ھازىر پېنسىيە پۇلى ئالاتتى ۋە تۇرمۇشتا ھېچنەرسىدىن قىسىلماي ياشايتتى. شاراپەت ئۇلارغا قوشنا بولغىنىدىن كېيىن خېلىلا بايىشادچىلىقتا ئېرىشىپ قالغاندەك بولۇپ قالدى.

شاراپەت ئۇلارغا، ئۇلار شاراپەتكە يار - يۆلەك بولۇپ ئۆتۈۋاتقىلى ئىككى ھەپتە بولۇپ قالغانىدى. ۋاقىت ئاش ۋاقتىدىن ئۆتكەن بولۇپ، شاراپەت ئۈزۈم بارىڭى ئاستىدىكى كارىۋاتتا چۈشلۈك تاماق ئۈچۈن خېمىر يۇغۇرۇۋاتاتتى. ھېلىقى ۋىجىك، پاكار ساقچى ئاسماندىن چۈشكەندەكلا شاراپەتنىڭ ئالدىدا پەيدا بولۇپ قالدى. ئۇنى ساقچى ئىزدىمىگىلى خېلى زامانلار بولغانىدى. بۇ تەرى سۆرۈن ساقچى ئەمدى نېمىدەپ كەلدىكىنە؟ شاراپەت چۆچۈگەن، ھولۇققان ھالدا بېشىنى كۆتۈردى.

— سەن بۇ يەرگە كۆچۈپ كېلىۋاپتىكەنسەن - دە؟ — دېدى ۋىجىك ساقچى.

ئەرلەرنىڭ قىز - ئاياللارنى سەنلىشى ھۆرمەتسىزلىك دەپ قارىلىدۇ. ئەمما، مۇنۇ ساقچى شاراپەتنى يا ئۆچ كۆرىدۇ يا ھۆرمەتلەشكە ئەرزىمەيدۇ، دەپ بىلىدۇ. شۇڭا، ئۇنى ھەرقاچان سەنلەپ سۆزلەيدۇ. شاراپەت بۇنىڭغا كۆنۈپ قالغان، ھارمۇ ئېلىپ كەتمەيدۇ. ئاخىر ئۇ ھار ئالىدىغان ئىشلار ئاز بولۇۋاتامدۇ؟ ئۇ ساقچىنىڭ قوپاللىقىنىمۇ تۇيمىغاندەك ئۇدۇل جاۋاب بەردى:

— ھەئە.

— مەن تېخى سېنى بۇرۇنقى مەھەللەڭدىن ئىزدەپ يۈرۈپتىمەن.

— نېمە ئىش بار ئىدى؟ — كۆڭلىدە ئەنسىزچىلىك باش كۆتۈرگەن شاراپەت قەھشۇمىسىنى تۇرۇپ سورىدى.

— ئاڭلىساق، سەن ئۆزۈڭنى يەنە مەۋلاننىڭ قانۇنىي ئايالىمەن، دەپ يۈرۈپسەن. بىز ساڭا بۇرۇنلا ئېيتقان، قانۇن سەنلەرنىڭ ئەر - خوتۇن ئىكەنلىكىڭلارنى ئېتىراپ قىلمايدۇ. ساڭا شۇنى ئەسكەرتىپ قويغىلى كەلدىم. مەۋلان بىلەن مۇناسىۋىتىڭنى ئۈز...

بۇنداق سۆزنى باشقا ساقچىلارمۇ ئۇنىڭغا ئىككى - ئۈچ قېتىملاپ ئېيتقانىدى. ئەمما، شاراپەت ئۇنداق سۆزلەرنى پىسەنتىگىمۇ ئالمىغان. سەۋەبى، ئۇ قانۇن ئېتىراپ قىلسۇن، قىلمىسۇن ئۆزىنى ھامان مەۋلاننىڭ ئايالىمەن، دەپ بىلەتتى. چۈنكى، ئۇلار ئەسىرلەردىن بېرى داۋام قىلىپ كەلگەن قائىدە - يوسۇن بويىچە نىكاھ ئوقۇتۇپ چېتىلغانىدى. بۇرۇن قىلارمۇ، ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىمۇ نىكاھ ئىشلىرىنى ئاشۇ ئۇسۇلدا ئادا قىلغان، ھازىر قانۇنىي رەسمىيەت بويىچە توي خېتى ئېلىپ قوشۇلۇۋاتقانلارمۇ موللامنىڭ نىكاھىسىز بىر ئۆيگە كىرىشنى راۋا كۆرمەيدۇ. گەپ ئاشۇ قىزىل قەغەزدىلا بولىدىغان بولسا، ئۇنى مەۋلان قويۇپ بېرىلگەندىن كېيىن ئالسىمۇ بولىدىغۇ؟ ئەمما، ئۇنىڭ دادا تەرەپ تۇغقىنى بولغان مۇنۇ ساقچىنىڭ ئاشۇ سۆزلەرنى ئەتەي تەكرارلاپ ئېيتقىلى كېلىشىدە باشقا مۇددىئايى بار. بولمىسا ئاللىقاچان ئوچۇق دېيىلگەن

سۆزنى ئۇ تەكرارلىغىلى كەلمەس ئىدى. شۇڭا شاراپەت بىرئاز قوپاللىق بىلەن سورىدى:

— زادى نېمە قىل دېمەكچى بولىسىز مېنى؟

— بىرىنچىدىن، مەۋلانىدىن ئالاقەڭنى ئۈزۈشۈڭ كېرەك. ئىككىنچىدىن، داداڭنىڭ ئالدىغا توۋا قىلىپ بېرىشىڭ لازىم.

شاراپەت ئويلىنىپ قالدى، دادامنىڭ بەلكىم رەھمى كەلگەندۇ، دېگەن ئوي كۆڭلىدىن كەچتى ۋە پەرىدىنى ئېيتتى:

— توۋا قىلسۇن دېگەن دادامنىڭ تەلىپىمۇ؟

— شۇنداق. بۇ بىز ئۇرۇق-تۇغقانلارنىڭمۇ تەلىپى.

— دادامغا ئېيتىپ قويۇڭ، ئۇلار ماقۇل دېسە، مەن ئۇيىگە قايتىپ كېتىشكە تەييار. بۇرۇن ئاپامغىمۇ شۇنداق دېگەنىدىم. ئەمما، توۋا قىلىشنى شەرت قىلمىسۇن. چۈنكى مەن توۋا قىلغۇدەك ئىش قىلمىدىم.

— داداڭ سېنى بالامكەن دەپ ياخشىلىق قىلىشنى ئويلاۋاتسا، سەن يەنە تەرسالىق قىلامسەن؟

— دادام نېمە ياخشىلىق ئويلاۋاتىدۇ ماڭا؟

پاكار ساقچى ئالدى-كەينىگە قاراۋېتىپ، سۆزلىرىنى ئاڭلاپ تۇرغان ھېچكىم يوقلۇقىنى بىلگەندىن كېيىن پەس ئاۋازدا ئېيتتى:

— سەن ئەسكىلىك قىلىپ قېچىپ قويۇپ، داداڭنىڭ يۈزىنى تۆكتۈڭ، ئابرويىنى يەر بىلەن يەكسان قىلدىڭ. ئاڭلىساق، سەن ئېغىر ئاياغ ئىكەنسەن، بۇ ھالدا يۇرۇۋەرسەڭ تېخىمۇ سەتچىلىك بولىدۇ، داداڭمۇ، بىزمۇ بۇ شەھەردە يۈزىمىزنى كۆتۈرۈپ يۈرەلمەيمىز. شۇڭا، سېنى «قول سۇنسا يەڭ ئىچىدە، باش يېرىلسا بۆك ئىچىدە» قىلىپ تۇغقانلاردىن بىرىگە چاتماقچى.

شاراپەت ئۆزىنى تۇتۇۋالدى ۋە ئۆزىنى چاتماقچى بولغان تۇغقاننىڭ كىملىكىنى بىلگۈسى كەلدى.

— كىمگە؟

— سايىتجانغا.

— ھە؟!

سايىتجان ئەللىك ياشلارنىڭ قارىسىنى ئالغان كىشى ئىدى. باشقىلارنىڭ دېيىشىچە، ئۇ خېلىلا باي ئادەمنىڭ ئەتىۋارلىق ئوغلى بولۇپ، پۈتۈن مال-مۈلكىنى قىماردا ئۇتتۇرۇپ تۈگەتكەن، تۇرمىدىمۇ ئىككى-ئۈچ قېتىم يېتىپ چىققان، لېكىن ھازىرغىچە قىماردىن قول ئۈزمىگەنىدى.

— دادام ماڭا ياخشىلىق قىلىپ، ئاشۇ سايىتجان دېگەن قىمارۋازغا چاتماقچىمۇ؟— شاراپەت يىرگەنگەندەك غەلىتە ھىجايدى، — دادامغا ئېيتىپ قويۇڭ: ئۆلسەممۇ دادامنىڭ ئالدىغا ئېگىلىپ بارمايمەن!

— ئاغزىڭنى ئۇششۇتمە!

— راست، دادام مېنى باقتى، چوڭ قىلدى، دادىلىق قەرزى تۆگىدى. ئەمدى ئۆز كۈنۈمنى ئالالىغۇدەك بولدۇم. خۇدا بەرگەن رىسقىمنى يەرمەن، پېشانەمگە پۈتۈلگەن كۈنۈمنى كۆرەرمەن. مېنىڭ كېيىنلىكىمگە سىزمۇ كۆيۈنمەي قويۇڭ، دادىممۇ كۆيۈنمىسۇن!

شاراپەت شۇنداق دېدى-دە، ئۆيگە كىرىپ كەتتى. ۋىجىك ساقچى تېرىكىپ، ئۇنى قارغاپ تىللىغانچە چىقىپ كەتتى.

شاراپەت دادىسىنىڭ غەلىتە شەپقىتىدىن خېلى كۈنلەرگىچە تېرىكىپ يۈردى. ئۇ ئىلگىرى: «بەلكىم قېچىپ قويۇپ ياخشى ئىش قىلمىغاندىمەن، ئەل ئاغزىدا يامان ئاتلىق بولۇپ قالدىم. ئاتا-ئانامغا بۇ سەتچىلىكنى كۆتۈرۈپ يۈرۈش ئاسان ئەمەس» دەپ ئويلاپ، كۆڭلىدە دادىسىغا نىسبەتەن ئىچ ئاغرىتىشتەك بىر خىل تۇيغۇ پەيدا بولغانىدى. ئەمدى ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى بۇ تۇيغۇ بىردىنلا نەپرەتكە ئالماشتى.

خۇدايا تۇۋا، بەزى ئاتا-ئانىلار نېمە ئۈچۈن شۇنچە رەھىمسىز كېلىدىغاندۇ؟ ئۇلار پەرزەنتلىرىنىڭ خاتىرجەم ياشىشىنى، ياخشى كۈن كۆرۈشىنى خالىمامدىغاندۇ؟ بالىلىرىنىڭ خاتىرجەمسىزلىكى، بىئاراملىقى ئۇلار ئۈچۈن تاماشىمىدۇ؟

شاراپەت ئويلىغانسېرى تېرىكەتتى. ئىچ-ئىچىدىن بوغۇلاتتى. دادىسى كۆزىگە ياۋۇز، كۆزىدىن قان تېمىپ تۇرغان ھالەتتە كۆرۈنەتتى. ھېس-تۇيغۇسىز، مېھرى-شەپقەتسىز ئادەم بولۇپ تۇيۇلاتتى. بۇ خىيال ئۇنى تولىمۇ ئازابلىدى، يۈرىكىنى جاراھەتلىدى، ھەسرىتىگە ھەسرەت، دەردىگە دەرد قوشتى. ئۇنىڭ نەچچە كۈنگىچە قاپىقى ئېچىلمىدى. كېچىلىرىمۇ تۈزۈكرەك ئۇخلىيالمىدى. يېگەن تائاملىرى تېتىمىدى. ئۇ كەم گەپ، جىمغۇر، خىيالچان بولۇپ قالدى.

بۇنداق ئۆزگىرىشنى ئۆي ئىگىلىرى تۇيۇپ تۇراتتى. ئۆي ئىگىلىرىنىڭ قىياسىچە شاراپەت تۇغقۇتى يېقىنلىشىپ قالغان بولسىمۇ، ئېرىنىڭ تېخىچە قويۇپ بېرىلمەيۋاتقانلىقىدىن، تۇغقۇتتا ئۆز ئېشىغا ئويلىمىغان مۈشكۈلچىلىكلەر كېلىشى مۇمكىنچىلىكىدىن ئەنسىرەپ غەمگە پېتىپ قالغانىدى. شۇڭا ئۇلار گەپ سوراپ، بۇ بىچارە چوكاننىڭ كۆڭلىنى يېرىم قىلمايلى، دېگەن ئوي بىلەن ئۇنىڭدىكى ئۆزگىرىشنى كۆرمەسكە، بىلمەسكە سېلىپ يۈرۈۋەردى. ئەمما، شاراپەتنىڭ خىيالچان، جىمغۇر كۈنلىرى ئۇزارغانسېرى، رەھىمدىل موماي پاتىمە ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىشنى زۆرۈر تاپتى.

— قىزىم شاراپەت، نېمىشقا ئۆزۈڭچە مۈڭلىنىپ يۈرىسەن؟ كۆڭلۈڭدىكى ئەندىشەڭنى، قايغۇڭنى چۈشىنىپ تۇرۇۋاتىمەن. قوي ئۇنداق ئورۇنسىز خىيالنى، يوقىلاڭ ئوي-خىيال بىلەن ئۆزۈڭنى قىينىما. ياراتقان ئىگەم ساڭا ئاسانلىق بېرەر، ۋاقتى كەلگەندە ساڭا ئۆزۈم قارايمەن، خاتىرجەم بول قوزام...

شاراپەت ئۇنىڭ نېمىنى كۆزدە تۇتۇپ سۆزلەۋاتقانلىقىنى چۈشىنىپ، بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى-يۇ، دەرد-ھەسرىتىنى ئېيتمىدى. ھازىرغىچە كىشىلەرگە ئاتا-ئانىسىنىڭ يامان گېپىنى دەپ باقمىغان شاراپەت بۇ مومايغىمۇ دادىسىنىڭ ئۈستىدىن شىكايەت قىلىشنى توغرا تاپمىدى. دېمىسىمۇ شىكايەت قىلغاندىن نېمە پايدا؟ شى-

كايەت بىلەن دادىسىنى ياخشى ئادەمگە ئۆزگەرتىۋالغىلى بولسا كاشكى! ياخشى بولسۇن-بولمىسۇن، ئۇ ئاشۇ دادىدىن تۆرەلگەن. بۇنىڭدىن تېنىۋېلىش مۇمكىن ئەمەس. گەرچە ئابلىز قارىم ئۇنى قىزىم ئەمەس، دېگەن بولسىمۇ، شاراپەت ئۇنى دادام ئەمەس، دېيەلمەيدۇ.

گەرچە شاراپەت ھېلىقى ۋىجىك ساقچى بىلەن سۆزلەشكىنىدە: «ئۆلسەممۇ دادامنىڭ ئالدىغا ئېگىلىپ بارمايمەن» دېيىش ئارقىلىق ئارىلىقتىكى ھاڭنى چوڭقۇرلاتقان، كېڭەيتكەن بولسىمۇ، يەنىلا دادىسىنى كۆڭلىدىن پۈتۈنلەي چىقىرىۋېتەلمەيتتى. ئانىسىنى سېغىناتتى، قېرىنداشلىرىنى كۆرگۈسى كېلەتتى. قېرىشقاندەك، ئانىسمۇ ئۇنىڭدىن ئۆزىنى قاچۇردى. ئۇ ئىلگىرى ئانىسى بىلەن ئۇ يەر، بۇ يەردە كۆرۈشۈپ قالاتتى. ئەمما، ھازىر ئۇنى كۆرمىگىلى بىر ئايدىن ئېشىپ كەتتى.

تەقدىر شاراپەتتىن يۈز ئۆرۈگەندەك ئىدى. ئۇنىڭ مەۋلانىنى پات ئارىدا قويۇپ بېرىدۇ، دېگەن ئۈمىد-ئارزۇسىمۇ يوققا چىقىشقا باشلىدى. ئاتا-ئانىسى بىلەن خوپ بولۇپ قېلىشنىڭ يولىمۇ ئاللىقان ئېتىلىپ كەتتى. ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن بۇ كۈلپەتلەرگە كىم جاۋابكار؟ قوشنىسىنى ئۆلتۈرگەن قاتىلمۇ ياكى شاراپەتكە ئۆچلۈك قىلىپ، ئەنسىز كېچىدىكى ۋەقەدىن بىر تەرەپلىمە خۇلاسە چىقارغان ۋىجىك، ئورۇق ساقچىمۇ؟ بەلكىم دادىسىدۇ؟... ئۇ ئەجەبلىنەتتى، غەزەپلىنەتتى، قايغۇراتتى، ئازابلىناتتى ۋە ئاخىرى: «ياراتقان ئىگەم بار، بۇ دەردتىن ئۆزى خالاس قىلار» دېگەن ئوي-خىيال بىلەن كۆڭلىگە تەسەللى بېرەتتى.

تەسەللى — ئۈمىدسىزلەر، چۈشكۈنلەر ئۈچۈن شىپالىق دورا. گەرچە ئۇ مۇشكۈلنى يوق قىلالمىسىمۇ، كۆڭۈلنى خاتىرجەملىككە ئىگە قىلىدۇ، كىشىنىڭ ھاياتقا بولغان مۇھەببىتىنى كۈچەيتىدۇ. شاراپەتمۇ پۈتۈن ياز، بەلكى كۈزنىمۇ ئاشۇنداق تەسەللى بىلەن ياشاپ ئۆتكۈزدى.

قىش يېتىپ كەلدى. تاغ باغرى، ئېدىرلار قارغا كۆمۈلدى. ھەممە يەر ئاپئاق بولۇپ كۆرۈنەتتى ۋە بۇنداق ئاقچىلىقتىمۇ خۇددى يازنىڭ يېشىلچىلىقىغا ئوخشاش، ئۆزگىچە گۈزەللىك بار ئىدى. تۇرخۇنلاردىن كۆمۈرنىڭ كۆكۈچ ئىسلىرى ئۈزۈلمەي ئۆرلەپ تۇراتتى. ئاق قۇشقاچلار كوچىلاردا، باغلاردا، ھەتتا ئۆگزىلەردە ۋىچىرلىشىپ يۈرۈپ دان ئىزدىشەتتى. مەھەللىنىڭ كەپسىز بالىلىرىنى سوغۇق ئاللىقاچان كوچىدىن ئۆيلىرىگە ھەيدىگەنىدى.

سوغۇقنىڭ كۈچىيىشىگە ئەگىشىپ شاراپەتنىڭ ئەندىشىلىرىمۇ كۆپىيىشكە باشلىدى. چۈنكى، ئۇنىڭ ئاي-كۈنى توشۇپ قالماقتا ئىدى.

«ئاپام يېنىمدا بولمىسا قانداق بوشىنارمەن ۋە بوشانغاندىن كېيىن قانداق قىلارمەن» دېگەن غەم-ئەندىشە شاراپەتنى خېلىدىن بېرى قىيناپ كەلگەنىدى. سوغۇق كۈچەيگەندىن بېرى بۇ خىيال ئۇنىڭ كاللىسىدىن چىقمايدىغان بولدى. مۇبادا مەۋلان يېنىدا بولغىنىدا ئىدى، ئۇ بۇنچە غەم قىلىپ كەتمىگەن بولاتتى. ئەپسۇسكى، مەۋلانىنىڭ قامالغىنىغا يەتمىگەندەك، ئانىسىمۇ ئۇنىڭدىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ يۈرمەكتە.

شاراپەت تۇغۇتىدا كۈتمىگەن ھادىسە يۈز بېرىشتىن قورقاتتى. ئاخىر بۇ ئۇنىڭ تۇنجى تۇغۇتى-دە. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆزىمۇ تەجرىبىسىز. كونىلار تۇغۇتنى جەڭگە ئوخشىتىدۇ. بۇ جەڭدە ئۇ يارىدار بولۇشىمۇ، ھالاك بولۇشىمۇ مۇمكىن، قانداق بولۇشىنى كىم ئالدىن ئېيتالايدۇ؟ ئۇ دوختۇرخانىدا يەڭگىشنى ئويلايتتى، بىراق ئۇ ئېرى يوق تۇرۇپ ھامىلدار بولۇپ قالغانلارنى دوختۇرخانا قوبۇل قىلمايدۇ، دەپ ئاڭلىغانىدى. شۇنداق بولسا، ئۇنى كىم پاناھىغا ئالار؟

بىر كۈنى ئۇ ئەندىشىسىنى پاتىمە ھەدىگە ئېيتتى:

— جېنىم پاتىمە ھەدە، مەن قورقۇۋاتىمەن.

— نېمىدىن قورقىسەن قىزىم؟

— تۇغۇتىمدا بىرەر ئىش بولامدىكىن دەيمەن...

— شۇ ئىشمىدى؟ قورقما قىزىم، قورقما. خۇدا ئۆزى ئاسانلىق بېرىدۇ، دوختۇرلار سېنى ئاسانلا تۇغدۇرىدۇ.

— مۇبادا ئۇلار مېنى تۇغدۇرۇشقا ئۇنىمىسىچۇ؟

— نېمىشقا؟ ئۇنايدۇ. سېنى دوختۇرخانىغا ئۆزۈم ئېلىپ بارىمەن، ئۆزۈم ھەمراھ بولىمەن، ئۆزۈم باقىمەن.

پاتىمە ھەدە — ئۇ ئېگىز بويلۇق، سېمىز، ئاق يۈزلۈك ئايال ئىدى — دېگىنىنى قىلدى. شاراپەتنىڭ تولغىقى تۇتقان كۈنى ئەتىدىندۇر بىر كىراكەش بالىنى باشلاپ كەلدى ۋە ئۇنىڭ ئېشەك ھارۋىسىغا يېڭى ئورۇن-كۆرپە سېلىپ، شاراپەتنى ياتقۇزدى-دە، ئۇدۇل دوختۇرخانىغا ئېلىپ باردى. ھاسىراپ يۈرۈپ كىملەر بىلەندۇ كۆرۈشتى ۋە شاراپەتنى تۇغۇت بۆلۈمىدە ياتقۇزدى. بۇ ئىش شۇنداق ئاسان، تۇسالغۇسىز پۈتتىكى، شاراپەت ئېرى يوق تۇرۇپ قورساق كۆتۈرگەن ئاياللارنى دوختۇرخانىدا ياتقۇزمايدىكەن، دېگەن پاراڭلار يالغان، ئەپقاچتى گەپلەر ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ قالدى.

شاراپەت دوختۇرخانىدا ياتقاندىن كېيىن، گەرچە بۇرۇنقى قورقۇنچلۇق ئوي-خىياللاردىن تامام قۇتۇلۇپ كېتەلمىگەن بولسىمۇ، لېكىن كۆڭلى خېلىلا ئورنىغا چۈشۈپ خاتىرجەم بولۇپ قالدى.

شاراپەت دوختۇرخانىدا يېتىپ، ئۈچ كۈندىن كېيىن بوشاندى. تۇغۇت ئوڭۇشلۇق ئۆتتى. ئەمما، ئۇنى تۇغدۇرغان پراكتىكانتلارنىڭ بىپەرۋالىقى تۈپەيلى، بالا ھەمرىيى چالا چۈشكەنىدى. دوختۇرلار ئۇنى ئالىمىز دەپ شاراپەتنى يەتكۈچە قىيناشتى. ئۇ ھالسىراپ، بىھوش بولۇپ ياتتى. كېيىن ئۇنىڭغا قان سېلىشتى.

ئۇ شۇ كۈنى كەچكە يېقىن بىرئاز ئوڭشالغاندەك بولدى. نېرى-بېرى مىدىرلىدى. ھەتتا بېشىنى كۆتۈرۈشكىمۇ ئۇرۇندى. ئۇنىڭ بېشىدا پەرۋانە بولۇپ يۈرگەن پاتىمە ھەدە ئۇنىڭ بۇ ھەرىكىتىنى ياقتۇرماي:

— قىمىرلىما قىزىم، قىمىرلىما، — دېدى.

— بالىنى كۆرەي دېۋىدىم.

— ئالدىرىما، ئالدىرىما، كۆرىسەن، كىشىنىڭ مەستلىكى كالگۇدەك چىرايلىق

ئوغۇل تۇغدۇڭ. ھەممە ئەزاسى بىجىردىم، سېمىز، ئاپئاق، كۆزلىرى يوغان - يوغان...
بىردىن شاراپەتنىڭ كۆز ياشلىرى تۆكۈلۈپ كەتتى. بۇ تۇغۇتنىڭ ئازاب يىغىسى ئەمەس، بەلكى ئامان - ئېسەن بوشانغانلىقنىڭ خۇشاللىق يىغىسى ئىدى. ئۇ ئەسلى «تۇغۇتۇمدا ئۆلۈپ كېتەرمەنمۇ...» دەپ قايغۇرغانىدى. خۇداغا شۈكرى ساق - سالامەت يەڭگىگەندىن سىرت ئوغۇل تۇغدى. «ئوغۇل تۇغۇپتىمەن» دېگەن خىيال ئۇنى سۆيۈندۈرۈۋەتتى.

— جېنىم پاتىمە ھەدە، بالىنى ئېلىپ چىقىسىڭىز بوپتىكەن، بىر كۆرسەم.

— ماقۇل قىزىم، ماقۇل. مەن دوختۇرلارغا دەپ ئېلىپ چىقاي، — پاتىمە ھەدە شۇنداق دېگىنىچە چىقىپ كېتىپ، ھايال ئۆتمەي بالىنى كۆتۈرۈپ كىردى. شاراپەت ئاپئاق يۆگەكلەر بىلەن ئورالغان بالىنى قولىغا ئېلىپ، يەنە كۆز يېشى قىلدى، ئەمما، كۆزلىرى كۈلۈپ تۇراتتى. بوۋاق ئۇنىڭغا قوشۇمىسىنى تۈرۈپ قارىدى. ئۇ ھەقىقەتەنمۇ پاتىمە ھەدە ئېيتقاندەك چىرايلىق ئىدى. ئېلېكتر يورۇقىدا ئۇنىڭ گۆشلۈك يۈزى كۆكۈچ كۆرۈنەتتى. بوۋاق بېشىنى ئۇ ياققا - بۇ ياققا چايقىدى، ئاغزىنى تامشىدى. ئانىنىڭ كۆڭلى ئۇنىڭ ھەرىكىتىنى چۈشەندى، بوۋاقنىڭ ئەمگۈسى كەلگەنىدى. شاراپەت سەل كۆتۈرۈلۈپ جەينەكلەندى - دە، ئۇنىڭغا ئەمچەك سالدى. بوۋاق خېلىغىچە ئېمەلمەي ئاۋارە بولدى ۋە ئەمچەكنى تەسلىكتە ئاغزىغا ئالغىنىدىن كېيىن قويۇپ بەرمىدى، بۇ ھال قىزىق تۇيۇلسا كېرەك، پاتىمە ھەدىمۇ، شاراپەتمۇ كۈلۈپ كەتتى.

شاراپەتنىڭ دوختۇرخانىدىن قايتىپ چىققىنىغا بىر ھەپتە بولغاندا، ئۆيگە ئانىسى تۇيۇقسىز كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ قولىدا ياغلىققا ئورالغان نەرسە بار ئىدى. شاراپەت ئانىسىنى كۆرۈپ كۆتۈرۈلدى. ئۇ، بۇ تۇيۇقسىز، كۈتمىگەن ئۇچرىشىشتىن ئۆزىنى يوقىتىپ قويغان، ھاياجانلانغان، ئاغزى گەپكە كەلمەي قالغانىدى، ئۇنىڭ كاللپۇكلىرى تىترەپ، كۆز يېشى تۆكۈلۈپ كەتتى ئۇ مىڭ تەستە:

— ئاپا، — دېيەلىدى.

— قوزغالما قىزىم، قوزغالما. ئېمىلا دېگەن بىلەن ئامان - ئېسەن يەڭگىپسەن... سېنىڭ بوشانغانلىقىڭنى تۈنۈگۈن ئاڭلىغانىدىم. دەرھال كېلەي دېسەم، داداڭ ئۆيدە. بۈگۈن ئۇ كىشى پېشىن نامىزىغا چىقىپ كەتكەندە كۆرۈپ كېلەي دەپ كېلىشىم.

ئانا شاراپەتنىڭ پېشانىسىنى، سارغىيىپ كەتكەن يۈزىنى سىيلىدى، كېيىن بوۋاقنى قولىغا ئالدى. ئۇ ئاق داكىلار بىلەن ئورالغانىدى. ئۇ بالىغا قاراپ:

— سۈتۈڭ قانداقراق؟ ئېمىتىۋاتامسەن؟ — دەپ سورىدى.

— ئېمىتىۋاتىمەن، دەسلەپتە سۈتۈم ئازلىق قىلغانىدى، ھازىر ياخشى، تويغۇدەك ئېمىۋاتىدۇ.

ئانا نەۋرىسىگە بىر ھازا قارىغاندىن كېيىن گەپمۇ قىلماستىن، قىزىنىڭ يېنىغا ياتقۇزۇپ قويدى، بۇ ھال شاراپەتنىڭ كۆڭلىگە كەلدى، ئۇ ئانىسىنىڭ نەۋرىسىنى بىر-ئىككى ئېغىز بولسىمۇ ماختاپ قويمىغىنى ئۈچۈن رەنجىدى. بىراق، بۇ رەنجىش قان-

داق تېز پەيدا بولغان بولسا، شۇنداق تېز كۆتۈرۈلۈپ كەتتى. چۈنكى، ئۇ ئانىسىنىڭ يوقلاپ كەلگەنلىكىدىن خۇشال بولغانىدى.

ئانىسى كۆتۈرۈپ كەلگەن ياغلىقنى ئېچىپ، ئۇنىڭ ئىچىدىن قارا كاجىدىن تىكىلگەن ئىشتان-پايپاق ئېلىپ قىزىغا تەڭلىدى.

— ئالدىراپ تىكىپ كەلدىم، ئاددىي بولسىمۇ ئېلىپ قوي.

— رەھمەت ئاپا، بۇلار كېرەك ئەمەس ئىدى، يوقلاپ كەلگىنىڭنىڭ ئۆزى يېتەتتى، — شاراپەتنىڭ ئاۋازى تىترەپ كەتتى.

ئانا ئۆزىنىڭ بۇ يەرگە كەلگەنلىكىنى ئابلىز قارىنىڭ سېزىپ قېلىپ، جېدەل قىلىشىدىن ئەنسىرىسە كېرەك، شۇڭا ئۇزاق ئولتۇرمايلا قىزىغا ئامان-ئېسەنلىك تىلەپ قايتتى.

ئانىسىنى پاتىمە ھەدە ئۇزىتىپ چىقتى. ئەمما، ئۇلار ئىشىك ئالدىدا ھايال بولۇپ قېلىشتى. ئۇلار نېمە توغرىلىقتۇر سۆزلىشىۋاتاتتى. شاراپەت ياتقان ئۆينىڭ دېرىزىسى يولغا قارايتتى. ئۇ ئۇلارنىڭ نېمە دېيىشىۋاتقانلىقىنى ئاڭلىغۇسى كېلىپ قۇلاق سالدى ۋە ئانىسىنىڭ دانىمۇ-دانە سۆزلىرىنى ئېنىق ئاڭلىدى:

— پاتىمە ھەدە، قىزىمغا ئوبدان قاراۋېتىپسىز، بۇنىڭ ئۈچۈن سىزگە كۆپ رەھمەت، بۇ ياخشىلىقىڭىز بىزدىن يانمىسا، خۇدادىن يانار... قىزىمغا نەسىھەت قىلىپ قويسىڭىز، دادىسىنىڭ ئالدىغا توۋا قىلىپ بارسۇن، دادا بولغاندىكىن، گۇناھىدىن ئۆتەر. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ئەسكىنى ئېزىقتۇرغان مەۋلان دېگەن لۈكچەكمۇ ئىككى يىل كېچىكتۈرۈپ ئېتىلىشقا ھۆكۈم قىلىنىپتۇ...

شاراپەتنىڭ بېشى قايغاندەك بولدى. كېيىن ئاۋازىنى چىقارماي يىغلاپ كەتتى.

4

شاراپەتكە تۇغۇتتىن كېيىن قان سېلىنغان، پاتىمە ھەدىنىڭ كۈتۈشى بىلەن چىرايىدىكى سېرىقلىق تۈگەپ، ئىككى مەڭزى بىلىنەرلىك قىزارغانىدى. ئەمما، مەۋلانغا ئۆلۈم جازاسى بېرىپ، ئىككى يىل كېچىكتۈرۈپ ئىجرا قىلىشقا ھۆكۈم قىلىنغانلىق خەۋىرى ئۇنى يەنە ھالسىراتتى، مەڭزىدىكى قىزىللىق تەدرىجىي يوقىلىپ، رەڭگى ساماندەك سارغىيىشقا باشلىدى، كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ كەتتى. تولا تەرلەيدىغان، بىردەم قىزىپ، بىردەم مۇزلايدىغان بولۇپ قالدى. بەزىدە كۆزى ئۇيقۇغا ئىلىنار-ئىلىنماستىن جۆيلۈيتتى. بۇنداق غەلىتە ئۆزگىرىش پاتىمە ھەدىنى ھەم ئەجەبلەندۈردى، ھەم ئەنسىرەتتى.

ئۇ كېچىلىرى شاراپەتكە ھەمراھ بولۇپ ياتىدىغان بولدى. كۈندۈزلىرىمۇ ئاساسەن ئۇنىڭ يېنىدىن چىقمايتتى. پاتراق ماغدۇرىغا كەلسۇن دېگەن ئارزۇدا كۈنىگە بىر قېتىم شورپا قايناتىپ بېرەتتى، شەۋكەت (بوۋاقنىڭ ئىسمى شۇنداق ئىدى) نىڭ يۆگەكلىرىنى يۇيۇپ قۇرۇتاتتى. مەشتىن كۆمۈر ئۈزۈلمەيتتى، ئۆي ئىسسىق، راھەت ئىدى. ئەمما، شۇنچىلىك كۆيۈپ-پىشىپ خەيرخاھلىق قىلىشلار شاراپەتنىڭ يامانلىشىپ كېتىۋاتقان ئەھۋالىنى ئازراقمۇ يەڭگىللىتەلمىدى.

شاراپەتنىڭ ئۇيقۇسى ئازلىغان، ئىشتىھاسى كېمەيگەنىدى. پاتىمە ھەدىسىنىڭ زورى بىلەن يېرىم پىيالە ئەتكەن چاي ياكى بىرەر چىشلەم گۆشنى مىڭ تەسلىكتە يۇتاتتى.

— بۇ قىلىقىڭ بولمىدى قىزىم، — دەيتتى پاتىمە ھەدە خاپا بولۇپ، — ئاخىر سەن تۇغۇتلۇقسەن، جىق-جىق يېمىسەڭ ماغدۇرۇڭغا كېلەلمەيسەن.

— كېلىمدىن ئۆتمىسە قانداق قىلىمەن پاتىمە ھەدە؟

— سەن ئەگەر مۇشۇنداق تاماق يېمەي يۈرسەڭ، سۈتۈڭ ئازلاپ كېتىپ، بوۋاققا قىيىن بولىدۇ.

شۇنداق بولۇدىغانلىقىنى شاراپەت ئويلاپ كۆرمىگەنىدى. مەۋلانىنىڭ ئىچ ئاغرىقىدا ئۆز ئەھۋالى خىيالىغىمۇ كىرىپ قويمايتتى. شۇڭا، پاتىمە ھەدىنىڭ سۆزلىرىگە باشتا ئانچە ئېتىبار قىلمىدى. سۈتى ئازلاشقا باشلىغاندا بولسا، قايغۇسىغا قايغۇ قوشۇلۇپ، بىر دەردى ئىككى بولدى.

شاراپەتنىڭ سۈتى ئازلاپ، شەۋكەت تويماس ھالغا يەتكەنىدى، پاتىمە ھەدە بازاردىن سۈت پاراشوكى ئېلىپ كىردى. بوۋاق سوسكىنى دەسلەپتە ئاغزىغا ئالغىلى ئۇنىمىغان بولسىمۇ، سوسكىنى شوراشنى ئۆگەنگەندىن كېيىن ئەمچەككە قاراپمۇ قويمىدى. بۇ ھالدىن شاراپەتنىڭ كۆڭلى يېرىم بولدى.

بىراق، ئۇنىڭغا نېمە ئامال بار؟ ئەمچەكنىڭ سۈتى تارتىلىپ ۋە ئۆزىمۇ ئورۇقلاپ، كۆزلىرى كىرتىيىپ كەتكەن تۇرسا...

شاراپەتنىڭ ئەھۋالى ھەقىقەتەنمۇ ئېغىر ئىدى. ئۇ جۈدەپ، مەڭىز سۆڭەكلىرى بۆرتۈپ چىققانىدى. رەڭگى سېپسېرىق، كۆزلىرىمۇ نۇرسىز كۆرۈنەتتى. ئورنىدىن تۇرسىلا بېشى قاياتتى، پۇت-قوللىرى دىرىلدەيتتى، بۇنىڭدىن ئەنسىرىگەن پاتىمە ھەدە شاراپەتنى يەنە دوختۇرخانىغا ئېلىپ باردى.

ئەپسۇسكى، دوختۇرلار شاراپەتنى شۇنچە تەكشۈرۈپمۇ تۈزۈكرەك كېسەل تاپالمىدى. قان ئاز، باشقا دەرد يوق، دەپ خۇلاسە چىقىرىشتى ۋە ئۆيدە ياخشى يېگۈزۈپ، ئوبدان كۈتسىلا ئاستا-ئاستا ياخشى بولۇپ كېتىدىغانلىقىنى ئېيتىپ قايتۇرۇشتى.

پاتىمە ھەدە شاراپەتنى دوختۇرنىڭ دېگىنىدەك ياخشى يېگۈزۈپ، ئوبدان كۈتكەن بولسىمۇ ئۇنىڭ كېسىلى ياخشىلانمىدى. بۇ ھال موماينى خېلىلا ئەنسىرەتتى ۋە ئاخىرى ئۆيگە تېۋىپ چاقىرىپ كەلدى.

تېۋىپنىڭ ئىسمى رىشاتجان بولۇپ، ئەمدىلا يىگىرمە بەش-يىگىرمە ئالتە ياشلارغا كىرگەن، ئەمما داڭقى ياش-قورامدىن ئاللىقاچان ھالقىپ كەتكەنىدى. چۈنكى، ئۇنىڭ دادىسىمۇ داڭلىق تېۋىپ ئىدى ۋە ئۇ ئون يېشىدىن باشلاپ دادىسىنىڭ دورا ياساش ئىشلىرىغا ياردەملەشكەنىدى، ئۇ ياش بولغىنى بىلەن تەجرىبىلىك ئىدى.

رىشاتجان كۈچا كۆرپىسىدىن تىكىلگەن قۇلاقچا، قارا چىبەرقۇتتىن تىكىلگەن توقۇما ياقىلىق پالىشوپكا، قارا ئۆتۈك-كالاچ كىيىۋالغانىدى. قارامتۇق يۈزى سوغۇقتىن قىزارغانىدى. ئۇ شاراپەتنىڭ تومۇرىنى ئۇزاقىچە تۇتتى ۋە ئۇنىڭغا ئاستىر-

تىن سەپسالدى، ئاق سېرىق، ئوتتۇرا بويى كەلگەن شاراپەت ھەر جەھەتتىن كېلىشكەن چوكان ئىدى. ئەمما، ئۇنىڭ چىرايى تولىمۇ سولغۇن، سېرىق، غەمكىن ئىدى، قىزغۇچ كۆزلىرىمۇ بىچارىلەرچە مۆلدۈرلەپ تۇراتتى. تومۇرىمۇ زەئىپ، سۇس سوقاتتى. تېۋىپنىڭ ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىدى.

— قان ئاز ئىكەن سىزدە، — دېدى رىشاتجان تومۇر تۇتۇپ بولغاندىن كېيىن، — مەن دورا ياساپ بېرەي، ئاۋۋال شۇنى ئىچىڭ، كېيىن تېرىگە ئالساق ياخشى بولۇپ كېتىسىز...

شاراپەت تېۋىپنىڭ ئۆزىگە سەپسېلىپ قارىشىدىن ئۇيۇلۇپ، خاپا بولۇپ تۇرسىمۇ چاندۇرمىدى، بەلكى، ھۆرمىتىنى قىلىپ تەشەككۈر ئېيتتى:

— رەھمەت سىزگە...

رىشاتجان ئەتىسىلا بىر خىل كۆمۈلاچ دورا ياساپ كىردى. ئۈچىنچى كۈنى قوينىڭ ئىككى شىراق سۆڭىكىنى ئېلىپ كىردى ۋە ئۇنى قاينىتىپ ئىچىش لازىملىقىنى ئېيتتى. ئۇنىڭ ئېيتىشىچە، شىراق سۆڭەكنىڭ شورپىسى قاننى كۆپەيتىدىكەن.

رىشاتجان بەكمۇ سەممىي، كۆيۈمچان تېۋىپ بولۇپ چىقتى. ئۇ ئىككى-ئۈچ كۈندە بىر قېتىم شاراپەتنى يوقلاپ تۇراتتى. خىلمۇ خىل قۇۋۋەت دورىلىرىنى ياساپ بېرەتتى، بۇنىڭ ئۈچۈن ئارتۇقچە ھەق تەلەپ قىلمايتتى، بەزىدە تېخى بىر تىيىن ھەق ئالمايتتى. پاتىمە ھەدىمۇ بازارغا چىقسىلا شىراق سۆڭەك، قوۋۇرغىلارنى ئېلىپ كىرىپ قاينىتىپ بېرەتتى. نىھايەت، شاراپەتنىڭ ئەھۋالىدا كۆرۈنەرلىك ئۆزگىرىش بولدى. چىرايىدىكى سېرىقلىق ئاستا-ئاستا يوقىلىپ، ئىككى مەڭزى قىزىرىشقا باشلىدى. ئۇ يېڭى سويۇلغان قارا پاقلاننىڭ تېرىسى (بۇنىمۇ ياش تېۋىپ تېپىپ كىرگەنىدى) گە چۆمكەلگەندىن كېيىن ئوبدانلا ياخشى بولۇپ قالدى. ئۇزاق ئۆتمەي ئۆي ئىشلىرىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالايدىغان بولدى.

ئىككىنچى ئاينىڭ باشلىرى ئىدى. ئۆي ئالدىدىكى باغچە ئاپئاق قار ئاستىدا ياتاتتى. قوزا چۆش مەزگىلىدىكى قۇياشنىڭ شولىلىرى قار ئۈستىدە جىمىرلايتتى. كۆك يۈزى بۇلۇتسىز، مەھەللە ئىچى شامالسىز ئىدى. ئوبدانلا دەرمانىغا كېلىپ قالغان شاراپەت چۆشلۈك تاماق ئۈچۈن لەڭمەنگە خېمىر يۇغۇرۇۋاتاتتى. سۇپىنىڭ لېۋىگە قويۇلغان مەشتە كۆيۈۋاتقان ئوتنىڭ يېنىك گۈرۈلدىشى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. مەشنىڭ سول تەرىپىدە پاتىمە ھەدە سوزۇلۇپ يېتىپ ئارام ئېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ يېنىدا — قىبلە تەرەپتىكى بوشۇكتە شەۋكەت تاتلىق ئۇخلاۋاتاتتى. نۇردۇن ئاكا قايسىبىر دوستىنىڭ ئۆيىگە كەتكەنىدى. بىردىن ھويلىدا كىمدۇر بىرىنىڭ يۆتەلگىنى، كېيىن: «نۇردۇن ئاكام بارمۇ؟ قايسىڭلار بار ئۆيدە؟» دېگىنى ئاڭلاندى.

بۇ رىشاتجاننىڭ ئاۋازى ئىدى. شاراپەت يۈگۈرۈپ ھويلىغا چىقتى ۋە تىنچلىق سوراشقاندىن كېيىن ياش تېۋىپنى ئاشخانا ئۆيگە باشلىدى. رىشاتجاننىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپلا ئورنىدىن تۇرغان پاتىمە ھەدە ياستۇقنى يىغىشتۇرۇۋېتىپ، ئۇنى سۇپىغا تەكلىپ قىلدى.

— شاراپەت سەللىمازا ساقىيىپ قاپتۇ - ھە، پاتىمە ھەدە؟ — دېدى رىشاتجان پالەكچىسىنىڭ تۈگمىلىرىنى يېشىۋېتىپ.

— شۇنداق، ئەۋۋەلى خۇدانىڭ شەپقىتى، ئۇنىڭدىن قالسا سىزنىڭ دورىگىزنىڭ شىپاسى بىلەن شۇنچىلىك بولۇپ قالدى بۇ قىزىم، خۇداغا شۇكرى.

— سىزگە كۆپ رەھمەت رىشاتجان ئاكا، — دېدى مىننەتدارلىقىنى بىلدۈرگۈسى كەلگەن شاراپەتمۇ سۆز قىستۇرۇپ، — سىزنى كۆپ ئاۋارە قىلدىم، ئاتا - ئانامدىن كۆرمىگەن ياخشىلىقنى سىلەدىن كۆردۈم...

شۇ سۆز بىلەن شاراپەتنىڭ كۆڭلى بۇزۇلدى. سەۋەبى، ئۇ نەچچە كۈندىن بېرى ئاتا - ئانىسىنى، قېرىنداشلىرىنى سېغىنىپ، ئۇچى تىتىلداپ تۇرغانىدى. دادىسى بىلەن قېرىنداشلىرىنى كۆرمىگىنىگە بىر يىلدىن ئاشتى، ئانىسىمۇ ئوغرىلىقچە كېلىپ يوقلاپ كېلىپ كەتكەندىن بېرى قارىسىنى كۆرسەتمىدى. شاراپەت بۇلارنى ئويلىسىلا كۆڭلى بۇزۇلاتتى، ئۆپكىسى ئۆرۈلەتتى. ھېلىمۇ شۇنداق بولدى، ئۇ ئالدىغا تارتىۋالغان تېكى ئاق، ئۇششاق قىزىل گۈللۈك پەرتۇقىنىڭ ئۇچى بىلەن كۆز ياشلىرىنى سۈرتتى.

— كۆڭلىڭىزنى بۇزماڭ شاراپەت، — دېدى رىشاتجان.

— بولدى قىزىم، يىغلىما، — دېدى پاتىمە ھەدە، كېيىن رىشاتجانغا قاراپ ئېيتتى، — بۇ بىچارە قىزىمنىڭ كۆڭلى بەكلا سۇنۇق...

رىشاتجان بېشىنى تەستىق ئىشارىتىگە مىدىرلاتتى. بۇ «بىلىمەن...» دېگىنى ئىدى. ئۇ شاراپەتنى داۋالاش جەريانىدا ئۇياقتىن - بۇياقتىن پاراڭلىشىپ يۈرۈپ، شاراپەتنىڭ كەچمىش - كەچۈرمىشلىرىنى ئاللىقاچان بىلىۋېلىشقا ئۈلگۈرگەنىدى ۋە ئۇنىڭ كۆڭلىدە باشقىچە بىر مۇددىئامۇ پەيدا بولغانىدى.

رىشاتجان ياپياش تۇرۇپلا تېۋىپلىقتا ئاتىقى چىققىنى ئۈچۈن ئىقتىسادىي ئەھۋالى ياخشى ئىدى، بىراق، ئۇ تۇرمۇشتا بەختسىز ئىدى.

ئۇ ھازىرغىچە ئىككى قېتىم ئۆيلەنىدى، بىرىنچى ئايالى بىلەن ئىككى يىل ئۆي تۇتتى. ئاخىرى، ئۇنى تۇغماس دەپ ئەيىبلەپ قويۇۋەتتى. ئىككىنچى ئايالى بىلەنمۇ بىر يىلچە بىر ياستۇققا باش قويۇپ ئۆتتۇشتى، ئەمما ئۇمۇ قورساق كۆتۈرمىدى. شۇنىڭ بىلەن، رىشاتجان بۇ ئايالىمۇ تۇغماس چىقىپ قالدى، دېگەن ئوي بىلەن ئۇنى قويۇۋەتمەكچى بولۇۋىدى، ئايالى ئاجراشقىلى ئۇنىمىدى ۋە ئۆزلىرىنى دوختۇرغا كۆرسىتىش لازىملىقى ئۈستىدە چىڭ تۇردى. ياش تېۋىپ ئايالىنىڭ بۇ تەكلىپىگە ئاخىرى ماقۇل كەلدى، چۈنكى ئۇ ئۆزىگە ئىشىنەتتى. ئۇنىڭچە، تۇغماسلار ئاياللارنىڭ ئىچىدىلا بولاتتى. دوختۇرنىڭ تەكشۈرۈش نەتىجىسى ئۇنىڭ ئوي - پىكرىنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋەتتى. تەكشۈرۈش نەتىجىسىدە رىشاتجان تۇغماس، ئايالى تۇغىدىغان بولۇپ ئىسپاتلانغانىدى. بۇ نەتىجە ئايالىنىڭ تىلىنى ئۇزارتىپ قويدى. ئۇ بىر كۈنى رىشاتجانغا قورساق كۆپۈكىنى بولۇشىچە تۆكۈۋالغاندىن كېيىن، ئاجرىشىشنى تەلەپ قىلدى. ئۇلار ئاجرىشىپ كەتتى ۋە ئۇزۇنغا قالماي ئەل ئارىسىدا ياش تېۋىپنىڭ

تۇغماس ئىكەنلىكى توغرىسىدىكى سۆز - چۆچەكلەر تارقىلىشقا باشلىدى.

شۇنىڭدىن بېرى رىشاتجاننىڭ كۆڭلى تولىمۇ يېرىم ئىدى.

ئۇ دەسلەپكى كۈنلەردە شاراپەتكە غەرەزسىز خەيرخاھلىق قىلغانىدى، ئەمما، كېيىن شاراپەتنىڭ كۆڭۈلسىز كەچمىشىنى بىلگەندىن كېيىن، شەۋكەتكە ئاتا بولۇش ئارزۇسى خىيالىغا كىردۋالدى.

ياش تېۋىپ مەۋلان ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغانىكەن، بەرىبىر ئېتىلىپ كېتىدۇ، دەپ ئويلايتتى. شۇنداق قىلىپ شاراپەت ھامان بىر كۈنى قايتا ياتلىق بولۇشقا، يېتىم ئوغلىغا كۆيۈنىدىغان دادا تېپىشقا مەجبۇر بولاتتى، رىشاتجان ئۆزىنى ئاشۇ دادىغا مۇناسىپ كۆردى. ئۇنىڭچە ئۇ، ھەر تەرەپتىن شۇنداق ئويلاشقا ھەقلىق ئىدى. شاراپەتنىڭمۇ، ئۇنىڭمۇ قەلبى ياردىلانغان، ھەر ئىككىسى بەختسىز بولۇپ قالغاندى - شەۋكەتنىڭ بېشىنى سىيلاشقا ئۇ، ئۇنىڭ سۇنۇق كۆڭلىگە تەسەللي بېرىشكە شاراپەت مۇۋاپىق ئىدى.

ياش تېۋىپ بۈگۈن ئاشۇ ئويىنى پاتىمە ھەدە ئارقىلىق شاراپەتكە بىلدۈرۈش غەرىزىدە كىرگەنىدى.

رىشاتجان شاراپەت بىلەن پاتىمە ھەدىنىڭ تاماققا تەكلىپ قىلغىنىغىمۇ قارىماي قايتىپ چىقتى. ئۇنى پاتىمە ھەدە ئۇزىتىپ چىققانىدى، ئۇلار ئىككىسى ئىشىك ئالدىدا بىر ھازا مۇڭدىشىپ تۇرۇشتى. رىشاتجان كۆڭلىدىكى ئويىنى ئېيتتى ۋە پاتىمە ھەدىنىڭ ئوتتۇرىدا ۋاستە بولۇپ، شاراپەت بىلەن سۆزلىشىپ بېرىشىنى ئۆتۈندى. پاتىمە ھەدە بۇ ئۆتۈنۈشنى خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلدى.

پاتىمە ھەدە شۇ كۈنى ئاخشىمىلا بۇ توغرىدا شاراپەت بىلەن سۆزلەشتى.

باشتا شاراپەتنىڭ كۆڭلى بۇزۇلدى، يىغلىدى. بىراق، پاتىمە ھەدىنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ئولتۇرۇپ، يىغا بىلەن مەۋلاننى ئۆلۈمدىن قۇتۇلدۇرۇپ قالغىلى بولمايدىغانلىقىنى ۋە ئۆزى بىلەن ئوغلىنىڭ كەلگۈسى تۇرمۇشى ئۈستىدە باش قاتۇرۇشى لازىملىقىنى ئويلاپ، يىغىدىن توختىدى.

— سىنىڭ تۇرمۇش ئىشىڭغىمۇ ئارىلىشالمايمەن، شۇنداق بولسىمۇ، ئوبدانراق ئويلىنىپ باققىن دېمەكچىمەن، — دېدى پاتىمە ھەدە، — بىچارە مەۋلاندىن ئۈمىد يوق، ئاتا - ئاناڭ تاش يۈرەكلىك قىلىپ سېنى تاشلىۋەتتى. ساڭا باشپاناھ بولىدىغانغىمۇ، شەۋكەت دادا دەيدىغانغىمۇ بىر ئادەم كېرەك. ئۇنىڭ ئۈستىگە رىشاتجان مۇبادا شاراپەت تەكلىپىمنى قوبۇل قىلىپ، ئەمرىمگە ئۆتسە، مەۋلان ئېتىلىپ كەتكەن تەقدىرىمۇ ئۇنىڭ نەزىر - چىراغ ئىشلىرىنى كۆڭۈلدىكىدەك قىلىپ ئۆتكۈزۈپ بېرىمەن دەۋاتىدۇ، قارا ئۇنىڭ كۆڭلىنىڭ ياخشىلىقىنى...

شاراپەتمۇ ياش تېۋىپنىڭ كۆڭلىنى بەك ياخشى دەپ ئويلايتتى. بولمىسا، ئۇ شاراپەتنى شۇنچە كۆيۈنۈپ داۋالارمىدى؟ قانچە - قانچە قېتىم ئۇنىڭ بېشىدا سائەتلەپ ئولتۇردى، دورا ئىچۈردى، شەۋكەت يىغلىسا، بۆشۈكىنى تەۋرەتتى. شاراپەتنىڭ ئويىچە، رىشاتجاننىڭ نىيىتى ياخشى بولغىنى ئۈچۈنلا شۇنداق قىلاتتى. ئۇنىڭچە، ياش

تېۋىپنىڭ ئۇنىڭغا ئۆيلەنمەكچى بولغانلىقىمۇ ئۇنىڭ كۆڭلىنىڭ ياخشىلىقىنى ئىسپاتلايتتى. بۇ شاراپەتنىڭ بەختسىزلىكىگە ئىچ ئاغرىتقان، ئۇنىڭغا رەھمى كەلگەن، شۇڭا، ئۇنىڭ بېشىنى سىيلىماقچى، شەۋكەتكە كۆيۈمچان دادا بولماقچى. بىراق، رىشاتجان مەۋلاننىڭ ئورنىنى باسالارمۇ؟ شاراپەت بۇنى ئويلاپ كۆرمىگەنىدى، ئۇ ھازىرغىچە مەۋلاندىن باشقا بىر ئەرنىڭ ئەمرىدە بولۇشنى خىيالىغا كەلتۈرۈپمۇ باقمىغانىدى.

ئەمدى ئويلىماي بولمايتتى. چۈنكى ئۇ شور پېشانىلىقىدىن ئاتا - ئانىسى ھايات تۇرۇپمۇ يېتىم بولۇپ قالغان. يۆلىنىدىغان تېغى مەۋلانمۇ ئۇزاققا بارماي بۇ دۇنيا بىلەن خوشلىشىدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭغا كىم باشپاناھ بولىدۇ؟ شەۋكەتكە دادىلىق مۇھەببىتى بەخش ئېتىدىغان ئادەم بولۇشى كېرەككۇ؟...بۇلارنى ئويلىماي بولمايتتى، ئەلۋەتتە. شۇڭا، ئۇ غەمكىن ھالدا:

— مەن ئويلىنىپ باقاي پاتىمە ھەدە، — دېدى.

شاراپەت رىشاتجاننىڭ تەكلىپى ئۈستىدە ئىككى ھەپتە ئويلاندى. ئۇنى ھەرقانچە كۆڭلى - كۆكسى كەڭ، ياخشى كىشى دەپ ئويلىسىمۇ بەرىبىر مەۋلانغا ئوخشىتالمىدى، ھەتتا ئازراقمۇ ئورتاقلىق تاپالمىدى. شۇڭا، ئۇ ياش تېۋىپنىڭ تەكلىپىنى رەت قىلماقچىمۇ بولدى. لېكىن بۇنىڭدىن دەرھال يالتايدى. چۈنكى ئۇ ئەمدىلا يىگىرمە ياشقا كىرگەنىدى. خۇدا ئۆمۈر بەرسە، ئۇ يەنە قىرىق يىل، ئەللىك يىل ياشىشى مۇمكىن، شۇنچە ئۇزاق زاماننى ئۇ يەككە - يېگانە ئۆتكۈزەلەرمۇ؟ شەۋكەت ھېچكىمنى دادا دېمەي چوڭ بولۇشى مۇمكىنمۇ؟... ئۇ ئاخىرى تەقدىرگە تەن بېرىشنى لايىق تاپتى.

رىشاتجاننىڭ: «مۇبادا مەۋلان ئېتىلىپ كەتسە، ئۇنىڭ نەزىر - چىراغ ئىشلىرىنى كۆڭۈلدىكىدەك ئۆتكۈزۈپ بېرىمەن...» دېگەن سۆزى شاراپەتكە بولۇپمۇ قاتتىق تەسىر قىلغانىدى. ئۇنىڭچە، بۇ ئېغىزنىڭ ئۇچىدىلا ئېيتىلغان سۆز ئەمەس ئىدى. بەلكى رىشاتجان ئەرلىك ۋىجدانى، ئىنسانلىق ئەخلاقى بىلەن ھېسابلىشىپ، يۈرىكىنى تۇتۇپ كۆرگەندىن كېيىن ئېيتقان سۆز ئىدى. ئۇنىڭ شۇنداق قىلىدىغانلىقىغا ئىشەنمەي بولمايتتى.

شاراپەت ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ، ئاقىۋەت رىشاتجاننىڭ تەكلىپىنى قوبۇل قىلدى.

5

ئۇلار ئىككىسى شۇ يىلى كۈزدە قائىدە - يوسۇنلۇق توي قىلىشتى — توي خېتى ئېلىشتى، قولۇم - قوشنىلارنى چاقىرىپ داستىخان سالدى ۋە نىكاھ ئوقۇتۇپ بىر ئۆيگە كىرىشتى.

شاراپەت بۇ تويدىن رازى بولۇشنىمۇ، پۇشايمان قىلىشنىمۇ بىلەلمەي قالدى. چۈنكى، رىشاتجان ئۇنىڭغا تولىمۇ كۆيۈنەتتى، ئېغىر ئىش قىلغۇزمايتتى، ئۇششاق ئىشلارغا ئارىلىشىۋالمايتتى، كۆنەلمەشنى بىلمەيتتى. مۇتلەق كۆپ ساندىكى ئاياللار ئاشۇنداق كۆيۈمچان، كەڭ قورساق، تاپقان پۇلىنى ئۆيگە ئەپكىرىپ بېرىدىغان، ھاراق

ئىچمەيدىغان، تاماكا چەكمەيدىغان، ئادەم ئۇرۇش تۇگۇل چۇمۇلىنىمۇ ئازار بەرمەيدىغان ئەرنى ياخشى كۆرىدۇ ۋە ئۇنداقلار بىلەن ئۆزىنى بەختلىك ھېس قىلىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە ياش تېۋىپ شەۋكەتكە باشقىچىلا ئامراق ئىدى (ئاخىر ئۇ ئاشۇ ئەۋلادنى دەپ شاراپەتكە ئۆيلەنگەنىدى ـ دە). بوش ۋاقىتلىرىدا ئۇنى كۆتۈرۈۋېلا يۈرەتتى، گويا: «كۆردۈڭمۇ، مېنىڭمۇ ئوغلۇم بار» دەپ كۆز ـ كۆز قىلىۋاتقاندەك، شەۋكەتنى كۆتۈرۈۋېلىپ، قوشنىلارنىڭ ئۆيلىرىنى ئارىلايتتى، ئۇنىڭ قەغىشلىرىنى سۆزسىز ئورۇندايتتى. شاراپەت گاھىدا ئوغلىنىڭ بىرەر ئىشىدىن خاپا بولۇپ، ۋارقىراپ قويسا ئۇ دەرھال ئارىغا چۈشەتتى ۋە شاراپەتكە «مۇشتەك بالىغا نېمانچە قوپاللىق قىلىسىز؟» دەپ كايىتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن بولسا كېرەك، شەۋكەت شاراپەتكە ئانچە تەلپۈنۈپ كەتمەيتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن شاراپەت رىشاتجاندەك ياخشى ئەرگە ئېرىشكىنى ئۈچۈن خۇشال بولۇشى كېرەك ئىدى. بىراق، مەۋلان ھەر زامان ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن كەتمەيتتى.

شاراپەت باشتا: «بىچارە ياپياش تۇرۇپ ئېتىلىپ كېتىدۇ ـ ھە» دېگەن ئىچ ئاغرىتىش تۇيغۇسىدا مەۋلاننى ئەسلەپ يۈرگەنىدى. بىراق، ئۇنىڭ ئېتىلىش قەرەلى توشۇپ، جازا مۇددىتى مۇددەتسىز قاماق جازاسىغا ئۆزگەرگىنىدىن كېيىن (بۇ خەۋەرنىمۇ رىشاتجان كۆتۈرۈپ كىرگەنىدى) ئۇنى ھەرقانچە قىلىپمۇ كۆڭلىدىن نېرى قىلالماسلىقىنىڭ سەۋەبى ئىشق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى.

رىشاتجان ھەرجەھەتتىن ياخشى ئىدى، لېكىن مەۋلاننىڭ ئورنىنى باسالمايتتى. شاراپەت رىشاتجاننى ياخشى كۆرۈشكە قانچە زورۇقمىسۇن، بەربىر ئۇنى مەۋلانغا ئوخشىتالمايتتى. مەۋلاننىڭ ھىدى، ئەركىلىتىشلىرى، ئاۋازى، كۈلكىسى، تىكىلىشلىرى، قاراشلىرى، ھەتتا تېرىككەن چاغلىرىدا قاپىقىنى تۈرۈپ قاراشلىرىمۇ ئۆزگىچە، يېقىملىق ئىدى. ئۇ تاماكا چېكەتتى، بەزىدە هاراقمۇ ئىچىپ، ئۆيگە مەست كېلەتتى. ئەمما، ھەر قاچان ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن شاراپەتكە ئۆزگىچە تۇيۇلىدىغان ھىد تارقىلىپ تۇراتتى. گويا بۇ ھىد ھېلىمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىللىدەك، ئۇنىڭ ئەتراپىنى ئوراپ تۇرغاندەك تۇيۇلاتتى. مەۋلاننى ئۇنتالماي ئازابلىناتتى، دائىم كۆڭلى غەش ۋە غەمكىن يۈرەتتى.

ئاشۇ ھالدا بەش يىل ئۆتۈپ كەتتى.

ياز كۈنلىرىنىڭ بىرى، چۈشتىن كېيىنكى ۋاقىت ئىدى. كالتە يەڭلىك ئاق كوپتىسىنىڭ ئېتەكلىرىنى قارا كۆك يوپكىسىنىڭ ئىچىگە قىستۇرۇپ كىيگەن شاراپەت كۆكتات ئالماقچى بولۇپ بازارغا چىققانىدى. ئۇ، ئۇڭ تەرەپتىكى بىر قەۋەتلىك ماگىزىننىڭ ئالدىدا كېتىۋاتاتتى. كۈننىڭ تەپتى تېخى يانمىغانىدى. يول ياقىسى، ئېرىق بويىدىكى قامەتلىك كۆك تېرەكلەرنىڭ يوپۇرماقلىرىمۇ مىدىرلىمايتتى. كوچىدا ئادەممۇ شالاڭ ئىدى. ئارىلاپ دوغاپچىلارنىڭ، چېلەكلىرىدىكى سوغۇق سۇنى قىزارتىپ بوياپ ساتقۇچى بالىلارنىڭ خېرىدار چاقىرغان ئاۋازى ئاڭلىنىپ قالاتتى.

شاراپەت بىردىنلا ئۇتتۇز قەدەمچە ئالدىدىكى بەش خىل مېتالار ماگىزىنىغا بۇرۇلغان ئېگىز كىشىنى كۆرۈپ، تامدەك تاتىرىپ تۇرۇپ قالدى. كەڭ يۈزلۈك، قارا-

تۇل كەلگەن بۇ كىشى مەۋلان ئىدى. ئېمىشقىدۇ شاراپەتنىڭ يۈرىكى سىيلىپ، ئۆپكىسى ئۆرۈلگەندەك بولۇپ قالدى. پۇت - قوللىرى تىترەپ، ماغدۇرسىزلاندى، چىلىق - چىلىق تەرگە چۆمدى، ئايىغىنى يۆتكىيەلمىدى. ئۇ بۇنداق ئۇشتۇمتۇت ئۇچرىشىشتىن ھولۇقۇپ كەتكەنىدى. شاراپەت خېلى ئۇزاقتىن كېيىن ئۆزىنى ئوڭشىدى ۋە ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈش ئۈچۈن ماگىزىنىنىڭ بىرىنچى ئىشىكىدىن ئالدىراپ كىردى.

ئەپسۇسكى، شاراپەت ماگىزىنغا كىرگەندە مەۋلان مىخ قاتارلىق نەرسىلەرنى ئېلىپ، ماگىزىنىنىڭ نېرىقى ئىشىكىدىن چىقىپ كېتىۋاتاتتى. شاراپەتنىڭ ئىچى سىقىلىپ، تىپىرلاپ قالدى، تىت - تىت بولدى. «مەۋلان» دەپ چاقىرىشقا تەمشەلدى - يۇ، ئېمىشقىدۇ جۈرئەت قىلالماي دەرھال كەينىگە ياندى.

شاراپەت ماگىزىنىدىن چىققاندا، مەۋلان ماگىزىنىدىن ئوتتۇز - قىرىق قەدەمچە يىراقلاپ كەتكەنىدى. شاراپەت ئۇنىڭغا كۆز ئۈزمەي قاراپ تۇردى. مەۋلان شەتلەنگە كۆڭلىكىنىڭ ئېتەكلىرىنى كەپكىسىنىڭ رەڭگىگە ئوخشاش كۆل رەڭ شىمىنىڭ ئىچىگە كىرگۈزۈۋالغانىدى. ئۇ ئىلگىرىكىدەك سەل قوپاللىراق، چوڭ - چوڭ قەدەم ئېلىپ كېتىۋاتاتتى. شاراپەت ئۇنىڭ بىلەن دىدارلىشالمىغىنى ئۈچۈن يىغلىغۇدەك بولۇپ كەتتى.

شاراپەت كۆكتاتمۇ ئالماستىن كەينىگە ياندى. ئۇنىڭ كۆڭلى پاراكەندە، ئوي - خىيالى ئاستىن - ئۈستۈن بولۇپ كەتكەنىدى. ئۇ مەۋلاننى سەۋر - چىدام بىلەن كۈتمەي، كەم ئەقىللىق قىلىپ قايتا ياتلىق بولغىنى ئۈچۈن پۇشايمان قىلدى. «ھەي... مەن يارىماس، مەن ۋىجدانسىز، مەن ئەسكى...» دەپ ئۆز - ئۆزىگە كايىدى. ئاخىر ئۇ مەۋلاننىڭ گۇناھسىزلىقىنى بىلەتتىغۇ، شۇنداق تۇرۇپ نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭ ئىككى يىلدىن كېيىن ئېتىلىپ كېتىشىگە ئىشەندى، ئەمما قاچانلا بولمىسۇن گۇناھسىز دەپ قويۇپ بېرىلىشىگە ئىشەنمىدى؟... بۇ سوئال ئۇنى شۇنچىلىك ئازابلىمىدىكى، ياشلانغان كۆزىگە ھېچنەرسە كۆرۈنمىدى. ئۆيىگىچە مەست كىشىدەك ئېگىز - پەس دەسسەپ مېڭىپ كەلدى.

ئىشىكى ئالدىدا بىر توپ شوخ بالىلار قوغلاشماق ئويناۋاتاتتى. ئۈستىخىنىمۇ، چىرايىمۇ دادىسىغا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايدىغان شەۋكەتمۇ شۇلارنىڭ ئىچىدە ئىدى. ئوغلى ئۇنى كۆرۈپ ئالدىغا يۈگۈرۈپ كەلدى. ئانا ئۇنى كۆتۈرۈۋېلىپ، باغرىغا باستى، مەڭزىگە چوكۇلدىتىپ سۆيۈپ كەتتى، ھويلىغا كىرگەندىن كېيىن پاگىسىدە يىغلاپ تاشلىدى.

— نېمە بولدۇڭ ئاپا؟ نېمىشقا يىغلايسەن؟

شاراپەت نېمە ئۈچۈن يىغلىغانلىقىنى ئوغلىغا ئېيتىشقا تەمشەلدى - يۇ، لېكىن ئويلىنىپ قالدى. چۈنكى، شەۋكەت ھازىرغىچە بۇ دۇنيادا مەۋلان ئىسىملىك دادىسىنىڭ بارلىقىنى بىلمەيتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ كىچىك، تولۇمىدىن توقماق چىققاندەك، مەۋلان توغرىسىدا سۆزلەپ بېرىش بىمەنىلىك بولۇشى تەبىئىي ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە كەچتە رىشاتجان قايتىپ كەلگەندە بالا ئانىسىنىڭ نېمە ئۈچۈن يىغلىغانلىقىنى ئېيتىپ قويۇشى تۇرغان گەپقۇ؟ شۇڭا، شاراپەت ئوغلىنىڭ سوئالىنى جاۋابسىز قالدۇرۇپ،

كۆز يېشىنى سۈرتتى.

ئۇ ئالدىن پەرەز قىلغان ئىش يۈز بەردى. كەچتە رىشاتجان ئىشىكتىن كىرەر-كىرمەستىن بەۋكەت ئۇنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ باردى-دە:

— دادا، ئاپام يىغلىدى! — دېدى.

— يوق گەپنى قىلما! — دېدى شاراپەت قىزارغان، ئوڭايسىزلانغان ھالدا.

— يىغلىدىڭغۇ تازا، مېنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ يىغلىدىڭغۇ؟

كىچىك بالا دېگەن ھامان كىچىك-دە. شاراپەت ئۇنىڭغا كۆز يېشىنى ئۇرۇنسىز كۆرسەتكەنلىكىنى ھېس قىلىپ، يالغان سۆزلەپ قۇتۇلماقچى بولدى.

— راستمۇ شاراپەت؟ نېمىشقا يىغلىدىڭ؟ — دېدى رىشاتجان.

— كۆكتات دۇكىنىدا بىر ئايال بىلەن سوقۇشۇپ قالدىم. ئۇ ئۆچرەتتە تۇرمىدىڭ دەپ تىللىغانىدى، ماڭا بەكلا ھار كەلدى...

رىشاتجان ئۇنىڭ سۆزلىرىگە ئىشەنمىگەندەك تىكىلىپ قاراپ كەتتى. شاراپەت چاندۇرۇپ قويۇشتىن قورقۇپ، كۆزلىرىنى ئۇنىڭدىن قاچۇرۇپ قازان بېشىغا بېرىۋالدى. ئەمما بۇنىڭلىق بىلەن كۆڭلى خاتىرجەم بولمىدى ۋە ئۆزىنى رىشاتجان ئالدىدا گۇناھكاردەك ھېس قىلىپ بىئارام بولدى.

شاراپەت مەۋلانغا ئاشىق ئىدى. بۇ ئىشق ئوتى مەۋلان ئېتىلىپ كېتىمدۇ، دېگەن خاتا ئوي تۈپەيلى قوقاسقا ئايلانغانىدى. بۈگۈن ئۇنى تاسادىپىي كۆرۈپ قالغاندىن كېيىن، بۇ قوقاس چوغلاندى-دە، يالقۇنجاشقا، ئۇنىڭ تەپتى شاراپەتنى ئازابلاشقا باشلىدى. شاراپەت بۇرۇن رىشاتجاننى ياخشى كۆرۈپ كەتمىسىمۇ، يېقىن، مېھرىباز ھېس قىلاتتى. ئەمدى ئۇنىڭغا يېقىنلىشىشتىن ئۆزىنى قاچۇرىدىغان، رىشاتجان يېقىنلاشسا، تېنى تىكەنلەشكەندەك ھېس قىلىدىغان بولۇپ قالدى. قىسقىسى، ئۇنىڭ يەنە كۆڭۈل ئارامى بۇزۇلغان، تۇرمۇشى كۆڭۈلسىزلىك ئىچىگە كىرىپ قالغانىدى. شاراپەت بۇ ھالىتىنى قاچانغىچە يوشۇرالار؟ رىشاتجانمۇ ئادەم، ئۇ ئايالىدىكى بۇنداق ئۆزگىرىشنى ئاللىقاچان سەزگەن، ئەمما، سەۋەبىنى بىلەلمىگەنىدى. شۇڭا، پات-پات:

— ساڭا نېمە بولدى شاراپەت؟ مۇشۇ كۈندە بىر قىسمىلا بولۇپ قالدىڭ، — دەيتتى. ئەمما، شاراپەت ئۆزىگە شۇنچە تەسىر قىلغان ئاشۇ يېرىم-ياتا ئۆچرىشىشنى ئېيتالمايتتى. ئۇ مەۋلاننى كۆرگەنلىكىنى نەچچە قېتىم ئېيتىشقا تەمشەلدى، رىشاتجاننىڭ ئاقكۆڭۈللۈكىنى ئويلىغاندا، بۇ ئىشنى ئېيتىشقا بولاتتى، بۇنىڭدىن ئۇ خاپا بولماسلىقى مۇمكىن، بىراق، شاراپەت مەۋلاننى ئېغىزغا ئالسىلا تۈيغۇلىرىنى ئاشكارىلاپ قويۇشى سۆزسىز ئىدى.

شاراپەت ئۇزاق ئويلىنىپ، ئاخىرى مەۋلان بىلەن سۆزلىشىش قارارىغا كەلدى. ئەگەر مەۋلان ئۇنى بۇرۇنقىدەك ياخشى كۆرسە ۋە ئەقىلسىزلىقىنى كەچۈرسە، رىشاتجانغا ئاجرىشىپ كېتەيلى دەپ ئوچۇق ئېيتماقچى ئىدى. ئۇ، بەزىدە ئۆزىنىڭ مەۋلانغا ۋاپاسىزلىق قىلغانلىقىنى خىيالىدىن ئۆتكۈزۈپ، مەۋلان مېنى كەچۈرمەسلىكى مۇمكىن، دەپ ئويلاپ قالاتتى. لېكىن بۇ ئەندىشە شاراپەتنى مەۋلان بىلەن كۆرۈشۈپ، ئوچۇق-

ئاشكارا سۆزلىشىش ئارزۇسىدىن ۋاز كەچتۇرەلمىدى.

شارايەت مەۋلاننى ئۇچرىتالماي بىر - ئىككى ئاي ۋاقتىنى ئۆتكۈزۈۋەتتى. ئۇ بىر كۈنى—بۇ يەكشەنبە كۈنى ئىدى—ئەتەي ساندۇق بازىرىغا باردى. ساندۇق بازىرى تىقما - تىقماق بولۇپ كەتكەچكە يېقىن بارغىلىمۇ بولمايتتى. ئۇنىڭ ئۇدۇلىدىكى چوڭ كوچىدىمۇ ئادەم كۆپ ئىدى. كوچىنىڭ ئىككى تەرىپىگە ۋالىلداپ تۇرغان ساندۇقلار، خىلمۇخىل ئىشكاپلار تىزىپ قويۇلغان بولۇپ، ئادەملەر ئورىۋالغانىدى. شارايەت ئارىلاپ يۈرۈپ سۇس سېرىق سىرلانغان ئىشكاپنىڭ يېنىدا تۇرغان مەۋلاننى كۆرۈپ قالدى.

مەۋلان قارا كۆك چىبەرقۇتتىن تالىستوپكا، شىم كىيگەنىدى. ئۇ شارايەت تۇرغان يەرگە قاراپمۇ قويمىدى. ئەمما، شارايەت ئۇنىڭ بىكار بولۇپ چەتكە چىقىشىنى كۈتۈپ قادىلىپ قاراپ تۇردى. ئۇنىڭ يۈرىكى تەلپۈنەتتى، ھاياجانلىنىپ دۈپۈلدەيتتى. شارايەت مەۋلان بىلەن تونۇشقان، نىكاھ ئوقۇتۇپ بىر ئۆيگە كىرگەن كۈنلىرىنى، ھېلىقى ئۇنتۇلماس، شۇنداقلا ئۇلارنىڭ بەختلىك تۇرمۇشىنى يوق قىلغان ئەنسىز كېچىنى، چەككەن رىيازەتلىرىنى ئەسلەپ، كۆڭلى بۇزۇلدى. شۇ ھالدا يېرىم سائەتتەك ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى.

شۇ ئارىدا توپا رەڭ كەپكىنى كۆزىگىچە باستۇرۇپ كىيىۋالغان يىگىت مەۋلان بىلەن سودىلىشىپ، ئىشكاپنى ئېشەك ھارۋىسىغا بېسىپ كېتىپ قالدى. مەۋلان پۇلنى سانىمايلا كۆڭلىنىڭ يانچۇقىغا سالدى - دە، كىشىلەر توپىنى يېرىپ ئۆتۈپ چوڭ يول تەرەپكە بۇرۇلدى. شارايەت پايپاسلاپ مېڭىپ، ھايال ئۆتمەي ئۇنىڭغا يېتىشىۋالدى ۋە ياندىشىپ كېتىۋېتىپ سالام قىلدى.

—مەۋلان ... ياخشىمۇسىز؟

تونۇش، تىترەك ئاۋازنى ئاڭلىغان مەۋلان ئەجەبلەنگەندەك چىپپىدە توختىدى. كۆزلەر بىر - بىرىگە قادىلىشتى، شارايەتنىڭ كۆزلىرى ياشلاندى، لەۋلىرى تىترەيتتى، ئۇ يىغىدىن ئۆزىنى ئاران - ئاران تۇتۇپ تۇراتتى. ئەمما مەۋلان تەمكىن كۆرۈنەتتى.

—ياخشىمۇسىز؟

—ھەر ھالدا...يامان ئەمەس...سىز قۇتۇلۇپ چىقتىڭىزمۇ؟

—ھەئە، ئاقلىنىپ چىقتىم...تۆت ئاي بولدى...

شارايەت گەپ - سۆز قىلماي تۇرۇپ قالدى، ئۇنىڭ لەۋلىرى ھامان تىترەيتتى. مەۋلان تەمكىن ھالدا تىكىلىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ سوغۇق مۇئامىلىسىدىن رەنجىگەن شارايەت: «ئۆزگىرىپ كېتىپتۇ، مېنى ئاللىقاچان كۆڭلىدىن چىقىرىۋەتكەندەك قىلىدۇ...» دەپ ئويلىدى - دە، كۆڭلى بۇزۇلدى. شۇنداقتىمۇ ئۇ كۆڭلىدىكى گەپ - سۆزلەرنى دەۋېلىشنى زۆرۈر تاپتى.

—سىزگە دەيدىغان گەپلىرىم بار ئىدى، —دېدى شارايەت ئاخىرى. مەۋلان كۈلۈمسىرىدى، ئەمما، بۇ كۈلۈمسىرەش شارايەتكە كىنايىدەك تۇيۇلدى.

—ماڭىمۇ؟ ئۇنـداق بولسا يۈرۈڭ، ئاشخانىغا باشلاپ كىرەي، شۇ يەردە پاراڭلاشساقمۇ بولىدۇ...

—رەھمەت. سىز بىلەن يالغۇز پاراڭلىشاي دېگەنىدىم...مۇمكىن بولسا، ئۆيىڭىزگە بارساقمىكىن...

—ئۆيۈمگە؟—مەۋلان كۈلۈمسىرەپ بېشىنى چايقىدى،—ئۆيۈمگە بارساق ياخشى بولماس.

شاراپەتنىڭ كۆڭلى بىر قىسما بولۇپ كەتتى. كۆزلىرى يەنە ياشلاندى ۋە كۆڭلىدىن بىر يامان ئوي كەچتى. ئۇ چاندۇرماسلىق ئۈچۈن بويىنىدىكى ھال رەڭ ھىلەلە ياغلىقىنى بېشىغا سالدى - دە، ئىچىكىدىن چەگدى. ئەمما كۆڭلىدىن كەچكەن ئوينى سورىماي تۇرالمىدى:

—ئۆيلەندىڭىزمۇ؟

مەۋلاننىڭ قارامتۇل چىرايى سۆرۈنلەشتى.

—ياق، — دېدى ئۇ، — مەن ئۆيلىنىشنى خىيالىمغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىدىم، بەلكىم ئۆيلەنمەسمەن.

—ئارىمىزدا بىر بالا بار، ئۇنىڭغا ئىچىمىز ئاغرىشى لازىم مەۋلان، مەن سىز بىلەن شۇ ھەقتە سۆزلىشەي دېگەن.

شاراپەت ئۆزىنى تۇتۇۋالالمىدى، ئىككى تامچە ياش ھال سېرىق مەڭزىگە سىيرىلىپ چۈشتى.

—بۇ ھەقتە كۆپ ئويلاندىم شاراپەت. تۈرمىدىكى چاغدىلا سىزنىڭ ياتلىق بولغانلىقىڭىزنى ئاڭلاپ سىزدىن رەنجىگەنىدىم. كېيىن ئويلىسام، سىزدىن رەنجىسەم توغرا بولمايدىكەن، ئاتا - ئانىڭىز سىزنى تاشلىۋەتكەن، باشپاناھ بولىدىغان ئادىمىڭىز يوق شارائىتتا ياتلىق بولمايمۇ ئامالىڭىز يوق ئىكەن، — مەۋلان بىردەم تۇرۇۋېلىپ يەنە سۆزىنى داۋام ئەتتى، —شۇنداق قىلىپ، سىزنى توغرا قىلغانىدۇ، دەپ ئويلىدىم، ئەمما، تۈرمىدىن چىقساملا ئوغلۇمنى تارتىۋالىمەن، دېگەن خىيالىدا بولدۇم. شۇڭا، تۈرمىدىن ئازاد بولۇپ چىققىنىمدىن كېيىن، سىزنىڭ ئۆيىڭىزنى ئىزدەپ تاپتىم، دەرۋازاڭلارنىڭ ئالدىغىچە باردىم. قارىسام، ئوغلىمىز ئىشىك ئالدىدا ئويناۋېتىپتۇ، كۆرۈپلا تونۇدۇم، ماڭىلا ئوخشايدىكەن. شۇ ئارىدا ئۆيۈڭلاردىن بىر ئەر چىقتى ۋە شەۋكەتنى چاقىردى، شەۋكەت ئويناقلاپ كېلىپ ئۇ كىشىنىڭ باغرىغا ئۆزىنى ئاتتى، ئۇ كىشىمۇ بالىنى قۇچاقلاپ كۆتۈردى، سۆيۈپ كەتتى. ئويلىنىپ تۇرۇپ قالدىم، ئۇنى تارتىۋېلىش ئويۇمدىن يالتايدىم. ئۇنىڭغا سىزنىڭ، يولدىشىڭىزنىڭ ئەجرى سىڭدى، مەن بولسام ئۇنىڭغا ھېچ ئىش قىلىپ بەرمىدىم، ھېچ ئىش...

كۆز يېشى تاراملاپ تۆكۈلۈۋاتقان شاراپەت ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدى:

—كوچىدا بۇنداق پاراڭلاشمايلى، ئۆيىڭىزگە بېرىپ سۆزلەشسەك ياخشىراق بولار.

—ياق، بولمايدۇ، شاراپەت، بولمايدۇ. سىز باشقا ئەرنىڭ ئەمرىدىكى ئادەم، سىزنى ئۆيۈمگە باشلاپ بارالمايمەن، كەچۈرۈڭ.

— سىز مېنىڭدىن رەنجىشكە ھەقلىق، ئەمما...

— سىزدىن نېمىشقا رەنجىگۈدەكمەن؟ بەلكىم تەقدىرىمىز شۇنداق بولغىيدى... قويۇڭ ئۇ گەپلەرنى. ئۆتۈپ كەتكەن ئىشلارنى ئۇنتۇپ كېتەيلى، سىزمۇ مېنى ئۇنتۇپ كېتىڭ، مېنى دەپ ئىككىنچى بىر ئادەمنى رەنجىتمەڭ. خەير، شاراپەت، سالامەت بولۇڭ.

مەۋلان كەتتى. شاراپەت دەرمانسىزلىنىپ، ئېرىق قىرىدىكى دەرەخكە يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ قەلبىدە بىر دەريا ھەسرەت - نادامەت، پۇشايمان ئارىلاش غەزەپ ئۆركەشلەيتتى. ئۇمىد ئۈزۈلگەنىدى، مەۋلانىنىڭ شاراپەتنى سىزلەپ گەپ قىلىشى، ئۆزىنى يات ئادەمدەك تۇتۇشى، ئۇنىڭ ئارزۇ - ئارمانلىرىنى ئاڭلاشنى رەت قىلىشى شاراپەتكە ھار كەلگەنىدى. كۆز يېشى تاراملاپ تۆكۈلمەكتە ئىدى. ئۇ كوچىدا، ئاشۇ قىياپەتتە كىشىلەرگە كۆرۈنۈشنىڭ سەت ئىش ئىكەنلىكىنىمۇ ئۇنۇتقانىدى.

شاراپەت شۇنىڭدىن كېيىن ئۇزاققىچە ئىلەڭ - سىلەڭ يۈردى، مەۋلاندىن رەنجىدى، تېرىكتى، پۇشايمان يېدى، ھەسرەت چەكتى، مەۋلاننى ئۇنتۇپ كېتىشكە ئۇرۇندى.

بىراق، شاراپەت ئۈچۈن مەۋلاننى ئۇنتۇپ كېتىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئۇ ئىككى - ئۈچ يىلغىچە كۆڭلەرنى بۇرۇنقىدەك — كۆرۈنۈشتە خاتىرجەم، خۇشال - خۇرام قىياپەتتە ئۆتكۈزگەن بولسىمۇ، ئەمما، مەۋلاننى ھامان ئەسلەپ يۈردى، بۇ ھال ئۇنى زەئىپلەشتۈردى. ئۇ يەنە قان ئازلىق كېسىلىگە گىرىپتار بولدى.

رىشاتجان ئۇنى يەنە بۇرۇنقىدەك ئۆز تەجرىبىسى بويىچە داۋالىدى، كۈتتى. بىراق، ئۈنۈمى بولمىدى، شاراپەت بارغانسېرى سارغىيىپ كەتتى، چاچلىرى تۆكۈلۈپ، ئۇرۇقلىدى، بۇرۇنقى گۈزەللىكىنى يوقاتتى. ئەمما، شاراپەتنىڭ سەتلىشىپ كېتىۋاتقانلىقى رىشاتجانغا بىلىنمەيتتى.

بىر يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت شۇنداق ئۆتۈپ كەتتى. رىشاتجانىنىڭ دورىلىرى شاراپەتنىڭ ئاغرىقىغا كار قىلمىدى. ئۇنى ئاخىرى دوختۇرخانىغا ئېلىپ بېرىشقا مەجبۇر بولدى.

شاراپەتنىڭ ئەھۋالى كۈندىن كۈنگە ياماندلاشماقتا ئىدى. دوختۇرلار ئۇنىڭغا ئوكۇل سېلىشاتتى، دورا ئىچۈرۈشەتتى، تۈرلۈك ماشىنىلاردا تەكشۈرەيتتى - يۇ، كېسەلنى تاپالمايتتى. ئۇ بىر تېرە، بىر سۆڭەك بولۇپ قالغانىدى.

شاراپەت كۆپىنچە ۋاقىتلاردا تورۇسقا قاراپ ياتاتتى. ئۇلۇغ - كىچىك تىناتتى، ئارتۇقچە گەپ - سۆز قىلمايتتى، ئارىلاپ لەۋلىرى مىدىرلاپ پىچىرلاۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. بۇ ھالنى كۆرۈپ ئەنسىرىگەن، ئەندىشىگە چۈشكەن رىشاتجان:

— نېمىلەرنى ئويلاۋاتىسەن، — دەپ سورايتتى.

ئەمما، شاراپەت تورۇسقا قاراپ ياتقان ھالىتىنى بۇزماي:

— ھېچنەرسىنى ئويلىمىدىم، — دەپ قوياتتى.

مەۋلانىنىڭ سىماسى شاراپەتنىڭ كۆز ئالدىدىن زادىلا نېرى كەتمەيتتى. شارا-

پەت ئۇنىڭغا كۆڭلىدىكى سۆزلىرىنى ئېيتاتتى، — ئاۋازسىز مۇڭدىشاتتى، ئارزۇسىنى بىلدۈرەتتى، ئۆزىنى كەچۈرۈشنى، ئەپۇ قىلىشنى ئۆتۈنەتتى. شاراپەت ئۆزىنىڭ بۇ دۇنيا بىلەن خوشلىشىدىغان مەزگىلى قىستاپ كېلىۋاتقانلىقىنى چۈشىنەتتى ۋە مەۋلانىنى ئاخىرقى مەرتىۋە كۆرۈۋېلىشنى ئارزۇ قىلاتتى. ئەمما، ئۇنى قانداق كۆرۈش مۇمكىن؟ رىشاتجانغا مەۋلانىنى بىر كۆرسەم دەپ ئېيتىش مۇمكىنمۇ ئاخىر؟ ... بۇنداق تەلەپ رىشاتجاننى خاپا قىلىشى، ئۇنىڭغا كەچۈرگۈسىز ھاقارەت بولۇپ تۇيۇلۇشىمۇ مۇمكىن. شاراپەت مۇشۇلارنى ئويلاپ قىسىلاتتى، بىئارام بولاتتى. ئەمما، مەۋلانىنى بىر كۆرۈۋېلىش ئارزۇسىدىنمۇ ۋاز كېچەلمەيتتى. چۈنكى، ئۇ ئەڭ ئاخىرقى دىدارلىشىش، يەنى مەڭگۈلۈك ۋىدالىشىش بولۇپ قالىدىغانلىقىنى شاراپەت تۇيۇپ تۇراتتى. ھازىرغىچە مەۋلانىنىڭ جىسمى ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولمىسىمۇ، ھىدى بىللە ئىدى. ئۇ كۆز يۇمغاندىن كېيىن، ئەلۋەتتە ھەممە نەرسە تۈگەيدۇ.

شاراپەت رىشاتجاننى رەنجىتىشنىمۇ خالىمايتتى. شاراپەت شۇنچە ئۇزاق ۋاقىت ئاغرىق ئازابىنى تارتتى، ئەمما ئاتا - ئانىسى ئۇنى بىر قېتىممۇ يوقلاپ كەلمىدى. ئېرى رىشاتجان بولسا ئۇنى باقتى، كۈتتى، دەردىگە دەرمان بولدى. تېخى بىر قانچە كۈن ئاۋۋال: «سېنى ئاغرىپ قالدى دەپ ئاتا - ئاناڭغا خەۋەر قىلىپ قويايمۇ» دەپ سورىدى (ئەمما، شاراپەت ئېرىنىڭ بۇ ياخشى نىيەتلىك مەسلىھىتىنى قوبۇل قىلمىدى. چۈنكى، ئۇ ئاتا - ئانىسىنىڭ باغرى تاشلىقىدىن قاتتىق رەنجىگەنىدى). شۇنداق تۇرۇپ شاراپەتنىڭ ئۇنى خاپا قىلىشقا قانداقمۇ يۈزى چىدىسۇن؟...

يازنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرى، چۈش مەزگىلى ئىدى. رىشاتجان ئوغلىنى ئاپاڭغا ھەمراھ بولۇپ، يېنىدا ئولتۇرۇپ تۇر دەپ قويۇپ ئۆيگە كەتكەنىدى. شاراپەتنىڭ كۆزى ئۇيقۇغا ئىلىنىشى بىلەن شەۋكەت چوكا مۇز ئېلىپ يېمەكچى بولۇپ، دوختۇرخانىنىڭ ئالدىدىكى كىچىك بازارغا چىقىپ كەتتى.

شەۋكەت قايتىپ كىرگەندە، شاراپەت ئويغانغانىدى.

— نەگە باردىڭ؟ — سورىدى ئانا زەئىپ ئاۋازدا.

— تالاغا...

شەۋكەتنىڭ تۇرقى بىر قىسما كۆرۈنەتتى. ئۇ ئانىسىغا نېمىشقىدۇ تارتىنىپ، يەر ئاستىدىن قارايتتى، قىسىلاتتى. شاراپەت بۇرۇن ئوغلىدا بۇنداق غەلىتە ھالەتنى كۆرمىگەنىدى. ئۇنىڭ كۆڭلى بىر ئىشنى سەزدى. شاراپەتنىڭ خىيالىدىن: ئۇ، ئۆز دادىسى بىلەن كۆرۈشۈپتۇ، خېلىدىن بېرى كۆرۈشۈپ تۇرامدىكىن...؟ دېگەن ئوي كەچتى-دە ئالدىراپ، ھولۇقۇپ:

— بىرسى بىلەن كۆرۈشتۈڭمۇ؟ — دەپ سورىدى. شەۋكەت ئۈنچۈقماستىن يەرگە قارىۋالدى. ئانا ئۆز قىياسىنى جەزملەشتۈردى، — مەۋلان داداڭ بىلەن ئۇچراشتىڭمۇ؟

شەۋكەت ھەئە دېگەن مەنىدە باش لىڭشىتتى ۋە ئانىسىغا يەر ئاستىدىن قاراپ قويدى.

— ئۇنىڭ بىلەن بۇرۇنمۇ كۆرۈشكەنمۇ؟

— ھەئە.
— ئۇ نېمە دېدى؟
— سېنى سورىدى، بۇرۇنمۇ سورىغان...
— نېمە دېدىڭ؟ ئاپامنىڭ كېسىلى ئېغىر دېدىڭمۇ؟
— ياق ... دادام ئاپاڭ ياخشى بولۇپ قالدۇ، كىشىلەرگە ئاپامنىڭ ئەھۋالىنى يامان دەپ يۈرمە، يامان بولىدۇ دېگەنىدى. شۇڭا مەن...
— ۋاي ئەخمەق، ۋاي ئەخمەق، ئۇ يات كىشى بولمىسا...
شاراپەت شۇنداق دېدى - دە، كۆزىنى يۇمدى. ئىككى تامچە ياش سىيرىلىپ مەڭزىگە چۈشتى. كىچىككىنە ئۈسمۈرنىڭمۇ كۆڭلى بۇزۇلدى. شاراپەت كۆزىنى ئېچىپ، ئوغلىغا قارىدى.
— يەنە كۆرۈشەمسەن؟
— ئۈگۈنلۈككە چۈشتە دوختۇرخانا ئالدىغا چىق، كىيىم ئېلىپ بېرىمەن دېدى. چىقسام بولامدۇ؟
— چىق، ئوغلۇم چىق. كۆرۈش... ئۇنىڭغا ئېيتىپ قوي، ئاپام سېنى دوختۇرخانىغا بىر كىرسۇن دەيدۇ، دە. بۇ ئاخىرقى ئۆتۈنۈشۈم، مەۋلان داداڭغا شۇنداق دەپ ئېيت، ماقۇلمۇ؟ ئەمما، داداڭ ئۇقمىسۇن.
— ماقۇل ئاپا.
شاراپەت ئىككى كېچە، بىر كۈندۈزنى بەكمۇ تەسلىكتە ئۆتكۈزدى. ئوغلىنىڭ مەۋلان بىلەن كۆرۈشىدىغان چۈش مەزگىلىنى زارىقىپ كۈتتى. شۇنچە ۋاقىت تاماقمۇ يېيەلمىدى، ئۇيقۇسىمۇ ياخشى بولمىدى. كۆز نۇرىمۇ ئۆچەي - ئۆچەي دەپ قالدى، نەپىسىمۇ ئىتتىكلەپ كەتتى. ئۇنىڭ ئۆمرى ئاخىرلىشاي دەپ قالغاندەك بىلىنەتتى. كۆزىگىمۇ ھەر خىل نەرسىلەر كۆرۈنەتتى، شاراپەت ئۇ نەرسىلەرنى جان ئالغىلى كەلگەن ئەزرائىل دەپ ئويلايتتى. مەۋلاننى ئاخىرقى مەرتىۋە كۆرۈش ئارزۇسىغا يېتەلمەي قېلىشتىن قورقۇپ، غەم قىلىشقا باشلىدى. شەۋكەت مەۋلان بىلەن كۆرۈشىدىغان كۈنى سەھەردە بىر قېتىم ھوشىدىن كەتتى. ئۇ مەۋلاننىلا تارتىشىپ، جان بېرەلمەي ۋاتقاندەك ئىدى.
دوختۇرلار پايىپېتەك بولۇشۇپ، ئوكۇل ئۇرۇشتى، بولمىدى، بۇرنىدىن كىسلارود ماڭدۇرۇشتى. بىرئاز ئۇنۇشالغان شاراپەت كۆزىنى ئېچىپ ئەتراپقا قىينىلىپ قارىدى. كۆزىگە بىرمۇنچە ئادەم كۆرۈندى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە شەۋكەتمۇ، رىشاتجانمۇ بار ئىدى. ئەپسۇسكى، ئۇ كۆرۈشكە تەشنا بولغان مەۋلان يوق ئىدى ... شاراپەت كۆزىنى يۇمۇپ ئۆزاقىچە جىمجىت ياتتى، ئېغىر - ئېغىر تىناتتى.
شاراپەت ئىككىنچى قېتىم مىڭ جاپادا كۆزىنى ئاچقاندا شەۋكەتنىلا كۆردى.
— داداڭ قېنى؟ — دەپ سورىدى شاراپەت. ئۇنىڭ ئاۋازى ئاران - ئاران، يىراقتىن ئاڭلانغاندەك ئاڭلىناتتى.
— دوختۇرلار چاقىرىپ چىقىپ كەتتى، چاقىرايمۇ ئاپا؟

شاراپەت «ياق» ئىشارىتىنگە بېشىنى چايقىدى. «دوختۇرلار جان ئۈزەي دەپ قالغانلىقىمنى ئېيتماقچى ھەقچان ئۇنىڭغا» دەپ ئويلىغان شاراپەت ئوغلىغا ئىلتىجا بىلەن ئاران ئاڭلىتىپ ئېيتتى:

— مەۋلان داداڭنى چاقىر ... بول، بول، ئىتتىك چىق ... ئاخىرقى ئۈتۈنۈشۈم، ئەڭ ئاخىرقى! ئۇنىڭغا ئېيت ... بىر كۆرۈۋالاي ... چاقىغان بول بالام، خۇش بولاي سەندىن ...

شەۋكەت يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتى.

ئۇ يېرىم سائەتكە يەتمەي قايتىپ كىردى. كەينىدە مەۋلان بار ئىدى. ئۇ قارا كەپكە، قارامتۇل رەختتىن شىم - كەمزۇل كىيگەنىدى. رىشاتجان شاراپەتنىڭ باش تەرىپىدە ئۆرە تۇراتتى، ئاق خالات، پوسما كىيگەن بىر چوكان ئۇنىڭ قان بېسىمىنى ئۆلچەۋاتاتتى، كىسلارود قاچىلانغان ياستۇق ئېلىۋېتىلگەنىدى.

ئىشىكنىڭ ئېچىلىپ - يېپىلغىنىنى ئاڭلىغان رىشاتجان ئارقىسىغا قارىدى، ئۇنىڭ چىرايى قايغۇلۇق ئىدى. ئۇ مەۋلاننى تونۇسا كېرەك، باش لىڭشىتىپ سالاملاشتى، مەۋلانمۇ شۇ ھالنى تەكرارلىدى ۋە ئالدىغا ئىككى قەدەم چامداپ توختىدى. شاراپەت كۆزىنى يۇمۇپ ياتاتتى. ئاق سېرىق يۈزى تاتىرىپ تونۇغۇسىز بولۇپ قالغانىدى. چىرايى تېگى - تېگىدىن زەئىپ كۆرۈنەتتى، چاچلىرى چۇۋۇلۇپ پاخپايغانىدى. ئۇ، ئۆز ۋاقتىدا خېلىلا ئۇستىخانلىق، كونىلارنىڭ سۆزى بويىچە ئېيتقاندا «يېگەن - ئىچكەندەك، سوقا - سەندەلدەك» قىز ئىدى. ئەمما، ھازىر ئورۇقلاپ، قورۇلۇپ، جەينەكتەكلا بولۇپ قالغانىدى. ئېغىر - ئېغىر تىناتتى، ئۈستىگە يېپىلغان يوتقانىنىڭمۇ بىر كۆتۈرۈلۈپ، بىر پەسلىگىنى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. مەۋلان ئىختىيارسىز كۆزىگە ياش ئالدى.

شەۋكەت ئاستا ئانىسىنىڭ يېنىغا ئۆتتى، ئاق خالاتلىق چوكانمۇ قان بېسىمىنى ئۆلچەپ بولۇپ چىقىپ كەتتى. كۆز يېشى غىلىلداپ تۇرغان شەۋكەت ئانىسىنىڭ قولىنى تۇتۇۋىدى، ئۇ كۆزىنى ئاچتى، كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ، خۇنۇكلىشىپ كەتكەنىدى. ئۇ ئەتراپىغا سەپسېلىشقا باشلىدى. مەۋلان نېمە ئۈچۈندۇر ئالدىغا يەنە ئىككى قەدەم چامدىدى. شاراپەت ئۇنى كۆرگەن، تونۇغان بولسا كېرەك، ئۇنىڭغا تىكىلىپ قاراپ تۇرۇپ كەتتى. ئازدىن كېيىن ئۇنىڭ كۈلۈمسىرىگىنى كۆرۈندى. ئۇ مەۋلاننىڭ كەلگىنىگە خۇشال بولغان، سۆيۈنگەنىدى. شاراپەت ئەتراپىدىكىلەر ئاران ئاڭلىغۇدەك قىلىپ شۇنداق دېدى:

— سىزگە رەھمەت ... ئاخىرقى ئۆتۈنۈشۈمنى يەردە قويماپسىز ... ئۇھ ... ئەمدى ئارمانسىز كېتىمەن ...

شاراپەت سۆزلەۋېتىپ تىلدىن قالدى.

مەسئۇل تەھرىرى: روزىمەھەممەت جۇمە

ھىمىت ئەقسۇت

ئۇقتۇرۇش قەغىزى

(ھېكايە)

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم!

سالام ئاۋازىنى ئاڭلاپ مائارىپ ئىدارىسىنىڭ كادىرى ياسىن بېشىنى ئاستا كۆتۈردى. ئۇنىڭ ئالدىدا ئوتتۇرا بويلۇق، ئەكە ساقال، دىقماقچىنا كەلگەن بىر دېھقان قول قوشتۇرۇپ تەبەسسۇم بىلەن قاراپ تۇراتتى.

— ھە، كەپ قاپلىغۇ، — دېدى ياسىن قولىدىكى گېزىتنىڭ بېتىنى ئۆرۈپ تۇرۇپ ئېرەنسىزلىك بىلەن. ئۇنىڭ ئەپتىدىن يا گېزىت ئوقۇشقا، يا گەپ قىلىشقا خۇشياقمىغانلىق چىقىپ تۇراتتى. ئۇ گېزىتنى شىرە ئۈستىگە تاشلاپ، بارماقلىرىنى كىرىشتۇرۇپ، ئاغزىنى يوغان ئېچىپ ئەسنەپ كېرىلگەنىدى، قوش ئېڭەكلىرى ساڭگىلاپ، ياڭاق كۆشلىرى تۈرۈلۈپ قۇلاق تۈۋىگىچە سۈرۈلدى- دە، قۇرت يەپ كۆكىرىپ كەتكەن چىشلىرىمۇ كۆرۈنۈپ قالدى. ئۇ پاخپايغان چاچلىرىنى قولى بىلەن تاراپ، ئالدىدىكى گېزىتنىڭ بۇرجىكىدىن «چارتىتىدە» يىرتىۋېلىپ چىشلىگۈلۈك بىلەن تاماكا ئوراشقا باشلىدى.

— ئىشلىرى بارمىدى؟ — سورىدى ئۇ، تاماكىسىنى تۇتاشتۇرۇۋېتىپ، بىر كۆزىنى سەل قىسقان ھالدا ئالدىدىكى ئادەمگە قاراپ.

— شۇنداق، — دېدى ھېلىقى ئادەم، ھۆرمەت بىلەن بويىنىنى ئېگىپ تەزىم قىلىپ، — سىزلەرنى ئاۋارە قىلمىدىغان بولدۇم، بالام بۇ يىل ئالىي مەكتەپكە ئىمتىھان بەرگەنىدى، ئاداشلىرىغا يۇقىرىدىن خەت كەپتۇ. مېنىڭ بالامغا تېخى كەلمىدى، شۇنى سىلىدىن...

— ئىمتىھان بەرگەنلەر جىق، ئىمتىھاندىن ئۆتكەنلەرگە ئۇقتۇرۇش قەغىزى كېلىدۇ، ئۆتەلمىسە كەلمەيدىغان گەپ! — دېدى ياسىن گەپنىڭ پېيىگە تېپىپ كەسكىن ھالدا.

— خوش، شۇنداق، — دېدى ھېلىقى كىشى نېمىنىدۇر ئاغزىدىن چىقىرالماي، — بالام... بالام مەندىن ئاز نومۇر ئالغانلارغا ئۇقتۇرۇش كەلدى، ماڭا كەلمىدى دەپ، ئۈچ كۈن بولدى دۇم يېتىپ يىغلاپ بېشىمنى ئۇچاق ئېتىۋەتتى. مەكتىپىگە بار-

سام، بىزگە كەلمەيدى دەيدۇ. شۇڭا ئۆز-
لىرىنىڭ ئالدىلىرىغا كېلىشىم.
—باللىرى قانچە نومۇر ئاپتىكەن؟
—خۇدايىم بۇيرۇسا، ئىككى كەم تۆ-
يۈز قىدق ئالغان.
—ئىسمى نېمە؟
—تۇرسۇن.
—ئۆزلىرىنىڭچۇ؟
—توختى.
مائارىپ كادىرى قوشۇمىسىنى تۈرۈپ
بىرئاز ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن، تارت-
مىسىنى ئېچىپ ئۈچ لىپاپىنى چىقاردى-
دە، بىر - بىرلەپ قاراپ چىقتى. ئۈچىن-
چى لىپاپقا تىكىلىپ «ھە» — دەپ تۇرۇپ
قالدى ۋە توختى ئاكىغا قىيا بېقىپ:
—مەن يۇقىرى بىلەن تېلېفوندا سۆز-
لىشىپ باقاي، ھەر ھالدا بۇ ئىش ئاسانغا
چۈشمەيدۇ، قايتا - قايتا سۆزلىشىپ، يول ماگ-
مىساق ھەل بولمايدۇ، — ئۇ تاماكىسىنى بىر
شوراپ تۈتۈننى پۈۋلەپ چىقىرىۋېتىش
ئارىلىقىدا نېمىنىدۇر ئويلىنىۋالدى - دە،
گېپىنى داۋاملاشتۇردى، — بۇنىڭغا پۇل
خەجلەشكە توغرا كېلىدۇ، تېلېفوندا بىر
قېتىم سۆزلىشىشنىڭ ئۆزىگىلا بىر مۇنچە
پۇل كېتىدۇ.
— ئۇكام، پۇلدىن غەم قىلمىسىلا،
قانچىلىك كەتسە، مانا مەن تەييار، قولۇم
كۆكسۈمدە، — دېدى توختى ئاكا مەيدى-
سىگە ئۇرۇپ، — پەچاققا يارىغۇدەك ئۇن
قويۇم بار، بالامنىڭ ئوقۇش ئىشى ھەل
بولىدىغانلا بولسا، خىزمەتلىرىدە بولغىچىلى-
كىمىز بىتار دېسىلە، — دەپ قوشۇپ قوي-
دى، ئۇ كۈلۈمسىرەپ.
ئۇنىڭ سۆزىدىن ئاق كۆڭۈللۈك، ھەرى-
كىتىدىن سەممىيلىك چىقىپ تۇراتتى.
ياسىن بۇنى چۈشىنىپ يەتتى بولغاي.
ئۇنىڭ كەيپىياتى دەرھال ئۆزگەردى،
ئەمدى ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، ئېچىلىپ - يې-
يىلىپ:
— توختىكا، ئولتۇرسىلا، ئولتۇرۇپ
سۆزلىشەيلى، — دېدى ئۇ ئۇدۇلىدىكى ئورۇن-
دۇقنى كۆرسىتىپ، — مەنمۇ ئىلاج بار
سىلىنى چىقىم قىلدۇرمايمەن. ئامال قى-
لىپ بالىنى ياخشىراق بىر مەكتەپكە كىر-
گۈزۈشكە كۈچەپ باقاي.
ئۇ يەنە نېمىنىدۇر دېمەكچى بولۇپ
توختىۋالدى. چۈنكى ئۇنىڭ ئاغزىدىن يەنە
قانداق «كۆڭۈلدىكىدەك» گەپ چىقاركىن
دەپ كۆڭلى تاقىلداپ تۇراتتى.
— ئۇكام، ئاغزىلىرىغا ناۋات! خۇدا
ئۆمۈرلىرىنى ئۇزۇن، رىسقىلىرىنى زىيادە
قىلسۇن! سىلىدەك ياخشى كادىردىن جېنى-
مىزنىمۇ ئايىمايمىز دېسىلە! — دېھقان ھايا-
جىنىنى باسالماي كۆزىگە ئىسسىق ياش
ئالدى ۋە يەكتىكىنىڭ يېڭى بىلەن يې-
شىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ داۋام قىلدى، — ئۇ-
كام، نېمە لازىم بولسا تارتىنماي دەۋە-
سىلە، — ئۆتۈندى ئۇ مۇلايىملىق بىلەن
ياسىن بىردىن قوشۇمىسىنى تۈر-
دى - دە:
— بۇ نېمە دېگەنلىرى!؟ — دېدى
ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ چالۋاقاپ، —
ماڭا ھېچنەرسىلىرى لازىم ئەمەس،
مېنى نېمە كۆرۈۋاتىلا؟ بىلىپ قويسىلا مەن
ھۆكۈمەتنىڭ نېنىنى يەۋاتقىلى يىگىرمە
يىل بولدى، يىگىرمە يىل! خەققە ياخشى-
لىق قىلسام قىلدىمكى، يىڭنە چاغلىق نەر-
سىنى ئالغىنىم يوق!
بىر ئوبدان ئىشنى بۇزۇپ قويدۇممۇ
نېمە؟ دېگەن ئەندىشىگە پاتقان توختى ئاكا
يېلىنىپ، يالۋۇرۇشقا باشلىدى:
— ئۇكام، خاپا بولمىسىلا! بىز
دېھقان خەق ئاغزىمىزغا نېمە كەلسە
نېرى - بېرىسىنى ئويلىماي دەۋېرىمىز،
خاپا بولمىسىلا، سەۋەنلىك مەندە! سەۋەن-

يلىك مەندە!

ئۇ شۇنداق دېسىمۇ، ئۆزىنىڭ نېمە «سەۋەنلىك» ئۆتكۈزگەنلىكىنى بىلمەيتتى. چىن كۆڭلىدىن چىققان سەممىمىي گېپى قانداق قىلىپ ياسىنىنىڭ تىتاك تومۇرىغا تېگىپ كەتكەنلىكىنى ئويلاپ يېتەلمىگەن سادىدا دېھقان گاڭگىراپ قالدى. خىجىللىقتىن ئۇنىڭ ساقال - بۇرۇتلىرى بىلىنەر - بىلىنمەس تىترەپ كەتتى.

— بولدى، بولدى! — دېدى ياسىن جىمجىتلىقنى بۇزۇپ سوغۇققىنا، — ئۈچ كۈندىن كېيىن كېلىپ باقسىلا، مەن يۇقىرى بىلەن تېلېفوندا سۆزلىشىپ باقاي، ئاقمىسا ئادەم ئەۋەتىپ بولسىمۇ بالىلىرىنىڭ ئىشىنى ھەل قىلىشقا تىرىشىمەن.

توختى ئاكا خۇشاللىقىدا ئۇنىڭغا نېمىدەپ رەھمەت ئېيتىشنى بىلمەيتتى. كۆڭلىدە جىق گېپى بولسىمۇ، يەنە ئۇنىڭ كۆڭلىنى رەنجىتىپ قويمىدىغان گەپنى چىقىرىپ قويۇپ، ئىشنى بۇزۇپ قويماي دەپ ئەنسىرەيتتى. ئۇ ھەممە گېپىنى «رەھمەت!» كە يىغىنچاقلاپ تەكرارلىغىنىچە قايتا - قايتا تەزىم قىلىپ چىقىپ كەتتى.

ياسىن تارتمىسىنى ئېچىپ، كەلگىنىگە بىر ھەپتە بولغان ئۈچ پارچە ئۇقتۇرۇش قەغىزىگە قايتىدىن سىنچىلاپ قارىدى. تىببىي ئىنستىتۇتنىڭ ئۇقتۇرۇش قەغىزى ئۇنىڭ كۆزىگە تېخىمۇ چىرايلىق كۆرۈنۈپ كەتتى. قالغان ئىككى پارچە ئۇقتۇرۇش قەغىزىگە قاراپ نېمىشقىدۇر كۆڭلىگە پۈكتى - دە، تارتمىسىنىڭ ئىچكىرىسىدىكى خاتىرىسىنىڭ ئاستىغا باستۇرۇپ، قۇلۇپىنى بېسىپ تۇرۇپ، ئۆزىنىڭ بۇ «ماھارىتى» دىن مەمنۇن بولۇپ پىسسىڭىدە كۈلۈپ قويدى.

ئۈچ كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، توختى ئاكا مائارىپ ئىدارىسىگە كەلدى. ئىشخانىدا ياسىن كۆرۈنمەيتتى. «بالامنىڭ ئىشى قانداق بولغاندۇ؟» دەپ پىچىرلايتتى ئۇ، ئۆزىگە - ئۆزى. توختى ئاكا غەم بىلەن ئىشىك تۈۋىدە تامغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ، يېرىم كۈننىڭ قانداق ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى بىلمەي قالدى. ئاخىر ئۇ ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە ئۆيگە پاتقان ھالدا ئاستا قوزغالدى - دە، ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ، بىر دەسسەپ، ئىككى دەسسەپ كارىدوردىن چىقتى. ئۇ، چوڭ يولغا بۇرۇلغاندا، ۋېلىسىپىت قوڭغۇرىقىنىڭ قاتتىق جىرىڭلىشىدىن چۆچۈپ ئارقىسىغا ئۆرۈلدى. يېنىدا ئاسماندىن چۈشكەندەك ياسىن تۇراتتى.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، — دېدى توختى ئاكا، قىزغىن قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈپ، ئۇ خۇشاللىقىدا ياسىننىڭ قولىنى قانچىلىك قاتتىق قىسىۋەتكەنلىكىنىمۇ ھېس قىلمىدى.

— سىلىنى ساقلىتىپ قويدۇم، — دېدى ياسىن سىپايىلىق بىلەن كۈلۈمسىرەپ. ئۇ بۈگۈن تولىمۇ خۇش خۇي كۆرۈنەتتى.

— ئوغلۇمنىڭ تويى يېقىنلىشىپ قالغانتى، قودىلار ئالدىرىتىۋاتىدۇ، پىچاققا ياردىغۇدەك قويدىن بىر - ئىككىنى ئېلىپ قوياي دېسەم، مال بازىرىدا مالنىڭ ھېچ مەسلىھەتى يوق، ئايلىنىپ يۈرۈپ كېچىكىپ قالدىم، — دېدى ۋە توختى ئاكىغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويدى.

— بۇ ئىشنى پېقىرغا تاپشۇرسىلا، — دېدى توختى ئاكا دەررۇلا، — ئۇنچىلىك خىزمەتلىرىدە بولالمىساق، بىزمۇ سىلىنىڭ ئالدىلىرىغا كەلمىسەك بولىدۇ، — قوشۇپ قويدى ئۇ.

ياسىن ئۈنچىقمىدى. ئۇ، توختى

ئاكىنىڭ قەلبىنى يەنە قانداق قىلىپ تېخىمۇ بەكرەك مايىل قىلىۋالغىلى بولىدىغانلىقىنى ئويلاۋاتاتتى.

— تېلېفوندا يۇقىرى بىلەن سۆزلەشتىم، بالا دوختۇرلۇق مەكتىپىگە ھەل بولۇپ قالىدىغاندەك تۇرىدۇ. ناۋادا شۇنداق بولسا، چوڭ دوختۇر بولۇپ يېتىشىپ، يۇقىرى ئاتاق - ئابرويغا ئىگە بولىدۇ، ئۇ چاغدا ھېچكىم سىلىنىڭ ئالدىلىرىدىن توغرا ئۆتەلمەيدۇ دېسىلە، ھا...ھا...ھا...

ئۇنىڭ بۇ غەمخورلۇقلىرىدىن بېشى كۆككە يەتكۈدەك بولغان دېھقان شۇ تاپتا ئۇ ئىككى قوي ئەمەس، ئون قوينىڭ ھەممىسىنى سوۋغا قىلىۋېتىشكىمۇ رازى ئىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ھاياجىنىنى باسالماي خۇشلۇقىدىن كۆز يېشى قىلىپ تۇرۇپ:

— بىزدەك دېھقانىنىڭ بېشىنى سىلىغانلىقلىرى ئۈچۈن خۇدا ئۆمۈرلىرىنى ئۇزۇن قىلسۇن! — دېدى ئادەتكە ئايلانغان گېپىنى تەكرارلاپ، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن خۇشاللىق ئۇچقۇنى چاقناپ تۇراتتى.

ياسىن گەپنى ئۇزارتماي:

— چارشەنبە كۈنى ئەل ئايىغى بېسىققاندا ئۆيگە بېرىپ بۇ ئىشنىڭ خەۋىرىنى ئالسىلا، مېنىڭ ئۆيۈم مائارىپ ئىدارىسىنىڭ ئائىلىلىكلەر قورۇسىدا، — دېدى ۋە سائىتىگە قاراپ، — مېنىڭ مۇشۇ تاپتا يەنە ئازراق ئىشىم بار، — دېدى ئۇ، توختى ئاكىنى ئالدىرىتىپ.

جامائەت خۇپتەندىن يانغىلى خېلى ۋاقىت بولۇپ قالدى. ئەتراپ تۇم قاراڭغۇ، گۆرىستاندەك جىمجىت ئىدى. قاياقتىندۇر ئىتلارنىڭ ھاۋشىشى بىرەبىر ئاڭلىنىپ قالاتتى. توختى ئاكا ئاق تۇمشۇق سۇر ھاڭگىنى ھارۋىغا قوشۇپ، ئۇزۇندىن بۇيان پادىدىن ئايرىپ بوداۋاتقان قارا باش ئاق ئىرىك بىلەن سېرىق قوچقارنى ئېغىلدىن يېتىلەپ چىقتى - دە، مەرىمسۇن دەپ ئالدىن تەييارلاپ قويغان كۆيمەشەكنى ئۇلارنىڭ ئاغزىغا سېلىپ، بويىندىن پۇختا قىلىپ باغلىدى. ئارغامچا بىلەن پۇتلىرىنى چۇشەپ، ھارۋىغا باستى - دە، ئۈستىگە قارا تەگلىماتنى يېپىپ ئوبدان چۈمكەپ يولغا چىقتى. ئۇ ياسىننىڭ ئېيتىپ بەرگىنى بويىچە تۈن قاراڭغۇسىدا ئۇنىڭ ئۆيىنى ئاران دېگەندە تاپتى.

توختى ئاكىنىڭ ئالدىغا ياسىننىڭ خوتۇنى چىقتى. ئۇ جىلۋىسىنى قېقىپ:

— ۋېيەي! ئۇ، قوي ئالمەن دەۋاتاتتى، ئاۋارە قىلىپ سىلىدىن ئەۋەتىپتۇ - دە، — دېدى ئالتۇن چىشلىرىنى پارقىرىتىپ ھىجىيىپ، — ئۆزى نەدە يۈرىدىغاندۇ؟ ئۇ ئەتىگەن ئىشقا مېڭىش ئالدىدا بۇ خەتنى سىلىگە بېرىپ قويۇشنى تاپىلىغان، — دېدى چوكان يانچۇقىدىن سېرىق لىپاپىنى چىقىرىپ، — باللىرى تىببىي شۆيۈەنگە قوبۇل قىلىنىپتۇ. بىزنىڭ يولداش «تەستە ھەل بولدى، تولا داۋراڭ قىلماي رەسمىيىتىنى ئۆتەپ ۋاقتىدا ماڭسۇن، بولمىسا گەپ كۆپىيىپ ئىش بۇزۇلۇپ كەتمىسۇن دەيدۇ، — دېدى.

ئۇقتۇرۇش قەغىزىنى قولىغا ئالغان توختى ئاكىنىڭ - خۇشاللىقتىن بېشى ئاسمانغا يەتكەندەك بولدى، ئۇ ھېسسىياتىنى باسالماي:

— خاتىرجەم بولسىلا، ئەلۋەتتە شۇنداق قىلىمىز... ئەلۋەتتە شۇنداق قىلىمىز! — دېدى - دە، قايتا - قايتا رەھمەت ئېيتىپ ھويلىدىن چىقتى.

توختى ئاكا كەتكەندىن كېيىن دەرۋازا ئىچىدىن مەھكەم ئېتىلدى. ياسىن ئىچكەركى ئۆيدىن چىقىپ ھەش - پەش دېگۈچە سېرىق قوچقارنى سويۇپ، تەڭ يېرىمىنى تولا گۆش توشۇپ مايلىشىپ كەتكەن قارا سومكىغا قاچىلىدى - دە، ۋېلسىپىت بىلەن باشلىقنىڭ ئۆيىگە قاراپ چاپتى.

مەسئۇل تەھرىرى: كامىل تۇرسۇن

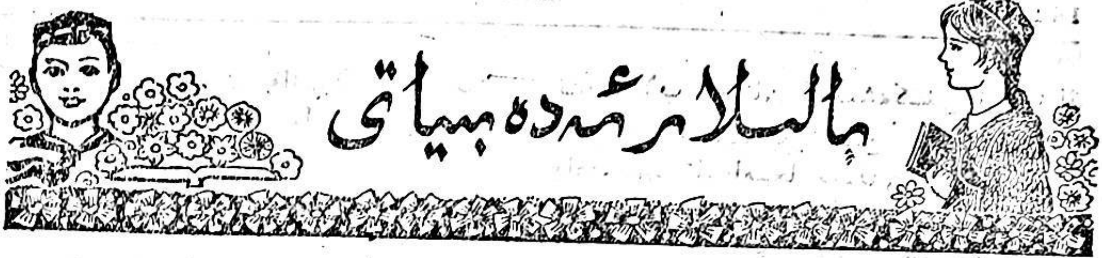

تۇرسۇنمەھەممەت پەخىردىن

شېئىرلار

ئوغلۇمغا

ماختىنىسەن ھەمىشە
مەن ئوقۇشتا ياخشى، دەپ.
كىمكى سوئال سورىسا،
دەيدىغىنىڭ ئاشۇ گەپ.
لېكىن، كۆرسەڭ چوڭلارنى،
سالام بەرمەي ئۆتىسەن.
ئادەمدىكى گۈزەللىك،
بىلگىنىكى، ئەخلاق بىلەن.
ئوغلۇم ساڭا سۆزۈم شۇ:
دوست تۇت دائىم ئەخلاقنى.
دورىمىغىن ھەرگىزمۇ
ماختانچاقنى - ئەخمەقنى.

ئوقۇغىنى، ئەمما...

ھەر كۈنى قولدىن چۈشۈرمەي
ھېكايىلەر ئوقۇيسەن.
سۆزلەپ قويسا بىرەرى،
گەپ قىلما دەپ ھوقۇيسەن.
كېلىپ مېنىڭ زوقۇممۇ
ساڭا كىتاب ئەپ بەردىم.
ئادىتىڭدىن خۇش بولۇپ،
چوڭچەكلەرنى دەپ بەردىم.
ئېلىپ كەپسەن كۆرسەتكۈچ،
كۆرۈپ كۆڭلۈم بولدى غەش.
ئەدەبىيات دەرسىدە
ئاپسەن ئاران ئەللىك بەش.
ھېكايىمۇ ئوقۇغىن،
ئەمما، ئۆلۈك ئوقۇما.
ئوقۇغىنىڭ دەرسىڭگە
ئاساس بولسۇن، ئۇنتۇما!

ئۈچ بالا

پۇتبول ئويناپ باللار
ئۆيلىرىگە يېنىشتى.
ئاشۇلاردىن ئۈچ بالا
پاراڭلىشىپ مېڭىشتى.
كەلدى شۇ چاغ «گۈر» قىلىپ
بىر ئاق، يېنىك ماشىنا.
دېدى بىرى ئۇلاردىن:
«ماشىنىغا قاراڭلار،
دادامنىڭمۇ بار شۇنداق
بىر كىچىك ماشىنىسى.
مەنمۇ چۈشۈپ ئالىمەن
ئەتىسى يا ئاخشىمى.
بىلەمسىلەر، دادامچۇ
ئىدارىنىڭ باشلىقى...»

ئىككىنچىسى ئەۋز ئېلىپ
دېدى شۇئان كېرىلىپ:
«ماشىنىمىز بار دەپ سەن
ئانچەۋالا ماختانما.
ماشىنىغا ئولتۇرۇش
قىيىن ئەمەس پۇل بولسا.
دادامنىڭچۇ، بىلەمسەن،
نۇرغۇن ماشىنى - پۇلى.
بېردۇۋېتەر پۇل دېسەم
بەش - ئون سومنى بىر يولى.»
«مېنىڭ دادامىمۇ كادىر،
كۆپچىلىكنىڭ غېمىدە.
مېنى ياخشى ئوقۇشقا
ئۈندەيدۇ ھەر كېچىدە،» —
دېدى ئۈچىنچى بالا،
ئۆيگە قاراپ يول ئالدى.
ماختانغان ئىككى بالا
خىجىللىقتىن ئويالدى.

روزى سايىت

پولات ھەققىدە قوشاق

«... يېڭى ئەۋلاد قايتىدىن،
جان بەردى مەن چولاققا...»
ئاشۇ خىتاب ئاڭلاندى
كېتىپ بارسام قولاققا.
ھەيران بولۇپ بۇ گەپتىن،
قارىغانتىم رۇجەكتىن،
كۆزۈم چۈشتى توساتتىن
بىزنىڭ كىچىك پولاتقا.
ئۇ ئېلىپتۇ بولقىنى،
(قاراڭ ئوبدان خۇلقىنى)
بوپتۇ خالىس ياغاچچى،
قايتماي ئۆيگە تاماققا.
مەن بۇ ھالدىن زوقلاندىم،
باشقىچىلا روھلاندىم،
رەھمەت ئېيتتىم ئىچىمدە،
پولات — مېھرى بۇلاققا.
ئۇچۇپ ئىلھام قۇشلىرى،
«ياغاچچى» نىڭ ئىشلىرى،
ئورۇندۇقنىڭ سۆزلىرى
جايلاشتى بۇ قوشاققا.
شۇنداق دەيتتى ئورۇندۇق:
«ياش دوست، ئىشىڭ پۇرۇنلۇق.
سەندەك بولسا ھەممەيلەن
قالماي ھەرگىز ئۇزاققا؛
مەكتىپىمىز ھاللىنىپ،
دەرسخانا جانلىنىپ،
بېرەلەيتتى بەرداشلىق
ئىقتىسادىي سىناققا.
ھازىر بىزنىڭ ئېلىمىز،
(بۇنى ياخشى بىلىمىز،)
قانات قېقىپ ئۇچماقتا
زامانىۋى راۋاققا.
ئىقتىسادچىل بولمىساق،
پەم - ئەقىلگە تولمىساق،
سەپىرىمىز ئۇچرايدۇ
پۇتلىكاشاڭ - توساققا.
ئەمما، بەزى بالىلار،
ئەقلىي چولتا - چالالار،
بۇنى ئويلاپ يەتمىگەچ،
سالدى مېنى پىراققا.
ئاڭلا، پولات، دىلكەشىم،
مۇنداق مېنىڭ كەچمىشىم:

ئەچچە يىلنىڭ ئالدىدا،
چۈشۈپ قالدىم سولاققا.
ئەسلىدە مەن ساق ئىدىم،
مەزمۇت ئىدىم، ئاق ئىدىم.
كېيىن رەڭگىم ئۆزگىرىپ،
كىردىم چوقۇر سىياققا.
دەسسەۋېرىپ چوقامغا،
ئۆرۈپ يۈرۈپ ئارقامغا،
سۇندى ئاخىر پۇت - قولۇم،
چىدىيالماي ئازابقا.
غىچىر - غىچىر، غىچىرلاپ،
يالۋۇرساممۇ پىچىرلاپ،
ئەمدى سەپتىن چىقتىڭ، دەپ،
تاشلىۋەتكەن بۇياققا.
بۇزۇلغۇدەك بولماپتىم،
(بىر ياشقىمۇ تولماپتىم،)
قىلسا ئازراق رېمونت،
ئۆتەلەيتتىم ساناققا.
ياتتىم شۇنداق ھالىم يوق،
ھېچ كىشىنىڭ كارى يوق،
ئىچىم پۇشۇپ دەر ئىدىم:
ئوڭشىلارمەن نەۋاقتا؟
يەتتىڭ بۈگۈن ھالىمغا،
قۇلاق سالدىڭ نالەمگە،
شىنا قاقتىڭ، مىخ قاقتىڭ،
ئاجراپ كەتكەن تامغاققا.
پۇت - قوللىرىم جەملەندى،
چېتىقلىرىم يەملەندى،
ھايات بەخش ئەتتىڭسەن
قوۋۇرغىسى مايماققا.
كەلتۈردۈڭسەن كېرەككە،
يەتتىم ئاخىر تىلەككە.
ئەمدى ھەمراھ بولىمەن،
پەن - بىلىمگە ئامراققا...»

ئاڭلاپ ئاشۇ سۆزلەرنى،
چولات قىستى كۆزىنى.
دېدى: «دەۋران تۇرغۇزدى،
سېنى ئۆرە - ئاياغقا.
‹تۆتتە گۈزەل، بەش بولۇش›
ئەخلاقى ئۇز ياش بولۇش،
كۈچ بەرمىسە پولاتقا،
قايتالامتىڭ ھاياتقا؟!
ئادا قىلدىم بۇرچۇمنى،
چىقاردىم ئاز كۈچۈمنى،
ئەھدىم مېنىڭ تەر تۆكۈش
ۋەتەن — ئانا تۇپراققا.»

ئايسىگۈلنىڭ ھېكايىسى

دېسەم: «بەلەن ئايسىگۈل!»
دېمەڭ «ئۇ كىم، قايسى گۈل؟»
ئۇ دەۋرىمىز ياشناتقان،
پەزىلەتلىك مايسە - گۈل.
ئېيتىپ بېرەي مەن ئۇنىڭ
يېقىنقى بىر ئىشىنى.
سۆيۈندۈرەر شۈبھىسىز،
ئاڭلىغان ھەر كىشىنى.

كەچكۈز،
جۇدۇن بىر سەھەر،
چىقتى ئايسەم ئۆيىدىن.
تاڭ قۇشىنى ئويغىتىپ
شوخ ناخشىسى - كۈيىدىن.
قۇياش نۇرى ئۇ چىگكەن
گالستۇكتا چاقنايتتى.
«مەكتەپكە تېز بارسام» دەپ،
شوخ كېيىكتەك ئاقلايتتى.

توساتتىنلا پاتقاق لاي
توستى ئۇنىڭ يولىنى.
توختاپ قالدى ئايسىگۈل

ئايلىنىپ ئوڭ - سولىنى،
«يول نېمىشكە لاي مۇنچە،
نەدىن كەلگەن پاتقاق بۇ؟
يار ئالدىمۇ ئېرىقنى،
ئۇنداق بولسا چاتاققۇ!»

شۇ خىيالدا ئايسگۈل
چىقىپ يولنىڭ تېشىغا،
قەدەم باستى ئاۋايلاپ
كىچىك ئېرىق قېشىغا.
ئانچە ئۇزۇن ماڭمايلا
بىلدى ئىشنىڭ سىرىنى.
يار ئېلىپتۇ راستىنلا
بۇ ئېرىقنىڭ قىرىنى.
ئاپلا، دېدى ئايسگۈل،
سۇ كېرەكقۇ مايسىغا.
خەۋەر قىلسام بولاركىن،
تاغىلارنىڭ قايسىغا؟
«ئادەم بارمۇ؟ كېلىڭلار!
يار ئېلىپتۇ ئېرىقنى.
سۇنى ئىسراپ قىلىمىز
تېز ئەتمىسەك يېرىقنى!»
ۋارقىرىدى ئايسگۈل،
ئەنە شۇنداق چىڭقىلىپ.
جاۋاب كۈتتى تۆت كۆزدە
قۇلىقىنى دىڭ قىلىپ.

بىراق، يېقىن - يىراقتا
كۆرۈنمەيتتى ھېچ كىشى.
قاتتىق ئۇنىڭ ئەجەبمۇ
بېشىنىڭ ئىچ ھەم تېشى.
«يارنى ئۆزۈم ئەتسەمچۇ،
بۇنداق قىلىش ئوڭايمۇ.
ياكى كاردىم بولمىسۇن،
ئۆز يولۇمغا ماڭايمۇ؟...»
ئاشۇ غىل - پال خىيالدىن،
ئۇنىڭ يۈزى ئوت بولدى.
ۋۇجۇدىدا - كۆڭلىدە،
بىر قەپەس جەڭ، سوت بولدى.
تېڭىرقاپ ئۇ دەسلىپى،
كەلدى كېيىن غەيرەتكە.
پوپكىنىنى تاشلىدى
قۇرۇق يەرگە - بىر چەتكە.
توپا تۆكتى قاشقا ئۇ،
ئېتىكىگە لىق ئۇسۇپ.
نەچچە مەرتەم قاتىندى،
بارغانسېرى جىق ئۇسۇپ.
ئىشلىگەنچە روھلىنىپ،
كۈچىگە كۈچ قېتىلدى.
تىزگىنلەندى بەڭباش سۇ،
يار ئىغىزى ئېتىلدى...
ئايسگۈلنىڭ بۇ ئىشى
ئەل ئىچىدە داڭلاندى.
ئېغىزلاردىن ئېغىزغا
كۆچتى، تولۇق ئاڭلاندى.
كەلدى بىر كۈن مەكتەپكە
«رەھمەت خېتى» يېزىدىن.
سىنىپداشلار دېيىشتى:
«مېڭىپ ئۇنىڭ ئىزىدىن»
يېڭى ئەۋلاد بولۇشقا،
تىرىشىمىز ھەر قاچان.
يېڭى - يېڭى ئۇتۇققا
ئېرىشىمىز ھەر قاچان!»

مەمتىمىن بارى

ئاي ئامراقكەن بالىغا

ئۇينايلى دەپ كەچلىكى،
ئاي مارىدى رۇجەكتىن.
دوست بولايلى، دەپ چىقسام،
قېچىپ كەتتى كۆزنەكتىن.
چىقىۋالدى ئاسمانغا،

چاقىرساممۇ چۇشمىدى.
ھەمراھ بولۇپ ئۇ ماڭا
بىردەممۇ كۆز يۇممىدى.

ئوينىدىم مەن ئاي بىلەن
كەڭرى مەيدان دالىدا.
كۈندە ئىزدەپ كېلىدۇ،
ئاي ئامراقكەن بالىغا.

ئىزدەندىم

مەيلى ئوغۇل، مەيلى قىز
خۇددى گۈلدەك كۆرۈنەر.
چوڭ بولسا ئۇ ئەدەپلىك،
ھەممە كىشى سۆيۈنەر.

ئەگەر ئۇنىڭ ئەكسىچە،
بولسا تەنتەك جېدەلخور.
كۆرگەن كىشى سەسكىنىپ،
بىزار بولۇپ يىرگىنەر.

كۆردۈم شۇنداق بىر ئۆيدە
ئەركە - نايناق ئوغۇلنى.
قىلىقلىرى ئەدەپسىز،
ئۇ ئوينىغان «ئۇسسۇل» نى.

پۇشتەك چېلىپ بىر ھازا،
كىيدى باشقا ئۆينى.
سۇ ئوينىدى ئارقىدىن،
قولغا ئېلىپ نوگاينى.

ئۆينىڭ ئىچى ئايلاندى
سۇ باشلىغان كۆلچەككە.
بەڭباش ئوغۇل ئوخشىدى
سۇدا ئۈزگەن ئۆردەككە.

بىردەم تۇتۇپ ئاسلاننى
سۇغا بېسىپ قىينىدى.
مېھمانلارنى خاتىرجەم
مۇڭداشقىلى قويمىدى.

داستىخانغا يېپىشىپ،
ناننى يەرگە تاشلىدى.
لېگەننى ئېپ داپ قىلىپ،
ھەم چېلىشقا باشلىدى.

پەرۋا قىلماي تۇسقانغا،
تەخسىلەرگە ئېسىلدى.
قەنت - گېزەكلەر تۆكۈلۈپ،
چىنە - چەينەك چېقىلدى.

كەلسە - كەلمەس ۋارقىراپ
بەرمىدى ھېچ ئارامىلىق.
بالكۇنغىمۇ يامىشىپ
قىلدى ھەتتا قاراملىق.

ئانىسىنىڭ گېپىنى
نەزەرىگە ئىلمىدى.
كۆز ئالايتسا دادىسى
تەپتارتماستىن تىللىدى.

ئەركە - نايناق ئوغۇلدىن
مەنمۇ قاتتىق يىرگەندىم.
تەربىيىلەشكە ئەۋلادنى،
شۇڭا چوڭقۇر ئىزدەندىم.

ياخشى ئۆسمۈر بولىمەن

ھەسەن بىلەن ئىككىمىز،
بىر مەكتەپتە تونۇشتۇق.
ئويناپدىكەن ئۇ دائىم،
خىيالىدا ئوقۇش يوق.

مەن ئۇنىڭغا ئەگىشىپ،
قالدىم بۈگۈن سىناقتا.
ئۇستازىمنىڭ سۆزىنى
مەھكەم تۇتماي قۇلاقتا.

ئەپسۇسلاندىم، قىزاردىم
ساۋاقداشلار ئالدىدا.
ياخشى ئوقۇپ، ئۆگەنمەي،
قالغاچقا مەن ئارقىدا.

ھەسەن ئوخشاش بەڭباشنىڭ
ئارقىسىغا كىرمەيمەن.
ئۇنداقلارنى مەن ئەمدى
ئۆگىنىشكە ئۈندەيمەن.

بۇ ساندىكى شېئىرلارنىڭ مەسئۇل تەھرىرى: ئوسمانجان ساۋۇت

ياسىن خۇدابەردى

تەھرىرلىك خىزمىتى توغرىسىدا بىر - ئىككى ئېغىز سۆز

ھەممىگە مەلۇم بولغىنىدەك، مەتبەئە كەشپ قىلىنمىغان قەدىمكى دەۋرلەردە يازغۇچى، شائىرلارنىڭ ئىجاد قىلغان ئەسەرلىرى شۇ زامانىنىڭ ئوقۇمۇشلۇق كىشىلىرى، خەتتات - پۈتۈكچىلىرىنىڭ كۆپەيتىپ كۆچۈرۈشى ئارقىلىق جەمئىيەتكە تارقىلىپ، جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشەتتى.

مەتبەئە كەشپ قىلىنىپ، نەشرىيات ئورۇنلىرى تەسىس قىلىنغاندىن كېيىن، يازغۇچى، شائىرلارنىڭ يازغان ئەسەرلىرى مەتبۇئات ئارقىلىق كەڭ كىتابخانلار بىلەن يۈز كۆرۈشىدىغان بولدى. بۈگۈنكى كۈندە ھەرقانداق بىر ئەسەر جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشۈش ئۈچۈن جەزمەن مەتبۇئات ئورۇنلىرى ۋە مۇشۇ ئورۇندا خىزمەت قىلغۇچى تەھرىرلەردىن ئىبارەت كۆۋرۈكتىن ئۆتۈشى كېرەك. بۇنىڭسىز ھەرقانداق ئەسەرنىڭ كەڭ كىتابخانلار بىلەن يۈز كۆرۈشۈشى مۇمكىن ئەمەس. تەھرىر خەلق ۋە ئاپتور ئالدىدا چوڭ جاۋابكارلىقنى ئۈستىگە ئالغان، كەڭ كىتابخانلارنىڭ تەلىپىنى، ئىستىكىنى ئۆزىدە مۇجەسسەملەشتۈرگەن شەخس، يازغۇچى بىلەن كىتابخان ئوتتۇرىسىدىكى كۆۋرۈك، گېزىت - ژۇرنال ئارقىلىق ئاممىغا ئۆز مەنپەئەتىنى تونۇتقۇچى ھەمدە ئۇلارنى ئىتتىپاقلاشتۇرۇپ گۈزەل كەلگۈسى ئۈچۈن كۈرەش قىلىشقا ئىنتىلدۈرىدىغان قىلىپ تەربىيىلىگۈچى ۋە ئامما ئۈچۈن سۈپەتلىك روھىي ئوزۇق پىششىقلاپ ئىشلەپ چىققۇچى. بۇ جەھەتتە تەھرىرنىڭ ئۈستىگە ئالغان مەجبۇرىيىتى ھەم ئېغىر، ھەم شەرەپلىك. مۇتلەق كۆپ ساندىكى تەھرىرلەر خۇددى ماھىر تىككۈچى ئاددىي رەختلەردىن چىرايلىق كىيىملەرنى تىكىش ئۈچۈن، ئۇستا بىناكار كۆرۈمسىز بىنالارغا زىننەت بېرىپ، ئۇنى كۆركەم، ھەشەمەتلىك تۈسكە كىرگۈزۈش ئۈچۈن ئەجىر سىڭدۈرگەنگە ئوخشاش، ھەربىر ئەسەرنىڭ ئىدىيىۋىلىك، بەدىئىيلىك جەھەتلەردە ئىمكانىنىڭ بارىچە مۇكەممەل بولۇشى، كىشىگە ئىستېتىك زوق بېغىشلايدىغان ئەسەرگە ئايلىنىشى ئۈچۈن باش قاتۇرىدۇ، قان - تەر سىڭدۈرىدۇ. ھەر بىر ئەقىللىق يازغۇچى ھېچقاچان تەھرىرنىڭ ياردىمىنى، تەھرىرلەرنىڭ ئۆز ئەسەرلىرىگە سىڭدۈرگەن ئەجرىنى ئۇنتۇپ قالمايدۇ. ئەسلىدە داڭلىق يازغۇچى، شائىر بولۇشقا شارائىتى، ئىقتىدارى بار خېلى كۆپ تەھرىرلەرنىڭ

باشقىلار ئۈچۈن ئۆزىنى قۇربان قىلىپ نامسىز قەھرىمان بولغانلىقىغا دائىر تەسىرلىك ئىش - ئىزلىرى كىشىلەر قەلبىگە چوڭقۇر ئورناشقان، ۋەتەن، خەلق ئۇلارنى ئۇنتۇمايدۇ. بىزنىڭ ئېلىمىزدە، تەھرىر پارتىيە، خەلق، جەمئىيەت ئالدىدا جاۋابكار ۋە چوڭ ھۆرمەتكە ئىگە.

بۇ نۇقتىدا بىزگە تەھرىر بىلەن ئامما ۋە كەڭ ئاپتورلار مۇناسىۋىتىنىڭ بىر-بىرىنى چوڭقۇر چۈشىنىدىغان، بىر - بىرىگە ھۆرمەت قىلىدىغان، مەسىلىلەرنى باراۋەر ئورۇندا تۇرۇپ، ئاقكۆڭۈللۈك، سەمىمىي نىيەت بىلەن كېڭىشىپ بىر تەرەپ قىلىدىغان دوستانە مۇناسىۋەت بولۇشى لازىملىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.

ئۇنداق بولسا، تەھرىر ئەسەرلەرنى قانداق تاللىشى، قانداق تەھرىرلىشى ۋە قانداق پىششىقلاپ ئىشلىشى كېرەك؟ بۇ، نۆۋەتتە كەڭ ئاپتورلارنىڭ مەنپەئىتىگە بىۋاستە مۇناسىۋەتلىك، كىشىلەر جىددىي دىققەت قىلىۋاتقان مۇھىم مەسىلە. مەن تۆۋەندە ئۆزۈمنىڭ بۇ ھەقتىكى بەزى كۆز قاراشلىرىمنى ئوتتۇرىغا قويۇپ ئۆتىمەن.

تەھرىر ئۆز بۇرچى، ھوقۇق دائىرىسىدە چىڭ تۇرۇپ، گېزىت - ژۇرنال تەشۋىقاتىنىڭ ئىدىيىۋى ھەم بەدىئىي ئۆتكەللىنى ئىگىلىگۈچى سۈپىتىدە قانداق ئەسەرلەرنى تاللاشتىن ئىبارەت مەسىلىگە دۇچ كېلىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇ ئالدى بىلەن دەۋرنىڭ ماھىيەتلىك روھىدىن تولۇق خەۋەردار بولۇش بىلەن بىللە ئىسلاھات ۋە ئىشىكنى ئېچىۋېتىش نەتىجىسىدە مەيدانغا كېلىۋاتقان يېڭىلىقلار، كىشىلەرنىڭ ئەمگەك قىلىش ئۇسۇلى، ماددىي ۋە مەنىۋى تۇرمۇش ئۇسۇلىدا يۈز بېرىۋاتقان ئۆزگىرىشلەر، ئادەملەرنىڭ سۇبيېكتىپ ئېڭىدا، كىشىلەر بىلەن كىشىلەرنىڭ مۇناسىۋىتى، ياشاش شارائىتى، مۇناسىۋەت ۋە ھەرىكەت ئۇسۇللىرىدا يۈز بېرىۋاتقان چوڭقۇر ئۆزگىرىشلەردىن تولۇق خەۋەردار بولۇشى لازىم. بارغانسېرى چوڭقۇرلىشىۋاتقان ئىسلاھات خەلق تۇرمۇشىنىڭ ھەرقايسى ساھەلىرىدە ناھايىتى زور ئۆزگىرىشلەرنى پەيدا قىلماقتا. بۇ ئۆزگىرىش كىشىلەرنىڭ ئالدىغا ئىلگىرى كۆرۈلۈپ باقمىغان نۇرغۇن يېڭى مەسىلىلەرنى قويماقتا. بۇ ھال يېڭىچە پىكىر قىلىش، يېڭىچە ئوي، يېڭىچە ئىنتىلىش روھىنى يېتىلدۈرمەكتە. ھەربىر تەھرىر بۇ خىل ئىنتىلىش روھىنىڭ ئىجتىمائىي خاراكتېرلىك بىر خىل يېڭىچە ھادىسە ئىكەنلىكىنى چوقۇم چۈشىنىشى لازىم. مۇنداق بولمىغاندا، ئاپتورلارنىڭ ئەسەرلىرىدە ئەكس ئەتكەن يېڭى ھايات ھادىسىلىرىگە كونا نۇقتىئىنەزەر بىلەن قاراپ، ئەھمىيەتلىك نەرسىلەرنى ئەھمىيەتسىز نەرسىلەر دۆۋىسىگە قوشۇۋېتىدىغان، ئالتۇن ئالدىدا پارقىراپ تۇرسىمۇ ئۇنى داشقال ھېسابلايدىغان ھادىسىلەرنىڭ يۈز بېرىشىدىن ساقلانغىلى بولماي قالىدۇ. شۇڭا، تەھرىر چوقۇم ئومۇمىي ۋەزىيەتنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىشى ۋە دەۋرنىڭ ئالدىدا مېڭىشى لازىم.

ئىشىكنى ئېچىۋېتىش ۋەزىيىتىگە ئەگىشىپ، كىشىلەرنىڭ ماددىي دۇنيا ۋە ھاياتقا بولغان تونۇشىدا يېڭىچە يۈزلىنىشلەرنىڭ بارلىقىغا كەلگەنلىكى ھەربىر تەھرىرنىڭ ئەستايىدىل دىققەت قىلىشىغا ئەرزىيدىغان مەسىلىلەرنىڭ بىرى. كىتابخانلارنىڭ ئىستېتىك ئېڭىدىمۇ كونا ئەنئەنىۋى ھالەتلەر بۇزۇلۇپ تاشلىنىپ، يېڭىلىققا ئىنتىلىش، قانائەتلەن-

مەسلىكتىن ئىبارەت بىر خىل روھىي ھالەت شەكىللەنمەكتە. ئۇلار مەسئۇلىيەتچان بىر تەھرىر چوقۇم خەۋەردار بولۇشى، بىلىشى، ئىگىلىشى لازىم بولغان مەسىلىلەردۇر. مۇبادا تەھرىر بۇ خىل ۋەزىيەتكە يېتىشەلمەي، تىرىشىپ ئۆگەنمەي، يەنىلا ئاتام ئېيتقان بايىقى دېگەندەك، كاللىسىغا سىڭىپ قالغان يۈزەكى تەسىرات، ئازغىنە تەجرىبىسىگىلا تايىنىپ تەھرىرلىك قىلماقچى بولىدىكەن، ئۇ جەمئىيەت تەرەققىياتىدىن، ئاممىنىڭ ئادەتتىكى ئېھتىياجلىرىنىڭ تەلەپلىرىدىن چىقالمايدىغان تەھرىر بولۇپ قېلىشى، ھەتتا پۇتلىكاشاڭ بولۇپ قېلىشىمۇ مۇمكىن.

ھازىرقى دەۋر ئەمەلىيىتى تەھرىرلىرىمىزنىڭ ئالدىغا ئىسلاھاتنىڭ ماھىيىتىنى توغرا ۋە تولۇق چۈشىنىپ قاتماللىقتىن قول ئۈزۈپ، ئىدىيىدە تولۇق ئازاد بولۇپ، جۈرئەتسىزلىك ۋە ھەر خىل غەم - ئەندىشىلەردىن خالى بولۇپ، يۈرەكلىك ھالدا مەسئۇلىيەتچانلىق بىلەن دادىل ئىشلەش، ئەنئەنىۋى نەزەرىيىلەرنىڭ رامكىسىنى بۇزۇپ تاشلاپ، ئىجادچانلىق روھىنى جارى قىلدۇرۇشتىن ئىبارەت يېڭى مەسىلىلەرنى قويىدى. ئۇنداق بولسا نەشرىيات ئورۇنلىرىمىزدا بۇ ئۆلچەمگە توشىدىغان تەھرىرلەر بارمۇ؟ بار، بار بولۇپلا قالماستىن، بەلكى خېلىلا كۆپ ۋە بارغانچە كۆپەيمەكتە.

يېقىنقى بىر قانچە يىلدىن بۇيان تەبىئىي ۋە ئىجتىمائىي پەنلەر بويىچە زور بىر تۈركۈم كىتابلارنىڭ نەشر قىلىنغانلىقى، كىتابخانلارنىڭ يىلدىن - يىلغا كۆپىيىۋاتقانلىقى، ئاپتورلار قوشۇنىنىڭ بارغانسېرى كېڭىيىۋاتقانلىقى، ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىدە نورمال بەس - مۇنازىرىنىڭ قانات يېيىشىغا ئەگىشىپ، يېڭىلىققا ئىنتىلگۈچى بىر تۈركۈم ياش كۈچلەرنىڭ مەيدانغا كېلىۋاتقانلىقىدىن ئىبارەت پاكىتلارنى مەتبۇئات ئورۇنلىرىدىكى تەھرىرلىرىمىز ئىچىدە ئىدىيىسى ئازاد، مەسئۇلىيەتچان، جۈرئەتلىك تەھرىرلەرنىڭ موشۇ جەھەتتە سىڭدۈرگەن ئەجرىدىن ئايرىپ قارىغىلى بولمايدۇ.

لېكىن شۇنىمۇ نەزەردىن ساقىت قىلىۋېتىشكە بولمايدۇكى، «سول» لۇشيەنىنىڭ زىيانكەشلىكىگە قاتتىق ئۇچرىغان ياكى تەجرىبىلەرنى سەلبىي جەھەتتىن خاتا يەكۈنلىگەن ئاز بىر قىسىم تەھرىرلەردە ماقالە، ئەسەرلەرنى تاللىغاندا، دادىل بولالماسلىق، ئەنسىرەش ھالىتى يەنىلا ئېغىر. ئۇلار ئىجادىيەت قانۇنىيەتلىرى ۋە بەدىئىي ئۆلچەملەرگە ئېتىبار قىلماي، ھە دەپ ئاپتورنىڭ نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىگە، سۆز جۈملىلەرنىڭ سىياسىي جەھەتتە قېلىپقا چۈشكەن چۈشمىگەنلىكىگە، كىم ۋە نېمە ئىشقا قارىتىلغانلىقىغا، ئەنئەنىۋى نەزەرىيىۋى ئۆلچەملەرگە سىغىدىغان - سىغمايدىغانلىقىغا، ئەدەبىياتنىڭ ۋەزىپىسى، رولى جەھەتتىكى كونا ئۆلچەملىك نۇقتىئىنەزەرلەرگە، كونا ئەخلاقىي ئۆلچەملەرگە ئۇيغۇن كەلگەن - كەلمىگەنلىكىگە ئېسىلىۋالىدۇ. ئۇلار موشۇ ئۆلچەملەرگە ئۇيغۇن دەپ قارىغان ماقالە - ئەسەرلەرنى تاللاپ، تەھرىرلەپ ئېلان قىلىدۇ، ئۇيغۇن ئەمەس دەپ قارالغانلىرى. بولۇپمۇ يېڭىچە نۇقتىئىنەزەرلەر ئوتتۇرىغا قويۇلغان، كىشىلەرنى روھىي جەھەتتىن بەھرىلەندۈرىدىغان، قايغۇغا سالىدىغان ياكى شادلاندۇرىدىغان، ئېچىپ تاشلاش خاراكتېرى كۈچلۈك ئەسەرلەر كىتابخانلار بىلەن يۈز كۆرۈشەلمەيدۇ. مەنپەئەتپەرەسلىك نۇقتىئىنەزەرى بويىچە ھۆكۈم چىقىرىلغان مۇنداق ئەسەرلەر، سۇرۇشتە

قىلدىغان ئادەم بولمىسا، توغۇلتىش ئىسكىلاتىدا مەڭگۇ توڭلاپ يېتىۋېرىدۇ.

بىرەر ئەسەرگە ئۇنىڭ سىياسىي، ئىدىيىۋى ئۇنۇمىگە ئائىت كونا فورمۇلا بويىچە باھا بېرىلىدىغان بولسا، ئەدەبىي ئەسەرنىڭ كىشىلەرنى بەھرىمەن قىلىش، كىشىلەرنى ھايات ھادىسىلىرى ئۈستىدە چوڭقۇر ئويلاندۇرۇش، ئۇلارنىڭ قەلبىگە تەسىر بېرىش، كىشىلىك ئەخلاقىي پەزىلەت ۋە مۇناسىپ مىجەز - خاراكتېر، ئۆزىگە يارىشا مەيدان، پوزىتسىيە، نۇقتىئىينەزەر تىكلىشىگە بىلىنەر - بىلىنمەس تەسىر كۆرسىتىش جەھەتتىكى رولىغا سەل قارىغانلىق بولىدۇ.

تېخى يېقىندىلا مەلۇم بىر مەتبۇئات «قاراتمىلىقى بار ئىكەن» ، «تېگىپ كېتىدىكەن» دەپ ئەنسىرەپ، بىر تەرەپ قىلىشتىن ئېھتىيات قىلغان مۇنداق بىرقانچە رۇبائىي ئېسىمگە چۈشۈپ قالدى. ئۇنىڭدا مۇنداق مىسرالار بار ئىدى:

كەمتەر بول دوستۇم، كۆرەڭلەپ كەتمە،
قىلنى پىل قىلىپ يوغان كۆرسەتمە.
ئۆزگىنىڭ تەرىتىدە ئوقۇپ نامازنى،
جامائەت ئالدىدا كۆز - كۆزلۈك ئەتمە.

* * *

نەپسىڭگە چوغ تارتما پۇرسەت كەلدى دەپ،
تۇشمۇ تۇش قول سوزۇپ ئىزدەپ يۈرمە نەپ.
ئازغىنە ئەجرىڭگە قىلما كۆپ تەما،
ئەمدى سەن يىقىلىساڭ كىم ئالار يۆلەپ؟!

* * *

تەۋرەنمە ھەق يولدىن، باقما شامالغا،
ئايلانما ئۇچمە كۆڭۈل ساھىبجامالغا.
شاخمۇ شاخ تاقلىساڭ شاخ سانىغۇچتەك،
سەن چىقىپ قالمامسەن يالغۇز ئارالغا؟!

رۇبائىيدا كۆرسىتىلگەن نۇقسانلار بىزدە يوقمۇ؟ بار، بارلا ئەمەس، خېلى ئېغىر. بۇ خىل يامان ئىللەت، بەلكىم بەزى ئادەملەردە كۆپرەك، بەزىلىرىدە ئازراق بولۇشى مۇمكىن. مۇنداق ئىللەتلەر، ھەرھالدا جەمئىيىتىمىزدە تېخى خېلى نۇرغۇن. شۇنداق تۇرۇقلۇق، بىرەر ئەسەردە مۇشۇنچىلىك گەپ قىلغىلى بولمىسا، «قاراتمىلىقى بار ئىكەن» ، «پالانى - پۇستانلارغا تېگىپ كېتىدىكەن» دېيىلىدىغان بولسا، ئەدەبىيات - سەنئەت ھەتتا تەلىم - تەربىيە دېگەن قائىدىنىڭ ھۆددىسىدىنمۇ چىقالماي قالامدۇ؟

ئەدەبىي ئەسەرنىڭ تېگىپ كېتىشى يامان ئىش ئەمەس، بەلكى ياخشى ئىش. «تېگىپ كەتسە» ئىللەت ۋە نۇقسانغا «تېگىپ» كېتىدۇ، «تېگىپ كېتىش» سەۋەبى بىلەن ۋۇجۇدىدا شۇنداق ئىللەت بار كىشىلەر ئۇنىڭ يامان ئىكەنلىكىنى ھېس قىلسا، تۈزىتىشنى ئويلىسا، بۇنىڭ نېمە يامىنى بار؟ مەرگەنمۇ ئوقنى تەگسۇن دەپ چەنلەپ ئاتىدۇ. مېنىڭچە، ئەدەبىي ئەسەرنىڭ بەزىلەرگە «تېگىپ» كەتكىنى شۇ ئەسەرنىڭ ناھايىتى ياخشى يېزىلغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. مەن ئاتقان «ئوق» نىڭ تېگىشىنى، تېگىپ يامان ئىللەتلەرنىڭ جېنىنى ئالىدىغان بولۇشىنى قۇۋۋەتلەيمەن. ۋەتەنىمىزنىڭ بىرلىكىگە، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا مۇخالىپ كەلمەيدىغان ھەرقانداق ئەسەر ئەگەر ئۇ بەدىئىي جەھەتتە ياخشى يېزىلغان ئەسەر بولسىلا قورقماي ئېلان قىلىش كېرەك. خەنزۇ ئەدەبىياتىنىڭ كېيىنكى نەتىجىلىرى بۇ جەھەتتە بىزنىڭ ئۈلگە قىلىشىمىزغا ئەرزىيدۇ.

يېقىندىن بۇيان ئايرىم گېزىت - ژۇرناللاردا بەدىئىي سۈپەت جەھەتتىن تۆۋەنرەك بول-
غان ئەسەرلەر بىرئاز كۆپىيىپ قالدى. بۇ، يۇقىرىقى كىچىككىنە مىسال بىلەن
باغلاپ قارىغاندا، بىر قىسىم تەھرىرلەر ئىچىدە ئېھتىياتچانلىقنىڭ يەنىلا يېتىم ئورۇندا
تۇرۇۋاتقانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. يەنە بىر تەرەپتىن، بۇ ئۇلارنىڭ تەھرىرلىك كەسپىي
ئىقتىدارى، سەۋىيىسىنىڭ تۆۋەنلىكى، نەزەر دائىرىسىنىڭ تارلىقى بىلەنمۇ مۇناسىۋەتلىك.
بۇنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ گەۋدىلىكى تەھرىرنىڭ ماقالە، ئەسەرلەردە ئوتتۇرىغا قويۇلغان
يېڭى ئۇقتىسىنەزەرلەرگە كونا ئۇقتىسىنەزەر بىلەن، يېڭى دەۋر ئۇقتىسىنەزەرلىرىگە ئەن-
ئەنىۋى ئۇقتىسىنەزەر بىلەن مۇئامىلە قىلىۋاتقانلىقىدىن ئىبارەت. بۇلار ئەلۋەتتە
بىلىش ۋە تونۇش جەھەتتىكى مەسىلىلەردۇر.

بۇنىڭدىن باشقا تەھرىرنىڭ كەسپىي ئەخلاقى مەسىلىسىمۇ بار، كىتابخانلار جىددىي
دىققەت قىلىۋاتقان ۋە ئەڭ كۆپ غۇلغۇلا قىلىۋاتقان بىر مەسىلە شۇكى، ئاز ساندىكى تەھ-
رىرلەر ماقالە، ئەسەرلەرنى تاللىغاندا، ئەسەرگە ئەمەس، بەلكى ئادەمگە، ئۇلپەتچىلىك جە-
ھەتتىكى يىراق - يېقىنلىققا، كۆز قاراشتىكى ئوخشاش ياكى ئوخشىماسلىققا ئالاھىدە
ئېتىبار بىلەن قاراپ، مۇھاپىزەت كۆزلۈكى بولالايدىغان، نېپى تېگىدىغان ئاپتورلار-
نىڭ «ئەسەر» لىرىنى ئەسەرگە ئوخشىمىسىمۇ ئېلان قىلىشقا ئالاھىدە تىرىشىدۇ، بۇگۈنى
كەلسە ئەتىسىلا ئېلان قىلىشقا ئالدىرايدۇ. بەت ئورۇنلاشتۇرۇش، ماۋزۇلارنى بەلگىلەش،
قەلەم ھەققىنى بېكىتىش قاتارلىق ئىشلاردا ئالاھىدە پەرقلىق مۇئامىلە قىلىدۇ. بۇنىڭ
ئەكسىچە، ئىنتايىن ئاز ساندىكى بەزى تەھرىرلەر ئۆزى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى
يىراق، نېپى تەگمەيدىغان، سورۇشتە قىلالمايدىغان ئاپتورلارنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ
سۈپىتى يۇقىرى بولسىمۇ، ئۇنىڭدىن خىلمۇخىل قۇسۇرلارنى چىقىرىپ، يوق
«گۇناھ» لارنى توقۇپ، ئۆلۈمگە مەھكۇم قىلىۋېتىدۇ ياكى «ئۆزۈڭنىغا سوزۇش» ، «ئىتتىرىش
تاكتىكىسىنى قوللىنىپ، ئاپتورلارنى بىھۇدە ئاۋارە قىلىدۇ. ئىككى كۈندە يېزىپ تەييا
قىلغان بىر ئەسەر ئۈچ-ئون ئاي يول ماڭغۇزىدۇ.

شۇنداقمۇ بىر خىل ناچار ئىللەتلەر باركى، ئايرىم تەھرىرلەر ئۆزىنىڭ تەھرىر-
لىك ئورنىنى ھەددىدىن زىيادە يۇقىرى مۆلچەرلىۋېتىپ، ئۆزىنى كۆرسىتىشكە ئۇرۇنىدۇ-
دە، باشقىلارنى چەتكە قاقىمەن دەپ تارلىق قىلىدۇ، نەتىجىدە ئاڭلىق ياكى ئاڭسىز
ھالدا ئاپتورنىڭ ئەسىرىدىكى ئەڭ يېڭى، ئەڭ ياخشى سۆز-جۈملىلەرنى ئورۇنسىز قىرقىپ
تاشلاپ، ئەسەرنى ئۆلۈك، كاۋاك، مەزمۇنى يوق، تۇزسىز ئاشقا ئايلاندۇرۇپ
قويىدۇ ياكى ئۆزىچە قاملاشمىغان پىكىر ۋە سۆز - جۈملىلەرنى قوشۇپ «تەھرىرلەپ»
ئەسەرنى سۆيۈۋېلىشتۇرۇپ قويىدۇ. ئايرىم گېزىت - ژۇرناللاردا ئەسەر مەنبەسىنىڭ جۈم-
لىدىن يېشقەدەم ئاپتورلارنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ ئۆزگىلىپ قېلىۋاتقانلىقىنى تەھرىرنىڭ ئاپتور-
لارنىڭ ئەسەرلىرىگە توغرا مۇئامىلە قىلالمايۋاتقانلىقىدىن ئايرىپ قاراشقا بولمايدۇ.
ئىتتىپاقسىزلىقنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغان بۇ خىل ھادىسىلەر ھەربىر مەسئۇلىيەتچان تەھرىر-
نىڭ ئالاھىدە دىققەت قىلىشىغا ئەرزىيدۇ.

تەھرىر، مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا، گېزىت - ژۇرناللارنىڭ لىللا تارازىسى، كۆزى-

ۋە قولىقى. تەھرىر مۇشۇ خىزمەت ئورنىدا تۇرۇپ، ماقالە، ئەسەرلەرنى لىللا بىر تەرەپ قىلىش بىلەن بىللە، ئاپتورلار ئوتتۇرىسىدىكى مەسىلىلەرنىمۇ لىللا مەيداندا تۇرۇپ بىر تەرەپ قىلىشى لازىم.

ھەممىمىزگە مەلۇم بولغىنىدەك، ئەدەبىيات سەھنىسى تۈمەن تۇلپار بەيگىگە چۈشكەن بىر سەھنە. كەسكىن رىقابەت ئىچىدە داۋاملىشىدىغان بۇ «بەيگە» مەيدانى تىپتىنچ بولمايدۇ. تەھرىر ياخشىلار، ماھارەتلىك ۋە قابىلىيەتلىكلەر ئۈزۈپ چىقىدىغان، ناچارلار، ماھارەتسىز ۋە قابىلىيەتسىزلەر سەپتىن چۈشۈپ قالىدىغان بۇ سەھنىدە يۈز بېرىدىغان خىلمۇخىل ھادىسىلەرگە، ئۆزگىرىشلەرگە دىققەت قىلىشى، سەزگۈر بولۇشى لازىم.

ئىجادىيەت بىلەن تەنقىدتىن ئىبارەت بۇ ئىككى قاناتتىن تەشكىل تاپقان ئەدەبىيات مۇشۇ ئىككى قاناتنىڭ ماسلىق فۇنكسىيىسى ئارقىلىق تەرەققىي قىلىدۇ. ئەدەبىياتىمىز ۋە كىتابخانلار بۇ ئىككى قاناتنىڭ فۇنكسىيىلىك ھەرىكىتىنىڭ ماس قەدەم بىلەن ئىلگىرىلىشىنى تەلەپ قىلىسىمۇ، ئەمما بۇ ئىككى قاناتنىڭ فۇنكسىيىسى تازا ياخشى بىرلىككە كەلگىنى يوق. ئاز ساندىكى بەزى مەسئۇللار، يازغۇچىلار بىر بۆلۈم (ئاز ساندىكى) تەنقىدچىلەرنى، بىر بۆلۈم تەنقىدچىلەر يەنە بىر بۆلۈم يازغۇچىلارنى ھىمايە قىلىش روھىي ھالىتى كىشىنىڭ كۆڭلىنى غەش قىلىدىغان بىر خىل ناچار ۋەزىيەتنى شەكىللەندۈرۈپ قويدى. يازغۇچىلار بىلەن يازغۇچىلار، تەنقىدچىلەر بىلەن تەنقىدچىلەر ئوتتۇرىسىدىكى بۇ خىل روھىي ھالەتنى يېڭىشكە ھەر بىر تەھرىر ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلىشى كېرەككى، بىرىنى بېسىپ، بىرىنى چەتكە قاقىدىغان خاھىشنىڭ يامراپ كېتىشىگە يول قويماسلىقى لازىم. بۇ مەسىلىدە تەھرىرنىڭ لىللا مەيداندا تۇرماسلىقى ئىجادىيەت ۋە تەنقىدنىڭ تەرەققىياتىنى بوغىدىغان ناچار ۋەزىيەتنى كەلتۈرۈپ چىقىرىش بىلەنلا قالماي، بەلكى ئاپتورلار ئارا تۈگىمەس پىكىر ئىختىلاپلىرى ۋە جېدەل - ماجىرالارنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغان مەنبەنى شەكىللەندۈرۈپ قويۇشى، ئورۇنسىز نىزا، ئىچى تارلىق، ھەسەتخورلۇق، كۆرەلمەسلىك، گۇرۇھۋازلىق، مەزھەپچىلىك ئىللەتلىرىنىڭ پەيدا بولۇشىغا سەۋەب بولۇپ قېلىشى مۇمكىن. بۇ خىل ئىللەتلەرنىڭ ئىجادىيەت ۋە تەنقىدچىلىكنىڭ تەرەققىياتىغا يەتكۈزىدىغان زىيىنىنى سەل چاغلىغىلى بولمايدۇ. مۇبادا بۇ خىل خاھىش، پۈتۈن مەتبۇئات ساھەسىگە يېيىلىپ كەتسە، ئۇنىڭ كەلتۈرىدىغان زىيىنى تېخىمۇ چوڭ بولىدۇ. ئادالەتلىك، لىللالىق پىرىنسىپى قوپاللىق بىلەن بۇزۇلۇپ، ھەقىقەت ئورنىنى تۆھمەت، سەممىيەت ئورنىنى ساختىلىق، پىكىردىكى ئوخشاشماسلىق، رىقابەت ئورنىنى دۈشمەنلىك ئىگىلىۋالىدۇ - دە، ئەدەبىياتىمىزنىڭ تەرەققىياتىدا مۆلچەرلىگۈسىز زىيان ۋە چېكىنىش يۈز بېرىدۇ.

يۇقىرىقىدەك ئەھۋاللارنىڭ سادىر بولۇشىدا، بىز باشتا سۆزلەپ ئۆتكەندەك بەزى سەۋەبلەر بولغاندىن باشقا، ئايرىم مەسئۇللارنىڭ، بولۇپمۇ ئەدەبىيات - سەنئەتنى بىۋاسىتە باشقۇرۇش ئورنىدىكى ئايرىم يولداشلارنىڭ مەركەزنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ھەققىدىكى مۇناسىۋەتلىك ھۆججەتلىرىنى ئۆگىنىشىنىڭ يېتەرسىزلىكى بىلەن ئىدىيىنى ئازاد

قىلالماي، بەزى كونكرېت ئەسەرلەرگىچە ئارىلىشىۋالغانلىقىمۇ بىر سەۋەب. بەزى ئاپتورلارنىڭ تەھرىرلەرنى ھەدەپ ئۆزىگە تارتىشقا ئۇرۇنىدىغانلىقى، بەزىلەرنىڭ ھە دەپ چېقىمچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلىقىمۇ تەھرىرلىك خىزمىتىنىڭ ساغلام ئېلىپ بېرىلىشىغا يامان تەسىر كۆرسەتمەكتە.

گەرچە بۇ خىل ھادىسىلەرنىڭ بەزىلىرىدىن ھازىر خالىي بولۇش بىرئاز قىيىندەك قىلسىمۇ، لېكىن ئىسلاھات روھىنى چوڭقۇر چۈشەنگەن، ئىنسانىي ۋە كەسپىي ئەخلاقنىڭ مۇھىملىقىنى تولۇق ھېس قىلغان ھەرقايسى تەرەپلەر شەخسىيەتسىزلىك روھىنى تۇرغۇزۇشقا تىرىشسىلا، بۇ خىل ھادىسىلەرنى تۈگەتكىلى بولىدۇ.

شۇنىمۇ ئالاھىدە كۆرسىتىپ قويۇشقا توغرا كېلىدۇكى، ھەرقانداق بىر ئەسەرنىڭ ئەڭ ئاخىرقى بىر ئادىل باھالىغۇچىسى ۋاقىت ۋە كەڭ كىتابخاندۇر. چۈنكى ۋاقىت، كىتابخان ناھايىتى لىللا بولۇپ، ئۇ كىملەرگىدۇر يان بېسىشنى بىلمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن كەڭ كىتابخانلارنىڭ ساداسىغا قۇلاق سېلىش، ئۇلارنىڭ باھاسىنى ھېسابقا ئېلىش ناھايىتى مۇھىم بىر ئىش.

بۇنىڭدىن باشقا، ئاپتورلار ۋە كىتابخانلار بىلەن پات - پات سۆھبەت يىغىنلىرىنى ئېچىش، تۆۋەنگە بېرىپ ئاممىنىڭ پىكىر - تەلەپلىرىنى ئاڭلاش، خەت ئارقىلىق ئالاقىلىشىش قاتارلىق شەكىللەرنى قوللىنىپ، تەھرىرلەر بىلەن ئاممىنىڭ قەلبىنى تۇتاشتۇرۇشنى تۈرلۈك يېتەرسىزلىكلەرنى تۈگىتىشتىكى بىر خىل ئۇسۇل قىلىشىمىز لازىم. بۇنىڭ تەھرىرلىك خىزمىتىنىڭ سۈپىتىنى ئۆستۈرۈش، ئاپتورلارغا ياردەم بېرىپ ئىلھاملاندۇرۇپ، ئۇلارنىڭ يېزىقچىلىق ماھارىتىنى ئۆستۈرۈشتە، ئومۇمەن ئەدەبىياتىمىزنىڭ تەرەققىياتىنى تېخىمۇ ئىلگىرى سۈرۈشتە بەلگىلىك ئەھمىيىتى ۋە رولى بار.

مەسئۇل تەھرىرى: ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

بىزنىڭ ئەدىبلىرىمىز

ئەتراپلىق يېتىلگەن يازغۇچى

سەمەت دۇگايلى 1947 - يىلى 7 - ئايدا قەشقەر شەھىرىنىڭ بازار ئىچىدە دېھقان ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلدى. تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرمەي تۇرۇپلا، 1961 - يىلى ھەربىي سەپكە قاتناشتى. 1967 - يىلى قەشقەرگە قايتىپ بېرىپ، شەھەرلىك ئۆي، يەر، مۈلۈك شىركىتى، شەھەر ئىچى گۇڭشېسى، شەھەرلىك ئاپتوموبىل رېمونت - قۇراشتۇرۇش زاۋۇتى قاتارلىق ئورۇنلاردا تەرجىمان بولۇپ ئىشلىدى. 1980 - يىلدىن 1985 - يىلغىچە قەشقەر پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنىڭ تىل - ئەدەبىيات فاكۇلتېتىدا ئوقۇتقۇچىلىق قىلدى. 1985 - يىلدىن ئېتىبارەن مىللەتلەر نەشرىياتىدا ئىشلەۋاتىدۇ.

سەمەت دۇگايلىنىڭ ئەدەبىياتقا بولغان ھەۋىسى بالىلىق چاغلىرىدىلا باشلاندى. دادىسى ئۇنى باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇتۇش بىلەن بىرلىكتە دىنىي ساۋاتلىرىدىنمۇ خەۋەردار قىلىش مەقسىتىدە مەمتىمىن خەلپەت ئاخۇنۇم دېگەن ئىلغار پىكىرلىك، مەرىپەتپەرۋەر بىر دىنىي زاتقا ئوقۇشقا بەردى. كىچىك سەمەت تاڭ سەھەردە قوپۇپ، ئاۋۋال مەمتىمىن خەلپەت ئاخۇنۇمنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، دىنىي ساۋاق ئالاتتى، ئاندىن پەننىي مەكتەپكە باراتتى. كەچلىكى مەمتىمىن خەلپەت ئاخۇنۇمنىڭ ئۆيىگە يەنە بېرىپ، سەھەردە ئالغان ساۋىقىدىن ئىمتىھان بېرەتتى ۋە يېڭى ساۋاق ئالاتتى. كۈنلەر مانا مۇشۇنداق ئۆتەتتى. ئۇ كونا مەكتەپتە ئىككى يىل ئىچىدىلا ھەپتىيەك، قۇرئانلارنى تامامەن ياد ئېلىپ بولۇپ، «سوپى ئاللايار» نىمۇ ئوقۇپ تۈگەتتى. سەمەت «سوپى ئاللايار» نىڭ تەسەۋۋۇپ مەزمۇنىدىكى مەسنىۋى ئىكەنلىكىنى كېيىنرەك بىلدى، ئەمما ئەينى يىللاردا پەقەت ئۇنىڭ بېيىت ئىكەنلىكىنىلا بىلەتتى. خېلى ساپ ئۇيغۇر تىلىدا يېزىلغان بۇ شېئىر كىتابى ئۇنىڭ ئېڭىغا «بېيىت» دېگەن بىر ئەدەبىي شەكىلنى سىڭدۈرۈپ قويغانىدى. سەمەت قوشاقلارنىمۇ «بېيىت» دەپ چۈشىنەتتى. شۇنداق قىلىپ ئۇ خەلق ئىچىدىكى قوشاق، بېيىتلارنى توپلاشقا ئادەتلەنگەنىدى.

ئۇلارنىڭ ھويلىسىدا يېشى 80 دىن ئاشقان مەرەمخان ئىسىملىك بىر موماي بار ئىدى. بۇ موماي «بېيىت» ئېيتىپ بېرىشكە ئامراق ئىدى ۋە ناھايىتى كۆپ «بېيىت» بىلەتتى. سەمەت ئەينى يىللاردا خېلى قېلىن بىر دەپتەرنى ئاشۇنداق «بېيىت» لار بىلەن تولدۇرغانىدى.

ئۇلارنىڭ ئائىلىسىدە پات - پات «جەڭنامە» ئوقۇيدىغان ئادەت بار ئىدى. بۇ جەڭنامىلەرنى زۇنۇن ئاخۇن ئىسىملىك بىر جۇۋازچى ئوقۇيتتى. سەمەت چاغاتاي يې-

زىنقى (ئۇ چاغدا «جەڭنامە» دەپلا ئاتىلاتتى) نى ئوقۇيالايدىغان بولغاندىن كېيىن،
دادىسى ئۇنى «جەڭنامە» ئوقۇشقا بۇيرۇيدىغان بولدى. ئەمما ئۇ توختايدىغان يەرلەر-
دە توختاپ، ئېنىقسىز جايلىرىنى چۈشەندۈرۈپ، ھاياجانلاندۇرىدىغان جايلىرىنى يان-
دۇرملاپ ئوقۇمايتتى، بىر باشلىۋالسا، دېمى كېسىلگەن چاغدا بىراقلا توختايتتى.
شۇڭلاشقا «جەڭنامە» ئوقۇشقا يەنىلا زۇنۇن ئاخۇن تەكلىپ قىلىنىدىغان بولدى. ئۇنىڭ
ئۈستىگە، كىتابلارنىمۇ شۇ كىشى ئېلىپ كېلەتتى.

زۇنۇن ئاخۇن بىر كۈنى ئۇلارنىڭ ئۆيىگە «ئەمىر ناۋايى» ناملىق بىر كىتابنى
ئېلىپ كەلدى. سەمەت شۇنىڭدىن ئېتىبارەن جىن چىراغنىڭ يورۇقىدا مۇشۇ كىتابنى
ئوقۇيدىغان بولدى. ناۋايى غەزەللىرى «سوپى ئاللايار» دىن تىل جەھەتتە مۇرەككەپ
بولسىمۇ، لېكىن ۋەزنى يەڭگىل، جاراڭلىق، شەكلى كۆپ خىل ئىدى. شۇڭلاشقا بۇ
كىتاب سەمەتنىڭ شېئىرغا بولغان ھەۋىسىنى ئاشۇرۇپ، شېئىرىيەت چۈشەنچىسىنى خې-
لىلا چوڭقۇرلاشتۇردى.

سەمەت دۆگايلى تۇنجى ئەسىرىنى دادىسىنىڭ تۇرپاندىكى ئاكىسىغا يوللىغان
سالام خېتىنى شېئىر قىلىپ يېزىش بىلەن باشلىدى. ئۇنىڭ مەزمۇنىنى دادىسى ئېيى-
تىپ بەردى، لېكىن تۇرپاندىكىلەر بۇ خەتنى چۈشەنمىدۇق دەپ جاۋاب يازغاچقا، دا-
دىسى ئۇنىڭغا: «بۇنداق سالام خەتنى ئەمدى يازما» دېدى. شۇنىڭ بىلەن سەمەت
شېئىر يېزىشنى تاشلىۋەتتى. لېكىن «ئەمىر ناۋايى» بىلەن «سوپى ئاللايار» نى ئو-
قۇشنى ۋە «بېيىت» كۆچۈرۈشنى زادىلا توختىتىپ قويمىدى.

شۇ چاغلاردا قەشقەردە سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى «شەرق ھەقىقىتى»، «يېڭى ھا-
يات» قاتارلىق نەشرىياتلار تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان ئەدەبىي كىتابلار كۆپلەپ سې-
تىلاتتى. مەكتەپ قىرائەتخانىسى بىلەن ناھىيىلىك كىتابخانا سەمەت دۆگايلىنى بۇ ئە-
سەرلەر بىلەن تونۇشۇش پۇرسىتىگە ئىگە قىلدى. ئۇ رۇس يازغۇچىلىرىنىڭ «ئاننا كا-
رېنىنا»، «سەرسانلىق - سەرگەردانلىقتا»، «مېرگورود»، «ئۆلۈك جانلار»، «تاراس بول-
با»، «ھارپا»، «ئوۋچى خاتىرىلىرى»، «كاپىتان قىزى»، «زامانىمىزنىڭ قەھرىمانى»،
«كىشىلەر ئىشكىدە»، «فوما گوردېيېۋ»، «ئانا» قاتارلىق مەشھۇر ئەسەرلىرىنى ئوقۇپ
چىقتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ شېئىرغا بولغان قىزىقىشىغا پىروزىغا بولغان ھەۋەس
قوشۇلدى.

سەمەت دۆگايلى تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇپ يۈرگەن چاغلىرىدا «شىنجاڭ ئۆسمۈرلىرى» گېزىتىنى كۆپ ئوقۇيتتى. بۇ گېزىتتە ئۆسمۈر - بالىلارنىڭمۇ ئە-
سەرلىرى بېسىلىدىغانلىقىنى كۆرگەن سەمەت ئۇنىڭغا كەينى - كەينىدىن شېئىر ئەۋەتتى،
لېكىن ئۇلارنىڭ بىرسىمۇ ئېلان قىلىنمىدى. پەقەت 1958 - يىلىغا كەلگەندىلا، بۇ گې-
زىتتە ئۇنىڭ ئىككى كوبلېتلىق بىر پارچە شېئىرى بېسىلىپ چىقتى.

ئۇلارنىڭ مەكتىپىنىڭ ئەدەبىي ھاۋاسى قويۇق ئىدى. ئۇلار مەكتەپتە قۇرغان
«ياش غۇنچىلار» ئەدەبىيات كۇرۇژوكى «ياش غۇنچىلار» ناملىق ئەدەبىي ژۇرنال چىقىرات-
تى. كۇرۇژوك ئەزالىرى دەرستىن چۈشكەندە ۋە يەكشەنبە كۈنلىرى خىش قويۇپ سېتىپ،
كۇرۇژوكنىڭ كەچلىك پائالىيەتلىرىنىڭ ۋە ژۇرنالنىڭ خىراجىتىنى ھەل قىلاتتى. سەمەت
بۇ ژۇرنالنىڭ مۇھەررىرىدىن بىرى ئىدى. خىراجەتقىسلىقى تۈپەيلىدىن بار - يوقى ئۈچ

سان چىقىپلا توختاپ قالغان ئاشۇ ژۇرنالغا ئۇنىڭ ئىككى پارچە شېئىرى بىلەن بىر پارچە ماقالىسى بېسىلغانىدى.

1959 - يىلىنىڭ قىش پەسلىدە ئۇلارنىڭ مەكتىپىدە دراما ئويناش پائالىيىتى ئەۋج ئالدى. بۇنىڭغا ئوقۇتقۇچىلار يېتەكچىلىك قىلىپ، ئاساسەن ئوقۇغۇچىلار رول ئالاتتى. ئۇلار ئەينى يىللاردا «باي ۋە مالاي»، «شايى سۆزەنە» دراممىلىرىنى سەھنىگە ئېلىپ چىققانىدى. سەممەت دۇگايلى ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ يېتەكلىشى بىلەن لىۋ شاۋۋۇ، ئابدۇكېرىم خوجا قاتارلىق يولداشلارنىڭ «يىراقتىكى ئۇچقۇنلار» ناملىق كىنو سىنارىيىسىنى دراما قىلىپ ئۆزگەرتىپ يېزىپ چىقتى. بۇ دراما مەكتەپ سەھنىسىدە ئوينىلىشتىن تاشقىرى ناھىيىنىڭ كىنوخانا زالىدىمۇ ئوينالدى. سەممەت شۇ چاغلاردا يەنە «407 - چېرتيوژ» دېگەن كىتابنىمۇ سەھنىلەشتۇردى.

سەممەت دۇگايلى 1960 - يىلى «كۆكلەك كىيگەن ئۈچكە» ناملىق بىر پارچە پوۋېست يازغان بولۇپ، ئۇنىڭدا ئوقۇغۇچىلار پائالىيىتى، جۈملىدىن قىز - ئوغۇل ساۋاقداشلىرىنىڭ سەبىي مۇھەببىتى تەسۋىرلەنگەنىدى. گەرچە بۇ پوۋېست بىرەر مەتبۇئاتتا بېرىلمىگەن بولسىمۇ، لېكىن سەممەت دۇگايلىنىڭ ساۋاقداشلىرى ئۇنى خاتىرىدىن - خاتىرىگە كۆچۈرۈۋېلىشقانىدى.

1962 - يىلى شىنجاڭ ھەربىي رايونىنىڭ «جەڭ غەلىبىسى گېزىتى» (ئۇ چاغدا «شىنجاڭ ئازادلىق ئارمىيە گېزىتى» دېيىلەتتى) گە ئۇنىڭ بىر پارچە شېئىرى بېسىلدى. ياش ئىجادكار سەممەت دۇگايلى بۇنىڭ ئىلھامى بىلەن «جەڭ غەلىبىسى گېزىتى»، «شىنجاڭ ياشلىرى»، «شىنجاڭ گېزىتى»، «تارىم» قاتارلىق گېزىت - ژۇرناللارغا ئارقا - ئارقىدىن شېئىر، ھېكايە ھەم نەسرلەرنى ئەۋەتىشكە باشلىدى. بۇ ئەسەرلەرنىڭ كۆپى ئېلان قىلىندى. ئۇنىڭ بەزى شېئىرلىرى شۇ چاغلاردىلا خەنزۇ تىلىغا تەرجىمە قىلىنىپ، «شىنجاڭ گېزىتى» بىلەن «جەڭ غەلىبىسى گېزىتى» گە بېسىلدى.

«مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» مەزگىلىدە مەتبۇئاتتا ئەسەر ئېلان قىلدۇرۇش ئىمكانىيىتى بولمىسىمۇ، لېكىن ئۇ بىر ياقتىن ئۆگىنىپ، بىر ياقتىن يېزىقچىلىق بىلەن شۇغۇللاندى، يەنى ئۆمەر ھەييام يازغان «روبائىيات» نىڭ ئۆزبېكچىسىنى، فۇرقەت بىلەن مەشرەپنىڭ سلاۋيان يېزىقىدا ئۆزبېكچە نەشر قىلىنغان تولۇق دىۋانىنى ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلدى، ئەھمەد زىيائىينىڭ چېچىلىپ يۈرگەن ئەسەرلىرىنى توپلاپ كۆچۈردى، شۇنىڭ بىلەن بىللە «بۇرۇن ئۆتكەن كۈنلەر»، «جۇشقۇن ئېقىم گۈرۈلدىمەكتە» ناملىق رومانلىرىنى ۋە «ھايات شاماللىرى» ناملىق تىرىلوگىيىسىنى يازدى، 300 دىن ئارتۇق شېئىرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر توپلامنى تەييارلىدى، لېكىن بۇ ئەسەرلەرنىڭ بەزىلىرى مەدەنىيەت مۇستەبىتچىلىكى ھۆكۈمرانلىق قىلغان يىللاردا خىلمۇخىل سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن يوقىلىپ كەتتى.

سەممەت دۇگايلى «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»غا خاتىمە بېرىلگەندىن، كېيىن مەتبۇئات ساھەسىگە شېئىر ئېلان قىلىش بىلەن قايتىدىن كىرىپ كەلدى. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ئۇنىڭ شېئىر، نەسر، ئوپېرا، دراما، ھېكايە، پوۋېستلىرى ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەرقايسى گېزىت - ژۇرناللاردا كەينى كەينىدىن ئېلان قىلىنىشقا باشلىدى. 1982 - يىلى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى ئۇنىڭ «جۇشقۇن ئېقىم» ناملىق ھېكايىلەر توپلىمىنى،

1984-يىلى مىللەتلەر نەشرىياتى «غۇنچەمەن» ناملىق شېئىرلار توپلىمىنى، 1985-يىلى قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى «نۇرلۇق قەلبلەر» ناملىق رومانىنى، 1988-يىلى شىنجاڭ ياش-ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى «قاچقۇن كارۋان» ناملىق پوۋېستلار توپلىمىنى نەشر قىلدى. يازغۇچىنىڭ مىللەتلەر نەشرىياتىغا بېرىلگەن «گۈلئايىم» ناملىق رومانى يېقىندا نەشردىن چىقىدۇ. ئۇنىڭ «يۇلتۇزلۇق كېچە»، «شەرققە سەپەر»، «رابىيە سەئىدىن» قاتارلىق ھېكايە، سېكىل، ئوپېرا ھەم بىر تۈركۈم روبائىيلىرى خەنزۇ تىلىغا تەرجىمە قىلىنىپ، «مىللەتلەر ئەدەبىياتى»، «مىللىي يازغۇچىلار»، «غەربىي دىيار ئەدەبىياتى»، «شىنجاڭ سەنئىتى»، «ئۈرۈمچى كەچلىك گېزىتى» قاتارلىق گېزىت-ژۇرناللارغا بېسىلدى. «سىياسىي رەھبىرىمىز» ناملىق ناخشا تېكىستى 1964-يىلى جۇڭگو خەلق جامائەت خەۋپسىزلىكى قىسىملىرى سىياسىي بۆلۈمىنىڭ مۇنەۋۋەر ئىجادىيەت مۇكاپاتىغا ۋە شىنجاڭ ھەربىي رايونى سىياسىي بۆلۈمىنىڭ ئەلا ئىجادىيەت مۇكاپاتىغا؛ «ئامانىسا» ناملىق ئوپېراسى 1980-يىلى قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ مۇنەۋۋەر ئىجادىيەت مۇكاپاتىغا ۋە 1981-يىلى ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن ئاز سانلىق مىللەت يازغۇچىلىرىنىڭ 30 يىلدىن بۇيانقى مۇنەۋۋەر ئەسەرلىرىنى باھالاش پائالىيىتىدە 3-دەرىجىلىك ئىجادىيەت مۇكاپاتىغا، «يانغان ئاچچىق» ناملىق ھېكايىسى 1984-يىلى «شىنجاڭ گېزىتى» نىڭ يېزا ئىگىلىك تېمىسىدىكى ھېكايىلار مۇسابىقىسىدە 2-دەرىجىلىك ئىجادىيەت مۇكاپاتىغا ئېرىشتى.

سەمەت دۇگايلى «قەدىمكى ئۇيغۇر مەدەنىيىتى توغرىسىدا قىسقىچە بايان»، «سىياسىي بىلەن ئەدەبىياتنىڭ مۇناسىۋىتى»، «شېئىرىيەتتە ھېسسىياتنى ئىپادىلەش توغرىسىدا» قاتارلىق ئىلمىي ماقالىلەرنى يازدى، «ئىسلام دىنى لۇغىتى» نى ۋە يولداش مەھمۇد زەيدى بىلەن بىرلىكتە «ئەدەبىيات ئاتالغۇلىرى لۇغىتى» نى تۈزۈپ چىقتى، سوۋېت ئىتتىپاقى يازغۇچىلىرىنىڭ 10 دىن ئارتۇق ھېكايە پوۋېستىنى، ئەچېڭنىڭ «دولقۇنلار ئەۋجىدە» ناملىق داستانىنى، «شىنجاڭ تارىخىدىكى زور ئىشلار يىلنامىسى»، «شېئىردىي تارىخ»، «ۋەتەنپەرۋەرلىك — زو زۇڭتاڭ ئىدىيىسىنىڭ يادروسى» قاتارلىق ئىلمىي ماقالىلەرنى، «ئەدەبىيات نەزەرىيىسى» ناملىق كىتابنىڭ بىر قىسمىنى تەرجىمە قىلدى، 30 پارچىدىن ئارتۇق يىرىك ۋە ھەر خىل ژانىردىكى ئەدەبىي تەرجىمە كىتابلارنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى بولدى. بۇ ئارقىلىق ئۆزىنىڭ مول بىلىمگە ئىگە، ئەتراپلىق يېتىلگەن، ئىقتىدارلىق يازغۇچى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى.

ئۇ ھازىر جۇڭگو تىياتىرچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى، قەشقەر ئەدەبىياتچىلار جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى، جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەت يازغۇچىلىرى ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.

يازغۇچى مۇنداق دەيدۇ: «ھايات ئۆتمۈشنى تەكرارلاش بىلەن ئەمەس، كەلگۈسىنى يارىتىش بىلەن قىممەتلىك. ھەۋەسكار باشقىلارنىڭ ئۇسلۇبىنى ياقىلاپ ماڭسا، ئەدەبىي ئىجادكار بولالمايدۇ. ئۇ مەزمۇندىن تارتىپ شەكلىگىچە ئۆزىگە تەئەللۇق يول ئېچىشى لازىم». بۇ سۆزلەر ئۇنىڭ شۇنچىۋالا مول ئىجادىي مەھسۇلات بەرگەنلىكىنىڭ سىرىنى ئېچىپ بېرىدۇ.

ئەدەبىي ھايات ۋە ئۇچۇرلار

△ ئۈرۈمچىدە ئەھمەد زىيائى ئەدەبىي ئىجادىيىتىنىڭ 65 يىللىقىنى تەبرىكلەش پائالىيىتى ئۆتكۈزۈلدى.

1989-يىلى 4-ئاينىڭ 18-كۈنى چۈشتىن كېيىن، ئۈرۈمچىدىكى «ئايال قەلەمكەشلەر ئىجادىيەت گۇرۇپپىسى» ئۈرۈمچى مىللىي چالغۇ ئەسۋابلار زاۋۇتىنىڭ زالىدا ئاتاغلىق ئەدىب ئەھمەد زىيائىنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتىنىڭ 65 يىللىقىنى تەبرىكلەپ غدۇغىلىق پائالىيەت ئۆتكۈزدى.

تەبرىكلەش پائالىيىتىگە ئۈرۈمچى رايونىدىكى پېشقەدەم يازغۇچى، شائىرلار، ياش ئەدەبىيات ھەۋەسكارلىرى، ئوبزورچىلار، تارىخچىلار ۋە ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمى، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى، ئاپتونوم رايونلۇق سىياسىي كېڭەش، ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى، ئاپتونوم رايونلۇق پەلسەپە، ئىجتىمائىي پەن ئىلمىي جەمئىيەتلەر بىرلەشمىسى، ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى، ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتى قاتارلىق ئورۇنلارنىڭ بىر قىسىم رەھبەرلىرى قاتناشتى. ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەئىسى تۆمۈر داۋامەت ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى بەنگۇڭتىڭىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى سۇ تيەنخۇ ئارقىلىق ئۆزىنىڭ تەبرىك ۋە تىلەكلىرىنى يەتكۈزدى.

كۆپ تەرەپلىمە يېتىلگەن ئەدىب ئەھمەد زىيائى 1913-يىل ئاپرېلدا تۇغۇلغان ۋە 11 ياش چېغىدا ئەدەبىي ئىجادىيەتنى باشلاپ، تۇنجى رەت «گۈل ۋە بۇلبۇل» ناملىق داستانىنى يازغان. كېيىنكى يىللاردا «يېڭى ھايات» گېزىتى، «قەشقەر گېزىتى»، «شىنجاڭ گېزىتى» تەھرىر بۆلۈملىرىدە ئىشلەپ، ياش ئەدىبلەرنى يېتىشتۈرۈشكە ئالاھىدە كۈچ چىقارغان. ئەرەب، پارس، رۇس، ئوردۇ تىللىرىنى ياخشى بىلىدىغان بۇ ئەدىب «قەشقەر گېزىتى»دە مەخسۇس سەھىپە ئېچىپ مۇھىم خەلقئارا خەۋەرلەر ۋە فاشىزمغا قارشى كۈرەشكە ئائىت خەۋەرلەرنى ئۆزى تەرجىمە قىلىپ تونۇشتۇرغان. 1947-يىلى ئۇنىڭ «لاداخ يولىدا كارۋان»، «ۋىجدان ۋە مۇھاكىمە»، «توزۇماس چېچەكلەر» ناملىق كىتابلىرى نەشر قىلىنغان، «رابىيە-سەئىدىن» ئوپېراسى سەھنىلەردە ئوينالغان. «قەھرىمانلىق مېدالى»، «قارا تۈنلەر، نۇرلۇق ھايات» قاتارلىق ئەسەرلىرى ئالاھىدە ئالقىشقا ئېرىشكەن. ئازادلىقتىن كېيىن ئەھمەد زىيائى ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىپلا قالماي، كلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقاتى بىلەن ئالاھىدە شۇغۇللىنىپ، «رابىيە-سەئىدىن»، «زەپەرنامە»، «قۇتادغۇ بىلىك»، «تۈركىي تىللار دىۋانى» قاتارلىق مەشھۇر ئەسەرلەرنى نەشرگە تەييارلىغان ۋە نەشرگە تەييارلاشقا ئالاھىدە كۈچ چىقارغان. يېقىندىن بۇيان ئۇنىڭ چوڭ ھە-

جىملىك داستانى «رابىيە ـ سەئىدىن» ۋە «ئەھمەد زىيائى ئەسەرلىرى» دېگەن كىتابى نەشر قىلىندى، يۈسۈپ خاس ھاجىپ، مەھمۇد قەشقەرىلەرنىڭ ھاياتىغا بېغىشلانغان تارىخىي داستانى نەشرگە تاپشۇرۇلدى.

تەبرىكلەش پائالىيىتى قىزغىن، سەمىمىي كەيپىيات ئىچىدە ئۆتكۈزۈلدى، نۇرغۇنلىغان يازغۇچى، تەتقىقاتچىلار ئەھمەد زىيائىينىڭ ئىجادىيەت مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى، ئۇنىڭ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى ئىككىنچى ئويغىنىش دەۋرى بولغان چاغاتاي ئەدەبىياتىدىن ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىغا كۆچۈشكە قوشقان تۆھپىلىرىنى، «قۇتادغۇ بىلىك»، «تۈركىي تىللار دىۋانى» قاتارلىق ئەدەبىي مىراسلىرىمىزنى تەرجىمە ۋە تەتقىق قىلىشتا كۆرسەتكەن خىزمەتلىرىنى ئىپتىخارلىق ۋە پەخىرلىنىش تۇيغۇسى بىلەن تىلغا ئېلىشتى ۋە ئەھمەد زىيائىيغا سالامەتلىك، ئۇزۇن ئۆمۈر تىلەيدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشتى.

يىغىن جەريانىدا پېشۋالار ۋەكىلى ئەھمەد زىيائىيغا گۈل تەقدىم قىلدى. ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، «ئايال قەلەمكەشلەر ئىجادىيەت گۇرۇپپىسى» نىڭ مەسئۇلى تۇرسۇنئاي ھۇسەيىن ئەھمەد زىيائىيغا ئايال قەلەمكەشلەر نامىدىن تون ۋە دوپپا تەقدىم قىلدى. ئاپتونوم رايونلۇق مۇقام ئانسامبىلىدىن كەلگەن يولداشلار ئون ئىككى مۇقام ناخشىلىرىنى ياڭرىتىپ، يىغىننىڭ كەيپىياتىنى تېخىمۇ جانلاندۇردى. شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى ۋە شىنجاڭ مائارىپ ئىنستىتۇتىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى ئەھمەد زىيائىينىڭ شېئىرلىرىنى دېكلاماتسىيە قىلدى. ئەڭ ئاخىرىدا ئەھمەد زىيائى شېئىر ئوقۇپ، كۆپچىلىككە تەشەككۈر ئېيتتى.

△ لېك تۈگۈچىگىنىڭ «ئىزدىنىش» ژۇرنىلىنىڭ بۇ يىلقى 3 ـ سانىغا بېسىلغان ««ساپ ئەدەبىيات» نىڭ كرىزىسى» ناملىق ماقالىسىدە مۇنداق دېيىلىدۇ: جۇڭگونىڭ ساپ ئەدەبىياتى بىرنەچچە يىلدىن بۇيان مەزمۇندا زېرىكىشلىك، بىمەنە تەركىبلەر بارغانسېرى ئومۇملىشىپ قېلىۋاتقانلىقى، دەۋرىمىزنىڭ قىياپىتىنى ئوبدان ئىپادىلەپ بېرەلمىگەنلىكى ۋەجىدىن كىتابخانلاردىن ئايرىلىپ قېلىۋاتىدۇ. بەدىئىي شەكىل جەھەتتە كىتابخانلارنىڭ زوقلىنىش ئادىتىگە ئەھمىيەت بەرمىگەنلىكتىن، ئۇنى چۈشىنىش بەك تەس بولۇپ قالدى. كىشىلەر ساپ ئەدەبىياتتىن كۆڭۈل ئېچىش ۋە ئارام ئېلىش تەلىپىنى قاندۇرالمىغانلىقتىن، ئاممىباپ ئەدەبىياتقا ئۆزىنى ئۇرۇۋاتىدۇ، ساپ ئەدەبىيات ئارقىلىق رېئال ھاياتنى تونۇش تەلىپىنى قاندۇرالمىغانلىقتىن، ئۆزىنى خاتىرە ئەدەبىياتىغا ئۇرۇۋاتىدۇ. ساپ ئەدەبىيات ئەدەبىياتنىڭ تەربىيىلەش رولى ۋە كۆڭۈل ئېچىش رولىنى ئاجىزلاشتۇرۇۋەتكەنلىكتىن، بۇ خىل بۇرۇلۇش كېلىپ چىققان. ساپ ئەدەبىياتنىڭ رولىنىڭ ئاجىزلىشىشىنى يازغۇچىلارنىڭ ئىجادىيەت ئۇسۇللىرى جەھەتتىكى خىلمۇخىل ئەقىدىلەر كەلتۈرۈپ چىقاردى، بىرىنچىسى، ئەدەبىيات بىلەن سىياسىينىڭ مۇناسىۋىتىنى بىر تەرەپلىمە تونۇش. «سىنىپىي كۈرەشنىڭ قورالى» دېگەن نەزەرىيىدىن بىراقلا يەنە بىر قۇتۇپقا ئۆتۈپ، ئەدەبىيات بىلەن رېئال تۇرمۇش ئوتتۇرىسىدا قانچىكى ئارىلىق ساقلانسا شۇنچە ھاياتىي كۈچكە ئىگە بولىدۇ، دەپ قاراش. ئىككىنچىسى، غەربنىڭ مودېرنىزم ئەدەبىياتىغا قارا قويۇقلا كۆچۈرۈپ كېلىش، كۆپ ساندىكى جۇڭگو كىتابخانلىرىنىڭ مەدەنىيەت سەۋىيىسى، ئىستېتىك تەلىپىنى نەزەرگە ئالماسلىق، ئۈچىنچىسى، ئەدەبىياتنىڭ ئىستېتىك

رولىنى بىر تەرەپلىمە تەكىتلەپ، باشقا روللىرىنى توغرا تاپماسلىق.

△ جۇڭگو خەلق ئېغىز ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر جەمئىيىتى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق شۆبىسىنىڭ 2 - قۇرۇلتىيى 4 - ئاينىڭ 28 - كۈنىدىن 30 - كۈنىگىچە ئۈرۈمچىدە چاقىرىلدى.

قۇرۇلتايغا خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى خىزمىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ھەر مىللەت خادىملىرىدىن 92 نەپەر ۋەكىل قاتناشتى. قۇرۇلتايدا 51 كىشى جەمئىيەتنىڭ مۇدىرىيەت ئەزالىقىغا، 21 نەپەر ۋەكىل دائىمىي مۇدىرىيەت ئەزالىقىغا سايلاندى. ئىبراھىم مۇتىئىي، نىغمەت مىڭجانى (قازاق)، يۈسۈپ ماماي (قىرغىز)، تۇ. بارما (موڭغۇل) قاتارلىق تۆت نەپەر يولداش جەمئىيەتنىڭ مەسلىھەتچىلىكىگە تەكلىپ قىلىندى. يولداش ئابلىمىت سادىق جەمئىيەتنىڭ رەئىسلىكىگە، جۇڭلۇ (شىبە)، يۈ فاجۇن (خەنزۇ)، ئابدۇكېرىم راخمان، جاڭ يۈنلۇڭ (خەنزۇ)، جۇمان ئەبىش (قازاق)، ئامۇر دالا (موڭغۇل) قاتارلىق يولداشلار مۇئاۋىن رەئىسلىككە سايلاندى.

△ تەيۋەن يازغۇچىسى لۇڭ يىڭتەي ئۆزىنىڭ بىر ئوبزورلار توپلىمىدا مۇنداق دەيدۇ: نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتى دېگىنى ئەمەلىيەتتە تازىمۇ بىمەنە نىمە. ئۇنىڭ ئەدەبىيات ئارىشى ئوبىيكتىپ بولۇپ كەتكەندىمۇ، غەرب ئەنئەنىسىنىڭ چەكلىمىسىگە ئۇچرايدۇ.

جۇڭگولۇقلار غەربلىكلەرنىڭ ئۆزلىرىنى مۇئەييەنلەشتۈرۈپ بېرىشىنى بەكمۇ تەمە قىلىدۇ. بۇنى نۇرغۇن ئادەم تەن ئالماسلىقى مۇمكىن. بىزنىڭ يازغۇچىلىرىمىز غەرب خەنزۇشۇناسلىرىنىڭ نەزەرىگە سەل - پەل ئىلىنىپ قالغۇدەك بولسا، قەدىر - قىممىتى ھەسسىلەپ ئاشىدۇ. جۇڭگودا ئامېرىكا ئەدەبىياتىنى تەتقىق قىلىدىغان نۇرغۇن ئامېرىكاشۇناسلار بار. ئامېرىكىدا قايسى بىر يازغۇچى جۇڭگودىكى ئامېرىكاشۇناسلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ قىممىتىنى مۇئەييەنلەشتۈرۈپ بېرىشىنى خالايدۇ؟! ھازىر چوڭ قۇرۇقلۇقتا تەنقىدكە ئۇچرىغان يازغۇچىلار دەرھاللا غەربنىڭ دىققەت - ئېتىبارىنى قوزغاۋاتىدۇ. مۇنداقچە قىلىپ ئېيتقاندا، غەربنىڭ ھازىرقى زامان جۇڭگو ئەدەبىياتىنى قوبۇل قىلىش نۇقتىسى يەنىلا ئاخباراتچانلىق، ئىجتىمائىيلىق بولۇۋاتىدۇ. مۇبادا جۇڭگو يازغۇچىلىرى ئۈچۈن ئەڭ مۇقەددەس بولغان ئۆز - ئۆزىگە ئىشەنچ ۋە غۇرۇر كەم بولسا، غەرب خەنزۇشۇناسلىرى بېرىدىغان باھالىغۇچى دەپ قارالسا نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتى جۇڭگو مىللىي ئەدەبىياتىنىڭ تىرىشىش نىشانى بولسا، ئۇنداق ئەدەبىيات قانداق ئەدەبىيات بولماقچى؟ بۇنداق مىللەت يەنە قانداق مىللەت بولۇپ قالار؟

هېيت كۆنده

سۈرەتنى ئەرشىدىن توختى تارتقان.

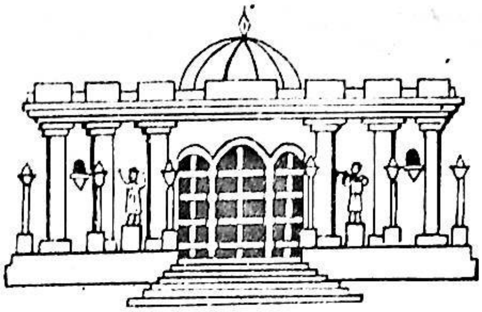

《塔 里 木》 文学月刊 （维吾尔文） TARIM A MONTHLY LITERATURE JOURNAL IN UIGHUR LANGUAGE تارىم

编　　辑：《塔里木》编辑部
出　　版：新疆人民出版社
印　　刷：新疆新华印刷厂
发　　行：乌鲁木齐市邮局
订阅、零售：各 地 邮 局 所

1989 ـ يىل 6 ـ سان (340 ـ سان)، 39 ـ يىل نەشرى.
تۈزگۈچى «تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى.
ئۈرۈمچى دېموكراتىيە يولى 32 ـ قورو. تېلېفون نومۇرى: 78784.
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشىر قىلدى. شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى.
ئۈرۈمچى پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلىدۇ. مەملىكەت بويىچە ھەممە
جايلاردىكى پوچتا ئىدارىلىرى مۇشتىرى قوبۇل قىلىدۇ.

国内统一刊号： CN65－1010／I
本刊代号：58－66 定　价： 1.40元

مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى: CN 65 ـ 1010 /I.
ژۇرنال ۋاكالەت نومۇرى: 66 ـ 58، باسما تاۋاق: 10، باھاسى: 1.40 يۈەن.